Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Ain clare verstentnus in tütsch

Reuchlin, Johannes

[Tübingen], 1512

urn:nbn:de:bsz:31-271683

Visual Library

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

1944

42 A 1237 RH

Berting 95

1

Ain clare verstentnus in tütsch vff doctor Johannsen Reüchlins ratschlag von den iuden büchern vormals auch zů latin im Augenspiegel vßgangen.

(1512)

SIch hat begeben imm dem monat october des andern iars hie vor verschinen/das ich Johannes Reuchlin in weltlichen rechten doctor/ vß gebott kayserlicher maiestat vñ dar zů vff sunderm beuelch meins gnedigsten herrn von Mentz vff ain frag. Nemlich/ob den iudē alle ire bücher vß genōmen die bibel zů nemmen vnd ab zethůn gőttlich lőblich vnd dem hailigen cristglauben nützlich sy/vnd zů merung gotts dienst vñ güttē kūmen mőg/mit gātzer gehorsame als ain doctor imm weltlichē rechtē myn rat vergriffen/dem selben mynem gnedigsten herren von Mentz verschlossen wol versorgt /vnd by geschwornem botten getrüwlich iñ rats weiße zů gesant vnd behendigt hab/da mit sein gnad die K.M. myns gůtbedunckens fürderlich berichten mőcht /laut vnd innhallt syner commission. Aber sőllichē mynen ratschlag hat ain getauffter iud genant Pfefferkorn imm sein aigen hamndt vnd gewalt gebracht/ vnd den selben kaiserlichen rat můtwilliglich eroffnet /das doch imm gemainen rechten by hencken verbottē ist/dar zů durch ain getruckts schmachbüchlin anders dann es sich imm warhait erfunden hat/dar geben verkündt vñ vß gelegt/mir zů schanden vñ zů laster/wider got eere vnd recht/als das notorie offenlich ist vñ am tag ligt/dar durch ich genottrengt bin wordē den ratschlag so von dem verretter geoffnet wordenn ist/imm myner entschuldigung auch offenlich herfür zů ziehen/da mit ain ieder mit dem finger daruff künd vnd mőg deutten vnd greiffen/wie felschlich er mich versagt vnd auch wie dick vñ vil er mir imm synē vßschreiben vnrecht gethon hat. So aber allen fürstlichen reten wissend/kund vnd offenbar auch in gemainen rechten gegründt ist/das ain frūmer biderbman imm ains loblichen fürsten ratt fry mag reden das er sunst am offen marckt vnder der gemaind vngern ließ für seinen mund kūmen. c. fundamēta § decet namq; de elect. li. vi. Vnd ich dann das so allain mynē gnedigsten herrn von Mentz als dem verstendigen vnnd hochgelerten imm rats wyß verschlossen zů geschickt wordē ist/zů rechter not vnd rettung myner eern imm der nechsten Franckfurter meß dar nach vnuerzogenlich hab műssenn dar legen. Die weil dan der rat vor mals hochuerstendigen vnd hoch geachten herren gemacht/ietzund von not wegen vnder die gemaind solt kūmen. So hab ich von der klainműtigen menschen wegen ain

20

erclerung mynes willens vñ mainūg allain von kürze wegen der zeit in latin hin zů gesezt/vnd die stuck puncten vnnd artickel darab ain schlechter gemainsman der nit das erst mit dem mitteln vñ letsten zů samengezogen gleich verstandē het im selbs ergernus nēmen möcht/ von mir selbs frywilliglich wie man in der schůl thůt widersochtē/ allweg mit sundern beschaid/daruß ain erber vnnachgriffig man solt ab nemmen/das ich an kainen orten anders glaub noch glauben will/dann was der hailigen cristenlichen kirchen glaub vnd satzung ist. Als ich mich des dan zů mal offenlich bezeügt hab/vnd noch be- zeug. Nun möcht aber syn das etlich deren gefunden wurden//so nit latin verston noch leßen künden/denē damit nit gnůg geschehē were sunder die noch nit von dē latin vnderricht/ab etlichē redē vñ wortē inn mynem ratschlag zů tütsch begriffen/gesezt vñ getruckt/etwas schühen vnd ergernus nemen/vnnd myner person halb befremdung empfahen wölten/alls ob ich den iuden genaigter vnd günstiger syn wölt dann den cristen/mit ganzem lust vnd begird die iuden zů erhe ben/vnnd die cristen zů verachten/die iuden zů beschirmen vnd die cri sten abzůtreiben/vnnd die geschrifften anders vß zelegen/dan an im selbs sy. Wo nun dem also inn der warhait were/so müst es mir das gröste laid syn das ich ye erlitten hette. Dann nit allain ich vngern wölt mynen nechsten ergern noch vrsach zů ergernus geben/sunder auch das thůn so an im selbs recht were: Vñ so aber die vnuolkūnen vñ die klainmütigen ergernus nemmen möchten/so des rechten noch nit wol bericht werē/vnd ich gedenck der hörten vnd schwern trow wort vnsers herren gottes Jesu christi vnnd des mülstains am halß Mar. ix. Dar vor behüt mich der almechtig gott/dan weltlich schād were clain zů achten gegen dem ewigen schaden darūb zeleiden. Des bin ich cristenlich bewegt worden/vnd hab mir fürgenōmen frywil- liglich vnd on bezwungen allain vmb der liebe gottes/myn selbs vñ myns nechsten willen/die selbigen wöllen vnderrichten des rechten/ darūb dz sie sich fürhin darab bessern/mit demüetiger flyssiger bit vñ begere. Zum ersten das mich nieman anders achten vnd halten wölle dan für ainen cristenlichen man/vnd der cristenlichen kirchen gehor sams kindt/wie man auch zů end myns tütschē ratschlags offenlich erfunden hat/das ich myne schrifften vnd mainungē den gaistlichen houptern vnd der cristenlichen kirchen vnderworffen. vnnd mich be

zeugt hab nit anders wöllen geschribē haben/dān das durch die hai
lig cristēlich kirch zů gelaßen wirt/des gleichen findt man auch inn
der latinischē disputation ann seinē letstē. Nun welcher das thůt der
setzt synen glauben inn den glauben der cristenlichen kirchē vnd mag
anders nit dann für ainen gůtten cristen gehalten werden/also sagen
die gaistliche rechte dar von. Zum andern das nieman dar für haben
wölle das mein gemiet/will noch fürsatz/ye sei geweßen für die iudē/
so sie vnrecht thůen oder nit recht haben/vn̄ wider die cristen zů ra-
ten oder zů schreiben/dann by mynen höchsten eern vnd aiden so hat
nie kain iud mit mir dar von geredt noch redē laßen/ weder vor dem
ratschlag noch darnach/mir hat auch nieman darūb gedanckt/we-
der mit worten noch mit wercken/weder cristen noch iudē. So hon
ich kain by wonung mit inen/dan es halt sich kain iud inn allē myns
gnedigen fürsten vnd herrn von Wirtenberg lannden oder gebieten/
alda ich dann myn haimweßen hab. So mag ich sagen wie sanct Hi
eronymus schreibt in apologia super schedulis ad Pammachium et
Oceanū. Jst es zimlich das man menschen soll hassen vnnd verwerf
fen/so trag ich grossen haß zů der beschnydung/wie wol ich die iu-
disch sprach lieb hab/darinn gott vnd die engel mit den menschen ge
redt haben/des gleichen vnser herr Jesus sein werde můter/die apo
steln vn̄ die hailigen. Es hat sich aber der fürgehalten frag vnd dem
rechten nach begeben das ich inn etlichen büchern für die iudenn vn-
serm glauben on nachtailig/auch irem glauben nit fürstendig/vn̄ in
etlichen büchern wider sie hab můssen schreiben/vnd nit zůlaßen das
all ire bücher on die bibel in on sunder schuld oder rechtlich vrsach ge
nōmē vn̄ verbrēt würdē. Des halb so hon ich vff die ob gemelte frag
zum aller ersten im yngang mynes urtails ain gemaine regel/grunde
festin/verfertigung/beschaid vnd beschließlich abred gemacht gege
ben vnd vß gesprochen von allen vnd yeglichen büchern/sie syen ge-
nant oder gehaissen wie sie wöllen groß oder clain/nichtz vß genom
men mit disen worten. By welchem iuden wissenlich gefunden wirt
ain sollich bůch das mit vßgetruckten worten schlechts vnd stracks
zů schmach/schand vnd vneere vnserm herrn gott Jesu/syner wer
den můter/den hailigē/ Oder der cristenlichen ordnung gemacht we
re/das möcht man durch kaißerlich benelch nemen vn̄ verbrennē etc.
Jnn dißer schlos red werden drü ding vnuerborgen vnd clarlich be-

griffen. Zum erſten die ſchmach gottes vnnd der hailigen/ by dem wort ſchmach inn latin infamia/ für das ander ſchand vnnd vneere/ das iſt ſo man gott zů legt ain ſchand oder vneere die er nit hat / oder ſo man got die eere entzücht die er hat/ vnd das haiſſt gotts leſterūg inn latin blaſphemia. Zum dritten ketzery das iſt inn vnſerm tütſchen vor mans vnnd frawen perſonen ain vnzüchtig wort/ dann nach dē bruch der gemainen ſprach by vnns wirt verſtanden die vngenantē ſünd wider die natur/ Darumb were es inn diſē handel verſtentlicher ſo wir ſagten hereſis irtung im̄ rechten glauben/ dann wir haiſſenn die menſchen irrig im glauben/ ſo nit nach ſatzung vnd ordnung der criſtenlichen kirchen wie ſie ſolten glauben Darumb welches buch zů ſchmach ſchanden vnd vneere der criſtenlichen ordnung vñ ſatzung gemacht were/ das ſolt genennt werden ain ketzer bůch oder ain bůch des irrigen glaubes. Nit allain inn iüdiſcher ſprach oder ſchriften/ ſunder inn allen ſprachen vnnd nationen die inn der welt ſindt/ Noch ſindt beuor etliche verbotten bücher die böſſe künſten vnd zaubereien inn ſich haltenn/ von denen ich hernach auch clarlich geſchriben hab am xiiij. blatt vff der andern ſeitten. Die weil nun diſe dreü ſtuck obgemelt on allē zů ſatz von mir inn allen vnnd ieglichen iuden büchern mit fürſatz clarlich verworffen vñ pynlich verdampt ſindt/ nemlich ſchmachbücher/ gots leſterung vnnd ketzery. So bit ich all frum leüt (dan an den vnfrummen iſt nichtz gůts zů erlangen) das ſie myne ſchrifften inn kain args kern oder wendenn/ ſich auch nit ergern wöllen ann kainen nachuolgennden worten myns ratſchlags/ dann mein mainung iſt anders nit dan dz alle bücher ſie ſyen der iudē der haiden oder der criſten inn was ſprachen oder mit was bůchſtaben geſchribē die zů ſchmach gemacht ſyen/ oder die ſo gots leſterūg inn ſich halltē/ oder die ſo irrig glauben vnd ketzeryen leern/ predigē vnd vnderwyſſen/ oder die ſo verbotten/ heſſig vnd ſchedlich künſtē oder zauberyen anzaigen vnd practiciern/ ſollen all vnd ieglich vnder getruckt vnd abgethon werden. Sollicher verſtand/ mainung vnd will ſoll inn allen nachgeenden myns ratſchlags reden vnnd allenn mynen ſchrifften bedacht vß genōmen vnd hin dan geſetzt ſein. Vnd wan oder wie offt vnnd dick ich hernach von den iuden büchern mit iren aigen namē oder zů namen red oder ſchreib ſie ſyen genant oder gehaiſſen wie ſie wöllē/ als Thalmud/ peruſch/ midraſch/ draſchoth

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

ſpharim vñ der gleich. So iſt alweg mein erſter will inn der gemain vor geſetzt/die weil ich den nit aigentlichē vñ ſundern wortē nit abge thon noch ſunderlich widerrůfft hab/inn allem rechten krefftig vnd beſtendig/vnd ſoll durch vnnd durch biß zů end meins ratſchlags ge halttē werden/l. ſi quis inn principio et ibi doct. ff. de lega. iij. Ob nun ainer alſo wurd leſen diſem allem nach vff die fürgehalttenn frag ſag ich das der Thalmud nit zů verbrennen ſy noch abzethůnn. Dem ſoll von ſtůnd an des vor ergangen beſchaids angedechtnus inn ſy-nen ſin fallen/vnnd ains zům andern tragen/vnd das der maſſen ver ſton/inn denen büchern die nit zů ſchmach geſchriben ſindt/ vnd nit gots leſterung inn ſich halten/vnd kain ketzery leren/vnnd kain ver botten zauberei practicieren. Dann die vier ſtuck ſind von mir zů dem brand vnd feüwer verurtailt. Sunſt was aber das iſt dz da dienet die ſprachen zů lernē/oder dienet zů dem vnrechten vñ vermainten gotts dienſt darin ſie gedult werdē/oder das in ſich halt des wir nit wiſſen gůt oder böß ſein/das laß ich mit andern irrungen darinn ſie gedult werden hingon vñ bleiben/die weil ich dar von kain recht noch ſatz-ung weder kaißerlich noch bepſtlich noch kainen beſchluß der criſten lichen kirchen geſehen geleßen noch von yeman anders gehört hon. Nun ſchreiben ettlich criſtenlich lerer das der thalmud von vilen vñ manicherlai geſünderten büchern vnd materien zů ſamen geſetzt vnd ains von dem andern vnderſchidlich wol zetailen iſt. Fortaliciū fidei ſetzt dry materien des thalmuds. Autor obiectionū iñ thalmud ſetzt vier tail. Doctor Petrus nigri ſetzt ſechs tail/etlich ſagē er ſy vier mal als groß als die bibel/der Pfefferkorn ſagt er ſy dryſſig mal als groß wie wol ich dem ſelben billich nit glaub. Wie dem allem ſo iſt er vß vil büchern zů ſamen geſetzt/wie facultas legum/facultas canonum hiſtorie vnnd moralia nach der ſag Fortalicij libro tertio conſidera-tione xi. Dar zů theology vnd artzny vñ anders etc. Wie inn mynem ratſchlag am dritten blat by dem zaichē .M. geſchriben ſtat. So ich nun nie dar wider geweſen bin/ſunder glauplich zů laß vñ halt/ wie wol ichs nit waiß/das man mög gotts leſterung vnnd ketzereien inn dem thalmud finden/als ich deren ains tails mit namhafftigen wor ten angezaigt vnd die vß andern iüdiſchen büchern genommen hab. Dar neben aber bin ich auch von den vnßern/des gleichen vß den irē bewegt worden vil torhait iñ thalmud begriffen die Fortaliciū nent

fatuitates an zů regen/daruß zwaierlai bößs inn dem thalmud nach
sag der vnsern gesundē wirt/nemlich das ain. peinlich verdampt/vñ
das ander nit peinlich verdampt/dān schmach/gots lesterun g/ vnd
ketzerei/sind peinlich verdampt. Torhait/irrung vnd vnglauben dar
inn sie die cristenlich kirch noch gedult sind von ainicher satzung pyn
licher sunderer weltlicher oder zytlicher straff vnuerdampt. Dise vn
derschaid des thalmuds hab ich inn meinē ratschlag angeregt an dē
x. blat mit dißen worten. Nit red ich es darumb das ich den thalmud
wölle gůtt machē/ an den enden da er zů verwerffen ist/alls wölt ich
sagen. das hon ich vor verurtailt. Sunder allain zů beweißen das er
nit zů verbrennē oder zů vertilcken sy vmb des willen dz inn im etlich
narhait vnd torechtig mainūg inn desputation weiße begriffen sind.
Vnd diße zwai glider des bößē ob angezaigt/als wern sie dē hendeln
gleich iudiciorū publicorū vnd priuatorū delictorū/ geben ainen gros
sen verstand inn mynem ratschlag/vnnd löschent auß vil ergernus.
Hierumb so hon ich inn der latinischē disputation by dem ratschlag
vßgangen/dise schloßred gesetzt. Die weil der thalmud vil tail hat die
man von ainander wol tailen mag/so soll er an denen ortten do kain
ketzerei noch gotts lesterung erfunden vnnd gesundert wirt/ nit ver-
brent noch abgethon werden. Daruß mag man dry beschaid vñ ab-
uertigung nemmen. Zum ersten also/inn den tailen darinn ketzerei
oder gots lesterung ist/mag man den thalmud verbrēnen vñ abthon
Doch were es villeicht der cristenlichen kirchen nützlich vnd gut/das
man sollichen thalmud nit gantz vnd gar abtete/sunder das man dē
bischoffen vnd den öbern ieglichem ainen thalmud zu behalten gebe
den selben für die cristenlichen kirchen vnd wider ire widersecher inn
künfftig zeit zu der notturfft wissen zu gebrauchen/wie ich dann sol-
lichs inn meinem ratschlag nach beschluß des hanndels inn der
fünfften bewegnus am xviij. blat angezaigt hab. Zum anndern also
Die weil vil vnd manicherlai tail des thalmuds sind/ vnnd yeglichs
tail gewölich genēt wirt thalmud/so ist nit not gleich vō stund an zů
glaubē das dises oder dises tail ketzerei oder gotts lesterung in im halt
sunder man soll ieglichs gruntlich erfarn/so doch vil der tail mögen
sin/die sollichs übel nit haben. Zum dritten/in den tailen vnnd an den
orten da kain ketzerei noch gotts lesterung ist oder des glychen/da sol
mau den Thalmud nit uerbrēnen noch ab thon on sunder uerschuldē
oder recht ursach/so lang sie dann vnder vns gedult vñ gehalten wer

den/vnnd ich wann ainer also mit erste regel die gemainlich uff alle
bücher dienet/vnnd darzü zwayerlai artenn/naturenn vnnd glider e
des bösenn vnnd vngeschicktenn in siner gedechttnus behallt So
mag er mine schffriten wol on alle ergernus uerston/vñ als er schul-
dig ist ain yeglichs in das beste keren. Damitt sich aber ab ettlichenn
sonderen reden vnd worten so im̃ ratschlag begriffenn vnnd mir in
den argumenten vñ anttwurten zü gefallen sind kain vnuolkumner
oder klainmütiger on vnderricht ergere/ alls vil ich dan dero kã erkün
digen/die ain solcher möcht vnrecht uerstannden han/ will ich ains
nach dem andern in sonderhait von item zü item fürnemmen also

Jtem das wort Secta hab ich gegen vns cristen in güttem geredt
Dann es mag wol in güttem uerstanden werden. C.de pact. L.ulti. et
de ad nostrum.de heret.in glo.ij.des sich auch vnßer apostel Paulus
von seiner aigen person also gebrucht. Act.xxiiij. da er zü dem landt-
uogt Felix spricht. Jch bekenn dir das ich nach der secta die man nen
net heresis diene minem vatter vnnd gott

Jtem ich laß die iuden auch glider sin des römischen richs nach ir
gestalt/dann sie sind auch ain volck des Römischen rychs per. glo.
in ca.ius quiritum i.dis.Bart.et doct.in l.hostes ff.de capt.et post.

Jtem durch das wort burger/hab ich den iuden kain sonndere ere
erbottenn/dann sie sindt kainer eren werdt l.fi.C.de iude.Die wyl sie
aber in gemainem römer rechtẽ das gehaissen wurdt ius ciuile roma
norum ledig gelassen sitzend.vñ sich des auch gebrauchent.l.iudei cõ
muni romano iure C.de iude.so werden sie genent ciues romani.das
ist/des römischẽ rychs burgere.insti.de patria potesta.§.i.iunct. glo.
in uer.omnium.Et autẽ.sed hodie.C.de iure.aure.annul

Jtem als ich der iuden wörter vñ reden wider vnnsern lieben hern
gebrucht wie ich mermals gehört/vnnd by den euangelisten geleßen
vnd von doctores auch predicanten vernommen hab anzoüg daran
hab ich grossen verdrieß entpfangen vnd nicht gefallens alls billich
zü gedencken ist von ainem gütten cristen der ich bin/vnd nie anders
geacht worden/ vnnd dester mer so es wider mynen lieben herrenn
den ich by disen wortẽ sampt vergich gehandelt ist.Das ich aber nit
vngedultige wort zü ainem ieglichenn stuck gesetzt hab/ist myns be-
dunckens vnnot geweßen gegen ainem cristenlichẽ haupt der cristen
lichen gaistlichait/dem ich sollichs allain zü geschriben hab/als crist
gegen cristen/wie die euangelisten selbs gethon haben/vnnd Augusti
nus xx.libro de ciuitate dei/da er schreibt/gott halt das abgekert hertz

den iuden von vnnſerm criſto/dann ſie mainen nit das er gott noch
gottes ſune ſy. Da hat ir kainer dehainen uerdrieß noch vngedult hin
zů geſezt/ vnd werden doch darumb nit geachtet irreligioſe oder vn-
gottsförchtigklich geſchriben haben
Jtem ſo ich ſag das man villeicht ſöllich mainung imm thalmud
mög finden/da es die materi begeben hab dar von zeſchriben/da han
ich nit geſchriben/da es die materi erhaiſt hab/als das ainer in latin
vßgelegt hat exegit/ſonder das iſt die mainung/da ſie villeicht trac-
tieren vnnd ſchriben uon chriſto/ſinem leben vñ tod/ vnd von ſeiner
lere/vnnd ſoll das wörttlin/villycht/auch vff die diſputata irer lerer
gezogen werden/dann ich will darmitt die iuden weder entſchuldigt
noch geſchuldigt haben/ vnnd ſo ich ſprich ich will glaubenn/ver-
ſtand/alls nit vnmüglich
Jtem ſo ich geſchriben hab das der thalmud nit zů verbrennten ſy
noch abzethon/ſoll uerſtanden werden wie ob lut an den orten oder
imm denen büchern die kainen ſchmach/ kain gotts leſterung/ kain
ketzerei inn ſich halten/ dann welche bücher ſollichs inn ſich haltten
die ſelben ſind vör von mir am aller erſten hindan gewißen/vnd zum
brand geurtailt/ vnd gehören wyter nit inn den nachvolgenden rat-
ſchlag/die anndern ſo des nicht haben/ vnd vonn der kirchen gedult
werden/ſind bißher nit peinlich verdampt/noch verurtailt/vnd al-
ſo ſoll man alle mine hernach volgende maynungen der bücher halb
vff diſe vnderſchaid vnd abſünderung der pynlich verdampten von
der nit pynlich verdampten ſezen vnd verſton/Jch thů auch in dem
nit anders dann Auguſtinus vnnd ander chriſtlich lerer ſo ſie ire redē
die wider ainander geacht möchten ſyn/mitt ainē vnderſchaid erclerē
Jtem ich hab die iuden ketzer gehaiſſen in den worten ſanct Pauls
da er ſchribt. Es můſſen ketzereien ſyn. Jch hab aber auch dar by an-
gezaigt das ſie nach aigennſchafft der wörter nemlich iuden vnd ketz
er/wie es die titteln baider rechte gaiſtlich vnd weltlich auch vnnſere
gloſſen vñ doctores aigentlich vnd nach rechter ſprach verſton/nit
ketzer noch ir glaub ketzery genent werdē. wie auch ſanctus Thomas
der hailgenn ſchrifft doctor vßweiſet ſecunda ſecunde. q. xi. da er be-
ſchribt was an im ſelbs ketzerei ſy/ vnd ſagt alſo. Ketzery iſt ain ge-
ſtalt des vnglaubes die do den ſelben menſchen zů gehort/ſo criſten
lichen glauben veriehen/aber ſyne lere vnnd vnderweißung zerſtoren

hec il'e. Sunst weitlaüffig zů reden so findt mann auch haidnisch ketzery vnnd iüdisch ketzery

Item als ich schryb es sei vns nütz vñ gůt das der thalmud belyb/ soll verstãden werden wie ob lut/an denen orten oder altten bůchern da sie inen dienen zů irem synagogischen wesen ritus vñ cerimonien/ dar inn die iuden von der kirchen gedultt werden/ vnnd auch in den andern so nach minem rat am̃ xviii. blatt den bischoffen zů behaltten gegeben möchten werden.

Item des gebets halb velammeschumadim/ ist noch die mainũg das kain wort darinn stand das weder taufften/noch aposteln/noch christen/noch das römisch rich vß siner aigenschafft der sprach bedeütet/sonder es sind weitlauffige vnd gemaine wort/vnd bedeüten vns nit in sunderhait/als wölt man sagen wie in dem psalmen/ deus laudem meam/oder des glychen. Dann also möcht ainer auch wöllẽ sagen sie betteten den selben psalmen wider den bapst/ Deßhalb soll man meine red an dem selben ort gůtlich vnd tugentlich verston vff die grammatica vnnd aigenschafft der wörter ieglichs nach seinem rechtẽ tütsch/aber doch nit allain zů der grammatica sonder auch zů der logica vnd zum rechtẽ vnd all gůt sitten vñ hendel/ nemlich also/ daz vmb sollicher wörter willen die man vff baid sytẽ wol oder übel in gutem oder in bösem vßlegen mag da söllenn die leüt kains wegs inn grosse vñ schwere straff vnnd schaden fallen darumb das ainer die selbigen gemaine wort inn das übelst vnnd bösest keren oder tolmetschen wölt/dann das ist im̃ rechten verbotten/vnd menschlicher vernunfft vngemeß.

Item der fyndschafft halb ist mein mainung also geweßen/so sie vnd wir inn des römischen reichs rechten vñ friden sitzen/dar durch wir baid parthien vns des römischen burgerrechtes gebrauchen/vñ sie nit hostes noch vnsere abgesagte fyend sind/so müß es nit võ nott wegen also syn das sie vnser personen fyend syen darumb das sie vnsers glaubes fyndt seyẽ. Als auch gleich her widerumb nit daruß volget/so wir irs iüdischen glaubes fyend syen das wir darumb müssen irer personẽ fyendt sein. So sie aber allẽ nationen in der welt gemainlich von ires glaubes wegen fyendt syen/so muß es darumb nitt also sein das sie vns inn sunderhait für annder fyendt syn/dar durch hab

ich sie nit entschuldigt das sie nit vnnßers glaubes fyendt syen/dann das selbig ligt offenlich am tag.

Item als ich schreib das nieman künd wissen was ainer im sinn hab/sol also verstannden werden/wan sich sunst nichtzs erschainte dar durch des menschen sin vnd müt oder fürsatz leichtlich möcht gebrüfft/gespürt oder vermütet werden. Vnnd mitt dem allem will ich nit vßgelescht haben noch vßleschen all achtung vnnd vermütung also das man dannocht nit mög darfür habenn das die iuden sollich bette wider vnns betten/sunnder das ist mein mainung das mann es allain vß den wortē im dem gebette begriffen wan sunst kain ander gründtlich anzaigung dar gethon wirt nit müß so hoch vnnd fast wider die iuden achten vnnd vermüttenn das sie darumb so hartt vnnd schwer solten gestrafft werden/wie inn meinem ratschlag gemeltet wirt. Das aber vil der iuden so von inen kummen vnd getawfft werden dar von sagen/das mag syn/Aber sollich sag vsserthalb rechtes im peinlichen sachen ist kain gnügsam vrsach ainen andern zü pynigen oder straffen/Es volget auch das nit daruß so ettlich iuden vill oder wenig ettwas namhafftigs wider vns thüen/dz es darūb müß also vnnd nit anders syn/das alle iuden im allen hendeln wider vns handeln/vnd das ist die verstentnus des gemainen rechtes.

Item als ich schreib mich hinder des halb nit was die gemelldten vnsers glaubes wider den thalmud geschriben hon/soll mich nieman so grob noch so vnuerstandē achten/dz ich dar durch den wirdigē vn̄ hochgelerten doctoren vnnd leerern kainen glauben geben wölt/das were ain stoltze vermessenhait im mir/ dann es ist ainem yeden inn syner kunst gelertenn vnnd erfarnden zü glauben/vnnd auch ainem frummen man das so im wissent ist/Aber vß den nechst obgeschribē worten kan ain yeglicher wol verston das es diße mainung ist/das ir schreiben vnd zeugnussen so yemants zü nachtail dienet/ im̄ rechten nit gnügsam ist ainen andern allain vß dem selbē zü peinlicher straff zü verurtailen/als hie/da man abthun/ertrencken/oder verbrennen sol. l. testium § idem diuus Adrianus. ff. de testi. et ibi glo. i. Tex. est in auten. apud eloquentissimum. C. de fid. instru.

Jtem wölt ainer gedenckē ich zwyfelt vnd glaubte nit das im̃ thalmud ettwas vngeschickts oder schnöds geschriben stünd/der selbig sy myner vorergangen rede in mynē ratschlag begriffen ingedenck/ do ich mit erzelung vil schnöder bößer artickeln auch sag das ich es wol glaub das sollichs vnd des selben gleichen darin mag ston/aber ich bin des doch nit sunder gewiß/wie inn was gestalt vñ an welchē orten/dann ich den thalmud inn hebraischer sprach nit gelernt hab/ Vnd sind dise myne wort võ dem thalmud(da von ich sag were der so vngeschickt)zu verston/da er nit peinlich verdampt ist wie ob lut/ vñ von dem auch so man den bischoffen möcht zů behaltten geben/ vnd das ist myn obgemelt mainung/vff die sollennt alle myne wort dienen.c:secundo requiris extra de appel.

Jtem so ich das ander argument den thalmud nit zu verbrennen (verstannd iñ nit pynlich verdampten materienn wie ob lut)vff die wort vnnsers lieben herren gesetzt hab/da er spricht/Erforschennt die schrifften ꝛc. Soll mich nieman dar für haltē als ob ich beharlich oder tratzlich hab wöllen durchtringen/das es eeben also müß sein/ vnnd nit anders/das vnser herr Jesus by den selben worten hab den thalmud gemaint. Dann das ist myns willens noch fürsatz nit gewesen/vnd darumb hab ich auch nit hin zu gesetzt/das man es also halten sol/sunder ich hab gesetzt also/darab zu nēmen ist/alls ob ich sagte/man mags achten vnnd zůleßlich probabiliter vermůten. Wie es dann der lerer Burgensis zůleßlich vñ probabiliter auch der massen vßlegt/von dem ich es genommen/vnd hab den selben lerer der hailigen geschrifft noch bißher darin nit gehört von der kirchen verworffen syn/das er geirrt hab/an der verstentnus der schrifften.

Jtem von dem bom der kunst des gůtten vnd des bößen im̃ paradis/soll nieman gedencken das ich den thalmud vnnd den selben gegen ainander also vergleicht hab das sie gantz ains syen/dann glych ist nit ains/so ist ain gemain sprichwort/ain yede gleichnus hinckt/ Sunder ist mein mainung also geweßen/als der bom der kunnst des gůtten vnd des bößen nit ist von got vßgehawen oder verbrent/wie wol vnser elltern den todt daran geessen haben/nit das er an im selbs böß sy/ Also auch etlicher weiße mag man achten das der thalmud ann denen orten da er weder schmach/ketzerei/gots lesterunng noch zaubery in sich halt auch nit sol vß gereißt oder verbrent werdē/so lāg

vñ ferr die iudẽ von der kirchen vmb besserung willẽ gedult sein/ wie
wol sie daran sündẽ. So möcht auch der gantz thalmud dẽ bischoffẽ
zů künfftiger notturfft der kirchen wie ob lut zu behalten gebẽ werdẽ.
Item als ich schreib ob die vnuerstendigen sich darab ergerten dz
were ir selbs schuld vñ nit des buchs/ soll sich selbs nieman dar durch
betriegen das er wölle verston das mein mainung ye geweßen sey/ dz
der thalmud an den orten da er ketzery oder gots lesterung vnd des
gleichen inn im halt/ die menschen nit erger/ besunder die ainfeltigen
schlechten leut/ dann ketzerei ist der natur so vil vnd an ir ist das sie
die leut erger. Sunder mein red soll verstanden werden/ an den orten
do der thalmud finster vnd vnlauter torhait/ narrechtig exempel nit
offenlich übel vnnd böse taten antreffen vnd des gleichen verborgen
göckelwerck inn sich halt/ darinn sie von der kirchen gedult werden/
oder das man wol kan vnnd mag im ain guts vßlegen/ So wil ich
auch nit das es alles rosen sy/ dann man hat wol von mir verstandẽ
das ich glaub es stand vil böß darinn/ dz hab ich aber vor verurtailt.
Item an dem ort da ich den thalmud gegen anndern künsten im
dem vergleich das er vil dings als ich inn iren maistern geleßen hab
verborgenlich beschreibt wie gar vil andere. Soll sich nieman darab
ergern/ als ob ich welle den thalmud hoch preißen vnnd lobenn da er
schanntliche böße ding säg/ Nain für war/ dann inn dem selben hatt
man mich hie vor anders vnd wol vermerckt/ so hon ich auch die bi
bel vnd dẽ thalmud gegen ananderr durch die exẽpel die ich vß der bi
bel von sanct Hieronymus vnd andern cristenlichen lerern genõmen
hab/ nit wöllen vergleichen/ sunder ich hab wöllen anzaigen/ als inn
der bibel mag gefundẽ werdẽ etwas dz des erstẽ anrucks nit wol lut/
vnd hat doch ainen gůtten verstand. Also auch mag der thalmud fin
ster vnluter vnd verborgen mainungen inn sich haltẽ/ die anders võ
inen verstanden werden/ dan wir es villeicht möchten vff nemmen/
vnd auch an in selbs doch nit böß weren/ dar zů so will ich auch ande
re gleichnussen inn den künsten dar durch nit gelobt noch angenom-
men/ sunder allain inn exempls wyße erzelt haben. Ich will auch nit
das die verborgen ding im thalmud begriffen also rain syen/ das mã
nit sol mit vngeweschen füssen darüber lauffen/ sunder ich main es
also/ dz die iuden sollichs so rain vnnd auch so kostlich achten vnnd
halten/ das es nit yederman sol verston.

Item das vß den ob erzelten von mir gelerten vnd hailigen mannen nieman gefundē werd/der begert oder gewünst hab/die obangezaigten bücher zů verbrennen ꝛc. dar von hab ich im augenspiegel latinisch vnnd tütsch ercler ung gethon/ vnnd soll nyeman gedencken das ich es geschriben hab von den pynlich verdampten büchern wie ob stat/sunder das ist mein maynung das ich nie geleßen hon von ainichē gelerten man der wider den Thalmud geschriben hab/das er mit vßgetruckten worten des sundern willes were den thalmud ann allen seinen tailen/enden vnd orten on ainich vnderschaid zů verbrennen/noch kain ander iuden buch/darinn nit schmach/gots lesterung ketzery oder zaubery vnd des gleichen geschriben stund. Wie wol mā lißt das die zwen bepst Gregorius vnd Innocentius den thalmud beuolhen haben zů verbrennen/so stat dar by geschriben das darinn vil ketzereien gestanden syen/das sagt auch Alexander de ales doctor inn der hailigen geschrifft. Aber vß den worten von dem ratten vnnd vnkraut Matthei xiij. hab ich dißē mainung inn mir gehabt/wan man das böß kan vnd mag wol schaiden von dem gůtten/also das sollich gůt inn sunderhait mag beleiben/so soll man das gůt nit verderbenn mit dem bößen. Vnd wie wol es vnder den menschen ist nemlich also wan böß vnd gůt vnder ainander vermüst sind/vnd die bößen nit mögen gestrafft werden on mercklichen abgang vnd schaden der gůttē als dann soll man vmb besserung willen die boßen nit verderbenn da mit die gůtten nit auch verderbt werden/So ist es aber doch inn den ketzer bücher nit also/sunder wan böß vnd gůts vnder ainannder vermüst sind/also das man das gůt nit kan noch mag von dem bößenn schaiden/so soll man das gůt mit dem bößen abthun. Dan es stat geschribē. i. Co. v. Wenig hefels verwüst ain gantzen taig/also ist myn mainung vnnd nit anders

Item das dem yetzgemelten getrüwlich nachuolg die hailig kirch inn canone sancta xv. dis. soll nit also verstanden werden/das die ketzer bücher alweg belyben sollen/sunnder sie sind zu vermeidenn/es sey dan by den schaw maistern/den ordinariis vnd bischoffen/zu künfftiger notturfft/ob sich der gleichē casus vnd fellen inn der kirchen würden begeben das sie möchten durch gelert leüt der kirchen zu nutz vnd gůttem probiert werdē/das ist nit zu verstend approbiert noch zu gelaßen/sunder probiert das ist bewegen/ergründt vnd erleßen inn iren

irtungē/dar durch ander gleichförmig irtungen wa die ynfielen/deſt
leichtlicher möchten verdampt werden/vnd nit alſo das ſie alwegen
ſolten belyben/ſunder das ſie belyben biß man ſie ſchaw vnd probier
welche anzünemmen vnd welche zü meiden ſind/das vermag der ca
non mitſampt den wortē des apoſtels omnia probate darin verlypt

Jtem als ich ſchreib das die iuden im denen dingen die iren glau-
ben antreffen ſind allain inen ſelbs vnderworffen ꝛc. ſol verſtannden
werden/wan ſie mit irem glauben ſunſt nieman vnrecht thund/wan
ſie aber iren glauben wölten mit ſchand vnd ſchmach gots vnd der
criſtenlichen kirchen vnnd mit gewalt oder vnrecht ann ainē andern
begangen/beueſtigen vnd beſchirmen/als mit übungen der ſchmach
gots leſterung/ketzeryen oder zauberyen/vnd mit allem dem/das da
belaidigt vnnd vnrüwig macht den ſtand vnnd friden der criſtenlich
en kirchen wyter vnnd über das ſelb darinn ſie von der kirchen gedult
ſind/ſo mögen ſie von criſtenlicher oberkait berechtet oder geſtrafft
werden/Sunſt was ir ſynagogiſch weßen vnnd ritus darinn ſie vō
der kirchen gedult werden antrifft/da ſelbſt vnnd daran ſind weder
ſie noch ire alte bücher von den criſten zü ſtraffen/dann ſie ſind vſſer
thalb der kirchē/ſo ſyn wir inn der kirchen/darumb ſie auch mit gaiſt
licher pen ſchlechts vnd ſtracks nit mögen geſtrafft werden/das ver
mögen die angezogen wort des apoſtels.

Jtem als ich geſchriben hab das bapſt Alexāder vi. graff Johan
ſen von Mirenndel büch von der Cabala genannt apologia beſtetet
hab/bedeutet das wort beſtetet/als vil alls zü gelaßenn vnnd appro-
biert/nach gemainem teutſch der inſtrumenten ſo mann ſchreibt be
ſtetet vnnd confirmiert/vnnd iſt nit myn maynung geweßen das er
ain confirmation darüber hab laßen vßgon/ſunnder das er es nach
flyſſiger beſichtigung vnnd erkündung nit hab verworffen/das im
doch leichtlich zü thun were geweßen het er es nitt wöllen zu laßen/
dann ſein halligkait hat dem gemelten graffen des ſelben büchs halb
dis mainung zu geſchriben. Wir vrtailn vnnd erderen das du von
wegen der declaration vnnd apologia von dir außgegangen/noch
ſunſt/inn kain anſenhen verdacht oder gemerck des irrglaubes oder
ketzery gefallen ſyeſt/das iſt zu achten interpretatiue zü gelaßen/vnd

wie wol zwüschen zülassen vñ verwerffen ain mittels möcht sein/ob
sich ainer wölt vff ain sach bedenckenn/oder züg sie vff/oder verließ
sie/als gieng sie in nit an/oder des gleichē/das er die weder verwürff
noch züließ/So ist es doch hie nit also/vnd darumb hon ich nit vn
recht geredt per .ca. Error lxxiij. dis .et xliii. dis. Sit rector. in prin.
Item von denen die mangel halb der zwaier sprachen griechesch
vnnd hebraisch vndertwylen die schrifften inn etlichen worten nit
recht vßlegen/vnd vō den andern zü spot darob werdē/schrybt sanct
Hieronymus nit wenig/ des ich mich hierin zü fürderung der lere vñ
kunst baider sprachen getröst/vnd dar mit nieman veracht hab/will
auch dar durch die glosen der iuden nit erhebt/noch darmit vnsern
cristenlichen lerern nach geredt oder detrahiert haben/ als ob ire glo
sen vns nottürfftig wern/Dann mein mainung ist nie gewesen das
die iuden die hailig geschrifft baß vßlegen/oder das ire gloßen besser
vnd vns nottürfftig syen/Aber ich hab allain geredt von der sprach/
dann inn etlichen worten mögenn die iudenn inn hebraisch/vnnd die
griechen inn griechisch vmb irer aigen sprach willenn die wir bißher
nit gelernt haben/maisterlicher syn/mit tolmetschen vnnd vßlegen/
vnnd wan sich die vnsern des selben in gütter mainung glychermaß
auch vnderstanden/ so möcht man etlich finden die ir spotteten/wie
wol für war vnbillich/dan es ist nieman der alle ding künd/So hab
ich selbs nichts von sanct Hilario erdacht/sunder den hailigen Hiero
nymū laßen reden. Ich hab auch dem wirdigen vñ hochgelertē hern
doctor Nicolao de lyra mit mynem schreibē kain verachtung/sunder
ain mercklich große eere vnd hohes lob zü gelegt/das er den gantzen
Rabi Salomon nach allem vermögen zü der cristenlichen kirchenn
grossem nutz bewendt hat/vnnd ist noch bißher nieman nach im kū
men der im gleich gethon hab.
Item dar by so ich schreib/welcher sich behelffen müß der hat nit
vil überigs/hab ich nieman dar mit veracht/ sunder dem gemainem
landtleuffigē sprüch wort nach/wā ainer sagt ich will mich behelfē/
so mag man wol ainē dar gegen finden der im antwurt/ wer sich be
helffen muß der hat nit vil überigs/vñ ist auch ain gemaine freunds
red/vff das wort behelffen/als der sich mit hosen deckt/dan ich hon
dz hosen decken nit gezo gen vff die vßlegung vnd cōmenten der lerer/
sunder vff das wort behelffen/ darmit kan billich nieman darfür ha
ben das ich die kostlich lere der lerer wölte zü alten hoßen gleichen/vñ

daruff ſo iſt meiner maynung nie geweſen dz die gloſſen der iudē vns
not ſind zů dem rechten verſtand der hailigen geſchrifft/myne wort
lutēt auch nit alſo.ich hab aber von der ſprach das die vns dar zů für
derlich ſy geredt/vnd nit von den gloſſen der materi.

Item von den hexenbůchern iſt myn red noch maynung nit dz mā
die behalten ſolte/darūb das man zaubery mit zauberei vertrib /oder
ander der gleichen böſſen bücher/dan das were ſünd/vnd dienet dem
menſchen zů ſyner ſeelen ſchaden/darumb kan es durch myne wortt
nit alſo verſtanden werden.

Item das die iuden vnſere bibliothecarii vnd vns ire bůcher behal
ten ſind/iſt zů verſton wie ich am erſten dar von auch yn vnd ynher
gehört bin/von der bibel vnd den büchern die nit peinlich verdampt
materien innſich halten/wie zům offtern malen hie oben ſtat

Item als ich ſchreib ob die bůcher alle wider vns wern/ſo ſollt mā
ſie darumb nit verbrennen/ſoll verſtanden werden nach myner erſtē
maynung wan ſie ſunſt kainen böſen vñ verdamptē tadel oder wan
del hetten/dan das allain/das ſie wider vnns wern in den iudiſchen
übungen irer cerimonien ritus ſynagogiſchē weſen vñ anderem des
gleichen/ob es ioch dem vnſern nit gleich iſt vnd dannocht vmb beſ
ſerung willen von der kirchen gedult wirt/dz bedeüt diß wort darūb.

Item die wyl ſie ſo in klainer zal vnder vns ſitzē/dar durch mer be
rait zů dienen dann ſchaden zů tůn/das deßhalb zů vermůtten ſy ſöl-
liche bücher nit wider vns /ſunder mer für ſich geſchriben zů haben.
Soll mann alſo verſtan das ſie dar durch bezwungen werdenn ſo ir
wenig ſind/damit ſie in ainer tegliche forcht ſtanden /wa ſie ettwas
wider vns anfiengen das man ſie lychtlich vertilcken oder verderben
möcht.darumb ſo ſind ſie nit als vffrürig oder als gerüſt wider vns
alls andere vnglaubigen/wie wol ſo ſie vns übermöchten werden ſie
geacht dz ſie vns nitt gedulten als wir ſie/vñ deßhalb iſt nit krefftig-
lich zů vermůten die bůcher ſo ſie gemainlich haben vnd leſſen das ſie
die auß fürſatz wöllen wider vns bruchē mit ſonderer ſchmach/alſo

das man uß solchem arckwon sie mög rechtlich straffen/dan es stat als wol daruff das sie die allain zů behalten ir alt synagogisch wesē vnd herkummenhait dar in sie von der kirchen gedult werdē geschriben haben/was sich aber der verdampten bůcher halb erfindt das ge gehört hieher nit

Item als ich das kaiserlich recht § denicꝫ Marcellus/für die iudē bůcher angezogen hab/das sol hie verstanden werden von den alten bůchern die sie gemacht habenn für ire ritus/ceremonien vnnd synagogisch wesen vnnd anders des gleichen on sunndere schmach oder widerdrieß vnsers glaubes/dann sie die selben iure permissionis gemacht habē/wie wol sie dānocht darin nit zů lobē sind. Aber die wyl sie nit zů sundern schmach vnd belaidigung der cristenlichen kirchē gemacht sind/wie wol sie wider vnsern willē gemacht sind/dan wir wölten lieber sie hielten vnsern glauben vnd vnsere bůcher/so künden wir sie doch dardurch rechtlich nit überwinden das sie sollich nechst obgemelt bůcher wider vns das ist mit vff satz oder uß fürsatz vnns dar mit sundern schmach oder laid offenlich zů bewyßen vnd zů zefůgen gemacht haben/vnd die weil ich die ketzer bůcher gotts lesterung vnd ander verdampt materien vormals im̄ anfang hindan gewißē/hab/so sollen vnd mögen sie hierzů nit gezogen werden/dann kundt vnd wissen oder krefftiglich zů vermůtten ist/das die selben laster vn̄ ketzer bůcher vns uß fürsatz zů sunderm schmach gemacht vn̄ nie vō der kirchē gedult sind/Aber dise yetz gedachtē bůcher die kain pynlich verdampt materi innsich halten/ob sie wol vnnßerm glauben wider sprechen/so werden sie doch von der kirchen vmb ains bessern willē gedult/so sie nit erfundē werdē dz sie mit fürsatz vnser kirchē uß angenōmer boßhait vn̄ můtwillen begeren sunderlich zů laidigen oder zů schmehen/vnd von dem selben sol dise myn red verstanden werden/mag auch mynē obuermeltē schrifftē nach/nit anders uß gelegt werdē. Ob mir ainer nun so nachgriffich hie oder an andern des glychē orten myns ratschlags vffhebē vn̄ für werffen wölt ain epistel oder missiue von mir ainē edelman vor fünff iaren zů geschickt/darin ich sag dz die iuden got lestern/vnd hab die selben gots lesterung uß ainē iüdischen buch genōmen das sie nennē Nizahon des glychen uß ainē

buch genant Tholduth ieschu/vnd truck sie mit namhafften worten vß. Sag auch dz die iuden zů diser zeit tailhafftig syen der gots lesterung durch ir ratification/ vñ ain frewd darin haben so sie etwas zu schand vnd laster wider vns künden erdencken/wie das inn der selbē missiue die iuden zu vnserm glauben zu bewegen verzaichnet ist. Der selbig nachgriffig man sol daruff brůderlich ingedenck syn/dz ich die selben gots lesterung vnd schmach auch die bůcher so sollichs inhalten/vnd mit sundern namē die selben zwai bůcher Nizahon vñ Tholduth ieschu selbs angeben/auch die iuden by denen sollichs gefunden wirt am aller erstē anfang myns ratschlags durch ainē rechtsprach verdampt vnd verurtailt hab/vnd gehörent nit mer zu nachgeenden ratschlag als gentzlich hindan gewißen vñ vßgericht. Aber von den bůchern vmb dero willē wir yetzund handeln hab ich inn der missiue nie geschriben das sie mit fürsatz wider vns sind. Jch hon auch in der selben missiue des thalmuds mit kainē wortt nie gedacht/darūb mag von mir kain frümer noch sunst kain mensch mit warhait sagē noch gesagt haben/das ich vor inn der missiue mit schwartzer dinten vnd doch yetzt iñ ratschlag mit güldiner dintten geschriben hab

Jtem fürter als ich aber schreib ob die iuden ire bůcher mit fürsatz vns zu wider geschriben hetten/das ich doch nit main/bedörfft auch wol ains gutten bybringens rc. das sol (wie hieuor) auch nit annders verstanden werden/dan von den bůchern die nichts böß oder das in halten dar inn sie von der kirchen vmb besserung willen gedult werden/dan ich hab im ratschlag mit vßgetruckten worten bekennt/das ich glaub das im thalmud wider vnsern liebē herrn vñ vns geschribē stand/ vñ main es noch/aber nit allenthalb/darūb hon ich in an den selbigen orten wa man sollichs übel erfindt/laßen verbrennen. Aber sunst wie obgehört ist/was sie mit fürsatz vnd sunderm willē vns zů wider gedencken das stat allain inn des menschen gemůt/ vnd ist nit leichtlich zům rechten gnug by zů bringen/instit. de. Act. § Alie i glo. et Bart. in. l. pro herede in prin. ff. de acquir. hered.

Jtem so ich von den iuden gesagt hab das alles dz sie schreibē dar zu dienend das Jesus kain gott sei/vñ alles das daruß volget/das ist

ir glaub/vñ wöllent darmit nieman geschmecht habē/vñ das hat die cristenlich kirch also bei xiiij. hundert iaren gelitten vnnd gedult. Das alles sol verstanden werdē von irem iüdischen glauben vnnd synagogischen weßen/darin sie von der kirchen gedult werdē/was sie alßo schreibē nit zu sunderm schmach/sunder inn gemain für iren glaubē/vñ ir alt herkōmenhait zu behalten/Vnd was vß solchem irem alten hergebrachten glauben volget/darin sie die kirch güttlich leidet vnd gedult/das selbig wirt nit geacht das es geschehe fürnemlich zu ainē sundern hon oder schmach schannd oder laster vnnser cristenlichen kirchen/wie wol sie auch vnrecht haben dz sie vnder inen iren glaube bestetigen vnnd den vnsern verwerffen/dan es dienet inen zu ewiger verdamnus/noch dan die weil sie die kirchen nit sunder belaidigen/so hat die kirch ain gedult mit inen vmb ains bessern willen tolerantia simplicis permissionis/vnd der gestalt so die iudē sagen das christus nit got sy/vñ das sie nit an in glauben/werden sie gedult/doch dz sie sich hüten die cristen mit sunderer angenōmer boßhait vnd übeltattē nit zů belaidigen iniuriern noch offenlich zů verachten/auch die kirchen inn irem stand vnd friden nit vnrůwig zemachen.

Itē fürter als ich geschribē hab dz Jesus sy erschinē als ain mēsch vñ ain knecht/vñ also habē in die iudē nit anders geacht: vñ vō im nichz götlichs gehaltē/vñ noch dardurch sol mich niemann achtē alls ob ich gemaint hab die vnwissenhait der iuden hab sie entschuldigt/wie ich vor derlich inn der latinischen disputation des augenspiegels dar vō geschriben hab/daruff ich mich züch/dan sie haben es wol vß der schrifft vnd allē dem das christus gethon vñ geleret hat mögen glauben/vñ noch glauplich wissen das vnser herre Jesus warer messias got vñ mensch ist/darūb iñ inen ain angenōmen/vnflyssig/hinlessig achtloß vñ verachtlich vnwissenhait geweßen vnd noch ist/zů latin crassa affectata vel supina genant/vñ dienet inen zů der ewigen verdamnus/dz ist myn glaub/vñ hab nie anders geglaubt. Aber ich hon dyße wort darūb angezaigt so ich vor geredt hab/dz sie glauben das Jesus kain got sy/das sie sich darvß selbs geergert haben/so sich vnser her Jesus also genidert hat/vñ nit dz sie sich selber entschuldigtē Ob sie nun vnsern herrn got inn dē also geschmecht haben/züch ich

mich vff die so da schrybē über angezaigte recht/ gaistlich vñ weltlich nit dz ich selbs daran hab gezwyfelt/ sunder ich hab es geacht so clar sein als es auch ist/ das es myner antwurt nit hab bedörfft/ vnd hon mich nit vff die texte gezogen dz nieman gedencken sol das ich die dai dung der büben oder der schnöden frawen vnn gottsförchtiglich der menschait gottes vergleichē wölt/ sunder allain vff die scribentē vnd lerer die do schryben über die selbē text/ vß diser namhafftigē vrsach/ dan do schreibē sie all mitanander ainmündig/ also/ Wan ain mēsch hat ain angenōmen/ vnflyssig/ hinlessig/ achtloß vnwissennhait wie ob lut/ in erkantnus aines andern der ain frembd klaid antregt/ so ist es disem der in belaidigt hat/ nit ain gnugsam entschuldigūg des vn rechten vñ schmachs an dem andern begangē. Also ist es auch hie dz die iuden kains wegs entschuldigt werdē durch ir vnflyssig/ angenō men/ gestifft vnwissenhait/ darūb das vnser herre inn menschlicher natur erschinen ist/ dañ ir nyd vñ haß hat sie mütwilliglich also ver blendt das sie allain ir vffsenhen vff das leiplich gehabt habē vnd nit vff das götlich/ so er doch alles dz erzaigt hat das vō dem warē vnd rechten messias geschriben was/ vñ darumb ist dise ir vnwissenhait nit der geschicht/ vnd tat/ sunder des götlichen rechtes. i. q. iiij. § no tandum in glo. ibi posita quam teneo firmiter contra textū quod pro testor/ Als wan ainer brieue vnnd sigel seiner institution vnd inuesti tur/ vff ain pfründ zaiget/ so sol man glauben dz er dahin verpfrundt sei/ darumb so hat ain mensch das von im sellbs nit arg ist vß dißen meinen worten kain ergernus mögen nemmen/ Sich haben auch die iuden darab nit künden fröwen/ wan sie meiner latinischen lauterung die mit sampt dem ratschlag ains mals vß gangē ist wern güttiglich durch vnsere gaistlichen bericht wordenn/ nemlich am xxxi. blatt inn dem xlix. argument/ da ich beschlüß das sie vmb sollich aigenwillig vnwissenhait ewiglich verdampt werden.

Item alls ich sag das ain doctor der die schrifften nach syner be sten verstentnus vßlegt/ wie er ainem züfall hat er treffs oder treffs nit/ so thüt er kainen falsch/ es sei dan das er wissenlich ainen falschē text darzu allegier/ sol verstanden werden vō dem falschen stricte wie ich gleich dar vor an dem selben blat geschriben hab/ nemlich also/

Zum dritten wirt ain dúng falsch genent das mit bößen listen die war
hait ainem anndern zů schaden vndertruckt oder enndert/dann also
můß ain betrug dar by sein/das doch nit ist/wan ain doctor nach sy
ner besten verstentnus ain ding außlegt/dann die best verstenntnus
des menschen ist nit genaigt zům bösen/vñ were allē doctorn schwer
wan ainer irte das er dardurch ain falsarius oder felscher genent/vñ
mit pynlichem rechten verurtailt solt werden/dann irren ist mensch-
lich/besunnder so sich ainer der warhait gern laßt weißen/hec est ma
teria.l.quid sit falsum/et ibi Bart.et doc.ff.de fal.et Cy. i .l.nec exem
plum C.eo.titulo.

Item so ich schreib man sei nit bezwungen dehainem doctor inn
seinen schrifften oder opinionen zů glauben/soll verstanden werden
von den schůlschrifften oder schůlerbůcher die do haissent libri magi
strales nemlich die nit approbiert sind von der cristenlichen kirchenn
vnnd nit der geschicht oder der tat seien sunnder von künsten/ denen
will ich nit also not sein zů glauben.

Item ob gleich ettwas falsch/vnwars oder betrugs inn den iudē
bůcher stund/were es nit gnug im rechten zů verbrennen/wirt verstā
den wie vor offt gehört ist vō denen bůcher die nit ketzereien noch ver
dampt materien innsich halten/sunder von den andern mit denen sie
sich selber durch iren vnglauben betriegen vnd dannocht darinn ge-
dult werden.

Itē das sant Pauls by den rabine zů schůl gegangē vñ sy von got
gezogen/da hab ich nichtz geredt vō sanct Pauls bekerung/die ist nit
gemain gewesen sunder miraculosa/ vñ für ander hoch abgesündert
Aber ich red vō den künsten die er by den iudē gelernt hat vß gemainē
ynflussz gottes vnd sunderer begnadung mit natürlichē gaben durch
die er kummen ist zů grosser erkantnus vil künsten.

Item ob der thalmud vrsach wer dz sie nit cristen wurden/darūb
sol ich nieman das syn nēmen vnd verbrennē/sol von denen bůchern
des thalmuds verstanden werden/die nit schadhafft vñ pynlich ver

dampt syn/dañ an den orten oder inn denẽ büchern die sollich materi
en insich hielten/die do zů handhabung irer ritus/cerimoniẽ vñ syna
gogischen weßen dienten/dariñ sie võ der kirchen gedult werdẽ/oder
sunst gůt vnd nützlich künsten oder tractaten hettẽ on böß tadel obge
melt/da thet man inen vnrecht dz man inen sollichs neme/so lang sie
võ der kirchen gedult werdẽ/sunst möcht man ire synagogen/greber
freundtschafften vñ rychtumb auch nẽmen/die alle gleich wol die iu
den abziehen von vnserm glauben/das doch verbotten ist.

Item der iud ist als wol vnsers hergotts als ich rc. was wöllẽ wir
aines andern selẽ vrtailn rc. ist alles zu verston/so der iud iñ denẽ din
gen so zu synẽ synagogischen wesen/ritus/ cerimoniẽ dienet/ darinn
sie gedult werden/vnrecht thůt oder übertrit/dañ das sollen wir got
beuelhen/aber inn den übeltaten vnnd pynlichen sachen hat die kirch
gaistlich vnnd weltlich recht wider sie zů vrtailen

Item als ich die öberkait entschuldigt hab so sie das lydt/ist zůuer
ston vnd kan auch vß vorgeenden myne n worten nit anders verstã
den werden/dann so sie inen ir alt herkummen inn irem synagogisch
en weßen vnd glauben darinn sie die cristenlich kirch gedult nit straf
fen/vmb ains bessern willen/dan wa sie das wölten abthůn/möcht
ain bößers hernach volgenn/ wie wol aber die iuden wider vnnsern
rechten glaubẽ sind/die weil sie dan belyben inn irẽ altẽ synagogischẽ
wesen vnnd glauben mit ceremonien vnd ritus on sunder belaidigũg
der kirchen/so ist myn mainung nit das ir gůt als ketzer gůt der ober-
kait confisckiert vnnd verfallen sy. Aber wan sie wöltẽ etwas erdenck
en das offenlich ketzerei wer das het ain ander gestalt.

Item so ich schreib wan die iuden sehen das man inen sollichen
trang vnnd gewalt an ir hailigkait thete/so wurden sie mer entzündt
iuden zů sterben alls hailigen/nach irer mainung. Dar durch verstã d
ich nit ain ware/sunder ain falsche hailigkait/alls man vß den selben
mynenn worten spüret. Ich hab auch darmit nit gewölt das sollich
zerstörung vnd verbrennung der bücher gar vnd gantz gleich geacht
solt werden/weder ann im selbs noch auch an der wirckung/der ia-

merlichen durchechtung vnnd betrübnuß cristenlicher kirchen vor alten zeitten von den tyrannen vnnd wüterichen geschehen/dann das selbig ist vß verhengknus gottes durch übung des bößenn gaists zů gangen/aber dißes nit/Jch waiß auch wol das dannzůmal die hailig kirch gemeret vnnd gewachßen ist nit vß menschlicher industria oder schickung/sunder durch wirckung gottes. Darumb were es ain gots lesterung so ainer sagte/dz auch gleicher wyß der iüdisch falsch glaub/durch gottes wirckung gemeret wirt/dann es ist war das der tüwfel ain stiffter vnnd hanndthaber des iüdischen falschen glaubes ist. Myn mainung ist aber inn den gedachten worten alßo geweßen/nit von den büchern dar inn gotts lesterung/ sunnderlich schmach/ ketzeryen/zauberyen/vnd deßgleichen gelernt vnd gehalten werden/ die ich vor verdampt vnnd hindan gesetzt hab. Sunder wann man den iuden sunst alle ire bücher allain die bibel außgenommē/wie deshalb die kaißerlich frag geweßen ist/ würde nemmen abthůn vnnd verbrennē/so wurd der tüwfel nit feiern/ vff dz der vnglaub nit auch abgieng/vnnd würd sich mögen begeben das die iuden von vns alßo erzürnt vnnd wider vns bewegt/noch mer trutzlich vnnd vil verherter würden inn irem falschen glauben dann vor/vnnd das mag man nemmen vß dem lerer der hailigen schrifft Paulus Burgensis in additione super Geñ.c.i. Ob es aber dannocht geschech oder nit/das will ich nit fürwar sunder warnungs wyße geredt haben.

Jtem inn myner latinischen lauterung des Augenspiegels hab ich by ainer anttwurt geschriben von den iuden alßo/vnnd das sie schaden thůen durch den wůcher/das ist villeicht nitt nach irer mainung das sie sollichs thůen vß dem fürsatz schaden zu thon/vnnd darumb wern sie durch vnßere öbern zů beßern/ zu reformieren/ oder zu vertryben. So aber das selb nit geschicht vnnd sie dann das thund vff vnßer ansůchen vnd begere/so möchten sie alßo glauben das sie vns darmit zů hilff kemen vñ ain dienst daran thetē. Dar durch mag sich billich niemā ergern als ob ich die iudē wölt entschuldigē dz sie durch

wůcher kain sünd theten/die weil sie nit im sinn noch můt hettē scha den zů thon. Dann gleich daruff schreib ich das sie im der warhait schaden thůnd/vnnd sind darumb zů bessern/zů reformiern oder zů vertreiben. Es ist aber nit gnůg das ainer wenet er thů nit vnrecht dz er sich darūb mög entschuldigē. dan es stat daruff sie wenen sie thůen vns ain grossē dienst darmit/vñ werdē doch in der warhait ewiglich darūb verdampt/wie christ⁹ von dē durchechtern der rechtglaubigē sagt das sie werdē wenen sie thůen gott ainen dienst daran. Welcher aber dar für wölt haben das mann vß mynen worten möcht nēmen das der wůcher den iuden nit sünd were/darum das sie in nit für sind hielten/der were ain vngelerter grober logicus

Item volgt inn dem latin daruff/Vnnd also hat es des gleichen ain ansenhen/das sie darumb auch nit haben sollichen Thalmud der wider vnns sy/darmit sie vnns wölten vß fürsatz schaden thun. Dar auß mag nieman verston/er wölt mir dan alle meine redē gern vmb wenden vnnd verkern/das der thalmud ann denenn orten da er mißhendel vnnd übeltatten inn sunderhait wider vnns innhalt/nit mög den iuden genommen vnnd sie darumb nit gestrafft werden/ sunder das wider spil ist clarlich daruß zů nemmen/dan ich hon gesagt das sie zů straffen sind darumb das sie wůchern/ob sie es gleich nit vnns zů wider sunder vnns zů dienst theten/vnnd mainten sie theten vnns ain gefallens darab/vnd also hat es des gleichē hie ain ansenhen/etc. Vnd wie ich oben gesagt hab villeicht/also sag ich hie es hab ain ansenhen/dan es ist vff baid syten nit gewiß. Sie mögen wol etlich thalmud haben die kainen sundern schmach noch ketzerei halten/vñ dannocht von vnsers glaubes wegen wider vns sind/das hab ich nie gelögnet/aber ob sie die mit willen vnd fürsatz/sunderlich wider vns zů gebruchen/oder aber allain ir alt herkummen des synagogischen wesens vnnd glaubes/darinn sie bißher von der kirchen gedult sind zů handthaben vnnd zů behalten gemache haben/das ist mir nit so gewiß das ich daruff in pynlichen rechtē künd oder mög ain endvrtail verfassen vnnd vßsprechen. So hat auch weder Johann Picus den mir ainer möcht für werffen/noch kain annderer lerer myns wissens nie geschriben das der gantz thalmud an allen orten/auch alle bůcher

die man nennt thalmud/inn sunderhait wider vnns gemacht syen/ wie wol ich vermůttung vnd arckwon an etlichen bůchern des thalmuds/nit vß gelöst haben wil. Vnd ob etwas mer dan ich yetz angeregt hab inn obgemeltem mynem ratschlag disputatiō oder schrifftē von mir vßgangen gefunden würde/das ainem der es lißt nitt gantz lauter syn wölt/des er ainen gůtten sin versten möcht/der soll darmit syn selbs seelen schaden verhůten/vnnd darumb dasselbig vmb brůderlicher liebe willen dar zu vns die euangelisch oberkait verbindt vn̄ kain böß wenden sunder bedenckē dz die hailig schrifft sagt. Rainen hertzē sind alle ding rain/vn̄ sol gegē mir alweg des vertruwes syn dz ich nit hab wöllen etwas zů schmelerung cristenlichs glaubes schriben/sunder zů vffenthaltung vnd meerung der cristenhait berait bin alls ain warer gůtter crist myn blůt zů vergissen. Des halb myn mainung ist die blinden vnnd verstopten iuden mit gůtigkait vnnd vernunfft vß iren aigen vnuerworffen bůchern zů bekeren/das sie die vnwarhait irs glaubes verlassen vnd die recht warhait vnsers glaubes nit vß erschrockenlicher forcht zwāg oder trang/sunder allain vmb gottes vnd irer seel hail willen annemmen. Vnnd deshalb bit ich all vnnd yeglich frum erber leut/sie wöllen dem getaufftem iudenn genant Pfefferkorn noch yemants annders von seinem wegenn wider mich kainen glauben geben/dann ich hab vor vnnd yetzt mit gantzer warhait offenlich an tag gelegt was er für ain man ist/ nemlich der ainen sundern lust hat zů liegen/als er auch nechst nach myner gnůgsamen verantwurtung abermals mit ainē vß schreiben vnuerschēpt gelogen hat/da er sagt die sach zwischen vnns baiden sy inn gůttem vffgehapt/vnd mit gebot befridet/vnd zů entlichē rechtspruch gegen aināder vertragē &c. Das ist alles nit war/ich waiß aber wol wo hin er mit seiner sach gehört/vnd das syne notorie offenlich mißhendel aines anndern gerichts werdt sind. Ich will aber nichts destminder im vnd ainem yeglichen gern rechtes sin vmb des vnd alles das er zu mir zesprechen hat/dar by het er mich anfangs billich lassen belybē. Dem allen nach ob ainer bißher ab mynen wortē oder schrifften vß vnwissenhait des latins mitsampt mynem ratschlag inn dem Augenspiegel vormals außgangen/oder sunst wie das were vß klainmůtigkait sich selbs geergert het/der wölle sich ab myner erclerung in̄ tütsch

gesetzt bessert/die ich mit dē latyn dan zů mal hab wöllen laßen truck
en/das aber kürtze halb der zeit dem trucker an gelegen/nit hat mögen
syn biß yetzund/dann ich die darūb frei williglich vnnd gern eroffnet
hab/das man erkennen mög meinen willen vnnd fürsatz alwegen ge
wesen vnnd noch sein/inn meinem ratschlag vnnd sunst/ nit anders
zů glauben/dan wie die cristenlich kirch glaubt. Darumb ich obgenā-
ter Johannes Reüchlin inn kaißerlichen rechten doctor/ergib vnnd
vnderwürff dißе meine schrifften vnserm aller hailigsten vatter dem
bapst/vnnd allen denen die deshalb gewalt haben vatterlich/ vnd in̄
brůderlicher liebe zeleßen/zů corrigiern/vnnd zů bessern. Dann ich be-
rait bin ainen iedem der es baß verstat mich weißen zů laßen/ des ich
mich auch hie mit erbotten haben will. Geben am̄ xxij. tag des mertz
en/im fünffzehen hundert vnnd zwölfften iar.

fol. Stöffler

2

Op9 aureum ac novum et a doctis viris diu expectatum

dñi Victoris de Carben olim iudei sȝ mõ xpiani ꝛ sacerdot̄s in quo oēs iudeoꝝ errores manifestant̄ qui hacten9 nobis ignoti fuere Declarant̄ etiã in hoc opere oēs iudeoꝝ mores quos circa quecunqȝ opera exercere cõsueuerunt ac tandem (id qđ inauditũ est) ex veteri tm̄ testamẽto ꝯuincunt̄.

¶ Ortwini Gratij bonaruȝ artium professoris in ꝯmendationē huius pulcherrimi operis epigrãma luculentũ.

Res noua sed grauibus vbis grãdiqȝ cothurno
Et simul heroo glorificanda pede.
Huc properent oēs numeris cantare periti
Adsit pegasei turba verenda chori.
Aurea plectra ferat nobis pathare9 Apollo
Nostre sit maior gloria parua lyre
Aurea plectra ferat claris deus ipse poetis
Vt pulsent querulã me resonante chelyn.
Hic genus infelix solymoꝝ ꝛ pessima proles
Gentis idumee noxia dãna subit.
Vincitur ꝛ tante lugens spectacula pugne
Heret in vmbroso rustica turba lacu.
Vincitur ꝛ lutea pallet sub imagine verpus
Palladio lesus concidit ense miser.
Tantã seruat ouans docto certamie palmã
Victor: ꝛ a magno nomie nomē habet.
Vix opibus cunctis vix toto vendit̄ auro
Quo caput extollit relligionis honos

(1509)

¶ Ortwinus Gratius Dauentriensis venerabili in christo patri dn̄o Theoderico dei ⁊ apostolice sedis grā ep̄o Cyrenē si ac sacre theologie professori eximio dn̄i etiā Philippi archi episcopi Coloniēsis electi ꝑ ciuitates ⁊ diocesim Colonien sem in pontificalibꝰ vicario gn̄ali dignissimo. Salutē.p.d.

Ille semꝑ antiquoꝝ mos fuit pater amplissime ⁊ a nostris maioribꝫ in hūc vsq̄ȝ diem passim obseruatus vt cū ꝑncipibus filij nascerent aīm curis exuerent summūq̄ȝ leticie genꝰ vel publicā poꝛtꝰ us exultationē aptissimis q̄busdam indicijs exercerēt. Hinc egiptijs regibꝫ plus diuitiaꝝ vno sepe filio accreuisse memoraṫ. q̄ȝ cū totiꝰ anni incremēta ac vectigalia simul omnia prestabanṫ. Itemq̄ȝ suis regibꝫ thraces olim sacrificijs musicisq̄ȝ modulatōibꝫ occurrere consueuere cui ob salutē patrie vt ipsi cōgratularenṫ filius natus foret. Quod si ita est doctor celeberrime ac presul dignissime minus nobis mirandum videri debet si Victor noster olim iudeus sed mō sacerdos in christi sanguine renatus nr̄i se pientissimi pontificis iāpridem pari oīm consensu electi paruulum inter ceteros filiū appelliter. Dignus mehercule filio pater ⁊ prē filiꝰ. Quid em̄ iucūdius. quid melius. quid honorificentius. quid egregium magis q̄ȝ illum modo patrem appellari cuius bonis auspicijs cuncta bonarū rerum exempla orta sunt. cuius moribus vita omniū nostra q̄rectissime instituitur. cuius patrocinio miseri oēs defensanṫ. cuius demū ṽtute. modestia. equitate. temperantia tantus ⁊ habeṫ ⁊ est. vt Socrate vel inuito vir bonus dicaṫ ⁊ prudens ac deinde (id qd̄ de Catone Salustiꝰ scriptū reliquit) clarus magnusq̄ȝ apud oīs ꝓdicet. Nihil nobis illo ꝑncipe nobiliꝰ nihil tāto antistite sanctiꝰ. nihil tā charo prē venerabiliꝰ dari a deo vel cuiq̄ȝ potuit. Ipe em̄ in cūctis clarioꝛ tenebras restinxit oēs exortꝰ vt ethereus sol cūcta collustrās. Habet idē dn̄s Philippꝰ dn̄s nr̄ gratiosus sicuti meminisse te arbitroꝛ ꝑ multa magnaꝝ ac nouaꝝ nō occulta sȝ ꝑspecta ṽtutuȝ indicia. Huius q̄ppe dignitas nō alienis ꝓceptis sed suo instinctu. nō vulgaribꝫ sed ꝓclaris (vt dixi) reꝝ exēplis ad summū dignitatis graduȝ ac gloriā plane īmortalē euecta triūphat. Verꝫ q̄d est qd̄ aut reuerētie tue nouum aut cuiq̄ȝ inauditū possit afferri. Non populares sed imꝑatorie ṽtutes me moranṫ. Vigilātia in negocijs. cōstantia in ꝑiculis. celeritas in agēdo. ꝓmptitudo in cōficiēdo. in ꝓuidēdo cōsiliū. in cōuiuēdo hūanitas. in loq̄ndo comitas. q̄ tāta sunt in nrō ꝑncipe q̄ȝta in reliq̄s quos aut vidimꝰ aut nouimꝰ vix vnq̄ȝ fuere. Vidēt ⁊ sentiūt hoc idem oēs qd̄ ⁊ nos. vnū viꝝ eē in quo summa sint oīa. eūq̄ȝ ⁊ esse ⁊ haberi talem quo etiā remoto cūcti carent egrius. Hec aūt nō ideo refert Ortwinꝰ tuus quasi ea q̄ dixerit tibi aut ceteris nota esse cūctetur. verū vt nulla sit ventura posteritas q̄ de tā magnis tanq̄ȝ illustribꝫ nr̄i pontificis laudibꝫ cōticescat. Plura mehercule dicerē de singulari ipsiꝰ atq̄ȝ eximia virtute quā nō breui epistolio sed ꝑpetua potiꝰ orōne mihi seruandā decreui. Perpetua dixi pater reuerēdissime cū orōnis huius nrē ⁊ quidē in tam nobili tanq̄ȝ copioso dicēdi genere longe difficilius sit exitū q̄ȝ exordiū īuenire. Inueniā tn̄ tanto ⁊ copiosiꝰ ⁊ exactiꝰ q̄ȝto archip̄sulē nr̄m nō carmine minꝰ q̄ȝ prosa laudare sepenumero ꝓposuerim extreme pollicitus nūq̄ȝ me posthac id omissurū. Ceteꝝ vt eo vnde diuertit

mea reuertat oratio. Dedicat pōtifici nr̄o Victor opus p̄clarꝫ qđ gladio
ancipiti cunctos iudeos confodit. Quod etiam erectum ingenium. opero/
sam diligentiam. politā atq̨ multiplicem doctrinā. tersum. castigatū. subli
me. semp q̨ pmanens orōnis gen⁹ se cōtinere ꝓfitetur. Et q̄ doctissim⁹ quis
q̨ ac recti iudicij patronus q̄ monumēta veterū ꝛ quicq̄d est lr̄aꝝ ad sacra ꝑ
tinentiū euoluit sine cūctatione om̄i studio discenda ꝓponat Quid multis
Tenes sententiā meā. Tantā ꝑfecto laudem diuinū hoc opus possidebit
q̨tam princeps noster cui idipm ascribitur cunctis mortalib⁹ imitandam
proponit. Postremo vt vna tantū oratione cuncta cōplectar Erit illud (vt
spero) tempus ꝛ illucescet illa aliquando dies q̄ tuo interuētu ꝛ patrocinio
fretus tanti p̄ncipis clientulus inueniar In promptu ratio est vt cū Oui/
dio concludam Nam nihil habet nec potentia ipsius maius q̨ vt possit.
nec humanitas eiusdem accōmodatius q̨ vt cupiat ac velit conseruare q̨
plurimos. Vale feliciter religionis nostre p̄sidium ꝛ decus quoddam im
mortale Colonie ex collegio nostro vel poti⁹ tuo quā vulgo bursaꝫ Kuick.
vocant. vi. Idus Februarias. Anno a natali christiano. M. CCCCC. ix.
Iterū vale pater humanissime ꝛ me nostro archipresuli q̨primum ꝛ q̨se/
pissime cōmenda. Quod si feceris (facies autem indubitato) me super om/
nes felicem in terris iudicabo. Semper vale.

¶ Ad reuerendissimum in Christo patrem nobilissimūq̨
principem dominū Philippum sancte Coloniēsis ecclesie
archiepiscopū electū ac benemeritum Sacri itē romani im
perij per italiā Archicācellariū. principem Electorē West/
phalie ꝛ Angarie ducē Victor olim iudeus sed modo sacer
dos cū summa obseruātia ꝛ huius operis dedicatione hāc
suam mittit epistolam.

Legimus apud veteres serenissime p̄nceps q̧ parthorum regē ne
mo sine mūere salutabat. ita ego Victor olim iude⁹ sed modo
sacerdos ꝛ tue reuerētie deditissimū mancipiū attuli noī tuo ꝑ
munusculo hoc opusculū in q̄ttuor libellos digestū ꝛ immaturꝫ
poti⁹ q̨ maturꝫ. sed tm̄ tale q̄le tu in p̄mis ac viri docti acceperit
Sū ego sepenūero rogat⁹ reuerēdissime p̄sul vt aliq̄d ad laudē christiane fi
dei cōponerē cōtra p̄fidos iudeos ꝛ illos nō nr̄oꝝ doctoꝝ dictis sed iudai/
cis scripturis cōfunderē atq̨ superarem. Qđ aggressus suꝫ vt debui ꝛ cōpleui
vt potui. factur⁹ ampli⁹ si itellexero me olim tuoꝝ seruoꝝ minimū excellētie tue
rem gratā fecisse. Erit em̄ humanitatis tue q̄ vbiq̨ diuulgata glām hꝫ im/
mortalē vt pauca ista benigne suscipe volueris. Volui em̄ hoc opusculum
tuo noī ascriptū eē vt inde auctoritatē acq̄reret Nā fortasse ad famā p̄ueni
et qm̄ tuū nomē habet in p̄ncipio. Preterea qui de seruis tuis vnus sum
volui me tue dignitati q̨primum: ostendere vt quicquid mihi imperares
illud mox complere possem ꝛ reliquos statui anteuenire vt meus erga te a/
nimus tibi notior fieret ꝛ me vnum de seruis tuis tibi subiectissimum intel
ligeres. Quid enim iustius q̨ vt minores suos superiores ꝛ maxime suos
dominos ac principes venerentur atq̨ colant. Propterea nullis ego vigi
lijs. nullis studijs. nullis laboribus. nullis expensis parcere volui dum/
modo tibi ad tantam ac tam supereminentem ꝛ egregiam dignitatem sum
ma cum gloria et dignitate electo in primis q̨tum possem gratificarer Id

me satis abundanter cõpleuisse iudicabo si que offero nõ volueris dedigna ri ⁊ si seruū tuū benigno tuo vultu intueri volueris quo maxime eos soles quos tui amātissimos ⁊ christiane religioni deditissimos intelligis. Ego peccator in sanguine christi saluatoris nostri renatus ipsius laudes. statuta leges. amplifico. tueor. ⁊ amplector. Solus in ore meo Christus fili⁹ dei vi ui ⁊ de virgine natus qui saluos facit omnes diligẽtes se. Unde bene scri bitur Sapientie. ix. Per sapientiam sanati sunt quicūq₃ placuerūt tibi do mine a principio. Etiam spiritussanctus expellit omnes prauas cogitatio- nes omnemq₃ falsam religionem Ergo scribitur Sapientie pmo. Spirit⁹ em̄ sanctus discipline effugiet fictū ⁊ auferet se a cogitationibus que sunt si ne intellectu. Quapropter oraui dominū deum vt mihi gratiam tribueret quo inchoatum opus cõplere possem Sapientie. ix. Mitte illam de celis sanctis tuis ⁊ a sede magnitudis tue vt mecū sit ⁊ mecū laboret ⁊ sciaȝ quid acceptū sit apud te. Dedit ergo grām mihi pctōri vt iudei pfidi ⁊ indurati per me suis integris sentẽtijs ⁊ maxie tribꝫ semp allegatōibꝫ cõfundantur. Id aūt a me factū est vt ego cõpleuisse viderer qđ scriptū est. Prouerb. xxij Ecce descripsi eā tibi tripliciter in cogitatōibꝫ ⁊ sciētia vt ostenderem tibi fir mitatem ⁊ alloquia ỽitatis ⁊c̄. Hoc em̄ raro visum est sicuti etiā credo re- uerendissime psul q iudeus in singulis suis opinionibꝫ ppriis scripturis vinceret. Est em̄ iude⁹ oīs tā crudelis. tā impi⁹. tam ptinax. tā perniciosus. tam atrox. tā vari⁹. tā impudēs. tā cecus. tā deniq₃ infatuat⁹ vt scōꝝ docto rū scriptis vinci nõ velit. Qđ iob in spū pcognoscēs ppulchre loquutus est in pmo plogo. Si vis anguillā (inquit) vel murenulā strictis tenere ma- nibꝫ q̄to forti⁹ presseris tāto citi⁹ elabit̄. Sed ne longū faciam rogo indices dn̄m deū vt illos ad verā salutis viā pducat ⁊ id christū saluatorem nostꝝ certissime factuꝝ scirem si pessimi illi hoīes grām ei⁹ vellent implorare Sed viderint ipsi sortē suā. Ego aūt ago deo meo dn̄o nostro Jesu christo grās immortales q me ouem errantem e faucibꝫ lupi hoc est demonis extractum in suū ouile pduxerit. Quā ob rem reuerentiaȝ tuā oro atq₃ obsecro vt me tua amplissima hūanitate tueri ac defendere volueris ⁊ hoc opusculuȝ qđ excellētie tue deuotissime obtuli lectitare quādoq₃ ⁊ in tuā singularēm com mendationem accipe nõ dedigneris. Ego aūt spero me nihil scripsisse quod cõtra fidē esse videat̄. tn̄ in om̄ibꝫ me submitto correctōi tue ⁊ venerabilium magistroꝝ nostroꝝ Uale psul dignissime pnceps q₃ nobilissime ⁊ mun⁹ serui tui oblatū tibi grato aīo accipe Colonie ex edibꝫ nostris sexto Id⁹ Februa rias. Anno a natiuitate dn̄i nostri Jesu christi. M. CCCCC. ix.

Ad laudez ac honorem sancte ꝛ individue trinitatis patris filij. ꝛ spūs sancti necnon gloriosissime v̾ginis marie oīmq̄ʒ sanctoꝝ ac electoꝝ dei incipit liber p̄mus in quo auctor sese ex pessima iudeoꝝ heresi ad verissimū christiani fidei religionē ꝓuenisse ac deniq̄ʒ renatum ostendit et de confutatiōe hebraice secte quedā adijcit que lectu oībus erūt iocūdissima.

¶Capitulum primum. In quo p̄terea que ante dicta sunt nulli desperandum esse dicit.

Cum sit deus cunctoruʒ operū mirabilium effector ꝛ auctor et sua quidē oīpotentia inenarrabili et ī celo ꝛ ī terra. quorū sane nostras nō est nec excogitari potest ab vlla creatura siue rōnali siue ītellectuali Maximū aūt inter hec opa dei mirabilia illud vnū videri pt. q̄ in ꝯuersiōe pctōrum hoīm opatur agit q̄dez sp̄ at nō subito sp̄ aut repente Quin: vt ita dixeri: nōnunq̄ lento passu ad ipsoꝝ iustificatiōez ꝓcedit Hunc certe modū opandi mirabilia cūctis fermeī rebꝫ obseruare credit̄ deꝰ prout sua id sapiētia ab eterno ꝯstitutū ac predestinatū esse ꝯstat Quē ꝛ nūc maxīe ī meipo expertus sum diuina illuminā te grā coꝛ meū ego Victor christianꝰ nūc quidē olim aūt iudeus ego inq̄ indignꝰ ꝛ vilissimꝰ peccator ī cognoscēdo videlicz errorē vite ꝛ ꝯuersatiōis mee quē tāto tp̄e fovi magna animi obstinatiōe in annū vsq̄ʒ quinquagesimū. Quis igit̄ est q̄ asserere audeat ex hoībus hunc quidē fore saluū hūc vero damnāduʒ esse ī eternū Reuera id nemini p̄missum est homini scire aut ꝯgnoscere. Sed ne angelis quidē ī celo. nisi cui deꝰ reuelauerit ex nimia sua bonitate. Itaq̄ʒ nl̄li desperandū est vnq̄. qui ꝛ si: quisq̄s is fuerit: ꝑ multos annos vite sue deuiās a vītate ꝛ īuolutꝰ pctīs multis ꝛ maximis dei interea negligat p̄cepta ꝯtemnat p̄ ioꝝ hoīm exhortatiōes. nō aīaduertat muloꝝ seuissimā castigatiōez potestātū ꝯtingere īmo q̄tidie ꝯtigit vt huiusmodi aliq̄s pctōr īspirāte dei grā de improuiso et agitāte ꝓpria ꝯsciā suū cognoscat errorē. sentiatq̄ʒ ex h̄ sese iā īmutarū ꝛ de pctīs suis doloribꝫ multis affectū adeo vt iā deinceps voluerit mori potiꝰ q̄̄ rursuz offendere suū creatorē. O deus q̄̄ mira est tua pietas. q̄ nō vis mortē pctōris sed vt ꝯuertat̄ potiꝰ ꝛ viuat. Id ꝑfecto est qḋ sup̄ dixi me nūc exptū esse ī memetipo diuinā misericordiā largissime. q̄̄ quidē ipe deꝰ nō meis vilis exigentibꝫ meritis sed tm̄ sue misericordie infinita vbertate facientē ꝑduxit me ī viā rectā relicto penitꝰ errore in q̄ pꝰ īmersus erā Unde ꝛ dicere possum cū Dauid regio ꝓpheta Et eduxit me in latitudinē q̄m voluit me. Hic igit̄ liberator meus redemptor meꝰ. auxiliator meus Tanto aūt mirabilius ī me hec opatꝰ est deꝰ meus reuocando me a tenebris ad lucē. q̄̄to longiꝰ ī tenebris ipis īmoratꝰ fuerā atq̄ʒ adeo q̄dē. vt habitū ferme cōtraxerim erroꝝ ac tenebrarū et cecitatis Ac ille cū sibi visuʒ eēt oportunū vt me traheret. traxit atq̄ʒ ꝑduxit

quos voluit Voluit aũt vt a iudaismo recedẽs ad christianismũ accederẽ Accessi ⁊ fact⁹ sũ christianus suscepto baptismatis lauacro nõ sine christiane institutiõis pceptis ac regulis Quod pfecto aggressu difficile mihi esse potuit. nisi ille traxisset in tãta pulchritudine vitatis agnite Hoc autẽ dico quia tum relinquere cogebar vxorẽ cũ trib⁹ plibus ac fratrib⁹ germanis duob⁹ posthabitis pterea omni questu et reb⁹ antea partis Sed amicis plurimis relictisq longe mihi cariores erãt omĩ auro argẽtoqȝ Que tñ oĩa: testor deũ libens reliqui christo mihi solo lucrato. qui me: rogo atqȝ oro: vti in pposito ɔfirmet ac roboret Hic sane posset quisqs non durior saxo foret. aĩaduertere in semetipo. qȝ dura. qȝ difficilis. qȝ acerba. hec mihi fuerat seperatio Talis quippe videri potest qualis erat elongatio illa Abrahe cũ adeo moneret vti iret quo ipe iuberet. Genes. xz Egredere de terra tua ⁊ de ɔgnatione tua ⁊ de domo patris tui ⁊ veni in terrã in quã monstrauero tibi Sed vt ille ob tantam obedientiã a deo obtinuit gratiã non puã Ita de me quoqȝ spero. Quemadmodũ ⁊ de Ruth legit his vbis Et q reliqueris parentes tuos ⁊ terram in qua nata es et veneris ad populũ quem antea nesciebas reddat tibi dñs p opere tuo ⁊ plenã mercedeȝ recipias a dño ad quẽ venisti ⁊ sub cuius ɔfugisti alas Quid mirũ ipse est scrutator cordiũ. ipe cognitor mentiũ humanarũ.

¶ Caplm. ij. In quo declarat qd deus ad se quos vult ɔuertit ⁊ quos nõ vult ⁊ indurat ⁊ respuit.

Potest eñ deus ɔuertere oẽs ad se cũ vult ⁊ quãdo ei placitum est. qd in Balaam ppheta gentili accidit: cũ missus esset ad maledicendũ populo israhelitico Verũ subito aĩmus eius a deo mutatus est vt qs maledicere venerat: benediceret. Numeri. xz. Veni inquit ⁊ maledic Jacob. propera ⁊ detestare israhel Sȝ sequit ibidem Et ɔuertit de⁹ noster maledictiõeȝ i benedictionẽ Et de multis qqȝ aliis exempla passim inueniunt in sacris litteris Contra aũt ⁊ alios auertit a se omniuo ⁊ indurat. vt de pharaone tradunt sacre historie Hec q̃dem ex veteri testamẽto desumpta sufficiãt exempla In nouo aũt qd manifestius. quid miraculosius. qd mirabilius qȝ paulũ prius saulũ dictum et christianoꝝ acerbissimũ psecutoreȝ tam subito inmutari atqȝ ɔuerti vt mox ipse diceret. Quid vis me facere dñe Ex quo patet nr̃i ɔuersionem ab errore ad vitateȝ non nr̃is pcedẽtib⁹ meritis obtingere: vt iã quidẽ tũ veteris tum noui testamenti exemplis demõstratũ est. sed mera dei id accidere clemẽtia et supabundante bonitate. Corda igit hoim ipe ɔuertit qm antea oĩa puidit atqȝ cognouit: vt ps testatur in libro psalmoꝝ. Et oẽs vias meas puidisti. Ecclesiasticus quoqȝ id fatet aptissime Ecclesiastici. xxiij. Domino eñ deo anteqȝ crearent: oĩa sunt agnita Nisi id certe ita fuisset: nullus vnqȝ hominũ me auellere potuisset a fide ⁊ religiõe iudeorũ. Quã sane ego sp ante hac oĩm religionũ aliarũ verissimã. sincerissimaȝ ac integerimã putaui ⁊ credidi Quam ⁊ defendere semp parat⁹ fui Ea siqdem erat mihi ad eaȝ aĩmi pertinacia qd et reuera his ferme omnib⁹ accidere solet qui in aliqua secta aut religione nati sunt pariter ⁊ educati. vt ego tum eaȝ in secta iudeorum natus. educatus. ⁊ instructus.

¶ Caplm. iij. In quo ostẽdit ptinacitas ⁊ iudeoꝝ temeritas quibus ⁊ nulla gens dicit esse nequior.

Hec certe mos iudeis est vt ꝓ nulla re mūdi auerti possint a sue
fidei traditiōe Hinc si ꝓponeres alicui ex iudeis ipsis vel cui-
cūq; mille aureos quos illi spōte daturus esses: si fidei sue re-
nunciare vellet. certe citius saxum durissimuz cauares q̄ illum
inducere in tuā sententiā posses idq; multo mirabili⁹ Si mil-
le itidē aureos poneres ad pedē crucifixi: diceresq; ex illis vni alicui vel pau-
perrimo Ecce hos aureos tibi dabo si ꝓcumbens sustuleris a terra. ea tn̄
conditiōe ne pedib⁹ dimoueas Mallet ꝓfecto ille q̄q̄ pauꝑrim⁹ carere tā-
ta pecunia quaz h̄ pacto ad imaginē crucifixi inclinare Naz ita ei ꝑsuasuz
est vt arbitretur se hoc mō reuereri crucifixū Immo si vltimā etiam alicui
ex iudeis minatus fueris penaz: nisi christianus fieri velit. Milies potius
se concremari ꝑmitteret q̄ semel christi nomē ꝯfitere vellet Quapropter si
vel vni dixeris iudeo aut mulieri iudee serui aut iuueni (modo compos rō-
nis sit) fore vt christianus ille. hec demū fiet christiana: mox ira excandescet
tam h̄ q̄ illa adeo vt supra moduz videri possit Neq; toto deinde die leto
vultu esse poterit. Nec ꝑ vitam vnq̄ obliuiscet illius vbi. vnde quoties ob-
uius fit illi christianus ip̄e qui talia ad eū ꝓtulisset totus in ei⁹ ꝓrumpit
maledictionē si nō apertam tn̄ tacitaz secum Hec q̄dem cōditio atq; natura
iudeoꝝ est: q̄lis vel quanta in nullis gētibus aliis dep̄hendit. Vt aūt vno
verbo oīa ꝯcludaz: gens est iudeoꝝ qua nulla alia dep̄hendit nequior ⁊ ad
execrandū ꝓnior imo que furere solet si (vt dixi) noīe christiano irritet vere
turq; Expert⁹ loquor Naz et mihi accidit sepius: q̄ videlicz christiani plu-
rimi nūc laici nūc sacerdotes me adhortati sunt vti christian⁹ fierem relicto
iudeoꝝ errore Quin ⁊ id futuꝝ adiecerūt vt fierem aliq̄n christianus ꝑusq̄
morerer Quib⁹ tūc cuz essem adhuc iudeus: adeo succēsui vt meip̄m vix co-
hibere potuerī. qđ vtinā mihi nūc deus agnoscat Verū hanc iram ⁊ furorē
ille subito compescuit in me sua misericordia: vt dixi: cū sibi id videretur op-
portunū. atq; hanc simul: quam in aīo diu foueraz: iracundiam aduersus
christianos ipsos in mansuetudinē ꝯuertit ita vt illos sicut antea maximo
ꝑsecutus sum odio: nūc summa erga eos afficiar charitate.

Caplm. iiij. In quo orat dn̄s Victor a beata virgine. opē ⁊ fidei ꝯstātiaz. imo d̄t malos q̄nq; bonos fieri posse.

Qua in re imploranda nūc mihi est Maria dei mater: que suū
ꝓ me filiū orare dignetur vt ī hoc cepto atq; ꝓposito cor meū
ille cōfirmet atq; corroberet Nam nisi tu ꝓ nobis intercedas
apd̄ dn̄m illū: nemo certe erit q̄ possit effugere ob peccata nr̄a
tanti iudicis iram Tanto aūt securius id facere potes: q̄: vt de
te ī figura scriptuz est: nihil tibi oranti denegat Regū. 3. capi. 2. Pete mat̄
mea neq; em̄ fas est: vt auertaz faciē tuaz. Hoc aūt ideo dico: q̄: vt in ꝓuer-
bio est: Inceptio felix. felicem q̄ exitū vt plurimū sortitur. licz plurimi ī ea
sententia sint vt arbitrent id ferme impossibile ex veterano vtpote iudeo fie-
ri christianū bonū fidelem Id haud inficior plerūq; euenire Sed ⁊ h̄ com-
pertū sepe est ex iudeis optīos factos christiaīos qui ⁊ in finē vsq; vite sue
tales ꝑmanserit Quare ridiculū est: crede mihi: illđ dicere aut etiam cogita-
re An nō expti sum⁹ in omni natiōe hoīes ꝓ maxima pte ad mala sp̄ fuisse
ꝓniores q̄ ab bona Et īter ip̄os christianos: pace dixerim: plurimi sunt q̄
de sua religiōe mala sentiūt. Quid ergo: si ex iudeis quisq̄ relicto iudaismo

factus deniq̃ christianus ꝑperã viuere depͤhendatur Compatiendũ huiꝰ
potius est hmõi ex iudeis christianis nuꝑ factis. ꝙ difficile sit in omni re ꝑ
mũ assuescere atq̃ obliuisci iterea eoꝝ oim ⁊ amicoꝝ ⁊ sociorũ quibus cum
antea diu versati sũt simulq̃ educati Taceo nõ etiã ad mentẽ reuocare bo
na q̃ ob christi fidem postergarũt. Idq̃ adeo difficilius. ꝙ nullam artem ꝑ
vitam didicerũt cũ ad huc essent iudei: qua postea christiani effecti victum
queritare possent Quo fit vt plurimi ex ꝯuersis iudeis panem sibi q̃rere co
gant mendicando: nisi forte optimi christiani sint q̃ eoꝝ sedulo satagent re
leuare inopiam De hac mendicitate ita ps̃ meminisse visus est Conuertũtur
ad vesperũ ⁊ famẽ patientur. vt canes circuibũt ciuitatẽ. Atq̃ hac eadẽ ver
ba bis repetit eodẽ i loco. Hic multos penitudo plerũq̃ sequit̃ cepti hic
murmurare cognoscitur. ps̃. Ipsi dispgũtur ad manducandũ Si vo satu
rati nõ fuerit: murmurabũt. Nec id q̃dem temere accidit. Naz: vt tuto dica
tur ꝓuerbio: fames omni gladio vehemẽtior etiam bicipiti acutior. Ita tñ
fiũt indies ipis christianis ꝑ hmõi sordidam mendicatiõem cõtemtibilio-
res. neq̃ ampliꝰ quisq̃ ex christianis taliũ iudeoꝝ calamitatibꝰ ꝯpatit̃. quĩ
cõtra potius illos subsannãt. derident. digitisq̃ mõstrant siue illos euntes
ꝑ vicos ac tum q̃ dicũt de singulis horũ Ecce h̃ est iudeꝰ baptisatus. Sũt
ꝓterea ex christianis q̃ iudeos h̃ pacto incedentes ꝯuiciis multis impetũt
adiicientes nihil ꝓdesse si illis subueniat̃. ꝙ ex eis ne vnus q̃dem inueniat̃
qui ꝓbe agat. Atq̃ id q̃dem ab is maxĩe fieri cõgruũ est: ad quos p̃cipue re
fugere merito deberẽt. Huic erũnē ad cumulũ accedit: ꝙ ab his ex q̃bus na
ti sunt ⁊ iter quos ab ineũte puericia sũt nutriti: odiosi habeant̃ et vt repro
bi spnãtur abiiciantur q̃: Nec si ꝯtumelia nõ est: quid q̃ est: an plus q̃ ꝯtu
melia: Certe cõtumelia cũ miseria adiũcta. Hanc vnusquisq̃ tractet secum
i aĩo rogo atq̃ obtestor. ac discat ꝑ h̃ posthac iudeis ꝯuersis esse bñuolẽtior

Caplm̃. v. In quo narrat Victor que sibi q̃nq̃ ꝯtigere. ⁊ que Colonie olĩ facta sunt de iudeo ꝯuerso. Etiaz hic Victo ris ꝯstantiã videre possumꝰ ⁊ varios iudeoꝝ mores.

Quoties: bone deus: ad me venerũt christiani nõnulli post q̃
christi nomẽ ꝯfiteri ausus suz: ⁊ ex me ꝑcõtati aĩo subdolo chri
stianus ne sim bonus ac fidus an ꝯ malũ rursus iudeus et es
se ⁊ dici Nec h̃ satis illis videbatur ita illudere mihi suis sub
dolis ꝑcunctatiõibus: s; ⁊ insuꝑ exemplo pice me talem q̃lis il
li fore videbat: audacter ꝓclamabant Tum etiã illõ obiiciebant qd̃ Colo-
nie apd̃ edẽ diui Andree expressuz ꝯspicit̃ de catto ⁊ mure. item de cane ⁊ le
pore Ex quibꝰ tñ facile ꝯiicere potui illoꝝ mentez. qui sane nihil aliud quere
bant q̃ vt me ad iram incitarent ꝓuocarent q̃ At ego illa q̃si obaudiens
silentio ⁊ cũ magna paciencia p̃teribam cogitans in aĩo mecũ id nũc mihi
magis licere ac commoduz esse deflerem retroactis tꝑibus multipliciter cõ
missa et vt queq̃ insuꝑ aduersa cõstanti aĩo ꝑferrem. Illud tñ ingenue me
fateri opꝫ me q̃dem nõdum potuisse aĩaduertere aut adnotasse seu virum
seu feminam: de his loquor hoĩbus que mẽte sũt sana: a quo vel a qua deor
sus sum vnq̃ aut ꝯuicio aliquo affectus Queres ꝓfecto plurimũ me sepi
us exhilarauit annũq̃ addidit ꝑseuerandi. Bñdictus sit dñs noster iesus
chris in secula seculoꝝ et vltro Hinc licet presciq̃ım oĩa que post baptismũ

susceptionez nobis iudeis sed iam factis christianis molestissime a christia-
nis hoībus inferri solent: volui tñ non eā ob causam salutē aīe mee postha
bere. Immo sic iam mihi ꝑsuasuz fuit diuina agitante gratia multo pluris
faciendaz esse anime mee salutez: q̄ꝫ nō molestari opprobrijs aut ɔuitijs q̄n
tiscunq̄ꝫ ⁊ ꝑ hoc neutiq̄ꝫ a ꝓposito resiliendū statui ob nullam rem mundi.
sed equo animo oīa ꝓ christo ꝑferre. Sed ⁊ illud quoq̄ꝫ nō parū cor meū
pupugit: q᷑ sciebaz ipsos iudeos hoc inter se vti adagio freq̄nter ac dicere: iu
deuz recenter baptisatū ꝑsimilez esse candide ⁊ noue tele. Siquidez tū gra
ta est ⁊ blanditur insipiēti ipsa tela noua adhuc ⁊ candida. At vbi aliquot
diebꝫ octo videlicet aut nouē vsui fuit comportat ab humeris ī vestē forma
ta: vilescit indies magis atq̄ꝫ magis. Hūc in modū iudeus ipse cū primuz
baptizatus est: oēs illū cupiūt: certāt illū alloqui inuitant ad cenā: si quo
eunt solatij cā illuz comitari ⁊ ad lat⁹ ire hortātur. At vero postq̄ꝫ octo di-
es aut circiter transierūt: negligitur: fugitur: excludit. domi sue relinquitur.
Et qđ indignius est deridet atq̄ꝫ sepe ab eisdez illuditur. Occasione illius
adagij iudeoꝝ Talmut scribit. Sint vestimēta tua cādida ⁊ mūda sine ma
cula. Qđ ex Leuitico ⁊ ex cōpluribꝫ sacre scripture locis acceptū ē. Ecclastici
ix. Oīi tpe sint vestimēta tua cādida. Unde sciendū hic est, q᷑ ꝯm Talmut
(qđ summe venerātur) traditionē nihil tēptant aut aggrediūtur opis iudei
nisi lotis prius manibꝫ. Quare si q̇s aut vir aut mulier deprehendat secus
fecisse: is. ea vt diceretur tum comedisse atq̄ꝫ bibisse illegittime seruiuisse ido
lis. Id quoq̄ꝫ hinc etiā seruant quoties ad synagogā eunt aut ad scholas
suas. Qđ forte ex eo ortuz est qđ scribitur Exod. xxx. xl. Labꝝ quoq̄ꝫ statuit
in tabernaculū testimonij implens illud aqua. Tum etiā anteq̄ꝫ ingrediant
ipsaz synagogā orandi scꝫ gratia calciamēta sua abstergūt nec nō pedes su
os ad latū qđdaz ferrū ⁊ acutū qđ añ scole ostiū positū est. Preterea si calopo
dijs aut vir aut fēia pedes suos induerit: hec tū q̄ꝫ exuat ꝑus oꝑtet: relinq̄t
q̄ꝫ añ valuas synagoge ne pauimentuz sordibꝫ inquinetur illoꝝ. Exod. iij.
Solue calciamentū de pedibus tuis. locus eīn in quo stas terra sancta est.
Hoc aūt facere videntur tum ob sanctitatez synagoge ac domus dei: tum in
mysteriū mūdationis spūalis. Quāq̄ꝫ illā nō ꝑcipiunt.

¶ Capi. vi. In quo Victor christo iesu gratias agit sup beneficijs sibi impensis ⁊ misericordiā sil' ac ɔstantiā obsecratur.

EGo igitur indignus peccator gratias tibi ago christe iesu dn̄e
⁊ saluator me⁹: q᷑ me liberasti ab iudeoꝝ synagoga: que certe ce-
ca est ac reproba: ⁊ me collocasti ꝯm misericordiam tuā in lucem
sancte ecclesie tue catholice. Insup dignatus es tua imēsa bo
nitate initiari me sacris ordinibus. hoc est ad sacerdotiū regalē
dignitatez accedere. Hinc tuā oro benignitatē domīe deus. vt deinceps nō
mō remittas peccata mea oīa que ab ineunte etate tā scienter q̄ꝫ ignoran-
ter cōmisi. Uerūetiaz ne memineris quidē vnq̄ꝫ post hac. q᷑ ex toto animo
ex toto corde doleo vehemēter ab ea cōmissa ⁊ ꝑ ea ipsa te mihi īfensuz factū
esse. Ps. Delicta iuuētutis mee ⁊ ignorantias meas ne memineris ꝯm bo-
nitatē tuā. Necnō ꝑcor te clemētissime pr̄ ne me abs te ꝓijcias. Ps. Ne ꝓ
ijcias me a facie tua in tēpe senectutis mee. Qm̄ iādudū cogitaui dies an
tiq̄s ⁊ annos eṫnos in mēte habui. Scio eq̇dez miaz tuā multo maiorē esse
mea iniq̄tate. Quid dico mlto maiorē Immo ne ɔparatio quidē est ⁊ si iniq̄

tas mea grauissima sit ⁊ maxia. Igit de more tuo recordaberis: oro: miseri cordie tue erga me Abacuc. iij. Cum irat⁹ fueris misc̄de recordaberis. Hinc te iterū oro scientissime de⁹ vti mihi ꝑ dimidiū p̄terite vite mee deīceps par cere velis: q̄ saltē tp̄e possim te tuāq̄ȝ benedictā matrē mariā laudare atq̄ȝ ho norare ⁊ si nō satis tn̄ ꝓ desiderio ⁊ affectu mētis. qui vos hacten⁹ inhono raui neq̄ȝ debitas impendi laudes tp̄e scȝ retroacto dup lo maiore. Hoc si mihi ꝑ tuā grāȝ ꝯcesseris atq̄ȝ donaueris: firmior ꝓcul dubio spes mihi erit impetrādi veniā a te ꝓ p̄ctis cōmissis Cur ego tā deli at⁹ videri velim: vt nihil ꝓ te pati nolim neq̄ȝ opprobria neq̄ȝ verba alias obiurgiosa aut irri siones quidē quātulascūq̄ȝ. ꝓ te inq̄ȝ q̄ ꝓ me miserrimo atq̄ȝ indigno pecca tore n̄ dedignat⁹ es pati nō mō v̄ba: opprobria: ꝯuitia: ꝯtumelias: v̄bera ⁊ flagra ꝫ ⁊ mortē demū subijsti acerbissimā atq̄ȝ turpissimā. O vtinā a pue ro hec ꝓ te passus eēm Trenoꝝ. iij. Bonū ē viro cū portauerit iugū dn̄i ab adolescētia sua Quis est hō tā in hūan⁹: tā ferus: tā indomit⁹: q̄ si dominū habeat optimū illi nō velit fuire fidelissiē ac ꝓ eo etiā q̄ uecq̄ȝ aduersa subire ac ferre. Sed tu dn̄e facil' es ⁊ ꝓnus ad miserendū his qui se ꝯuertūt ad te. Ecclesiast. xvij. Quā magna misc̄dia dn̄i ⁊ ꝓpitiatio illi⁹ ꝯuertētib⁹ ad se.

¶ Capi. vij. in quo illi castigant̄ qui iudeos ad fidez ꝯuersos vel deridēt vel minoris faciūt.

Admonēdi nunc mihi sunt nōnulli christiani: q̄ faciles sunt ad exprobrandū extraneis ⁊ ꝑegrinis hoīb⁹: q̄si illi iaȝ indigni sua sint ꝯuersatione ⁊ cōsuetudine ꝯtra id faciētes qd̄ scriptū est Ec clesia. iiij. Si habitauerit ī terra v̄ra ⁊ morat⁹ fuerit int̄ vos nō exprobrauerꝫ ei. Deut. x. Et vos ḡ amate ꝑegrinos Que ꝑfecto documēta nō ab re tradita sꝫ nob̄ a patrib⁹ n̄ris: q̄ plane intellexere q̄ȝ duꝝ sit m̄ltis ferre illusiones ⁊ paupertatē atq̄ȝ miseriā ⁊ his silia. Que certe plu rimos adducere solēt in varias cogitatiōes Inter q̄s hec nōnūq̄ȝ obrepit. Et q̄d te impulit: sic eīn sibi aliq̄s loquit̄ ex talib⁹: vt has nouas susciperes vite ac moruȝ institutiōes: Cur nō vetustū illū tuū ritū obfuasti: Interea callidus tētator adest: q̄ nō cessat donec plurimos in despatōneȝ adduxerit Vn̄ dicē possum ac certo scio m̄ltos ex baptisatis iudeis resilire rursum ab instituto christiani rit⁹ nō tā miseria īpulsos aut instituti suscepti difficulta te q̄ȝ ob illusiones ⁊ ꝯuitia stolidoꝝ q̄rundā christianoꝝ. Sūt tn̄ multo plu res inter christianos q̄ tales nō sꝫ qꝛ hi n̄ri poti⁹ misceant̄. ⁊ q̄ȝtum cuiusq̄ȝ fert facultas n̄ris calamitatib⁹ subueniāt. Ita q̄ potest vnū: ei⁹ ē etiā posse ⁊ alterū. Hic aūt est. d̄s q̄ grāȝ suā multipl'r distribuit ꝓut capax q̄s q̄ȝ eius est: neq̄ȝ eq̄liter sꝫ tn̄ oībus tribuit. ꝫ ⁊ plurib⁹ nō dat. Cui aūt data est: illi iā opus sumopꝑe est seruare eandeȝ ne ꝑdat. Hoc opus. hic labor est. Neq̄ȝ id quidē mirū videri debet. q̄n ⁊ optimū q̄nq̄ȝ vinū deperit atq̄ȝ acescit in va se vt porte īmundo. ꝓpter qd̄ recte dictū est ab illo q̄ dixit Syncerū est nisi vas qd̄cūq̄ȝ infundis acescit. Hinc ꝑfecto fit vt caute ꝑspiciendū nob̄ iudeis cōuersis sit: tum ad ea que fecerim⁹ tum ad ea q̄ facturi sum⁹ Quippe q̄ ne mo ex hoībus nos vocauerit ꝫ nostra sponte accessim⁹ atq̄ȝ venim⁹ ob n̄rāȝ scȝ salutē. Et ob id oīa reliq̄mus q̄ possideram⁹ neq̄ȝ ꝫ tn̄ satꝫ eē putat̄ ni si ⁊ ꝓp̄e renūciauerim⁹ volūtati. Qd̄ sane factu difficillimū videri potuit si ne oīȝ impaciētia tolerare nob̄ presertim. ob innatā: vt sic dicā: ꝯsuetudinē ⁊ as suefactionē nostroꝝ negocioꝝ. Vnde scriptura Non est laboriosuȝ hominē relinquere suā: sed laboriosuȝ valde est relinquere seip̄m.

¶Capi. viij. in quo iudei et impatiētes ꝛ inuidi esse dicuntur id quod exēplo quodā probatur.

ACcedit p̄terea ad tātē rei difficultatē ꝙ nulla gēs sit sub celo ꝓ
nior ad iracūdiā: ꝛ ad tolerandū impatiētior ꝗ̄ iudeoꝝ gēs q̄d
ꝛ ipsi de semet fatent̄ planissime. Vn̄ int̄ eos h̄ s̄mo fert frequēs
christianos. s. hoīes mā suetiores eē ꝙ sint ipsi. hinc ꝗ̄ tale apud
eos adagiū circūfert̄ Christianoꝝ modestiā ac mā suetudinē: pa
ganoꝝ industriā ꝛ sapiētiā: aptā ꝛ mīme fictā iudeoꝝ fidē. tria eē quibus
mūdus ipse sustinet̄ ac stabilit̄. Hāc iccirco esse aiūt p̄cipuā cām̄ q̄ christia-
noꝝ fidē hactenꝰ fuauerit: ꝙ int̄ se moderatiōez habeāt suoꝝ ritnū ordina
tissimā. Suā aūt inter se mīme talez q̄ppe q̄ sine capite sit. Deficiēte em̄ capi
te. h̄ est p̄ncipe q̄ dirigat: q̄ moueat: q̄ ꝯsulat gubnatiōez ipaꝫ deficere necēe ē
Ac est nemo q̄ possit plane dicē: ꝗ̄ sint ipsi iudei rudes: ꝗ̄ sint male morati
nisi q̄ adfuerit aliq̄n in synagogis eoꝝ aut eoꝝ interfuerit disputationibꝫ sed
nec scriptis explicare posset. Ita int̄ se ꝯtēdūt: rixant̄: cōuitijs se mutuis la
cessunt. Neqꝫ p̄ēsi h̄nt q̄d de eis passim predicat̄ ꝛ a se ipis ꝛ ab alijs q̄d ꝛ
hmōi est. Vbicūqꝫ duo ex iudeis cohabitāt aut al's sibi mutuo colloquū
tur: nec colloq̄ eos posse nec sit habitare sine iurgio: ac vix adoriri sese mutu
is altercatiōibꝫ q̄n tertius mox adsit rixator. Hoc aūt sic intellige Altercan
tibus illis arbiter statim adhibet̄ vnꝰ ex suis Rabbi: q̄ litē exaudiat iudicet
atqꝫ dirimat Ac vbi ab illo iudicatū est int̄ ipos: astringūt sese pollicitatio
nibus stipulationibusqꝫ corā ipso arbitro se nō ꝯtrauēturos vnq̄ꝫ dare sen
tētie. Tn̄ illi ita de more ꝛ ex ꝓuerbio trito atqꝫ ꝯsueto p̄usqꝫ abeāt ad ip
suꝫ Rabbi subridēdo loquūtur nō eē scripturas tā adamussim ab ipo pen
siculandas. Hic mos loq̄ndi inter p̄tes post rē ipaꝫ ab iudice ꝯpositā hinc
fluxit ¶ Erāt quodā tp̄e duo iudei vnꝰ diues alter paup̄ q̄ cū inter se ꝯten
derēt: ꝛ res ipa ob quā ꝯtētio int̄ eos iboꝛta fuit: ad arbitrū relata eēt: in su
spitiōez vēit diuiti iudex q̄si q̄ paupe fauē videret̄ ꝛ sibi aduersari. Videris
inq̄t aduersari mihi ꝛ fauē p̄ti aduerse q̄d mīme licz: Sic q̄dez scp̄tū est Exod
xxiij. Pauperis ꝗ̄ nō misereberis i iuditio Hinc o rabbi errare plāe dep̄hen-
deris Risuꝫ tū est illi ab ipo rabbi. sic q̄dē intellexisse iādudū textū scp̄turaꝝ ꝛ
ꝓpiā sua nō egē admonitiōe Sꝫ ꝛ alibi istā sese inuenisse sniāꝫ: quā mox inq̄
ens aduersus te ꝓferā: nisi ineas cū paupe ꝯcordiā. At ipse diues idigne fe-
rēs v̄ba hmōi secū ita locutꝰ est ꝛ ego ꝗ̄ scp̄turaꝝ p̄itiā teneo. Attamē talez
textū nōdū legi q̄ meo q̄dē iuditio aduersuꝫ me eē videri possit. Q̄d vbi rab
bi agūit: misit ad diuitē. libꝝ q̄ndā vt ꝗ̄ ipse legēt notato loco in q̄ se legisse
retāꝫ sniāꝫ dixerat Ille pꝰ ꝗ̄ libꝝ euoluerat certis in locis eiusdē libri aureos
reposuit x. aur. xx. quē ꝛ sigillo mox obsignauit ꝛ ita remisit: adijciēs vt de
nuo legeret Nā aliā forte eiusd̄ textꝰ intelligētiā dep̄hēder inq̄ens Recepto
libro rabbi admiratꝰ est haud paꝝ: ꝫ apto ꝛ reuoluto inuēit aureos nūmos
passiꝫ repositos Quibꝫ app̄hent̄ exclamauit p̄ gaudio nōdū id se aīaduer
tisse tantā vtpote intelligētiā scp̄turaꝝ i diuite illo fuisse. hactenꝰ illi Tum
v̄o q̄n rabbi arbiter int̄ p̄tes ꝯtēdētes ꝯstiturꝰ: ipos ꝯponē satagit: illi ꝓte
statiōez faciūt hmōi se q̄dez ꝯtētos eē ꝯcordiā amplecti velle nō tn̄ qualem
cūqꝫ h̄ q̄lez christiani ineūt q̄ ꝯditio eoꝝ ꝛ mox pꝰ initā ꝯcordiā nō meminit̄
se iniuriaꝝ faxit deꝰ ne secꝰ agat̄ Veꝝ iudei ꝛ si ꝯpositiōez amplectunt̄ non
tn̄ obliuiscunt̄ iiurias iuxta illō Eccl'. xij. Nō credas inimico tuo in eternū.

¶Capi. ix. q̄d de q̄daꝫ libro est quē iudei summe veuerant̄.

QUoniã autẽ supius mentionẽ feci quanta diligentia soleant iudei suũ Talmut obsuare fortasse aderit qui arbitrabit Talmut illud ipm nouũ esse inuentũ aliqđ. At nõ ita est Nã ante christi aduentũ vsus eius fuit inter iudeos: ħ em̃ tum libellus erat modicus: qui nũc excreuit in tantã molẽ vt duplo maior videri possit q̃ sit biblia: qđ hinc accidit. Nã postq̃ christianorum religio oriri ac in p̃cio paulatim haberi cepit: formidauerũt iudeorum Rabbi ne forte sua religio iã deinceps p̃cliтaret fieretq̃ indies minor christianorum ãt maior vim q̃ nãcisceret maiorẽ: vt ꝛ re ipsa factũ esse videmus. nec id q̃dẽ ꝛ rex euentum Nã in p̃uerbijs ait regius vates Salomon Qđ timet impius: veniet sup̃ eũ Qđ etiã ita aliqñ cõminatus est ipsis iudeis dñs p̃ p̃phetã. Ezechiel. xi. Gladiũ metuistis ꝛ gladiũ reducã sup̃ vos dr̃ dñs deus. Hinc certe ducti fuerũt quidam iudeorum Rabbi. cuiusmoi Rabbi Asse. ꝛ Rabbi Akiso: vt fidẽ suam atq̃ religionẽ quã seruãt: latius deducerẽt ꝛ significãtius explicarẽt ꝛ p̃inde illa factã eẽ obseruatu grauiorẽ q̃ fuerit p̃us. Nec dicti soli Rabbi in bibliam cõmentati sunt. verũetiã alij multi Ex quo factũ est initiũ ipsius Talmut qđ ꝛ iucũdum est audire. Sicut est homi peregrinãti ad loca lõginq̃ et iam inde reuertẽti. Ad quẽ reuersum in p̃pria: cõfluũt vndiq̃ vicini sciscitantes singuli si q̃d noui habeat aut viderit idq̃ p̃ferat in mediũ. Tum ille vt expectãtes ꝛ obseruãtes ipm alliciat: p̃mum q̃dem narrat ea q̃ ꝛ si non vsq̃q̃q̃ v̈a p̃bant: verisĩlia tñ sunt: Post ãt vbi credulos illos aĩaduertit eorũ q̃ dr̃: fingit ex se ꝛ p̃miscit noua mẽdacia. q̃ illi nihilominus vt vera recipiũt

Capi. x. In quo exponuntur que in libro iudeorum predicto multa erronea ꝛ absurda de p̃rio nostro parente scripta sunt.

HOc q̃ pacto sese hʒ Talmudt iudeorum. Nã initio quidẽ multa ibidẽ dicunt ab illis q̃ illud tum ceperũt tum adauxerũt: q̃ grata sunt ꝛ auditu iucũda ꝛ nõ aliena oĩno a v̈itate. Siquidẽ p̃ponũt quẽadmodũ deus creauerit celũ ac terrã vñ ꝛ ipa incipit biblia. Ob qđ ipsi deo ab hoĩe nõ p̃nt vnq̃ tãte exhiberi grãruȝ actiones q̃ cõdigne possent ꝛ videri ꝛ esse. Deiñ aũt cũ paulo longius p̃cesserit in meras nugas p̃rumpũt. vt q̃ dicũt Adam a deo fcm̃ eẽ hoĩem bimembrẽ qui ꝛ virum p̃ñtaret ꝛ fẽiam in vno corp̃e. quãdoquidẽ textus biblie ait masculũ ꝛ fẽiam creauit eos. Sed tum nõdũ Euã factã fuisse. Qua p̃pter ipe adã vnus atq̃ solus masculus erat ꝛ fẽia. Insup̃ ꝛ aliud cõmentũ adijciũt Adã vt postea inter bruta aĩalia sit positũ a deo vt cũ illis eẽt cõuersaretur ꝛ cũ illis coiret honor hic sit auribus vestris. Psal. Ut iumentum factus sum.. Job xl. Ecce behemot quem feci tecum Neq̃ vero id solum cum bestijs quadrupedibus facere illum dicunt. sed ꝛ cum volatilibus: vt coruis cornicibus. ceterisq̃ huiusmodi volucribus. hinc putant coruum qui a Noe emissus fuerat ex arca ad explorandum si diluuium cessasset: non redijsse ad eum q̃ suspectuȝ illum haberet de adulterio femine sue hoc est veluti suum zelotipuȝ Unde Nicolaus lyranus, Coruus habebat. Noe suspectum de femella sua: Et exinde factum est: vt sit coruo suspecta semper femina sua. neq̃ in ea confidit. Quod ꝛ in hodiernum diem explorare dat vt qñ excubat fouetq̃ oua sua corui vxor: assidet ipsi coruo assidue donec peperit illa paruulos.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Cum quoniam plume pullorꝫ adhuc albicantes videntur ac sunt: arbitratur nō suos esse quos ꝓgenuisset pullos. doletqꝫ ob id vehemēter. Sed vt certior fiat: circūuolat illos obseruans ne cibꝰ a matre eis afferatur in nonū vsqꝫ diē ea forte intentiōe vt hoc scꝫ pacto fame demū moriant. Post nonū aūt diē qñ iam fame vrgētur: nec adest q̄ cibū illis ministret: extollūt voces ad deū vociferātes miserabiliter. a q̄ exaudiūtur. Iuxta illud ps. Qui dat iumētis escā ipsorꝫ ⁊ pullis coruorꝫ inuocātibꝰ eū. At interea etiā plume eorꝫ nigrescere incipiūt. Qd aīaduertēs coruus pr: iaꝫ recordat eos esse pullos suos Unde ⁊ auolat ac discedēs ab eis nīn curā ꝯmittit oēm Huius quoqꝫ rei meminit ⁊ Iob ꝓpha. xxxviij. Quis p̄parat (inquiēs) coruo escā suā: qñ pulli eiꝰ clamāt ad deū vagiētes eo ꝙ nō habeāt cibos. Ex quo certe videre licet coruū esse auē haud ignobilē ꝙ eiꝰ quoqꝫ vsus in sacris lr̄is sepe legat in misteriū dei. Regū. iij. c. xvij. Coruiqꝫ deferebāt ei panē ⁊ carnes mane. silr̄ carnes ⁊ panes vesperi. Sed ne h̄ quidē satis credituū est sibi: vt ipse putat: cōmisceri etiā cū brutis tā quadrupedibꝰ qꝫ volatilibꝰ: quin etiā cū demone q̄dā. cuiꝰ q̄dē demonis nomen fuit Lillis.

¶ Capl'm. xi Qd declarat iudeos credere deū irasci oportere et ꝙ illū Gallo comparent vt in libro illorꝫ stulti scripserūt. Adijcitur etiam matrimonij iudeorū ꝯsuetudo.

Preterea aūt scribit illorū Thalmut dn̄m deū singulis diebꝰ irasci oportere. Id aūt an mane sit an vespi: incertū adhuc illis esse. Ps. Nunqd irascet deꝰ. Uerūtamē aiūt vnū fuisse aliqñ diē in q̄ nō iratus sit deꝰ ob id scꝫ ne Balaam missus ad maledicendū filijs israel: id minime facere potuisset. Quāqꝫ id iussesit Balach vt faceret. Cui balaam r̄ndit. quo pacto mihi p̄cipis vt maledicam. cū id sit solius dei scꝫ maledicere atqꝫ irasci. qui tn̄ nūc sibi tēperat ab ira. Nūeri. xxiij. Qūo maledicā: cui nō maledixit deꝰ. Insup aiūt irā dei q̄ties irascit: ad ictū tantū oculi ꝑdurare. Et q̄cquid tū sibi optauerit homo: id sibi donare in ipso illo momēto. ꝑ qd etiā putāt hoīem posse agnoscere qñ irascat deꝰ an minime. Adijciūt qꝫ h̄ signū. Quoties inquiunt Gallum videris vno stantē pede sed ⁊ cristam eius pallescere. iā tū deū irasci: qd ⁊ ideo diligēter obseruant. matutie quidē q̄ dicūt illū irasci interdū semper nō etiā noctu. Et laudāt ꝓpterea deū q̄tidie iudei atqꝫ ei grās agūt. ꝙ gallo tantā dederit intelligentiā atqꝫ prudentiā. qui sciat ita discernere qñ irascat deus aut qñ nō irascatur. Iob. xxxviij. Quis dedit gallo intelligentiā Quis enarrabit celorꝫ rōnē. De his deliramētis iudeorꝫ quid sentiant Rabi salomō ⁊ Nicolaus lyranus sup Gen̄. c. p̄. Quisqꝫ aīaduertere pōt Et multa quidē possē de his scribere. sed q̄a supuacuū videret sup sedebo potiꝰ Attamē ipi iudei nō minus diligēter suū illū Thalmut venerant atqꝫ obseruāt ⁊ viri ⁊ mulieres qꝫ decē p̄cepta decalogi. Qua tn̄ in re mulieres multa sunt supsticiores Porro aūt illorꝫ Thalmut scribit ac p̄cipit ipsis iudeis scd̄m legis ꝯsuetudinē. vt cū q̄s vxorē ducturꝰ est. illā ducat in synagogā Rabbi suo ac vtriusqꝫ ⁊ spōsi ⁊ spōse comitantibꝰ amicis vbi tū illā annulo subarrat aut ferreo aut argēteo aureo ve prout facultas cuiusqꝫ suppetit. Nōquidē ita fit p̄ntibꝰ amicis atqꝫ Rabbi ipo. q̄ summā interea adhibet diligētiā aīaduertēs an etiā indicē exporrigat spōsa digitū inqꝫ pollicē

proximū. neq̄ errore aut de industria annulus iſ̄e medio imponatur digito
ob eā ſcꝫ cām qm̄ vt iudeoꝝ Talmut habꝫ cū maria dei deſponſata eſſet vi
ro. illi eā ſubarrauit ānulo medio impoſito digito. Hinc factū eſſe. vt poſt
chriſti aduentū anxerunt Talmut ſuū iudeoꝝ Rabbi Necꝫ vero femia vl
la iter iudeos repitur q̄ annulū portet in medio digito ob eandē ſcꝫ cauſaꝫ
ꝙ: vt aiūt: Maria poſtea illū portauerit in medio digito.

¶ Capitulū. xij. In quo declaratur modus iudeoꝝ comeden di. et q̄s cibos acceptent ſm̄ ꝑdicti codicis ſtatuta ⁊ de veſtimentis illorum nōnulla adijciuntur.

Interpretatur itē idē iudeoꝝ Talmut totaꝫ fere bibliam. ꝑſertim
eo in loco vbi moyſes iudeorū dux ⁊ legifer eis p̄cepit ne veſcerē
tur carne hedina aut coq̄rent eiꝰ p̄cipue q̄ nondū ab vberem ris
ſue depulſus eſſet. Exod. 23. Nō coq̄s hedū in lacte mr̄is ſue Ex
h̄ moyſi p̄cepto ſuꝑ additū eſt in ip̄o Talmut aliō p̄ceptū ab iudeoꝝ Ra
biq̄ quidē ꝓponit taꝫ viris q̄ꝫ mulierib⁊ eq̄ ſenib⁊ atꝫ iuuenibꝰ. ne veſcā
tur vnq̄ꝫ ſimul carne lacteꝗ aut caſeo alijs ve q̄buſlibet lacticinijs: vt aiūt:
p̄ter q̄ꝫ ſi cui inceſſit cupiditas veſcendi lacte aut caſeo aut q̄uis ex lacte ꝯfe
cto cibo pꝰ eſuꝫ carnis. illi tū opꝰ erit ex vi p̄cepti abſtinere ad horas nouē
poſt ſumptū prandiū vel cenā. Poſtea aūt ꝑmiſſum eſt ex gr̄a forte nō ſine
rōnabili cauſa. vt trib⁊ tm̄ horis exactis poſt eſum carnis veſcatur pro libito ci
bo lacteo. Verū q̄ inter iudeos ꝓbiores ſunt aut vite ſanctioris abſtinent
vt ſuꝑ dictū eſt. horis nouē. Preterea ex p̄cepto ipſius Talmut obligant
iudei vt cultros quiſꝗ habeat duos vnū ad vſum carnis edende. alterū ad
reliquoꝝ ciboꝝ vſum. Quod tn̄ ſatis viſum eſt eſſe. quin ⁊ inſuꝑ ipſa vagi
na cultelloꝝ ita ſit ſuis diſtincta thecis. vt nō tangat cultellus alter ab alte
ro. Sed ⁊ ita illos diſtinguere oꝑtet vt internoſci poſſint cui vſui adaptan
di ſint. Quod vt facilius quiſq̄s dep̄hendat. monet vnūquēꝗ cultrū certis
ſignare notis. vtpote q̄ vſui eſt ad eſum lacteoꝝ cibarioꝝ tribus eſt notatꝰ
ſciſſuris ꝑuis: ꝙ vt poſtea dicetur: h̄ numero optima q̄ꝗ res inſignita ꝓhi
beatur. Si vero interea ꝯtigerit vel caſu aliquo vl' de induſtria vſum cultel
loꝝ ꝑmutari ita vt illo cultello ſcinderet caro quo hactenꝰ vſus fuit in ſcin
dendo cibos lacteos vel cōtra non liceret poſtea vti ad eſum neꝗ impunitus
euaderet. Q̄ꝺ ſi ille vſꝗ adeo pauꝑ eſſet: vt ſibi aliū cultellū emere nō poſſet
cogeretur cultelluꝫ illū mittere in ignē ardentē horis trib⁊ quouſꝗ incandeſcat
deinde eundē in terrā recondere triduū vſꝗ Poſt aūt ē illinc eximere ac in
fontē ter mittere aut quēcunꝗ aliuꝫ fluentē. Huiꝰ vltimi cauſe eſt ꝙ id eti
am faciunt cū nouū ſibi emerint illū neꝗ vſus eo q̄ſꝗ adhuc fuerit: Tunc
eñ priuſq̄ꝫ illo vtant iuxta traditionē ⁊ p̄ceptioneꝫ ipſius thalmut: cū mer
gūt in fontē aut quēlibet fluuiū aliuꝫ mittūt ac non ſine peculiari p̄ce ſiue
oratiūcula. q̄ tum poſtea vti ꝯcedit ac poſſunt. Iā etiā ſcire oꝑtet q̄ꝺ ex p̄
cepto moyſi ipſi iudei nō vtunt veſtib⁊ quaꝝ tela ꝯtexta ſit ex ſtramie lineo
ſit ⁊ laneo. Deut. xxij. Nō indueris veſtimēto q̄ꝺ ex lano linoꝗ ꝯtextū ē. Sꝫ
tñ iudei: vt gēs eſt ſuꝑbiſſima: ꝓinde mīme ꝯtē'ti ſꝫ ꝑ hec p̄tim eꝑa ſim
plicib⁊ ⁊ ꝯſuetis veſtib⁊ indui more patrū ſuoꝝ ſꝫ ⁊ talib⁊ potius quib⁊ chri
ſtiani vtunt hoc ē diſcolorib⁊ noue formatis. Ita etiā diploidē ſibi fieri vo
lūt ex tela duplici ⁊ q̄ texēdo ꝑmixta ē lino lanaꝗ. Ac cū ill' nō liceat pannū
laneū deſuꝑ aſſuere circa collū: ꝑmiſſuꝫ ē tū eis ab iis q̄ thalmut illō ꝯſcri

pferre: vti corrigiā ex corio circūligent diplodil tum autē pannū desup ↄsuisse
quo pacto linū separatuȝ esse putant ab ipsa lana.

¶ Caplm xiij. Quō liber iudeoꝝ p̄dict⁹ ante iesu aduentum fuerit iā tandē p eos deprauat⁹ ꝛ in q̄ iudei christum p lapidem quendā oīa miracla fecisse temere fabulantur.

D Ixi supius ante christi aduentū fuisse q̄dem iudeoꝝ Thalmut
s; qd posteri successu tēpoꝝ auxerūt depuarūt. Et multa q̄dē
coꝝ q̄ in eo ↄtinētur dicere possem: s; q̄ breuitatis studio p̄tereo
Inter hec atq; alia scribūt iesuȝ quē chrm vocāt multa quidem
signa fecisse: s; q̄ nō sua v̄tute fecerit. Quo igit mō. In templo
(ait) qd fuit hierosolymis: lapis erat p̄ciosus mireq; virtutis. quem diuina
prudētia illic relictū fuisse putāt ab ipso Salomone rege In q̄ lapide inscri
ptū erat magnū illud dei nomē tetragrāmaton qd q̄ttuor līis apud hebre
os scribit hoc mō. schem. harū foras. qd quidē nomē inter noīa dei nume
ro. lxx. maximū est: qd deo attribui pōt. Eratq; positus lapis ille p̄ciosus
sub testudine tēpli ita tū vt ab oībus videri potuisset. Quicūq; vero nomē
illud ipm qd lapidi inscriptū fuit: legerat atq; mēoria tenebat is tum stati
oīm sciaꝝ gnarus erat: Uerū extremo anathemate interdictū erat: ne q̄s tā
esset temerarius vt nomē illud edisceret efferretq; e tēplo. Insup dei iridē
prudētia subornati erāt p Salomonē regē sapiētissimū leones duo. q̄ ad
fores tēpli iacebāt obseruātes si q̄s exisset e tēplo secū in aīo portās memo-
riaq; retinēs magnū illud dei nomē. Quā primū igit egressus ille fuit tem
plo incipiebāt mox leones rugire rugituq; p̄dere illū. S; q̄ rugitu adeo p-
territus ē ille q̄squis fuerit: vt ne lrē quidē vnius tāti noīs meminisset am
plius Amos. iij. Leo rugiet: q̄s nō timebit. Osee. xi. Quasi leo rugiet. q̄a
ipse rugiet formidabūt filij maris. Si q̄s aūt nomē tantū vl' p artē aut aliā
quālibet industriā aut etiā p fraudē voluisset secum secreto deferre (Nihil
nāq; tā erat dignū neq; charta neq; mēbrana: in q̄ scribere licuisset nomē il-
lud) ꝛ tū si q̄s etiā clam illud charta excepisset nimia duct⁹ temeritate: hic
q̄primū e tēplo p̄diisset: mox rugiētib; leonib;. tū q; interdicto maxio ve-
titū erat: medius crepuisset ac in mille ptes disrupt⁹ esset. ¶ Ex q̄ certū ma
nifestū est scim. q̄ venerabile. q̄ preciosuȝ nomē illud ꝛ erat ꝛ habebat Ue
rū iesus q̄ dicebat chr̄s nihil p̄cii hūs hmōi anathema nec interdictum cu
rasse visus ē Prouideq; nocte dieq; sollicitū fuisse: quo pacto nomen illud
ipsum exportare e templo potuisset per quod hoc est per cuius tanti noīs
virtutem signa oparetur. Tandeȝ igitur excogitatū ab illo est mēbranā sci
illam q̄ digna credita est vt in ea scriberentur quoq; libri moysi: dignaȝ q̄
fore qua nomē illud exciperetur. Itaq; diligenti eius cura factum est vti de
mū presto sibi esset talis membrana. In qua tantum nomen inscriberet Et
scripsit quideȝ sed non sibimet satis confisus est vt intra vestes nomē ipm
absconderet q̄ posset etiam secretissime. Quapropter vt esset ab omni peri-
culo tutus: accepto cultro acutissimo surā cruris sui aperuit in quā sedulā
illam siue membranulam imisit. quā ꝛ mox resarciuit. Atq; ita egressus ē
templo. Et licet leones illi duo plus solito vociferassent: nihilominus⁹ esse
certum est quin ille sua sit potitus astutia. Sancillo postea nomie miracula
operatus est inter quem ꝛ mortuos suscitauit. Quam opinionem in hodi-
ernum vsq; diem iudei confirmant. ¶ Sequit Caplm. xiiij.

¶ Capitm. xiiij. In quo dominus Victor de quodā festo iu-
deorum loquit qđ de ea destructiōe est quā Titus illis intulit.
Multa itē ⁊ alia de eodē Tito adijciuntur quomō hierusalē
sanctam deuastare inceperit.

Hactenus hec nunc ad reliqua. Inter festa iudeorum id vnū etiaz
cōcelebratur qđ quidē appellat apud eos festū mesticie in me
moriā hierosolyme destructe sub Tito vespasiani filio celebra
tur aūt nono die Augusti. Quo die ieiunāt iudei oēs plorant.
plangūt. nudis pedibus incedūt. cōquerūtur aduersus Titū
miserabiliter. necnō aduersus christi discipulos sic atqz aduersus vrbē Ro
mam. Qđ ⁊ lyra qz testatur circa Esaiā in fine ca. liij. Licet aūt Tit⁹ christi
anus nō fuerit: ipse tn̄ extitit auctor tā miserabilis destructionis ciuitatis
hierosolyme: que ⁊ funditus pfecto eā delere statuit Iuxta illud ps. Qui
dicūt exinanite eā exinanite vsqz ad fundamentū in ea. Ac certe nisi dn̄s ali
ter rē curasset de nob. iā tūc vt sodomite ac gomorrei perijssem⁹ oēs Esaie
pmo Nisi dn̄s exercituū reliqsset nob semē quasi sodama fuissem⁹ ⁊ qua
si gomorre siles essemus. Hinc orta est postea inter iudeos inuidia maxi-
ma aduersus Titū: ⁊ qui clamāt ad deū qttidie petētes vltionē ⁊ vindictā
in ipm. ferūtqz ipsi iudei hūc Titū nequissimū hoiez fuisse qlis nunqz qspi
am fuit in terris. De hac calamitate moyses longe ante locutus est p spm
Deut. xxviij. Adducit dn̄s sup te gentē de longinq ⁊c. gentē pcacissimaz q
nō deferat seni nec misereat puuli ⁊c. Dicūt preterea hūc Titū fuisse de ge-
neratiōe Agag. amalech. Regū p. Et agag regē amalach. qui ⁊ ipe hostis
fuit iudeorum infestissim⁹. Neqz vnqz: inquiūt: fuit hō in terris qui maiores
ac plures blasphemias in deū isrl' locut⁹ sit qz Titus. De q scriptā ē in pa
rabola Machab. ij. c. ix. Eo q ita supbe locut⁹ est se venturū hierosolymaz
et congeriez sepulchri iudeorum eā facturū. Attamē nulla ei fuit iusta cā bellum
mouēdi contra ciuitatez tā sanctā Igit qđ p ipsuz factū est: p supbiaz est fa-
ctū. que sane eū impulit ad congregandū exercitū ingentē ac pene innumera-
bilē. Quē quidē exercituz cū iā traijcere vellet p mare: orta est tēpestas vali
dissima. ob quā ille ad iracūdiaz: vt erat supbissim⁹: pucatus fuit ⁊ voce
clara clamans hec ptulit vba. Quid tu nūc moliris iudeorum de⁹ aduersum
me. An vis hic me submergere cū his copijs meis sicut pharaonē cuz to
to suo exercitu submersisti in mari rubro Itaqz me conaris nunc arcere ab
hac expeditiōe cepta aduersus iudeorum gentē. Sz frustra conaberis. Vix ser
monē finierat: audita vox est de celo ad ipsuz Tite exaudit⁹ est sermo tuus
sed excitabo aduersuz te vermiculū in terra q preliabit tecū. Mox sedata ē
tēpestas. Cuz igit ad littus ⁊ ad portū appulissent gauisus est plurimuz
Titus ⁊ q cuz eo erāt oms. Verū subito ⁊ qsi de improuiso vermis puus
⁊ modicus aduētabat volans atqz nasuz ei⁹ subintrās ad cerebrū vsqz Vo
lunt nōnulli hūc vermiculū vespam fuisse. Ille aūt in furorē vsus a nemine
opē sperare potuit. Unde tū in mentez ei⁹ venit supbissim⁹ nabuchodono
sor babyloniorum rex. qui ⁊ ipe a iudeorum deo ob suā supbiam ⁊ blasphemias
in deū plagis grauissimis correptus fuit. Nā vt scribit Daniel. iiij. Septē
annis cū bestijs imo vt bos fenū comedit. ⁊ rore celi corpus ei⁹ infectū est
donec capilli ei⁹ in similitudinē aquilarum crescerēt. ⁊ vngues ei⁹ quasi vngues
auiū. Quapropter ⁊ ad dn̄m iudeorum deū coactus ē clamare cūqz pcari vs

sui misereatur. Uerba aũt eius huiusmodi erãt. Dñe deus israel agnosco
errorẽ meũ ⁊ impotẽtiaȝ: in qua tamẽ stulte ꝯfisus ppl'm tuũ quẽ tu in ma
nu forti ex egypto eduxisti: ꝓsequi volui. qḋ ⁊ nunc certe me penitet. Tu ꝗ
miseri mei. Titus igiť cum se iã derelictũ vidisset ⁊ nihil posse suis viribꝫ
exercituȝ reducere ac in patriã reuerti coactus est. Post aliquantũ autẽ tpis
venerũt ad ipsum legati nunciãtes ei ꝙ grauiter peccasset populus iudeoꝝ
in deũ suũ. ob qḋ statuisset eos punire deus. Quãobreȝ iam quideȝ adesse
tẽpus maxime oportunũ traijciẽdi mare exercitũ ad destruendã hierosoly-
mã. Quibꝫ Titus hũc in modũ rñdit se quidẽ alias tẽtasse hmõi expeditio
neȝ. ob quã a se offensum deũ isrł esse plurimũ atqȝ grauissime adeo vt mi
nime sibi ꝑsuaderi possit vt rursum tale quid tẽtet. Sȝ ⁊ bellũ tamẽ ei esse
animo aduersus occidẽtales ppł'os. ꝓinde iussisse suis vti machinas tor-
mẽtarias vt catapultas ceteraqꝫ id genus bellica instrumenta illuc versus
disponerẽt statuerẽtqꝫ ac pata haberẽt dum ꝓficiscerẽtur. Uerũ in crastino
tota dispositio illoꝝ instrumẽtoꝝ controuersa ⁊ ad oriẽtales ptes respiciẽs
inuẽta est. Quare aduersa ab ijs qui apud Tituȝ erãt prudẽtiores ⁊ veluti
consiliarij viri suasum est ei vti expeditionẽ susciperet sibi a deo ꝑdestinatã.
Titus aũt nondũ satis ad eã rem animatus iussit denuo bellica illa instru
mẽta ad occidentẽ maxime v̄sus dirigi: sitqꝫ iacula vt emitterẽt. ꝗ tela retro
uersa ad orientẽ volare maxime v̄sus eam ptem celi sub q̃ hierosolyma de-
ꝑhensa sunt. Qḋ vbi totiens aĩaduertit Titus necnõ cũ audisset ex veridic'
nuncijs in Judea dei ꝑsbyteros occisos a suis esse qꝫ plurimos: ita ferť esse
locutus. Jam vocor haud dubie ab ipo iudeoꝝ deo in vltionẽ tãte malicie
quã in suos ꝯmiserunt sacerdotes nequissime. Expeditione igiť pata iter
rursus tentauit ꝓficiscendi ac mare iam traiecit necnõ multo post hierosoly
mã circũuallauit obsidione grauissima. quã ⁊ tandeȝ vrbem expugnauit ac
funditus euertit atqȝ deleuit. Urbẽ inqꝫ illam quã: vt scriptũ est Deut. xi.:
dñs deus semꝑ inuisit: ⁊ cuius oculi in ea fuere a principio anni vsqꝫ ad fi
nem eius. Taceo de tẽplo qḋ in ea extructuȝ erat imensis sumptibus. De q̃
scriptuȝ est Regũ. iij. ca. ix. Sanctificaui domũ hanc quã edificasti vt po-
nerẽ nomẽ meũ ibi in sempiternũ ⁊ erũt oculi mei ⁊ cor meũ ibi cũctis die-
bus. Parabo. ij. ca. vij. Elegi eñ ⁊ scĩficaui locũ istũ: vt sit nomen meũ ibi
in sempiternũ ⁊ ꝑmaneãt oculi mei ⁊ cor meũ ibi cũctis diebꝫ. Sed tu dñe
deus respicere digneris ad impietatẽ inimicoꝝ tuoꝝ. Ps. Leua manꝰ tu-
as in suꝑbiaȝ eoꝝ. ne obliuiscaris voces inimicoꝝ. Ps. Si oblitus fuero
tui hierl'm: obliuioni detť dextera mea. Proinde iuxta ꝓmissum velis atqȝ
digneris nouã edificare ciuitateȝ. Ps. Ut edificẽtur muri hiꝛl'm.

Capłm. xv. In quo aliqua ponunť de tẽplo veteri ⁊ no-uo ſm iudeos ⁊ quõ ꝑfidi aliud sibi tẽplũ instaurari petũt.

Sciendũ est ꝙ ex iudeis plurimi sunt qui dicant templũ postea
instauratũ pulchrius ac ꝑciosius fuisse tẽplo priori. Plurimi
item sunt qui cõtra sentiãt prius videlicet pulchrius ⁊ prestan
tius fuisse posteriori. Ac ita quidẽ ꝯtẽtio inter iudeos orta fuit.
Sȝ de posteriori tẽplo hec scripta sunt. Agei ij. Magna erit
glĩa istiꝰ nouissimi plusqꝫ p̄mi dĩ dñs exercituũ. Esdre. i. c. iij. Oĩs qꝫ ppl's
vociferabat clamore magno i laudãdo dñm eo ꝙ fundatũ esset tẽpluȝ dñi.

ec. Hec quidez licet ita de templo posteriore scripta legant attamē iudeoꝝ
Rabbi dicūt primū templū summa dei ꝓuidētia edificatū esse. cuiꝰ quidē
curā Salomoni sapientissimo dn̄s mādauit. Quātis sit aūt sumptibꝰ ex-
tructū: hinc liquebit Paralo. ij. c. ij. Inuēta sunt centū quadraginta tria
milia hoīm que hūeris onera portarēt ⁊ octoginta milia q̄ lapides de mō
tibus cederēt. Res ꝑfecto admiratione digna. Quā si quē diligētius vide
re iuuet: legat tertiū de regibꝰ librū. At huiꝰ (ꝓ ch dolor) tēpli oīno sunt
tā obliti iudei q̄ aliō nihil curare vident q̄̄ vt vīdictā petāt a deo aduersus
gētes alias. Ps. Effunde irā tuā in gētes que te nō nouerunt: ⁊ in regna q̄
nomē tuū nō inuocauerūt. ⁊ redde vicinis nostris septuplū ⁊ in sinu eoꝝ
īpperiū qḋ exprobrauerūt tibi dn̄e. Hāc quidē interp̄tationē vbi ꝯpleue
rint: aliā mox longiorē vocibꝰ altis intonāt. qua petūt a deo aliud sibi tem
plū instaurari tā etiā breui vt illud ꝯspicere queāt oculis suis dū viuant.
Adeo aūt vociferāt ad inuicē vt alius aliū vociferādo supare ꝯtēdat. Idq̄
putāt fore vtile sibi: Tum q̄̄ ianuas in edibꝰ aperiūt oīs quā maxīe pn̄t.
Iam hinc aladuertere licet q̄ntis clamoribꝰ ꝯcertāt iudei sup aduētu mes-
sie sui qui ꝓmissus eis est in lege ꝑ ꝓphetas Zacha. ix. Ecce rex tuus veniet
tibi iustus ⁊ saluator ipse paup ⁊ ascendens sup asinā ⁊ sup pullū filium
asine. Et hic quidē asinus ille est: quē ab initio mūdi creauit deꝰ. Estq̄ idē
hic asinus sup quē Abraā insedit cū filiū suū isaac iret oblatū vt habetur
Gen̄. xxi. Et erat quidē asinus ille tam dignus. vt a nullo q̄̄ ab ipō abra
hā insterni ad equitandū mereret. Vn̄ scriptū est ibidē. Igitur Abraā de
nocte ꝯsurgens strauit asinū suū. Vsui quoq̄ idem hic asinus Moysi fu
it in egypto Exod. ix. Tulit ergo moyses vxorē suā ⁊ filios suos ⁊ inpo-
suit eos sup asinū. Et multi quidē iudeoꝝ sunt qui credunt eundē hunc
asinū esse sup quē Balaam insedit. Quapropter ⁊ mane surrexisse strauis-
seq̄ illum Nūeri. xxij. Surrexit Balaam mane ⁊ strata asina ꝓfectus ē cū
eis. Bona tamē iudeoꝝ pars aliter sentit vtpote illū minime fuisse dignū q̄
super talē tantūq̄ asinū sederet sup quē sessurus erat eoꝝ messias. Oīm ex
falsis ꝓphetis extitit vnus ipse Balaā. Et nullus quidē ex iudeis seu vir
seu femīa est qui vel que non credat hunc esse asinū illū sup quē venturꝰ est
messias eoꝝ. Et sperāt oēs sese visuros aliq̄n messiā suū. Proinde cū q̄s ex
iudeis siue vir siue femīa alteri alicui iudeoꝝ ꝓmissū fecerit aut votū vl̄ iu
ramēto sese ad agendū quicq̄ astrinxerit: tum ita ꝓmissum iuramentum ve
corroborāt atq̄ ꝯfirmāt dicētes quisq̄ scz in hunc modū. Non viuā diem
illum in quo venturus est messias noster: si nō seruauero firmissime: que ꝓ-
mitto me facturū. Suntq̄ in hac ꝓmissione seruanda mulieres ⁊ vxores iu-
deoꝝ multo seueriores cōstantioresq̄ quā sint viri ipsi. Qḋ hinc euenit q̄
inter viros femīe minores imo nullius fere pensi habeant vt postea quoq̄
dicā ꝓpterea q̄ circūcisio illis nō sit ꝯcessa sicuti viris. Atq̄ hinc ne ꝓbare q̄
dem possent sese esse iudeas vt earum viri ⁊ ceteri masculi iudei censentur ꝓ
pter circūcisionem. Nec eandem ob causam digne habeantur: que post hac
vitam possideant eternam. Neq̄ quoq̄ conuersationē vllam habiture sint
cum deo. Quod viros quidē ipsos sepe vocauerit acclamaueritq̄ deus fe-
minas autem nunq̄. Prouerbioꝝ. viij. O viri ad vos clamito. Hinc est:
q̄ viri in gente illa iudaica peculiarem quandā precationem habeant quā
singulis fere diebus quisq̄ orat atq̄ dicit Benedictus sit deus in eternū
q̄ non feminam me sed marem creauit.

¶ Capl'm. xvi. In quo de magno quodã iudeoꝝ festo agitur qđ ob diuersas ratiões institutũ iudei cauillantur ⁊ adijciũtur quidam alij iudeorum mores stultissimi.

Est item ⁊ quoddã magnũ apud iudeos festũ: qđ quidem celebratur ab eis p̄ꝙ̃ magnifice septimo die mensis Septembris iuxta moysi traditionez. Leuit. xxiij. Mense septimo p̄ma die mens̄ erit vobis sabbatũ memoriale. Nũeri. xxix. Mẽsis etiã septimi prima dies venerabilis ⁊ sctã erit vobis. omne opus seruile nõ facietis in ea Hunc quidẽ diẽ maximis leticijs ꝯcelebrãt: canunt ꝗ̃ in eo tubis ⁊ cornib⁹ non quibuscũq̃ ꝫ que facta sũt ex ossibus atq̃ cornibus arietis. Idq̃ hinc cãm hz atq̃ originẽ ꝙ Ysaac cũ a p̄re duceret ad victimã ariete inter dumos cornib⁹ herẽte liberat⁹ sit. Gen̄. xxij. Leuauit Abraã oculos suos viditq̃ post tergũ arietez inter vepres herentẽ cornib⁹. Sz ⁊ in memoriã ꝙ̃ ei⁹ ꝙ ad sonitũ tubaꝝ muri ciuitatis hiericho fundit⁹ corruerũt Josue. vi. Cõclamabit om̄is pplus vociferatiõe maxia: ⁊ muri funditus corruẽt ciuitatis. Credũt itẽ ipsi iudei demones ꝙ̃ subsistere minime posse: quoties ꝑcipiũt corniũ istoꝝ clangorẽ atq̃ illis ꝓinde nõ impedientibus suas dep̄catiões sursum euolare ad celũ. Qui vero cornu canit ipso tã sctõ tãq̃ digno (vt eoꝝ plane fert opinio) hunc esse opꝫ iudeũ optimũ atq̃ ꝓbissimũ. Qz si tum recte cecinerit. incredibile est q̃ntuz ob id officiantur leticijs Sin ꝯtra: nõ minore tum videbis eos merore affectos Neq̃ id ita accidisse preter cãm asserũt. Propter pctã inquiũt sua id euenisse haud dubitant Sed nec toto deinde anno efficere se posse quicq̃ credũt cũ ꝓsperitate. Igit̃ aũt hũc diez: vt dixi: tanta veneratiõe obs̄uant. ꝙ: vt eoꝝ Talmut refert: illo die hoc est p̄mo die mẽsis Septẽbris deus mundũ creauerit. et in septimo eiusdez mensis die ab omni opere requieuerit. Sunt tñ inter eos nõnulli Rabbi q̄ mundũ iniciũ accepisse credant p̄mo die mens̄ Martij. At in hac ꝯtrouersia maior ps iudeoꝝ ei potius ꝯsentit qđ eoꝝ Talmut scribit quẽ diẽ vtpote primũ mens̄ Septẽbris cũ leticia summa celebrant venerãturq̃ haud aliter ꝙ̃ christiani primũ colũt diem mens̄ Januarij Quo etiaz die sese in libro vite scribẽdos a deo sperãt Neq̃ illo etiã die quispiã dormire audet. ne forte ipo dormiẽte. angelus ꝙ̃ eius dormire cogat Prãdio aũt facto si ꝓpe adest fons aut riuus ꝓfluẽs illuc vna oẽs accedũt ascẽduntq̃ pontẽ ipsum q̄ eũtes ducit trans fluuiũ: atq̃z in illo ꝯsistẽtes obseruant diligẽtissime si q̄s pisciculos in ipso fonte aut fluẽte aĩaduertere possint Ubi aũt viderint aliq̄s tũ mirũ in modũ exhilarant̃ ac vestes ꝙ̃ ꝯcutiunt sup illos Quib⁹ fugientib⁹: sua sil' pctã auferri a se autumant illis vtpote piscib⁹ secũ deferẽtib⁹ Michee. vij. Deponet iniq̃tates nr̃as ⁊ ꝓijciet in ꝓfundũ maris etiã pctã nostra Magna tũ profecto leticia illos excipit ꝓpterea ꝙ se scriptos esse in libro vite arbitrant̃. Sed vt scriptura illa sigillo dei obsignet̃. ꝯueniũt rursum oẽs in synagoga decimo die eiusdez mensis Septẽbris dep̄caturi ob id deũ. Tum vero si q̄s adfuisset ex nr̃is. is certe mirabiles ⁊ inordinatas atq̃ incõpositos illoꝝ gest⁹ aĩaduertisset cum ad deũ dep̄cãtes clamãt int̃ se imo vociferãt atq̃ sil' corp̃a mouẽt nũc dextrorsuz nũc sinistrorsuz nũc ex ãtrorsuz atz retrorsuz hĩc duci iuxta illđ ps Oia ossa mea dicẽt dñe q̄s silis tui Itẽ custodit dñs oĩa ossa mea Hũc q̄dẽ diẽ ita ꝯcelebrãt atz agũt ex moysi traditiõe: q̄ illũ instituit atz scp̃tuz reliquit.

Et quis eum colat ieiunijs ꝛ corporis sui afflictione. hunc indubie ꝯsecutnrũ
veniã suoꝝ petõꝝ Leuit. xxiij. Decimo die mẽsis hui⁹ septimi dies expia/
tionũ erit celeberrim⁹ Numeri. xxix. Decima q̃ dies mensis hui⁹ septimi erit
vobis sancta atq̃ venerabilis ꝛ affligetis aias vestras. Primus aũt q̃ ad
uenerit decim⁹ ille dies: prepant se ad eũ oms ieiunijs: vt dictũ est: ꝛ elemo
synis ꝛ alijs bonis opibus vt sint mũdi in suis synagogis Neq̃ id quidẽ
sufficere putãt ad sui mũdationẽ. ꝫ ꝛ termas q̃ ingrediũtur lauãdi ampli/
us sese grã. Et si quib⁹ facultas suppetit: q̃ tum etiã camisias nouas atq̃
candidas aliasq̃ vestes nitidas induũt. Ut aũt nihil desit ad hmõi mun
dationẽ simul eunt oẽs ad ꝓfluentem aquã: quã nudi ingrediuntur ad cor
vsq̃ nudi inq̃ adeo vt ne femorale quidẽ circa pudibunda retineãt ꝫ abijci/
ant ꝓrius atq̃ deponãt. Hinc secuz quisq̃ stans in ꝓfluente cor tenus
suã tacite ꝓfert ꝯfessionẽ tundẽs sib' interea pect⁹ atq̃ cor suũ pugno haud
molliter. Preterea adsit opꝫ masculina ꝑsona aut in ipso flumĩe aut sec⁹
littus qui oĩa q̃ ille facit aĩaduertat attẽdatq̃. Nec nõ ꝛ ter caput suũ illũ
Immergere in aquã oportet in tantũ vt nõ appareat in capite ei⁹ capillus vl/
lus Qz si quidẽ bis recte fecerit in mergẽdo caput: tercio aũt haud ita. tum
denuo iubet̃ ter ac si nondũ tentasset. suũ immergere caput. Atq̃ hec quidẽ
causa est cur adhibeat̃ ad eam rẽ mascula ꝑsona que testimoniuz ferat recte
factã illiusmodi imersionez esse. Egrediens aũt ab aqua hoc pacto lot⁹. tã
purus existimat̃ q̃ fuerat cũ ab vtero mr̃is sue egressus ẽ. Mox tũ adsunt
qui salutẽ illi optant atq̃z ꝑcant̃. Sz ꝛ femine nõ minus ista curãt pagere
Pridie aũt q̃ diem illũ decimũ festũ agant celebrẽtq̃ mane ꝯsurgũt oms
sibi prouidẽtes de munere qđ offerãt ad diez festuz exẽplo Abrahe de quo
scriptum est Genes. xxij. Igitur Abraham de nocte ꝯsurgens ꝛc.

¶ Capl'm. xvij. In q̃ agit̃ de sacrificijs que in hoc festo a iudeis superstitiose administrantur.

Oblationis quidez ritus ita se habet Uiri oms ꝛ iuuenes ꝛ se
nes gallum ferũt albũ ad synagogã quisq̃ ꝓ ꝯditione sui stat⁹
Sz ꝛ pueri in cunis adhuc positi idẽ faciũt qđ mulieres. Tam
aũt curiosi in hac re sunt: vt hmõi aues non possint nimio apđ
illos ꝯstare. Uerũ si tuz haberi nequeãt tales vtpote albas ac
cipiant opꝫ tales quales repiunt̃. Sz nõ sine ꝑsuasione inducti albedinẽ
in illis magis optãt. Nã vt vulgo dicit̃ ꝯtraria ꝯtrarijs curant̃ Si igitur
(vt ipsi autumãt) peccata rubra sunt: necesse ẽ ꝯtraria qualitate curentur:
hoc aũt est colore albo Esaie. p̃. Si fuerint peccã vr̃a vt coccinũ: quosi nix de
albabunt̃. ꝛ si fuerint rubra q̃si vermiculus: velut lana alba erũt. Hmõi gal
los atq̃ gallinas lingua sua ipsi appellãt capporo lingua autez teutonica
mortificationẽ suoꝝ petõꝝ ꝑpetuã aut suoꝝ petõꝝ deperitionẽ. Et licet su
mo mane: vt dixi: surrexerint: nemo tamen ex illis seu vir seu mulier seu pu
er adhuc iacens in cunabulis audebit gustare cibũ potumve priusq̃ aues
ille quas obtulerint: benedicte fuerint. Tum si volet ipse paterfamilias su
um benedicere gallum: illum per pedes apprehendit aut per crura. Deinde
ter illum circum caput suum circũgirat ac profert interea aut forte post ora
tiunculam quandaz que vix tanta est q̃tus est psalmus Miserere mei de
us sm magnã mĩsericordiã tuã. Oratiũcule quidez effectus huiusmodi est.

Si forte moriturus est sequenti deinde anno homo ille exigente suũ nature debitũ: gallũ hunc ipm fore q̃ p illo mori necesse habeat atq̃ in sempiternã piturum dãnatiõem. Simili pacto agit cũ gallina vxoris sue sed quã nõ circa suũ sz illi⁹ caput ter circũducit. Atq̃ hec quidẽ ita facere nõ etiã mulieri pmittit q̄ ad tantã rem minime digna putetur. Si qs aũt inter viros etiaz nõ satis idoneus ob impitiã lrature videret vt possit aues bñdicere illas, rogatur tñ ab illo pmiorz sanguīe qui sciat nouerit vel. Ex his quidẽ auibus tã gallis ipsis q̃ gallinis diuites nequaq̃ in cibũ quicq̃ sumũt q̄ maledicti credant et q̃ pctã eoꝝ portet. Quoꝝ ppterea intestina atq̃ brachia reliquaq̃ hmõi p tecta domoꝝ passim pijciunt ea quidẽ intentõe vt adire mẽtes volucres eoꝝ simul auferãt pctã ac portẽt longissime. At pauperes nihilomin⁹ qui inter ipos iudeos plurimi sunt: a suis quidẽ pctis absolui q̃ velint: sz vnde pparẽt sibi tales istas aues nõ hñt. gaudẽt si a diuitibus sibi pbeant tales aues q̃s comedãt. Hec aũt cur dicam: vnusquisq̃ statim intelligere potest rc.

Capitulum. xviij. In q̃ modus ponit quo christianis iudei imprecant ex omni feritate eosq̃ crudeles esse exemplo simul probatur eleganti.

Illud etiã iam pretereundũ nõ est q̄ cuz iudei ipsi: vt dixi: summo mane surgunt nono tempore die mẽsis Septẽbris: qui primus illis occurrerit ex christianis: hũc execrãtur ac simul dicũt det deus vt sis tu ipse hoc anno gallus me⁹. Ita et mulieres se se hñt erga mulieres christianas. Nec piget iudeum nonnunq̃ morari in eodẽ loco p horã vnã aut duas: donec occurrat ex christianis is pcipue a quo aliqñ se iniurijs affectuz dolet: cui tũ maledicere possit. Atq̃ id quidẽ adeo sibi est cordi vt mox ad suos reuertat. apud q̃s iactet sese pctasse quidẽ tãto pe christianũ hoiem qui sibi occurrisset at tandẽ quẽ cupierat offendisse. Quia vo p occasionẽ accidit vt de inclemẽtia iudeoꝝ erga christianos aliqd dicerẽ: latius de ea psequi opter hoc qd subsequtur exemplo. Erant in oppido quodã duo vir atq̃ mulier pfessione iudei quibus erat filius vnicus annoꝝ quinq̃ aut sex aut circiter. Hic puer qm inter pueros christianos p negligentiã siue incuriã parentũ ludere solitus est. accidit vt aliquoties cuz pueris illis in ecclĩam currerit christianoꝝ. Ast vbi inde cũ alijs simul domũ redijt. veniẽsq̃ ad matrẽ illi nũciauit qd viderit. In primis aũt se vidisse ait pulcherrimã scolaz hoc est ecclĩaz christianoꝝ. Nã scolam ipsi appellant synagogã nos ecclĩaz. Audiẽs hoc mater pueri stupefacta est ad vbuz ei⁹. et fortassis puerũ ipm ea de causa virgis castigauit vt mos parentũ est circa pueros delinquẽtes. In crastino vo puer oblitus tam monitoꝝ q̃ verberũ iterũ cũ pueris alijs in ecclĩaz cucurrit. Qd vbi mater anxia obfuauit et aiaduertit pri pueri indicat. Ob qd et a patre etiã castigatus est ac virgis cesus. Puer nihilomin⁹ suo more delectat⁹ in ecclesiam cũ christianoꝝ pueris a parẽtib⁹ deprehẽsus est cucurrisse. Qd certe iniquo ac graui aio tulerũt. Sz prior ipsa viro suo locuta est hunc in modũ. Hic filius noster dedecore nob pculdubio erit: si ita illuz pmiserim⁹. Quare cũ de eo nihil sperare possim⁹ qd nostris obediat monitis atq̃ pceptis: tutius erit illum clãdestine auferre e medio. Durus pfecto hic smo patri fuit vt q filiuz suũ vnice diligebat. Verũ ita mulier cũ eo egit vt oino iaz ili obsecq

gereretur. Dissuasse nanqȝ ꝙ puerulus adhuc esset filius virilisqȝ ac incau-
tus ꝫ futurū quo longe aliter sentire posset. At pater his ꝓfuit argumentis
apud mulierē. q̄ iaȝ cordata oīno erat ꝓpriū interficere filiū. filius: inquit:
noster ꝑuersus est. Deut. xxi. Nescis tu q̄ scripta sit? Zacha. xiij. Dicent ei
pater eius ⁊ mater eius qui genuerunt eum: non viues. quia mendacium
locutus es in nomine domini ⁊c̄.

¶ Caplm. xix. In q̄ de sabato agit̄ qḋ iudei singlis hebdo-
matibꝰ celebrāt vt nihil etiā agere videātur.

Verum vt rem gestam vt cepi ꝓsequar. scire oportet hūc esse mo
rem iudeis atqȝ legē vt in sabbato qui septimꝰ dies est hebdo-
madis nihil oīno agant. neqȝ ignē attingāt. neqȝ lumen accen
dant aliqḋ Exod. xxxv. Nō succēderis ignē in oībus habita-
culis vestris ꝑ diē sabbati. Quo fit vt q̄cquid in sabbato coc-
turi sunt: pridie coquāt ac ꝑparēt. Hinc ꝙ̄ ꝑceptuȝ eis est Exod. xvi. Cras
qḋcunqȝ opandū est facite: ⁊ que coquēda sunt coquite. Septimo aūt die
sabbatū dn̄i dei tui est: nō facies oīno opus in eo. Hūc diē adeo diligēter
custodiūt: vt si q̄s egrotaret in eo ad mortē vsqȝ. nō tn̄ liceret lumē aut ignē
succēdere. Preterea si aut musca aut culex aut forte aranea sup cibum cur
rere dep̄henderet̄: nihil mali inferre bestiolis illis q̄spiam ex ipsis auderet.
Vn̄ magna cū hilaritate diē sabbati colūt atqȝ obsuāt ac cantibꝰ pagunt.
Et nō mō patres familias inter eos atqȝ matrone. ꝫ ⁊ serui ⁊ ancille colle-
tant̄ in eo. Verū hic dies quāꝙ̄ genialiter agi soleat habeaturqȝ feriatꝰ ab
ipsis iudeis. puero tn̄ illi de q̄ iā dicere cepi: nihil parcitū nec vt alij̄s gau
deret de more ꝑmissuȝ quin mortē acerbaȝ sustinere coactꝰ sit eo q̄ sequitur
modo. Supra iā dictū est iudeos solitos esse pridie ꝙ̄ sabbatū agant pare
oīa q̄ esui sunt ac potui. Inter cetera q̄ coquūt cibaria eodeȝ die laganaȝ
quoqȝ coquūt ex farina atqȝ ouis ꝯmixta in furno calefaciūt quā ⁊ illic re
linquūt in crastinū vsqȝ vt calida ꝑmaneat. Igit̄ cū pueri iaȝ sepedicti pa
rentes cū ceteris de familia. ex more letarētur pararētqȝ: vt dixi: oīa ad dieȝ
sabbati: ipsa mater nondū oblita verboꝝ que ex puero audierat laganā q̄n
dam accepit quā manibꝰ suis veneno infecit deditqȝ puero vt mādacaret.
quā vt comedit: mox extinctus est puer ob nullam certe aliaȝ causam ꝙ̄ ꝙ
christianoꝝ ecclīam adierat freq̄ūes inuitis parentibꝰ suis.

¶ Caplm. xx. In quo ponit̄ imꝑcatio quā in iudeos ad fidē
nostrā cōuersos ceterosqȝ christicolas exacuūt cui exempluȝ
(quod apud iudeos frequens est) adij̄citur

Hinc iam aīaduertendum est: quo animo iudei erga me aut ali
um quēliber ex iudeis factū christianū se gerāt. ꝑsertim aūt in
eos qui christianā religionē amplectunt̄ suscipiūtqȝ. ꝙ nullaȝ
aliam religioneȝ hac nostra hoc est christianoꝝ detestabilioreȝ
arbitrentur. Proinde igitur ꝙ nimiū illam oderint singlari ad
execrandū nos: vtuntur maledictione tum mane in dies tum vesperi certis
horis vtpote sexta mane. sexta itidē vesperi. Maledictio quidē hec hebrai
ce sic ponat lamischumedim. all tehet tyks. latine aūt sic. Ad perdendū eos
quia a nobis recessere: nulla vnꝙ̄ spes erit. Et cum miserebit̄ deus oīm ho-
minū: minime miserebitur istorum. Nec id solum faciunt in nos: sed ⁊ in

reliquos christianos omnes. Verū in nos hec coꝝ maledictio acrior est ac vehemētior quod hinc prouenit. ꝙ timent ne ꝑ nos sua secreta que tum in scriptis habent. tum de more preter scriptum faciunt: reuelata patescāt omnibus. Qua in re exemplo tali vtuntur ac ferme iam prouerbio Erat tēpore quodā faber ferrarius: q̄ cū plurimos fecisset secures eos cū secū ad emporiū quoddā deferebat. Sed accidit illū cū iter faceret ꝑ siluā ire magnā ⁊ longā Ingresso itaq3 siluā: mox arbores minores ac frutices tremere ceperūt. Interrogantibꝯ aūt tunc magnis arboribꝯ a ꝑuis q̄d nā ita tremerent. Rn̄sum ē a minoribꝯ An nō videtis: inquiūt: hostes hic nr̄os magna cū multitudine transire Interrogātibꝯ rursuz maioribꝯ: si inter hostes illos existāt etiā aliqui de suis. Rn̄dentes minores nullos existere. Consolatōez mox a maioribꝯ recipiūt ⁊ qui debeāt ꝯtēti esse ac tacere ꝙ sine ꝑiculo sint. Nō aūt maiores querūt a minoribꝯ: si etiā ex suis inter hostes illos existāt ꝑ suos intelligūt manubria securiū: que si adiūcta fuissent securibꝯ: sine dubio illis iā metuendū fuisset. ꝙ ꝑ hec ictus dirigant ꝑcussoꝝ. Ita cū disputanduz est iudeo cū christiano: nō tantū timet illū ob doctrinā quā forte habet plurimā: ꝗ̄rum ne illi sua iam sint patefacta ⁊ cognita secreta. ꝑ que tū pōt christianus illius iudei obiectiones facillime refellere Nā solent ipsi iudei textus suos nūc quidē negare. nunc vō aliter ac torte atq3 mēdose exponere ꝙ tunc minime pn̄t aut ꝑ difficile saltez: cū christianus intellexerit illorum astutias oēs vel maxima ꝑ pte Hinc excandescūt aduersus nos precipue. fiuntq3 siles arboribꝯ magnis. Proptereaq3 cum minime possunt reclamare aut cōtradicere nobis: statim clamare incipiūt ⁊ digitis nos mōstrare. Ecce hi: inquiunt: sunt qui a nobis recesserunt defeceruntq3. Necnō insuꝑ maledicunt non mō nobis ſ3 ⁊ matribꝯ nostris quaꝝ in vteris gestati sumus Ps. Et pctm̄ mr̄is eius non deleatur.

Caplm. xxi. In quo alia ⁊ stulta oīno ponit̄ iudeoꝝ audacia vt illis maledicāt q̄ cāpanas pulsant Adijcit̄ inq3 ⁊ huic rei exēplū aliud de christiano q̄dā ꝯuerso quē iudei occiderāt

Est itez ⁊ alia iudeoꝝ animis impressa crudelitas ⁊ insania vt omnes illos perire velint qui auscultant christianoruz campanis. Propterea est illis prouerbiuz cum audiunt christianoꝝ campanas hebraice quidē huiusmodi. moeschetz. bahefel. gippuli basefel. bahefel. moeschtz. gippul. baboschetḣ. Latine autem sic. Qui restem campane ducit: cadat in sterquilinium. Item qui ad restem pendet trahendo atq3 ducendo hic cadat in profundum atq3 abyssum inferni. Ob eam autem causam cāpanas oderunt ꝙ baptisate sint. Et q̄m nihil in sacrificijs agitur christianorum nisi ꝑ compulsationē campanaruz Hinc aiunt nihil ab ipsis christianis institutum prudentius quaz vsum campanarum. Ita nunc vulgo appellatur Necq3 aliud: quo possint he res latinius appellari: compertum est mihi vnq3 vocabulum. Sed tamen ⁊ ipsi iudei olim cum festiue maxime quicq3 ab illis ageretur: vtpote cum neominia aut aliud quoduis festum celebraretur: morem hūc obseruabant: vt pelues pulsarent canerentq3 tubis necnon in montes ascenderent altissimos crepitacula pulsantes. Leuiti. xxiij. Clangite buccina in mōtibus ⁊c.

Unde ⁊ ipsas gentes non parū puduit hactenus/se non prius vsum tam
panaꝝ inuenisse excogitasseve ꝙ christianos. Quare neqꝫ in hūc vsqꝫ diem
eas admittūt in basilicis suis. ob odiuꝫ scꝫ christianoꝝ. Ut aūt iudeoꝝ cū
supbia/mētis priuatia/cordis duritia ⁊ volūtatis oīno ꝓteruitas in chri
stianos ac coꝝ religionē diligētius aīaduertat a nob christianis: hinc aliꝺ
ꝗddaꝫ exēpluꝫ ab iudeo quodā sumptū subiicere haud videbit absurdum
nō sane fictitiū aut siꝉe anilibꝫ fabulis ꝭ reuera gestuꝫ. Uerū is ipse iudeꝰ
christianus factus fuit. eratqꝫ ei nomē vir dei: hō quidē iuuenis atqꝫ robu
stus ⁊ de bona insuꝑ ꝓgenie maioꝝ suoꝝ. Mirū ꝓfecto est q̄nto odio. q̄n
tis ꝯtumeliis atqꝫ illusionibꝫ suos quoꝝ antea factiones fouebat ⁊ detine
batur fauore: ꝑsequeretur afficeretqꝫ post susceptū baptismū. Et nihil certe
indignius ferunt iudei ꝙ a suis illudi. tantoqꝫ magꝭ irritat q̄nto ē gens im
patientioꝛ iniuriarū Huiꝰ aūt amiciꝗm̄ ampla ⁊ clara coꝝ erat ꝓpagatio
qui ob id ceteris nobiliores videri voluerūt plurimū indignati sunt immo
mario affecti pudore adeo vt de illo nihil audire voluerit. ꝭ nocte dieqꝫ co
nati sunt vt illum e medio tollerēt raperētqꝫ ⁊ quidē quāto potuissent secre
tius. qꝺ minime eis facere licuisset apte aut palaꝫ. Et q̄a vt Uirgilius op
timus poeta ait. Quid nō mortalia pectora cogis. Auri sacra fames. ⁊ itē
Ecclīasti. ca. viij. Multos em̄ aurū ꝑdit ⁊ argentū: quēdaꝫ ꝯuenere christi
anū hoīem prauū ac improbū: cui polliciti sunt aureos montes si se illi ad
iungere vellet ab illoqꝫ discere secreta oīa que tenebat. Christianus itaqꝫ vt
erat callidus multū: se illi adiunxit ac simulauit apud eundeꝫ se magno ꝙ
odio iudeos ꝑsequi. quos ⁊ ꝯtumeliosius: aiebat: fortassis ꝙ ipse ꝑseque
retur afficeretqꝫ. Sed ⁊ indies magis magisqꝫ ita se gessit apud viruꝫ dei:
vt iam crederet totus illi amicitia ꝯiūctus ⁊ qui talis videretur cui secreta
sua fateri posset ac tuto audiret. Adeo etiā vt ⁊ cor suū illi aperuisset. Hac
sane arte facile potuit christianus hō neqꝫ ac dolo plenus extorq̄re ab illo
oēm vite sue institutionē atqꝫ ꝓpositū. An nō legisti bone vir dei qꝺ scrip
tum est Ecclīasti. viij. Nō omi homi cor tuū manifestes. Sed quis: inq̄t: si
bi cauere poterit ab is qui duplici sunt corde. hoc ē ab is qui aliꝺ in pecto
re aliud in ore gerūt vt Salustius ait. Quos ⁊ ecclesiasticus execratur dete
staturqꝫ ca. viij. inq̄ēs. Ue duplici corde ⁊ labiis scelestis ⁊ manibꝫ opan
tibus iniq̄tatē. De quibꝫ etiā ps. dicere videt. In corde ⁊ corde locuti sūt.
Itaqꝫ vir dei cū nimiū ꝯfideret homī neqꝫ: accidit vt iter facere illū oporte
ret ad locū in quo tum forte negociū ei erat expediēdū. In qua ꝓfectiōe sta
tuit sociū sibi facere ac veluti comitē christianū illuꝫ hoīem prauū atqꝫ do
losum. Prouideqꝫ irēt sua secreta illi pandit oīa itineris suscepti. At ille
mox ꝑsto adfuit ad comitandū. ꝭ interea ꝓpositū viri dei is qui id cura
uerant exposuit totū. qui nō impigri aliuꝫ quēdaꝫ eiusdē cōditiōis christia
num hoīem illi addiderūt. Insuꝑ de suis vtpote sanguine ꝯiunctis duos
delegerūt viros robustissimos ⁊ ad nefas facinusqꝫ oīe malū ꝑatissimos
qui ⁊ ipsi cū dictis christianis in idē scelus ꝯspirarēt ac ꝯuenirēt quo vide
licet pacto quove in loco rem tantā iam nuꝑ excogitatā hoc ē viri dei necē
pare oportuniꝰ possent. Conuentū itaqꝫ ē inter eos: vt cū irent simul duo
dicti christiani cū viro dei q̄si eodē tēderēt: illi aduerso ꝑ idē iter obuiā fie
rēt tribꝫ illis. Idqꝫ ita agerēt clam viro dei hoīe ꝓfecto innocēte. Tuꝫ vo
nō multo post accidit vt ꝑueniēs ad locū suspectū ire cogerētur: qui locus
vulgo velia dici pōt inter Coloniā ⁊ Iuliacū. Cūqꝫ illac transirent: obuiꝫ

runt illis predicti duo iudei. Quos vt christiani illi maligni viderunt e
longe: in virū dei ꝓrinus irruerūt ac in terrā deiecerūt subito nō sine vi ma
gna tenuerūt ipm subter donec iudei accederēt. Qui cū astarēt: hunc in mo
dū3 locuti sunt illi. Nūc certe luces vltimū3 subibis suppliciū3 ac penā ꝓ
eo qđ nobis toties illusisti. Et cū dicto christianos paululū abire iusserunt
Tum illū monuere prius vti recordaret̄ nunc qđ fecisset. q̄ se a vero ꝛ viuo
deo auertisset ꝯuertissetq3 se ad hoiem mortuū. Consideraret q̄les essent: q̄
bus cū inter q̄s versaret̄ agereturq3 ꝗ tpore q̄ illū tradidissent. Et si duo tā
tū3 sunt qui faciūt: ex illis tn̄ alioꝝ mores ac ꝯditionē ꝑdiscere facile potes
Quib3 ꝛ benefecisti aliq̄ties: h3 quā tibi reddūt mercedē nūc vides Atq3 ita
cū ps. dicere possis. Etenī hō pacis me: in q̄ speraui: q̄ edebat panes meos
magnificauit sup me supplātationē. Jā igit̄ tecū volutā q̄d egeris atq3 ani
mo tuo finē ipsum ꝑpende. cogitaq3 etiā a quib3 descēderis ꝑ generationē.
quib3 tu sane neq3 melior es neq3 prudētior aut doctior. Inter q̄s peritissi
me Rabbi fuere plurimi. Tu v̄o decorare illos laboras atq3 satagis p̄ter
meritū. His dictis ꝓponūt demū atq3 illū interrogant an vt iudeus mo
ri velit: qđ si id statuat ꝓmitūt iureiurādo adhibito se illū elatū3 ad cime
teriū3 iudeoꝝ qđ est extra Coloniā ad portā sancti Seuerini: in quo illū3
sepeliant iuxta corpa parentū ꝛ amicoꝝ ei9. Multaq3 p̄terea dictis sermo
nibus addūt. At miser ipse dei vir taciturnus erat. Qđ aīaduertētes iudei
ꝗ tpore illū nihil ad monita sua respondisse: ꝓrinus ad sceptos christianos
(si tn̄ christiani noīari digni sunt) accerserūt. Qđ vt aspexit infelix homo
vir dei ita in vocē ꝓrupit. O pessimi traditores ꝛ nequā hoīes q̄d tam ini
que mecū egistis: heccine est christianoꝝ probitas. Cumq3 ita loqueret̄ acci
dit vt ex naribus ei9 de more suo sanguis effluerer instar riuuli. adeo vt ia3
vix et loqui ꝛ videre posset. Apprehēso tū q̄3 manu dextra sanguis liquore
nō modico ita ad circūstantes hinc christianos. hinc iudeos locutus est cō
stantissime. Audite o vos christiani ꝓditores ꝛ vos o iudei occisores atq3
latrones Baptizatus nuꝑ sum in aqua ritu ꝛ instituto christiano: nūc etiā
baptizor in proprio cruore. Et cu3 dicto sanguie manu prehēsu3 sup caput
suū fudit. Et non multo post voce magna exclamauit q̄ntu3 quidē potuit
En morior nō vti ꝑfidus iudeus h3 vt christian9 fidelis. Vix hūc sermone3
expresserat. ꝛ iam in ipm irruerūt iudei duo illum occidentes. Atq3 hic ita
exitus illius fuit miserabilis hominis inq3 viri dei qui sane recte hoc ipso
nomie appellat9 fuit. cū q̄ vtinā aīa mea post h3 feliciter requiescat hactenus.

¶ Caplm. xxij. In q̄ mores iudeoꝝ explicant̄ q̄s i cena ꝛ prā
dio frequentāt. ꝛ q̄uo vna muliere repudiata aliā accipiūt.

IAm nūc etiā reliqua ꝓsequamur Judei cū aut cenā aut prandē
um facturi sunt: mos illis est etiā legere orōnes quasda3: quas
vulgo b̄ndicite appellāt: has summa cū attētione legūt. Ita q̄3
cū iam prandiū aut cenā fecerint: legunt alias quasdā orōnes in
graciaꝝ actionē: que quidē longiores apud illos sunt q̄3 ps. est
qui incipit Miserere mei de. q̄s ꝛ legūt ꝛ voce sublata vt ab oībus audiant̄
vtq3 ab quouis cū oportunū fuerit rn̄deatur Amen. Neq3 id quide3 faciūt
nisi et eis nūero tres sint ad minimū. Qđ si duo quidē viri tm̄ fuerint: mu
lieres aūt decē aut plures: nōdum dignu3 satis eis videt̄ vt ita legatur ab
eis vt dictū ē. Si v̄o viri tm̄ duo: adolescens aūt vn9 annoꝝ tredecim: tu3

tamen morem tenet eum quē dixi cuȝ plures viri sunt. Est item alius mos
ipsis iudeis qui quidē hmōi est Si vir mulierē duxit in vxoreȝ at illa se ita
gerit interea vt vir eā merito ac bono iure odio ꝓsequat: pōt tum illaȝ a se
repudiare ac aliā ꝓtinus supducere. Nō ꝛ mulieri ꝙ eodē pacto pmissuȝ ē
Nō tn̄ textus scripture in Deut. xxij. non plane expssit de mulierib⁊ Lex⁹
aūt ita hȝ. Si duxerit vir vxorē ꝛ postea odio habuerit eam: quesieritqȝ oc
casiones quib⁊ dimittat eā ꝛc. Itē Deut. xxiiij. Si acceperit hō vxorē ꝛ ha
buerit eā ꝛ nō inuenerit grām ante oculos ei⁹ ꝓpter aliquā feditatē: scri-
bet libelluȝ repudij ꝛ dabit in manū illius ꝛ dimittet eā in domū suaȝ ꝛc.
Nō si postea viro placet eandē repetere mulierē ac ducere eaȝ denuo vxorē
aut mulieri virum: quē repudiauit in arbitrio id est vtriusqȝ. Si tn̄ mulier
vnū aliū supduxisset: qui sese ab ea p repudiuȝ seiunxisset mortuusqȝ esset:
tum minime liceret mulieri virū repetere priorē. Circa hūc locū Deutrono-
mij quē allegauim⁹. tradit iudeoꝝ Talmut: necnō etiā scribit Rabbi Sa
lomon manifeste: si mulieri ꝯtingat virū alterū post priorē supducere: ꝛ ta-
mē ille minus placeat mulieri ꝙ prior tum nescio qua vtunt industria imo
astutia (vt est hoc hoīm genus in malis ꝓmptissimū) qua repetere omino
pn̄t virū priorē. Osee. ij. Et dicit vadā ꝛ reuertar ad virū priorē quia bene
mihi erat tūc magꝭ ꝙ nunc Eccl'ia. xxvij. Mulier si primatū habeat ꝯtra-
ria ē viro suo: De astutia aūt mulieꝝ Eccl'iasticus ita loqtur. xxvij Breuis
oīs malicia sup maliciā mulierꝭ. Et multa quidē de his reb⁊ atqȝ astutis
mulierū scribere possēȝ: de quib⁊ nunc supsedere ꝯsiliū mihi est.

¶ Capl'm. xxiij. In quo dicit Victor iudeoꝝ mulieres lon- ge ptinatiores eē viris ꝛ sil' adiungit q̄re tam ptinaces iudei sint ꝛ multe illoꝝ rn̄siones ad obiecta xpianoꝝ explodunt.

Illud tn̄ silētio p̄tereundū non ē: ꝙ mulieres iudeoꝝ longe sunt
in fide sua ptinatiores ꝙ sunt ipsi viri. Atqȝ hinc fit: vt plurimi
alioqn ex iudeis christiani fierēt nisi fraude mulierū detinerent
Illud aūt tunc multo magꝭ possint mulieres in viros cū proleȝ
ac liberos ab illis susceperint Taȝ eīm durū viro se sepa re a mu
liere: ex qua ꝓles ei ꝓgenita est. qn̄ ipsa veluti vinculuȝ ē quoddā ipsi⁹ ma
trimonij. Hinc nō ab re dictū est Gen̄. ij. Quāobreȝ relinquet hō patrem
suū ꝛ matrē ꝛ adherebit vxori sue: ꝛ erūt duo in carne vna. Iteȝ ꝛ Esdre. ȝ.
ca. iiij. Et non pn̄t separi hoīes a mulierib⁊ Sȝ ꝛ mlti p̄terea viri ob nimiū
mulierū suaruȝ amorē: ꝛ sensum pdiderūt ac rōnis vsuȝ. Experimēto nimiū
cognitū est plures inter iudeos viros nō sua spōte neqȝ religionis sue amo
re in ignē se iniecisse: cū accidisset ob facinus aliqd eos ab christianis ma-
gistratib⁊ aut pncipib⁊ igni ad iudicatos: ꝫ id tn̄ fecisse pti amore suaꝝ mu
lieꝝ: pti earū hortatu atqȝ exēplo Nā vbi mlieres p⁹ sniaȝ ꝯtra se ac viros
suos latā vt igne cremarētur: viros ex suis q̄sdaȝ trepidos metu mortꝭ sen-
serūt verite ob id ne forte viri ipsi a fide sua deficerēt. Nā sic ab christianis
admoneri tunc solent: parcitū illis iri si fidē voluerint suscipe christianoruȝ
At mulieres ne qd tale accidat: acceptis inter brachia atqȝ humeris filijs
filiab⁊ ve suis se spōte in ignē inmittūt ac quasi gaudētes vim ignis expe-
ctant haud secus ac ouis ebes oīno aliquaꝝ hec ꝯditio est: cum eaꝝ ardet
ouile ac in eo tūc centū aut plures oues sunt: ipse tum q̄si auide flamme ip

tius ignis in ignē ruūt certatim quodāmō Hec quidē de ptinacia mulie
rum apud iudeos. Igitur cū ex iudeo viro aut muliere seu iuuene siue sene
pcūctaris: qd sit idipm qđ ita eos erigat in spem ac patiēdi fiduciā. qm taz
sunt ptinaces vt etiā mortē mīme vereri videant. Tuz ille quisquis ē seu vir
seu mulier ita rñdet Nos quidē ⁊ si hic videmur destituti omi pncipatu ac
q̄z dñio: sunt tñ nob reges ac pncipes. Tūc si q̄ris rursuz ex eo In qua pte
orbis terrar reges ⁊ pncipes dñia ac regna ve possident. de quor certe po
testatib' aut dñationib' nihil hactenus exploratū fuit. Tuz ille. Ultra ba
bilonē in orientē in mōte Cappion Rex nob est de vera ppagine iuda Et
qui sub illo sunt: ipsi q̄ veri iudei appellātur ⁊ q̄ nunc vulgo dicunt rubei
iudei atq̄ iudei robustissimi q̄r nūerus multo maior est q̄ christianor Atq̄z
id inq̄t qđ dico pbabile apparet: ex eo q̄ non videt eē verisilē tales q̄ chri
stiani sunt. Nā ex duodecim tribub' israel due tantum dispse sunt p ptes
Europe qui nos sum' ⁊ quidē plurimi q̄nto ergo plures sunt q̄ ex decez re
liquis tribub' relicti sunt: qui quidē hi sunt de quib' supra iaz dixi. q̄ ⁊ nos
nō ignorāt ⁊ q̄ nobis auxilio eē possunt qñ volūt atq̄z ex hac captiuitate q̄
nunc captiui detinemur liberare Nec ille tu vo dicere illi potes. Dixi tibi
o iudee nunq̄ exploratū ab hoie nec vsq̄ ↄptum eē ab is qui terrar puin
cias atq̄z regiones plustrare solent tales adhuc iudeos extare. neq̄z tu ipse
quicq̄ certi habes de ill' Quid igit iuuat hmōi excogitare mēdacia Si igi
tur nullus vos pudor mēdacijs abstinere phibet saltē phibeat verisilis p
suasio. Nā si ita reuera eēt vt vobis simplicib' psuadetur: pfecto nō tanto
fuissetis tpe captiui. Sed venisset aliqñ rex ille de quo fabulamini: ⁊ vos
redimisset ab hac: quā impatiētissime fertis ↄfuiture. Maxie cuz sint robu
sti vt dicitis atq̄z potētes vt qui regna possideāt tāta ⁊ tā ampla. At ille tū
iterū. pcul absit a nobis dñe mi: vt talia ↄfingere velim'. Sz hec oia in no
stris libris ↄtinētur scripta. Et nisi ista vera eēnt: nullo pacto de illis men
tio fieret in nostro Talmut. Origo aūt istor ita hz Cuz alexander magn'
vniuersum pene orbē subiugasset statuit ⁊ iudeā petere vt illā sibi subderet
quēadmodū ⁊ fecit. Uerū cū hierosolymā venisset cū potēti manu: ⁊ tem
plū ↄspexisset populūq̄z ipm in eo dei suitio insistentez: aladuertissetq̄z plu
rimos inter iudeos esse improbos: cogitauit simul oēs pdere ⁊ bonos ⁊
malos. Sz mīsicordia ductus iussit mutato ↄsilio maximā illor ptez exu
lez fieri atq̄z illuc abigi adhibitis q̄ illud facerēt. Abacti igitur ⁊ p mōtes al
tissimos ducti venerūt tandē ad montana q̄ sunt ad mare insanū. Illuc au
tem cū parūper subsisterēt: factū est vl' precib' Alexādri vl' magica arte vel
potius diuina dispēsatōne: vt mōtana illa sese aperirēt atq̄z illos in medio
sui includerēt oēs atq̄z ita vt nemini ex illis postea licuisset abire quo vo
luisset. vñ ⁊ in hodiernū vsq̄z diē illic subsistūt. Preterea Josephus autor
pbatissimus scribit p illa tēpora quib' in admiratione venerit maximam.
De his iudeis rubeis ⁊ ceteris qui passim per Europe ptes dispersi sunt:
scribit nrm Talmut q̄ interea nō fuit possibile: vt potuissent aut hi ad illos
aut ad hos illi venire aut sibi inuicē auxilio esse Et causam hui' reddit qm
inquit pmontana ipsa que ad mare ⁊ circum iacent tam sunt ardua ⁊ sub
limia. tam aspera ⁊ inculta vt vix dici possit Neq̄z illa quidē soluz impedi
mēto sunt: q̄ min' accedere q̄ possent ad illos absq̄z piculo aut illi ad alios
venire. Sz ⁊ vndiq̄z aīalia circummorāt maxie nociua ⁊ morsu ⁊ veneno Insup
addit mare ipm qđ ppe ē ⁊ mōtib' ill' adiacz tā eē pcellosum sp ⁊ incertum

ob ꝑpetuos estus ⁊ fluctus: vt lingua quidez sua illi appellent Sambat
on. latine aūt mare insanū Proindeq̃ nauigabile minime est. Estq̃ illud ma
re etiā vnū ex septē q̄ maria iudei ꝯmemorāt. Et cū toto fere tpe: tātis iacte
tur agiteturq̃ fluctib⁹ assidue: vt ad magnū tractū spaciū ve sonit⁹ eius ꝑci
piatur: cessat tñ atq̃ desit ab his fluctib⁹ ipo die venerꝭ ab hora sexta post
meridiana ad eandē horā sextā seq̄ntis, ꝓxime diei hoc est sabbati post me
ridiē. quo sane tpe creditur ipm mare feriari ac celebrare sabbatū. q̄ñ ⁊ ipm
iudei colunt obseruantq̃ ritu instituto. Ob qd non parū mirant̄ atq̃ pro
miraculo ducūt. Hec nisi obstitissent: diu ꝓfecto illi ad nos redimendi ve
nissent. O infelix iudee quid ita strepis mendacijs? quid te ipsuz decipis?
Tibi luditur. Pudeat te saltē hec etiā cogitare neduz dicere. Argumento ē
vos ista ꝯfingere Naz cū sepius interea ex vestris plurimi hinc atq̃ illinc
⁊ ab omi fere ꝑte mūdi ꝑ mare nauigauerint hierosolymā visus ⁊ inter na
uigandū annū nōnunq̃ exegerint totū anteq̃ illuc venissent. Et illi iaz me
tuūt se ꝯmittere mari ob venerationē sabbati. qd mare vno die ꝑnauigari
posset aspirante vento. Ex quo palā fit: q̄nta celebritate sabbatū suū iudei
colant ceterosq̃ apud se festos dies vt ⁊ postea tangam.

¶ Caplm. xxiiij In quo christiani castigant̄ qui facile iudeo
rū mendacijs credūt nec sua festa satis seruant Adijcitur eti
am q̄nta hypocrisi pignora in sabbo a iudeis accipiantur

BOne de⁹ quot inter christianos repiunt̄ stulti ac hoīes demen
tes qui ꝑ suā ruditatē atq̃ verba incōpta ⁊ insulsa imittunt zi
zaniā tritico. ꝯtra id qd scriptū est Deut. xxij. Ne seres vineā
tuā altero semine. Hmōi sunt q̄ se iudeoꝝ familiaritatib⁹ inge
runt A quib⁹ hec deliramēta audiūt accipiūtq̃ ac tanq̃ sint ve
rissima credūt. Vñ cuz hec audiūt: dicere solent. Non possum⁹ hercle crede
re iudeos dānandos esse qui tāta ꝑ dei amore patiunt̄ ac sustinent nūc con
tumelias nunc obprobria hinc inde nunc multis varijsq̃ vexatōnib⁹ ab ip
sis christianis afficiūtur. Ista certe eos ꝑferre frustra oīno si ita deus relic
tos ꝑmittat: posset iniquus videri. qd scelus est tamē cogitare. Tantoq̃
magis admirant̄ isti boni christiani qd apud illos sunt libri optimi ex qui
bus nr̄a omīs scripta ꝓdijt Et facti adeo q̄ sunt nō ad dānationē ꝫ ad sa
lutez vt creditur. Nos vō christiani si tāta cuz diligētia sabbatū nostꝝ hoc
est diē dominicaz obꝟuarem⁹. tātaqz celebritate colerem⁹: nō dubiū eēt q̄n
salui oms euaderem⁹. Nesciunt ꝓfecto boni isti christiani quid loquātur.
⁊ ꝓinde mendaciū siue circūspectiōe ꝓferunt intrepide In eo potissimuz q̄
dicunt iudeos seruare sabbatū suū diligētissime ac celeberrime cū tñ supra
ostēderim⁹ id eos minime facere. Sed ⁊ decē legis precepta illos quoq̃ ser
uare autumant strictissime. Cui⁹ ꝯtrariū postea oñdaz. Preceptū q̄ppe iu
deis est sabbatū celebrare ac scīm̄ seruare nō verbo mō vez etiā cogitatione
In q̄ neqz pecuniā illis attingere ex eodē p̄cepto licet. Sz si q̄s ex christia
nis pauꝑ ⁊ iam coactus extrema necessitate ad iudeū aliquē mutui accipiē
di gratia positis ac datis pignorib⁹ confugeret in die sabbati dicens. Sci
to mi iudee me destitutū ꝓrsus omi pecunia ⁊ iā vrgeri a creditoribus im
portunissime. Itaq̃ nisi hoc die habuero tantūdez pecunie q̄ntuz illis de
beo: certū est me maximū ꝓinde damnū facturū. Quare te rogo etiam atq̃
etiā vt acceptis pignoribus subuenias necessitati mee. Tum ille ait Bone

vir quid me nūc molestas hac tua sollicitudine atq3 q̄rela. cu3 scias hoc die nobis nequaq̄ȝ licere pecuniā attingere. Christianus v̄o ipse qui ia3 sepe expertus iudeoꝝ astutias est ita illi respōdet. Scio equide3 o iudee hunc esse vobis morē. S3 cū mecū ferā pignora optima q̄ tibi tradā3 si mihi feceris que peto. Qm̄ tibi nō licet: indica mihi salte3 locū vbi posita est pecunia. ⁊ ego ipse sumā q̄ntu3 voles. At ille. Ecce bone vir posita ē illic pecunia. Si placet accipias nō meo quidē iussu ⁊ si ꝑmissione mea. S3 hāc ꝓuisionem pridie q̄ȝ hec agerētur ipse curauit. Ac licet pecuniā illi ꝑmittat sumere ac secum ferre: adiaduertit tamē diligēter ne pignora q̄ȝ secu3 domū reportet. Que pignora deinde apud se retinet annū totū: quē ꝯputat hebdomadibus q̄nquaginta duabꝫ Atq3 ita meo quidē iudicio non minus abstinet in sabbato ab laboribꝫ q̄ȝ alio quouis die. Quid ꝙ iudeis p̄ceptu3 est sabbatu3 suare tāta sctitate ⁊ veneratione: vt ne edibꝫ quidē suis illo die illis exire liceat. Exod. xvi. Maneat vnusquisq̄ȝ apud semetip̄m ⁊ nullus egrediatur de loco suo in die septīo. Et id quidē moyses ipse illis tradidit dei iussu ac volūtate. Qm̄ aūt ꝑmissum est ipsis iudeis iuxta traditionē thalmut adire ac petere terrā scām ob veniā suoꝝ petōꝝ ꝯseq̄nda3 Ps̄. Et ꝓpicius erit terre populi sui.

¶ Cap'm. xxv. In quo exponit̄ ꝙ praui iudei inter pergendum nō cessant sabbato pecūias ꝯtrectare ex ꝑmissione abiectissimi codicis Etiā adiungit̄ q̄s illoꝝ sit bibendi modus

Q

Um igit̄: vt dictū est: preceptū sit iudeis ne in sabbato pecuniā attingant vllā. oritur questio. cū plurimi illuc ꝓficiscant̄ atq3 interea agant apud alienos quo mō faciāt cū sua pecunia ipo die sabbati. an non eam manibꝫ ꝯtrectabunt: Hic illi r̄ndent. Id veꝝ esse q̄ꝺ de p̄cepto ille locutus est. Attamen indulgētia ipius Talmut ita factū esse atq3 ꝑmissum: vt tūc attingere pecuniā sibi liceat ob tā sanctā sc3 ꝑegrinationē. In qua re vt oīs tollat̄ scrup'lus ab aīo quēlibet nūmu3 siue aureū siue argenteū ꝑforant Quo facto censetur iam nō esse pecunia s3 vel argentū tm̄ aut aurū aut aliud metalli gen⁹. Iā vide q̄ȝ curiose sabbatū celebrēt ac venerētur. Si q̄d tamē eoꝝ Talmut illis p̄cepit: seruant sane strictissime. Exēpli grā. Nō ꝑmittitur iudeis bibere vinū cū christianis. Atq3 hinc illud ē q̄ꝺ legit̄ Daniel' i. Proposuit aūt Daniel in corde suo ne pollueret̄ de mēsa regis. neq̄ȝ de vino potus ei⁹. Si aūt vinum bibēt iudei illud ipimet exp̄sserint ex vuis opteт sine vllius christiani hoīs adminiculo. Itaq3 si christian⁹ aliq̄s quisquis fuerit aut vir aut mulier aut puer annorū sex digitū suū nudu3 immiserit postea in vas plenū vino tali q̄ꝺ illi exp̄sserant totū hoc vinū tanq̄ȝ vile ac nullius p̄cij censebūt ⁊ ꝑinde nec bibēt ex illo vnq̄ȝ. Silr̄ si ex vase quopiā biberit christian⁹: ex eodē non bibet iudeus nisi p̄us illud lauerit in fontibꝫ trib⁹. Nō aūt ipsi dicūt nō licere sibi vinū bibere cū christianis ex moysi p̄cepto. Id apte falsum ē. Siquidē moyses fuerit longe ante christi aduentū Verū est tā ꝙ p̄cepit illis ne cū gētibus aut biberēt aut comederēt. q̄ꝺ plane nouerat mulier illa samaritana: a qua cu3 christus noster saluator mundi aquā peteret quā biberet: negatū est q̄ꝺ petebat Iohānis sexto Quō: inquit: tu iudeus cum sis bibere a me poscis: que sum mulier samaritana. Non enim coutuntur iudei samaritanis.

¶Capłm.xxvi. In quo falsa ꝛ stulta iudeoꝝ causa exprimitᷣ ꝙ cum christianis bibere respuūt. etiā adiungitᷣ ꝙ suos adulteros nō castigāt ꝛ q̄s illoꝝ sit accusandi modus.

Unde igitur est ꝙ Judeis nō etiā licet bibere vinū cū ipsis christianis Huiꝰ etiā predicte rei cāz ex iudeoꝝ Talmut si ita libz in anē adijciā. Cū itaqꝫ christus surrexisset ac miracula plurima fecisset. fidēqꝫ nouā predicasset atqꝫ docuisset: multi ad eū confluxerūt fauēte fortuna vt ipsi iudei dicūt. Ex his aūt qui ad illum ꝯfluxerāt pmi atqꝫ p̄cipui fuere discipuli eiꝰ qui postea ex suis amicis ꝛ ꝯsanguineis quoscūqꝫ poterant adduxerūt. Atqꝫ ita tandē magnus numerus illoꝝ fuit qui christo illi adheserāt. atqꝫ cū eo ꝯmessati sunt Nō tūz asaduertētes Rabbi iudeoꝝ p̄dicationē vtpote christi acceptā esse populo ꝑ hoc in dies magꝭ magisqꝫ incrementū sumere: ꝯsiliū inierūt ac statuerūt vt ꝓhiberēt suis ne quis post illuz diē tam eēt temerarius vt vł ꝯmertium familiaritatem ve vllā cūz christianis hoībus haberet. neqꝫ vinū biberet cū illis nō magis q̄ cū gētibus. Qui vͦ secus faceret: is statim extra eoruz synagogā fieret: exijceretur qꝫ ac grauissimo anathemate detineretᷣ Qui autem huic p̄cepto obediēs fuerit: illum sui assecurauerūt Rabbi vt nullo pacto dubitare possent. quin mox vbi aīam exhalauissent: in celum migrarēt Hec ita Talmut iudeoꝝ. Preterea scire debemꝰ iudeis a Moysi p̄ceptū esse ne adulteria ꝯmitterēt Exod. xx. Deut. xxij. Immo etiā abstinerēt a fornicatione ꝛ venereis actibꝫ vt ceteri q̄ꝫ ꝓphete eos sepe adhortati sunt. Sz iā etiā que dicturus sum audi. Si forte duo ex iudeis vidissent aliū iudeum ꝯcubuisse cū muliere christiana aut alia alterius cuiuscūqꝫ secte muliere Atqꝫ ꝑinde hi duo adirent Rabbi illuz suū q̄ summus eēt: dicerēt qꝫ illi atqꝫ ꝓtestarētur se vidisse ex suis cū muliere alterius secte dormiuisse remqꝫ egisse atqꝫ illuz ipm noīe ꝓprio designarēt vt intelligeretᷣ quis eēt. Audiens hec summus ille Rabbi abit ꝛ quasi clam fugiēs subridet tm̄ nullaqꝫ deinde fit rei illius examinatio. Itē si forte accideret duos iudeos paupes atqꝫ infames adire suū Rabbi accusandi causa aut hūc aut illū quoꝝ queqꝫ suo etiā noīe panderēt: seqꝫ vidisse illos cū christianis bibisse vinū aut hoc aut illo in loco. Anteqꝫ aūt tūc ipse Rabbi os suū apire possit vt loquatᷣ. ferūtur quasi in illū alij omnes q̄ circūstant iudei ac clamāt dicētes Sit res hec o Rabbi tibi cordi. At ille monitus diligentius in ipsos intēdit accusatores. Dicite (inquiēs) mihi Que causa est cur hunc ꝛ illuz accusastis: Quid vos impulit inuidia ve aut odiū: Si cum illi dixerint neqꝫ inuidiam neqꝫ odium causam eē cur illos accusauerint ꝫ id fecisse se zelo religionis sue ꝛ amore iusticie: ne scꝫ pereat tandē nostrarū legum institutio. Nō vbi ipe audit ac ceteri qui astāt: mox illos qui accusauerunt testibus ꝯuictos ob omi aliorꝝ iudeoꝝ ꝯmunione ꝛ societate in ꝑpetuū abesse iubet ac ita eos deinceps reprobos haberi declarat vt nunqꝫ digni videri possint qui testimonium prestent. At si illi ipsi castigationez pro suis excessibus subire velint ac reuera subeant: nihilo tamē minus tales postea reputantur atqꝫ ab alijs iudeis dum vixerint ipsis improperantur quottidie tanti excessus.

¶Capłm.xxvij. In quo liber iudeoꝝ Thalmut confunditᷣ ꝛ christiani reprehēduntur per vnū notabile exēpluz ꝙ com

mercia cum iudeis frequentant.

HActenus audisti que ex iudeoꝝ Talmut digna iudicauimus
que in mediū depromeremus: quibus ⁊ intelligeres ꝙ̄ friuola
ꝙ̄ inepta: ꝙ̄ ridicula sint: que in illo tradunt iudeis. que tn̄ ipi
pluris faciūt ac diligētius accuratiusqꝫ obseruāt ꝙ̄ que ab mo
yse suarū legum latore eis tradita sunt Sancta maria ꝙ̄ sunt
plurimi christiani pueriles ac vecordes hoīes quibus tā ⁊ si pceptuꝫ est in
ecclesiastica institutione: ne cū iudeis vllum habeāt ꝯmertiuꝫ: illi vero pre
cepto minime audiētes ⁊ si nihil negotij illis est cū iudeis: coꝝ tn̄ familiarita
tem amāt ac querāt necnon cū illis bibere neqꝫ comedere delectant ⁊ quod
deterius est: coꝝ etiā ꝯmodis inseruiūt. maxime si ꝯtra christianos illa actio
est ꝙ̄ꝙ̄ nōnunꝙ̄ minus eq̄. Et plurimi quidē sint ex ditioribꝫ christianis q
vt principes esse querāt vsurarij questus: illis simul mutuo tradūt pecuniaꝫ
ingentē. Qd dico exēplo hinc ꝓsequar. Erat nuper quidā christianus homo
admodū diues qui hoc pacto vt dixi cū iudeis questū faciebat. Accidit po
stea hūc ipm morbo corripi vehemēti adeo vt iaꝫ vix loqui quicꝙ̄ posset.
Quicqd tn̄ potuit id hac voce obscura satis nitebat significare iudeoꝝ pe
cunia. Huiꝰ vxor ⁊ reliqui de familia ⁊ qui aderāt oēs audierūt quidē vo
cem illaꝫ: tn̄ nihil fere pcipere poterāt quid vellet significare. Incidit atqꝫ in
mentē venit vt mitterēt qui iudeū quēdaꝫ accerseret: qui aliqn̄tiens domū illi
us diuitis solitus fuit adire. A quo cum venisset sciscitati sunt an non ipse
ꝙ̄ intelligere posset quidnā verba illa sibi vellent que dn̄s suus ꝓtulisset.
Iudeus aūt vt erat illis oībus astutior ac aīaduerterat prius dn̄m illoꝝ
contēdere in agone hoc est ꝯfligere cū morte: protinus respōdit se plane in
telligere hoīs mentē. Eamqꝫ dicebat eē hmōi. Dn̄s inquit inter nos com
merciū fuit atqꝫ negociatio pecuniaria: accidit aliqn̄ pecuniaꝫ sibi mutuo a
me non sine legittima occasione acciperet. Illam vt video atqꝫ agnosco: p
soluere libēter vellet si posset id vobis satis innuere. Amici atqꝫ vxor imp
mis viri laborātis qm̄ erubescebāt ob id: ne res ad plurimoꝝ aures defer
retur: iudeo summā pecunie tantā innumerauerūt qn̄taꝫ ille ausus erat po
stulare. Atqꝫ ita ipe diues duplici virga pcussus est Det aūt deus ne tercia
ꝙ̄ virga verberatus iā sit. Plurima nimirū talia ⁊ silia tractant inter hu
iusmodi christianos quos dixi atqꝫ ipsos iudeos. ꝫ que raro ꝓducuntur in
luceꝫ. pcipue aūt tūc cū egrotare ceperint christiani Nā cum q̄si desperātes
de suis medicis ꝙ hi illis opem ferre nō possint: ad iudeos ꝯfugiūt tanꝙ̄
vl' ad peritiores medicos. vl' qui nō modo herbis curāt ceterisqꝫ medicamen
tis: ꝫ ⁊ vbis ꝙ̄ ac prāte occulta demonū. Quā supstitionē hoīm vanā ⁊ fu
tilē dānat ⁊ detestat quartꝰ liber Regū his vbis Nunqd qa nō erat deus
in isrl': mittis vt ꝯsulat beelzebuth deꝰ accharon: Hi ꝓfecto sunt q magꝭ
ꝯfidūt in arte hoīm ꝙ̄ in dei vtute atqꝫ potētia. De qbꝫ sane loquit ꝓpha
sb psona Ase. Paral'. ij. c. xvi. Egrotauit Asa ⁊ nec ī infirmitate sua q̄siuit
dn̄m ꝫ magis in medicoꝝ arte ꝯfisus est. Quare ꝯsultius ageret cū istis: si
cum deficerēt medici christiani: se deo suo ꝯmitterēt ꝓus tamē ꝯsciam pur
garēt. Verū ita potius loquūtur Nihil mea interest neqꝫ pēsito multū q̄s
quis fuerit a quo curari tn̄ possum. O leuitas christianoꝝ An non plus
aīam facitis ꝙ̄ corpus: Nescitis porro deū esse medicū tā corpis ꝙ̄ anime
ꝫ q tn̄ nō prius curat corpꝰ hoīs quā sit dn̄ curata hoīs mens.

¶ Capl̃m. xxviij. Quare iudei libēter sint cū christianis. ⁊ qn̄ iudei se medicos falso esse dicāt. etiā pulchꝝ exemplū adiungit̃ qualr̄ a iudeis christiāi decipiant̃ cꝫ̄ q̄ꝫ illis bn̄fecerit

Hic aīaduertendū est iudeos in primis inter christianos libenter versari duplici de causa. Tum ꝙ cū iuuenes adhuc sunt: totis viribus nitunt̃ christianoꝝ pecuniā ac bona sibi cōquirere quocūꝗ etiā modo. Tum deinde cū facti iaꝫ etate grandiore ⁊ seniores: non minori vtunt̃ industria q̄ vt prius bonis suis spoliauerūt christianos. ita postea vita eosdeꝫ priuare studēt. Quare multi ex iudeis cū adhuc adolescētes sunt satis hn̄t pecunie a parētibꝫ sibi post mortem relicte q̄ ad vsurā vtunt̃ vt coꝝ parētes ꝯsueuere. Uerū vbi ꝑ negligentiam forte. aut aduersante fortuna illaꝫ amiserint aut delapidauerint. nec laborare didicerint Un̄ victū sibi in dieꝫ queritent: tuꝫ primū medicine periciam vēdicāt nō sine ꝓsumptione de se magna Qua certe fraude plurimos ex christianis priuāt rebus ⁊ vita hinc illud subijciā exēpli grā veluti experimentū explorare fraudis illoꝝ. Est oppiduꝫ puuꝫ in territorio Treuerensi nomīe Sebemheym duobꝫ distās miliaribꝫ ab alio eiusdeꝫ territorij oppido qđ vulgo Crutznach appellat̃ Illic habitabat iudeus quidā Saul nomine. qui annos multos magnū ibidē questū exercebat Un̄ ditissimus factus. statuit tandē illinc migrare atqꝫ alio ad habitandū se transferre. Quo vt ꝯmodius facere posset ⁊ absqꝫ ꝑiculo ⁊ sine suspitiōe finxit se petiturum terrā sanctā hierosolymā versus. de qua iudeoꝝ ꝓfectiōe postea latius dicam. Itaqꝫ priusq̄ꝫ abiret: accessit ad prefectū illius oppidi supradicti cui nomē Emmericus. ꝯueniqꝫ eū hunc in modū Dn̄e charissime ecce presto sum ꝓpedit̃ aliquo ꝓficisci Sed ⁊ tum q̄ꝫ illi oīa fortassis indicauit qđ ⁊ quō acturus esset. Ecce inqt rursum plurimi hic mihi debitores sunt. a quibus multa sane mihi debētur. ꝗ̄ quitā in promptu de debitis illis satisfacere mihi nō pn̄t. Quo circa statui seruū meū hic relinqre qui hec debita ab ipsis debitoribꝫ meis meo nomīe exigat ac poscat atqꝫ leuet accipiatqꝫ Qua in re tuā rogo erga me semꝑ beniuolentiā ⁊ si qđ vnq̄ꝫ de te meruerim bene ⁊ si qđ in posterū potero vnq̄ꝫ tua causa: vt illi auxilio esse velis q̄ꝫtum possis ac liceat Ego aūt postq̄ꝫ hinc abcessero Franckfordiā fortassis iturus sum illicqꝫ ꝑ aliquot mēses ꝯmoraturus. donec rem exegeritis tu quidem auxiliādo. ille vero monēdo debitores Ad que v̄ba ipse prefectus ita fortassis rn̄dit. Quod petis a me Saul puta vt sim auxilio suo tuo ad colligendū tua debita hinc inde ab debitoribꝫ tuis: libēs ita facio atqꝫ id nūc tibi pollicior bona fide. Igitur ille discedēs prefecto de more valedixit. Nō post multū tp̄is accidit vt ip̄e ꝑfectus aliquos collegisset nūmos iussu dn̄i sui gratiosissimi a subditꝫ sibi ꝯmissis. Inter quos erāt nūmi aurei veteris auri atq̄ꝫ monete antique. quos ꝓinde exponere nolebat veluti tūc nō legales ac vsuales nūmos. Sed loco illoꝝ cogitabat alios supponere. si quos cōmode habere posset: Franckfordiā igitur ꝓfectus est ea de causa potissimū qđ nō ꝓcul abesset ab loco habitatiōis sue. Cumqꝫ illic esset: ꝑcunctatus est a ceteris iudeis q̄ vbi cōplures sunt: si nemo ex illis Saul nosset. ⁊ vbi naꝫ esset: Perductus tandē ad illuꝫ est. Ad quē cū venisset Ita locutus est ad illum Habeo aureos nūmos: vt vides iam mi saul: quos collegi a subditis mihi ꝯmissis iussu dn̄i mei gratiosissimi. quos ⁊ qđ cū ꝓpe diē latur⁹ sum

Uerum q̄m̄ inter eos nonnulli sunt optimi cuiusmodi nō sunt hi qui nr̄e
sunt legales. Quāobrē te obsecro mi Saul tu eosdē accipias deferasq̄ ad
nūmularios (quos greci trapezitas vocāt) ab hisq̄ eos ꝑmutes ac cābias
ꝓ nr̄a vtilitate. qd̄ vbi ita ꝑfeceris ad me cū illis redeas velim. Hoc autē
ideo iudeo ꝯmisi tum ꝙ ei⁹ iā sepe fidē ꝓbauit. tū ꝙ in hm̄oi re iudei mul
to sunt christianis periciores tum etiā ⁊ forte maxīe. q̄a latere voluit nūmu
larios ibidem. Saul vero vbi hec audiuit gauisus in aīo est ꝙ oblata sibi
occasio eēt circūueniēdi christianū Itaq̄ mox sinū apuit pallij sui In quē
ille nūmos aureos q̄ plurimi erāt ꝯiecit atq̄ infudit Iudeus v̄o postq̄ eos
acceperat: illū in hospiciū ire iussit ac se expectare ibidē monuit donec ꝑage
ret qd̄ ipse iussisset. Seq̄ ꝑterea ait facturū q̄ libētissime ꝓ eo q̄ de se optīe
meritus eēt. Ita discessū int̄ eos ē vt corpoꝝ sepatiōe ita animoꝝ disiun
ctione. Expectabat quidē bonus ille ꝑfectus Saulis aduentū. in loco quē
mōstrauerat illi Saul q̄usq̄ rediret. Sz nusq̄ cōparuit ⁊ si vsq̄ hodie illū
expectasset Perculsus igit̄ ac ꝯsternatus animo ad synagogam iudeoꝝ ac
cessit ꝯiectans forte Saulē illic esse apd̄ suos. At quos interrogauerat de
saule oēs illū se vidisse negabāt nec quo in loco esset quispiam indicabat.
Magis tunc atq̄ magis turbatus ille qd̄ diceret vix habebat. At in mentē
tum veniebat primū quib⁹ fraudib⁹ ac dolis circūagant iudei christianos.
Vn̄ manibus ꝯplicatis suis exclamauit. O saul saul q̄d me miserū ita illu
sisti ac defraudasti qui tn̄ nihil mali de te ꝯmerui vnq̄ Tantū ꝑfecto tibi
tribui vt tue fidei si ꝑ religionē licuisset: corpus ⁊ aīam meā ꝯmendassem
nedum res meas. Quid igit̄ agā infelix? Et cū dicto lachrimari sic cepit ꝓ
fusissime Siquidē ꝑ genas lachrime instar riuuli defluebāt. Hec certe est
gratitudo quā exhibēt iudei christianis de se optime etiā meritis. Nec id
mirū videri debet: qn̄ ⁊ pr̄ illoꝝ diabolus ita suos q̄ ad postremū illude
re solet cui⁹ ipsi iudei imitatores sūt. Hec sane ⁊ vidi ⁊ audiui oīa q̄m aderā
⁊ licet iudeus adhuc essem multū tn̄ dolui ob fraudē factā viro optio quē
noui. Si igit̄ inter iudeos ditissimi quiq̄ tales sunt: quales tūc eē arbitra
ris mediocris int̄ eos fortune atq̄ paupēs oīno qui nō modo malicia im
pellēte sua cogunt̄ ꝑ fraudes cum christianis agere sꝫ ⁊ cogente necessitate.
Quāq̄ aūt hec ipa q̄ in longū deduxi de iudeoꝝ ꝑfidia erga christianos ve
rissima sunt: nihilo tamē min⁹ nō ista aīaduertūt plurimi christiani ac ꝑ sꝫ
eos sinūt suo more apud se viuere: qui iudei tūc suā exercēt maliciā liberius
ac ꝯfidenti⁹: cū int̄ eos habitāt christianos q̄ nunq̄ experti sūt illoꝝ fraudes

¶ Caplm̄ xxix Qn̄ christiani mag̃ cū iudeis ꝑiclitant̄ ⁊ q̄s iudeoꝝ modus sit vt christianos consumant.

Tunc aūt maxime christianoꝝ res in ꝑiclis v̄santur: cū paupe
res sunt nō modo ipsi sꝫ eoꝝ potestates ac dn̄i pro dignitatis
sue ꝯditione minus hn̄t bonoꝝ q̄ illa exigat. Tunc certe q̄lq̄s
ex illis est cogitat nocte dieq̄ quo mō nō tondat mō oues hoc
est ipsos christianos sꝫ ⁊ glubat ac deuoret in ventrē suū. Id
aūt vt cōmodius efficere queāt: quosdā sibi ꝯciliant ex christianis stultos
ac vanos oīno hoīes quos mittūt huc atq̄ illuc atq̄ ad ea potissimū loca
vbi nullus vnq̄ iudeus visus est. Unde illoꝝ nondū cognite sunt fraudes
talium locoꝝ hoībus. Hi quidē christiani qui: vt dixi: ministros se exhi
bent iudaicarū nequitiarū exercendaꝝ: quoties vna in ꝯuiuijs assident cete

ris conuiuijs: simulāt nonnunq̈ȝ se pecunia indigere qua vel questum facere
possint. vel suis satisfacere creditoribꝰ a quibꝫ quotidie molestant̄. Unde
ꝛ tunc simul incipiūt interrogare ex alijs cur nō ibi vel ꝓpe in ꝯfinio habi
tent iudei: a quibꝫ datis pignoribus mutuū accipe valeāt. Tum forte ab
aliquo assidentiū illis respōdet̄ nunq̈ȝ illic habitare iudeos neq̈ȝ vnq̈ȝ ha/
bitasse. Quo audito illi velut admirabūdi certe inquiūt male hic agit̄ cuȝ
his qui plerūq̈ȝ ob pecunie indigentiā magna dāna ac rerū suarū ꝛ fame ia
cturā faciūt ꝛ sustinēt nō ꝑuaȝ. Multoq̈ȝ magis hec tum accidunt: cuȝ ad
monētur singuli ꝑ p̄conē censum atq̈ȝ tributa suis ꝑsoluere ꝑlatibus ꝛ do
minis. Sȝ dicet forte quispiā aderit christianꝰ qui tuis subuenit necessita
tibus. Id si accidit: rarenter accidit: ꝛ cum accidit: accidit non sine infamia
plerūq̈ȝ. Nā si nō satisfecero illi ad diē ex pacto ꝯstitutū: ꝓtinus in ius me
vocat atq̈ȝ ita tunc corā iudice ceterisq̈ȝ vicinis meis infamē me reddit Qđ
nullo pacto accidere solet ijs qui ab iudeis mutuū acceperūt datis pignori
bus. Hec cū hunc in modū ad inuicē colloquūtur. forte vnus ex illis pote
statibꝫ ac dn̄is aut ex plebeis quispiaȝ sic tum loquit̄. Vellemꝰ ꝑfecto vt
nobis cohabitarēt iudei si nō plꝛes saltē vnus aut alter Atq̈ȝ ita iā cum ꝑ
suasum est toti cōmunitati faciētibus duobꝫ aut tribus q̄ ad eam rē ꝯducti
erūt ab ipsis iudeis. Sȝ nesciūt boni illi viri neq̈ȝ intelligūt ꝛ si audiūt non
nunq̈ȝ qđ vulgo dī verbū Bonus iudeus malus vicinus Iudei aūt cum
id iā intellexissent ex christianis illis quos sibi ea de causa ꝯciliauerāt: stati
sese illuc ꝯtulerūt ac habitacula sibi ꝯduxerūt apud hoīes illos quibꝫ ita
ꝑsuasum facile fuit bene vtpote esse sibi si iudei secū habitarēt. Verū nō pri
us tamē sedē illic capessebāt q̈ȝ essent ꝯtēti domini terraruȝ ac eoꝝ potesta/
tes in hanc rē ꝯsentire: nisi ecclesie q̈ȝ pastor reddat̄ ꝯtētus.

¶ Caplm̄. xxx. In q̊ exponit̄ quibꝰ ꝛ quo mō iudei reuerēn/ tiā faciant. ꝛ adiungit̄ de quadā cruce vna nefanda ꝛ stultis/ sima iudeoꝝ positio. quā etiā pueri falsaȝ esse intelligerēt.

Cum igitur vt adulandi iudeoꝝ gens est prudētissima: in omni
bus se gerūt obsequiosissimos erga pastoreȝ exhibēdo oēm illi
reuerētiaȝ p̄ter solitū. At si tn̄ pastor ille fuerit vnus ex ijs do/
minis qui crucē pectore ferūt: obsequūtur quidē illi ac in oībꝫ
morigerātur: verū ab ea oīno abstinēt reuerētia que fit ꝑ genu
flectionē aut aliū reuerēdi modū. Adeo eīn perosi sunt crucē. Et Talmut q̈ȝ
eoꝝ illud p̄cipit nō sine exēplo veteris testamēti. quēadmodū legit̄ in libro
Hester de Marchdocheo q̄ sane ita erat iudeoꝝ religioni affectus (nec im
merito cū ipse iudeus eēt) vt mori eligisset q̈ȝ adorasset Aman aut vllā illi
exhibuisset reuerētiaȝ. que quidē scdm iudeoꝝ ritū deo vero ac viuo fiebat
Hester. iij. Cuncti serui regis qui in foribꝫ palatij versabant̄: flectebāt ge/
nua ꝛ adorabāt Aman Sȝ cū audisset Aman ꝛ experimento ꝓbasset q̄ sibi
non flecteret genu nec se adoraret Mardocheus: iratus est valde: ꝛ p̄cepit
vt occiderēt atq̈ȝ delerēt oēs iudeos. Huiꝰ quidē rei rōneȝ reddit Talmus
iudeoꝝ q̄ in pallio Aman crucē quandā aīaduertit Mardocheus tam et
si ꝑ illa tēpora nondū quisq̈ȝ fuit christianus. erat tamē signū illud qđ tuȝ
in pallio suo Aman ferebat simile cruci Mardocheus aūt nō id fert fecis/
se ob ꝯtēptū ipsius Aman cuiꝰ sane p̄sto iā erat ꝓ salute pp̄lo pedes deos/
culari neduȝ illū adorare: ħ ob timorē dei oīpotētis. Quippe ne ꝑ h̄ deū

offenderet suū exhibēdo homini mortali honorē que soli deo debetur im̄ mortali. Hester. xiij. Cuncta nosti ꝛ scis ꝙ non ꝓ supbia ꝛ ꝯtumelia ꝛ aliqua glorie cupiditate fecerim hoc. vt nō adorarē Aman supbissimū. Libenter em̄ ꝓ salute israel etiā vestigia pedū ei⁹ deosculari parus ēēm ꜱ timui ne honorē dei mei transferrē ad hoīez. Sz vt dictū est ex sentētia Talmut p̄ter illud crucē quandā in pallio Aman aīaduertit quā adeo iudei detestantur ac oderūt: vt si ꝑ casum aliquis eoꝝ offenderet duo ligna transuersaliter in crucis formā posita: etiā si tunc puer adesset: mox pedib⁹ suis illa disiungeret ꝯtumeliosissime: ne forma videlicet crucis deinde appereret magis Exod. xxiij. Nō facias opa eoꝝ sed destrues eos ꝛ ꝯfringes statuas eoꝝ.

¶ Caplm. xxxi. In q̄ d̄r ꝙ licz iudei crucē ꝯtemnāt nūmos tamē cruciferos diligāt. Adiūgit etiā qbus ꝟsutijs christiaīs cohabitare icipiūt ac deīde ex nimia familiaritate ī fide ꝯuicūt

Quid nunc de nummis aureis atqꝫ argēteis dicaz. In quibus ferme omnib⁹ crucis forma expressa ꝯspicitur. Num illos ꝗꝫ ꝯfringūt atqꝫ a se reijciūt: Minime certe ꜱ auidissime ꝯgerūt sibi illos ac eos reponūt atqꝫ custodiūt ne rursum redeant ad manus christianoꝝ. Iā ad id redeo vn̄ digressus sum. Cū igit iudeus aliquis receptus fuerit a p̄tātibus ac dn̄is terraꝝ ꜱ nondū ipso pastore ecclesie ꝯsentiēte neqꝫ etiā vt cohabitēt ferēte illos: studēt tum ipsi illuz muneribus beniuolum reddere nō equidē palā ꜱ clanculo. ꝓmittūtqꝫ insup se illi in oībus semꝑ gratos ꝛ obsequiosos fore: adijciētes se quidē iam receptos a potestatib⁹ ipsis ac dn̄is terraꝝ. Nihil igit restare aut impedimento esse quo minus liceat cū ipsis vicinis habitare ꝗꝫ vt ipse solus nunc quoqꝫ in camīrē ꝯsentiat. Qd vbi audit ecclesie pastor deliberat ꝛ secū ꝑtractat quid agendū sit recipiat necne illos. In mentem ꝗꝫ fortassis interea venit et illud. Si nō receperis eos q̄ iam recepti sunt a potestatibus ac dominis hui⁹ terre: nō euitabis vnqꝫ illoꝝ indignationē. Siquidez scriptū est. Si hunc dimittis: nō es amicus cesaris. Necnon ꝛ illud de se verificant. qd scribitur Eccl'ia. iij. Pecunie obediūt oīa. Conciliat⁹ igit muneribus ac iā exptus quid possint munera: forte sic secū loqtur. O vtinā plures ex his ad nos venirent quottidie. patet itaqꝫ non sine impēsis facileqꝫ admitti iudeos ad cohabitandū christianis. Verū vbi iaz sedem stabiliuerint: cogitant et ipsi rursum quo pacto damnū ꝯpensent. Neqꝫ attendunt ipsi an id agat per fas aut nefas. Illis namqꝫ ꝑinde est quocūqꝫ sibi pecunia acquiratur modo. Cum autē admissi cohabitant christianis: fit vt interdum egeāt ministerio christianoꝝ vt in diebus sabbatoꝝ que celebria apud illos sunt vt supradixi. Nam tunc illis nihil operari licet neqꝫ ignez cōponere: neqꝫ cibaria aut emere aut coquere. sed vt nihilominus hec fiant ascisscunt sibi christianos pauperes que hec faciant. Propterea si quādo mulieres iudee parituresunt: aduocant obstetrices christianas: que ꝛ tūc cum illis bibunt ac ꝯcomedunt qd tamen minime facere deberēt q̄m detestabile est. Prouerbioꝝ. iiij. Comederūt panē iniquitatis ꝛ vinū iniquitatis bibūt. Iudei autem q̄m gens est dolosa ꝛ supra modū astuta ad decipienduz christianos: priusqꝫ illis pauperibus christianis cenam parent aut prandium: monent eos ne quid committant quod sit contra ritum ipsorum christianorum. sed et suadēt proinde illos ecclesias adire suas cum ceteris christianis hoībus

At postea si placet ad se reuertant prandiū aut cenā facturi. Uerum ipsi
christiani boni ac simplices seu viri siue mulieres nō intelligētes iudeorū
versutias: libere tunc illis apud q̄s comedūt ⁊ bibūt: loqui incipiūt ac de-
inde ceptū sermonē incōsiderate ꝓsequūtur ac interea nōnunq̄ ꝓponunt.
O iudei vellem⁹ vos hodie affuisse in ecclesijs nostris atq̄ audiuisse sermo
nem quē fecit pastor noster. Dicem̄ desumptus esse videbat ex scripturis ve
teris testamēti qd̄ vrm̄ est. Ex quo plane adiudicauimus vestros ritus pa-
trum distare a nostris Qd̄ iudei audiētes minime id ita esse ꝯcedūt. At tūc di
sceptare adoriunt vtrinq̄ qua disceptatione quisq̄ suā nititur ostēdere fi
dem potiorē esse ac meliorē. Uerū christiani q̄ illic adsunt qm̄: vt dixi: simpli
ces sunt oīno ac sine doctrina om̄i facile ab ipsis iudeis superant atq̄ eo per
ducūtur vt ne hiscere quidē possint amplius.

¶ Capl'm. xxxij. In quo ꝯcludit ꝙ multa mala proueniant ex nostra cū iudeis ꝯuersatione. Etiā adiungit quib⁹ potis simū in locis iudei magis et libēti⁹ habitēt. et q̄ etiā de causa

Nunc hic aūt aduertere licet quāta mala inde ꝓueniant. Siqui-
dem hinc plurimi inter christianos dep̄hendunt diffidētes sibi
de fide ⁊ religione catholica ac ꝓinde adherere iudeorū secte cu-
piētes nisi ipenarū metu vitarētur. Hec quidē: vt dixi: licet pas
sim in oībus fere christianorū regionib⁹ agant ac tractent inter
christianos atq̄ iudeos: magis tm̄ ac magis apud polonos ⁊ rutenos vbi
plurimi iudei repiunt atq̄ existūt cultores illarū terrarū. Ubi ⁊ diuersitas
est multa et magna religionū Quas terras ideo libētius incolunt iudei: ꝙ
p eas: vt vulgo fert: breuis trāsitus sit ad terrā sctām vbi hierosolyma est
sine nauigij vsu Qui tamē docti sunt inter eos: certo sciūt. id sibi minime ꝓ
futurū in quacunq̄ ꝑte orbis terrarū habitēt. Quoniquidē de eis ita scriptū
est Abdie pmo. Et transmigratio exercitus hui⁹ filiorū isrl' ꝑ oīa loca cana-
neorū vsq̄ ad sareptā Itē Amos. vij Et migrare vos faciā trans damascū
dixit dn̄s deus exercituū. Itē Deut. xxviij. Maledictus eris ingrediens ⁊
maledictus egrediēs. Itē Hiere. xv. Eijce illos a facie mea ⁊ egrediantur
ꝙ si dixerit ad te: quo egrediemur. dices ad eos. hec dicit dn̄s q̄ ad mortem
ad mortē: ⁊ qui ad gladiū ad gladiū. Dixi supra multas esse sectas apud
Rutenos qui ⁊ ipsi scismatici censent ab Romana ecclesia Inter quas se
ctas ⁊ iudeorū secta existit nō minima Unū licet ex qualibet secta q̄ꝗ̄ diuer-
sa eligant apud illos qui reipub. ꝑsideāt fungāturq̄ officijs magistratuū
nullus tm̄ ex iudeorū secta admissus ē vnq̄ aut admittitur hodieq̄ ad tantū
ordinē ⁊ functionē magistratuū. Qd̄ certe magnū argumentū esse potest
ipsos iudeos reprobos oīno esse a deo. Hinc ꝓpheta Deut. xxviij. Ipse erit
in caput ⁊ tu eris in caudā. Sz ⁊ caudā tandē nō etiā retinebit. Isaie. ix.
Et dispdet dn̄s ab isrl' caput ⁊ caudā Baruch. ij. Et facti sum⁹ subt⁹ ⁊ nō
supra. Nau. iij. Et ꝓijciā sup te abominatiōes ⁊ ꝯtumelijs te afficiā ⁊ po-
nā te in exēplū Et om̄is qui viderit te recedet a te ⁊c. Uerum apud illas
quoq̄ gētes christianorū fides haud firma ē. Atq̄ id inde ꝓuenire credit
ꝙ non ante multos annos ad fidē christianā ꝯuersi sunt. Unū ⁊ cultus dei
non adeo feruet adhuc s agit indiligēter satis. Totus quippe nisus illius
populi est comessationib⁹ vacare nocte dieq̄. qui mos potādi iā multis se
culis apud illos durauit s tamē non ortum duxit ab eisdē sed vt quidam

ferunt) ab normandis ⁊ barbaris fluxit ad illos. Quo fit vt natio illa mi
serrima sit nō modo q̄ diuitijs nō abūdet ꝫ q̄ ab bonis opibus pene va
cua oīno est. Et sicut segetes illic crescūt sine fimo hoc est agris non stercora
tis. ita hoīes ibidē crescūt sine aīa hoc est absq̄ꝫ mētis cogitatione. Neq̄ꝫ
mirū sane: q̄ illic sacerdotes habeant nō multuꝫ l'rati. Vn̄ ⁊ a mercatoribꝫ
ꝓditū est: qui terras illas mercature exercēde gratia ꝑlustrarūt a ciuitate in
ciuitatē. vix ꝑ sexaginta aut septuaginta miliaria cruces duas aut tres ad
summū ꝯspici. Propter hāc ⁊ alias causas quas supra tetigi: Libentius il
lic iudei habitāt deguntq̄ꝫ. Igit̄ cū primū apud nr̄os hoc est apud germa
nos sacculos suos atq̄ꝫ marsupia impleuerint satis: mox illuc ꝓficiscūtur
seq̄ꝫ ibidem in vnum colligere satagunt arbitrantes fore aliquādo vt inde
migraturi in suam sese terram eo facilius recipiant.

¶ Capl'm. xxxiij. In quo ponit̄ iudeoꝝ opinio de terra san cta ⁊ quomō illam repetendam putant.

Huius tre sancte tantā esse sanctitatē opinant̄: vt illius tactu a
pctīs suis se ablui credāt. De hac aūt terra ita scriptū ē. Deu
tero. xxxij. Et ꝓpicius erit terre popl'i sui. Itē Deut. xxvi. Re
spice de sanctuario tuo ⁊ excelso celoꝝ habitaculo ⁊ benedic po
pulo tuo isrl' ⁊ terre quā dedisti nob ⁊c. Sed cur nō cōem ⁊ co
gnitā ac tritā ad regiones illas trāsmaritimas viā tenēt iudei hierosolymā
versus que quidem via ducit ꝑ mare venetoꝝ: forte q̄m opulēti ac pecunijs
onusti hinc abeūt: formidant ne vel spoliarent̄ a pyratis. vel nō ꝑmitteren
tur a venetis tm̄ secū ferre diuitiarū thesaurū ex his terris. Huiꝰ aūt ꝓfe
ctionis quā iudei causa visendi terrā scām: quā vocāt: suscipiunt: hanc red
dit rōneꝫ Talmut eoꝝ q̄: vt ipsi firmissime credūt: nullus iudeoꝝ saluari po
test vnq̄: nisi in terra moriat̄ illa. q̄n̄ scꝫ in ea vel orti sunt vel oriundi. Qui
igitur in his nati terris nō pn̄t ꝑ necessitatē illuc venire dū viuunt: satis ad
id facere putāt q̄ ossa tantū sua illuc deferre possint. iuxta illud qd̄ scriptuꝫ
est Johel. iij. Congregabo oēs gentes in vallē Josephat ⁊c. Hinc q̄ntum
pn̄t: festināt ꝑ vitā illuc tēdere. Qd̄ si ꝑ vitā vt dixi: ob necessitatē nequeūt:
nō diffidunt tn̄ de salute dūmō ossa ad terrā illā portētur a posteris exem
plo ducti ioseph qui sua q̄ꝫ ⁊ iacob p̄ris sui ossa ex egypto in terrā chanaā trās
ferri iussit Gen̄. l. Et portātes eum in terrā chanaā Eccl'ia. xlvi. Et ossa co
rum pullulāt de loco suo Josue. xxiiij. Ossa q̄ꝫ ioseph que tulerāt filij isrl'
de egypto. Exod. xiij. Tulit q̄ꝫ moyses ossa ioseph secū. Gen̄. xx. Cumq̄ꝫ ad
iuuasset eos atq̄ꝫ dixisset deꝰ visitabit vos. asportate ossa mea vobiscuꝫ de
loco isto. Hinc ⁊ ps. ait. Custodit dn̄s ossa eoꝝ. vnū ex his nō ꝯteret̄.

¶ Capl'm. xxxiiij. In q̄ dn̄s Victor quedā recitat q̄ sibi con tigerūt tpe Hermāni Colon̄. archiepi ⁊ q̄m̄o ipse eps iudeos a se reppulerit in eoꝝ hītatōeꝫ cenobiū obſuātiū ꝯstruxit.

Nteq̄ꝫ nunc ad ꝓpositum intentū accedā. quod quidem est cō
scribere disputationē quandā sub duabꝫ ꝑsonis huic q̄dē chri
stiani ab altera aūt pte iudei: nō possum non ꝯmemorare quan
tis laudibꝫ: q̄nta gloria: q̄ntis item honoribus digni sunt pn
cipes illi Germanie qui in territorijs suis ac sub suis pncipa

tibus non pmittunt iudeos cohabitare christianis. Inter quos vnus ac
pcipuus est illustrissim⁹ princeps Hermānus dei gratia Hassie lantgra
uius Archieps Colonieñ. sacri romani imperij p Italiam archicancellari
us dux westphalie atq3 Engris admistrator dioces Paderbornēsis prin/
ceps scq3 elector gratiosissimus dñs meus Hic cum intellexisset me christia/
num factū non multo post misit qui me asciseeret atq3 ad se pduceret Mā
dato statim parui 7 veni. Cumq3 aūt starem ante ipsum: plurima ex me sci
scitatus est maxime de his que ad vtramq3 religionē ptinent 7 christiano
rum 7 iudeoꝝ. cum etiam que ad priorem vite mee puersationē attinebant
Sed vt rem exactius cognoscere posset. quo videlicet animo ad christiano
rum ritum accessissem spreto 7 post habito iudeoꝝ ritu: 7 an ea que dixeraz
veritati omino psentanea forent: fecit hinc inde ex territorijs suis alios q̄s/
dam sed adhuc iudeos ad se quoq3 accersiri non minimos sed summos vt
pote qui Rabbi appellati erant ac reuera tales erant. Locus autē vbi hec
ita gesta sunt que narro: vulgo dictus ē Poppelstorp pe Bunnā opidū
rheni. Igitur cum 7 illi atq3 ego consisteremus ante conspectū eius presen
tibus ibidem nonnullis sacre Theologie ac vtriusq3 iuris doctoribȝ necnō
alijs plurimis de suis militaris ordinis viris ac ferme tota curie sue fami
lia: orta est inter me 7 ipsos iudeos nō tamen sine principis auctoritate ac
iussu disputatio quedaz. qua tum ego inter cetera que vltro citroq3 pfere/
bantur a nobis: illoꝝ obscuratam maliciaz aduersum christianos atq3 eos
de sua pfidia ex pprijs puici scripturis. facta disputatione gratiosissimus
dominus meus indicto alijs silentio me monuit imo: vt cum pace tamen
eius dixerim: me rogauit vti omi postposita simulatione apte sibi diceres
quid iudei censeant de virgine maria que celi regina est. Tum ego libere au
dientibus iudeis omnibus qui tunc aderant respondi haud alio pacto iu
deos statuisse e medio auferre iesum cū maria matre sua semp benedicta q̄
supius narraui. Sed 7 multa alia esse quibus 7 mariā matrem 7 filium ie
sum benedictum ptumeliosissime afficiunt etiam hodie. que ob reuerentiaz
tanti principis q̄ntus ipse est dicere minime liceret. Quo audito statim man
dauit illustrissimus princeps vt ab oppidis 7 pagis sue ditionis in quibȝ
habitarent: expellerentur iudei omes. At postea statim in oppido Bruelen
si. vbi plurimi antea habitauerant iudei. cenobiū fratrum minoꝝ de obser
uantia magnificentissime extrui fecit forte in memoriam rei. nō vndiq3 col/
lectis impēsis: vt fit: sed proprijs ac suis sumptibus. Haud certe dubiuz
est cum a me: que dixi: audisset graciosissimus princeps meus: in mentē illi
venisse quod scribitur Exod. xxiij. Non habitent in terra tua: ne forte pecca
re te faciant. Item 7 illud Cuz sctō sanctus eris. 7 cū robusto robustus. 7 cū
electo electus eris. 7 cum peruerso puerteris. Quod vt ita esse ostendamus
exemplū sit qd scribitur Genes. xxxix. Benedixitq3 dñs domui egypti pro/
pter Joseph 7 multiplicauit tam in edibus q̄ in agris cunctam eius sub/
stantiam Et experimēto sepenumero compertum est totā aliquādo comunita
tem gaudere salute 7 prosperitate vnius iusti hois Ita Genes. xxx. Legit
de Jacob patriarcha cui⁹ hec verba sunt ad Laban futurum socerū suum.
Tu nosti q̄uo seruierim tibi 7 quāta in manibȝ meis fuit possessio tua. mo/
dicū habuisti anteq̄ venirē ad te 7 nunc diues effectus es. benedixit tibi de
us ad introitū meū. Igitur sicut ex puersatione maloꝝ: boni reddunt fiūt
q3 praui. Ita psuetudine bonoꝝ: praui nonnunq̄ boni euadūt. Qd hinc

facile apparebit: si quis christianoꝝ ⁊ iudeoꝝ varios mores simul conferet inueniet tum demū iudeoꝝ malicia multos christianoꝝ seductos esse a veritate ꝯtra ſaūt ꝓbitate christianoꝝ iudeos paucos ad rectā fidē adductos

¶ Capl'm. vltimū. Quō multi christiani iudeis cōpatiunt ⁊ illoꝝ si possent salutē quererent. Etiam adiungitur quo modo cum iudeis disputandum sit.

Hec ꝓfecto christianoꝝ mens est vt velint iudeos oēs christianos factos esse. Expertus loquor ⁊ non mentior. Scio equidē ac certo scio ⁊ verū id esse scio multos hodieq̄ȝ existere christianos homines: qui tum vite ꝓbitate tuȝ instinctu nature ipsis iudeis compatiantur: q̄ꝛ ⁊ homies vtiqȝ sint vt ⁊ ipsi Quiqȝ libenter iudeos ipsos adhortari ac informare velint pietate scȝ vere religionis adducti modo id tandem efficere possint qđ conātur. Id sane ⁊ diuine clamant scripture Hiere. ij. Vade ⁊ clama in aurib⁹ tuis hierusalem Item Zacharie. ij. Clama dicens hec dicit dn̄s exercituū Item Esa. lviij. Clama ne cesses quasi tuba exalta vocez tuā: ⁊ annuncia populo meo scelera coꝝ ⁊ domui Jacob peccata coꝝ. Verū oīno frustra aiunt esse conatū oēm si in fontem puteū ve aquā deferri oporteat. Compateris tu quidem iudeis: vt ais: o christiane illisqȝ oēm promittis opem. auxiliū atqȝ ꝯsiliuȝ necnon arguere eos satagis semꝑ vt ⁊ fas est deceteqȝ iuxta illud Leuit. xix Sed publice argue eum: ne habeas suꝑ illo pctā. Iteȝ Ezechiel. iij. Si autem tu enunciaueris impio' ⁊ ille non fuerit cōuersus ab impietate sua ⁊ a malicia sua: ipse quideȝ in impietate sua morietur: tu aūt animā tuā liberasti. Sed hi veluti homies ingrati ea omnia spernunt ac vt serpentes ea ipsa vel surda aure non percipiunt aut audire dissimulant scđȝ id quod scriptū est Eccl'ia. xix. Et qui odit correptionē: minuetur vita. Tu tn̄ a correptiōe ne cessa Eccl'ia. vbi supra. Corripe amicū ne forte non intellexerit ⁊ dicat nō feci: aut si fecerit: ne iterum addat facere. Sed ⁊ corripe anteq̄ȝ cōminreris Itaqȝ tentas o christiane miris modis ex sacris litteris illos ⁊ instruere ac docere vt ad rectā ⁊ verā viaȝ illos ꝑducere possis. Quo circa cōmonendus hic nunc es si tibi congrediendum est cum iudeo aliquo in certamen disputationis: cogites prius necessariū fore vti sagittis reliſqȝ pharetram tuam refertam habeas quibus te ab incursione illius tueri possis. Quibus vero si careas: consilium meum plane est: nequaq̄ȝ tibi cum illo conserendas manus esse: quin abstineas potius. Nam vt est alias te sepe cōmonefeci: illoꝝ mos est a pueritia ferme ⁊ ab incunabilis ad disputandum aduersum christianos institutos esse atqȝ indies institui a suis maioribus. Etenim id ita cautum apud eos in primis de doctrina sue legis sibi prouideant semper vt sciant in ꝓ̄ptu respondere vnicuiqȝ vel heretico sue secte vel alias vtrūqȝ infideli: vt ipsi arbitrantur: si quid sciscitatus ille ab eis fuerit.

¶ Hic finit Liber primus domini Victoris olim Iudei. nunc autē Christiani ⁊ viri religiosissimi atq̄ȝ sacerdotis.

Incipit domini vi

ctoris viri religiosissimi ⁊ optimi Liber secūdus In q̄ pri
mū ꝯgrediunt̄ iudeus ⁊ christianus de fide nostra ⁊ alijs re
bus diuīs disputaturi Et in q̄ ipē Victor sacerdos tanq̄ ar
biter electus ⁊ iustus christiani dicta confirmat.

¶Capl'm primū In quo dn̄s Victor declarat quibꝫ verbis
cū iudeo loquēdū sit Quibus iā auditis iudeus suam fi
dem profitetur ⁊ tres semꝑ sunt ꝑsone interloquētes.·.

Onsidera igitur o christiane atq̄ finge hic nunc coram te iudeū
quēpiam astare: cum quo tibi in conflictū ꝓgrediendū sit. Cō
sidera inq̄ qualem te tum illi exhibeas ⁊ quo nam modo exor
diaris ⁊ tentes cum illo Et forte tum hoc pacto ꝓponis ex q̄
dam animi tui simplicitate pro veritatis scꝫ ꝯditione. Scito o
iudee me tui miseri nō parū: quotiēs te intueor. Et nō modo erga te ħ ⁊ er
ga quēlibet vestrū de tua gente hac animi cōpassione teneor. Hinc scꝫ q̄ ⁊
hoīes ipsi sitis ⁊ ad imaginē ⁊ silitudinē dei creati ꝑinde atq̄ nos christiani
Hec quidē verba tua o christiane blanda admodū sunt ac talia que ille ꝑ
facile ⁊ audire ⁊ ferre poterit Unde tum protinus ad ea ipsa ille ita respo
det. ¶Iudeus. Charissime dn̄e seu quisquis es qui mihi tam blāde
colloqueris. Gratias habeo in primis tibi. Sed quid est cur mei adeo mi
sereris vt ais? ¶Victor. Atq̄ hec quidē ille quāq̄ ex te rursum inter
roget: cur nam sibi ita cōpatiaris. facile tamē oīa aīaduertit. attendit ꝯside
rat atq̄ intelligit. Siquidē breuissime ille ad quem interrogata respondit
Qm̄ video vos iudeos induratos ꝓrsus ⁊ mēte oīno obstinata contra ip
sam veritatē niti: adeo vt iā decretū sit vos omēs eternā potius subire ac
ꝑpeti dānationē q̄ verā ⁊ christianā suscipe ⁊ amplecti fidē. ¶Iudeus
Uidetur id ita tibi so christiane nostram fidē nō esse rectā ⁊ verā Nondū
eam audisti neq̄ examinasti satis vt arbitror. ¶Christianus Liber sane
audire eā. ¶Iudeus Neq̄ piget me recēsere eā vt audias neq̄ pudet
nos vnq̄ nr̄e fidei. Siquidē ex lege nr̄a admonemur ⁊ senes ⁊ ꝑuuli: nos
mīme vereri oportere si de fide nr̄a interrogati fuerim⁹ qn̄ potius palā eā
corā principib⁹ atq̄ regib⁹. hylari fronte ꝓfiteri ac enarrare. Est autē apud
nos liber: cui titulus est Actoni⁹ millin In eo scriptū est Populi ꝯgrega
bunt̄ vt fluctus maris ⁊ interrogabūt nos de fide ⁊ religiōe nr̄a. hunc librū
Rabbi nostri iccirco nob̄ reliq̄runt: vt ex eo discam⁹ q̄d cuiq̄ interroganti
seu disputāti nobiscū de secta nr̄a r̄ndere debeam⁹: ne facile terrore aliq̄ ob
ig̃ratione deficiamur. ¶Christian⁹ Audiam⁹ aūt ¶Iude⁹ Audi igit̄
qm̄ hec fidei nr̄e forma est. Credo in deū oīpotentē qui ab eterno sp̄ fuit ⁊ ē
et erit in eternū vsq̄ sp̄ quiq̄ celū ⁊ terrā ⁊ me ⁊ te ⁊ alia oīa que in celo ⁊ in
terra existunt ex nihilo creauit. In hūc inq̄ deū credo. Quid igit̄? Videor
ne tibi ob hmōi fidē ꝑitur⁹ ac dānand⁹ in eternū. Est ne fides hec nr̄a satis
vobis probata ⁊ recta ac talis q̄ tenētes eā saluare queat?

¶Victor. Ecce mi christiane: ecce inq̄ christiane charissime. Sic illi suaꝫ
audēter magnificeq̄ꝫ ꝓponit ac ꝓfitetur fidē. Atq̄ꝫ hinc certe est ꝙ soleo ali
q̄n vehemēter quideꝫ admirari multoꝝ inter vos simplicitateꝫ ne dicā de-
mentiaꝫ: qui id satis vobis esse putatꝭ si ex sermonibꝰ tm̄mō illis. q̄ vulgo
ad populuꝫ vestrū fiunt: docti fueritis ea que rn̄ ideatis: si cuꝫ iudeo vobis
disputādi locus ꝯcedatur: fallimini certe. Oportet em̄ ⁊ te ⁊ quēlibet de vobꝭ
in sacris lr̄is plurimū versatū esse ⁊ ea ipsa que ibidē legeris tenacissima te
nere memoria. Quo alioquin pacto: dico christiane: poteris illius refellere
ac improbare fidē: que verbis ab eo, ꝓposita est tā magnificis ⁊ pulchris ⁊
forte mirabilibꝰ tibi ⁊ vix inexpugnabilibꝰ a doctis ⁊ in lege vr̄a peritis.
¶Christianus Hec oīa ⁊ nos quoq̄ꝫ credimus o iudee. ¶Iudeus.
Non est ergo inter nos dr̄ña vlla: Quid igit̄ est qd̄ nostre sortꝭ vsq̄ꝫ adeo
misereris: ¶Christianus. ¶Illa quidē que iaꝫ dixisti: credere tm̄: non
sufficiūt ad salutē qm̄ plr̄a addere oportet: si vere fideles ⁊ eē ⁊ dici debeamꝰ

¶Caplm̄. ij. In quo iudeus dicit se moysi libris tm̄ crede re nec legē suā vllo mō augendā esse. Et q̄ꝫ iudeus pestifer sue legis nullaꝫ modo rationeꝫ habeat.

IUdeus Idipsum sane qd̄ mō dixisti iam dudū exploratum
habui At quo nā pacto aut hortatu tandē vestro efficere poteri
tis: vt plura credamꝰ q̄ꝫ a moyse legislatore nostro nobis tradi-
ta sint: qui ⁊ ipse hec oīa diu antea prenouit. Et nos iccirco ne
quid vltra admitteremus sepius ꝯmoue fecit. Deut. iiij. Nō ad
detis ad verbū qd̄ vobis loquor nec auferetis ab eo. Sed nec id quidē mo
yses solū p̄cepit. veꝝ ⁊ alij q̄ꝫ ex ꝓphetis plurimi Prouerb. xxx. Ne addas
quicq̄ꝫ verbis illius: ⁊ arguaris inueniarisq̄ꝫ mēdax. At hec etiā in lege vr̄a
(si dicere ꝑmittat̄) ita vobis p̄cepta habētur Apoc. vlt. Si quis apposue
rit ad hec apponet deus suꝑ illū plagas scriptas in libro isto Et si qͥs dimi
nuerit de v̄bis libri ꝓphetie huius auferet deus parteꝫ eiꝰ de libro vite. ⁊ de
ciuitate scā ⁊c. Qm̄ ⁊ hec oīa deū patrē nostrū multo ante imo ab eterno p̄
sciuisse quibus ⁊ nos ita p̄moneret: testat̄: Ps. Et oēs vias meas p̄uidi-
sti. Nō em̄ arbitrandū est deū frustra nos totiēs p̄monitos voluisse taliuꝫ
verboꝝ. Deut. xij Quod p̄cipio tibi hoc tm̄ facito. nec addas quicq̄ꝫ nec mi
nuas. Id aūt verū esse deū videlicet ipsum nos p̄monuisse totiēs cauendū
nobis esse ab his q̄ nos a via recta seducere conantur. Hinc q̄ꝫ licet audire.
Prouerb. j. Prohibe pedem tuū a semitis eoꝝ. Pedes em̄ eoꝝ ad malū
currūt. Id q̄ꝫ nunc scias velim vir charissime me his s̄monibꝰ tecū nō ma-
gis agere q̄ꝫ cuꝫ vnoquolibet de secta vestra. Verū qm̄ ꝑ occasionē iā id ita
euenit. vt disputatio ista inter nos suscepta sit: fit vt tecū loq̄ns: hec v̄ba ex
animi sentētia ad reliquos tue gentis etiā dixerim eadeꝫ. Qd̄ aūt hec q̄ su-
pra dicta sunt ita plane sese habeāt: iam hinc auscultare potes Deut. xxv.
Ac non declinauerꝭ ad dexterā: nec ad sinistrā. Itē ibidē Maledictus qui
non ꝑmanet in sermonibꝰ legis huiꝰ. nec eos opē ꝑficit. Et dicit oīs popu
lus Amen. Insuꝑ q̄ꝫ iureiurando statuit atq̄ꝫ ꝯfirmauit dn̄s ꝙ populus
eius erimus. Exod. xxiij. Recordare Abrahaꝫ ⁊ ysaac ⁊ israel seruorū tuoꝝ
quibus iurasti ꝑ temetipsuꝫ dicēs. suscitabit te dn̄s populū suū sanctum
sicut iurauit tibi. si custodieritis mādata dn̄i. Hec ergo tantarum scriptu
rarum testimonia nihili facitis o christiani. Ex his nos amonere cogit

tis atq; auertere conamini. Quid si vestrum alicui hereditarij libelli ꝑ pa-
rentū illius testationē relicti essent: nunquid cassos illos vanosq; ⁊ irritos
abiudicari abireq; sineret. Credo certe id minime futurū: nisi demēs ille pro-
sus ⁊ non rōnis compos fuerit. Vn̄ meminisse iam debetis illud Thobie.
Qđ ab alio oderis fieri tibi. Vidi ne aliqñ alteri facias. Quo fit: vt si vere
vos tāgat moneatq; nostri miseria (vt dicitis) ꝯsulere potius debetis nob
ne i vllo pacto vnq̄ a lege nostra declinem⁹ ẜ in ea mag⁹ atq; magis ꝑseue
remus iuxta Moysi traditionē necnō ꝑ dei infinitā mīsicordiā expectem⁹
dum veniat q̄ venturus est saluator noster messias Leuit. xxvi. Attñ etiā cū
essent in terra hostili: nō penitus abieci eos: neq; etiā sic despexi vt ꝯsumerē
tur ⁊ irritū facerē federis mei pristini: qñ eduxi eos de terra egypti in cōspe-
ctu gentiū vt essem de⁹ eoꝝ ⁊c. ¶ Victor. Hec equidem spes illis ⁊ sa
lus vna iudeis oībus: quā in hoc seculo hñt p̄cipuā. de qua ⁊ multa apud
eos scripta extant ⁊ plura etiā scribi possent. Cū aūt nihil aliud p̄ter idip-
sum habeāt quo se tueant: tum illud postremo respondere solent: qđ ⁊ vlti
mū sibi refugiū hñt. Tā etsi: inquiūt: relicti sum⁹ i manib⁹ inimicoꝝ nostro
rum: nihilo tamē minus a deo oīpotēte: in quē credim⁹ ⁊ speram⁹: nō relin
quemur in eternū. Hanc certe spē oēs ꝯcepimus firmissimā In hac ꝑse-
uerare ꝓpositū nobis est. hec illi. Tum vero o christiane huic tu quidē faci
le sic ⁊ tā egregie suā fidē ꝓponēti rñdere poteris p̄sertim q illam non siue
Moysi auctoritate ⁊ reliquoꝝ ꝓphetarū testimonio corroborare nitatur.
¶ Christianus Quecunq; igitur moysi auctoritate hactenus in mediū
adduxisti bone vir ad corroborandū videlicet fidē vr̄am: ⁊ nos accipimus
christiani illisq; ꝑ eque vt vos iudei credimus Et licet Abrahā pater vester
longe ante moysen fuerit scđm scripturas vestras Habeatisq; in libris ve-
stris ipm Abraam in medio mūdi collocatū a deo: vt esset colūna ⁊ robur
oīm gentiū ⁊ qui fide ⁊ virtute totū gestaret mundū Sine quo nihil pro-
sus qđ ad salutē generis humani ꝑtinet se facturū dixerit de⁹ Genes. xviij.
Dixit dñs Num celare potero abraam que facturus sum. Ecclesiasti. xliiij.
Abraam magnus pater multitudinis gentiū ⁊ nō est inuentus similis il
li in gloria. qui ꝯseruaret legē excelsi ⁊ fuit in testamēto cū illo Iureiurādo
dedit illi gl'iam in gente sua crescere illum Esaie. li. Attēdite ad abraā p̄rē
vestrū Hec aūt quāq; ꝑ oīa ita sese habeant: de creatione tamē vniuersi ne
verbū quidē facit Et vos moysi dūtaxat creditis Cui tamē ⁊ nos christia
ni ea in ꝑte credimus. ⁊ libris vestris non minorē fidē vobis habemus ne-
q; in aliquo excedimus. aut transgredimur ex his que moyses scripta reli-
quit. Et ne christus quidē vnq̄ saluator noster ab illo digressus est Scim⁹
nanq; moysen fidelem domini ꝓphetam fuisse atq; in omnibus suis ope-
ribus mitem ⁊ mansuetū. Numeri. xij. Erat enī moyses vir mitissim⁹ sup
oēs homīes. Ac non talis seruus meus moyses qui in oī domo mea fi
delissimus fuit ⁊ est. Hic moyses ⁊ ꝓpheta domini p̄ssimus leges vobis
tradidit decalogi: sed quam debite riteq; non obseruatis ipsi Nos vero q̄
q̄ ab illo eam non accepim⁹ seruamus nihilomin⁹ eā ⁊ credim⁹ ei.

¶ Caplm. iij. Quomō iudei tanq̄ mendaces ⁊ falsarij suas leges contra propria augent decreta ⁊ se paucos es-

se gloriantur   **Christianus continuat.**

QUm autem dicitis vos o Iudei deū vobis precepisse: vt neq̄ quicq̄ ad legem addatis neq̄ ab ea auferatis quicq̄. Idipsuȝ minime quideȝ vos ipsi seruatis. Quod equidē esse verū ostendā: argumento Plurimi enī de gente ⁊ secta vestra in alijs regionibus ꝓcul abhinc extant iudei: qui moysi precepta longe aliter ac melius forte ⁊ tradūt ⁊ seruant qui inter vos corraym appellātur. qui nec vsuras cōmittunt: vt vos vtiq̄ facitis: Unde et hi viri saducei creduntur Uos autē vos Moysi p̄cepta legēq̄ minime seruatis Hinc quoq̄ aiaduertere licet Uos Rabbi atq̄ doctores vestri ea amplissime auxerūt ad numerū scȝ centum. xvij. ad que obseruāda eq̄ obligamini ⁊ astricti estis ex illoꝝ institutione omnes ⁊ senes ⁊ iuuenes ⁊ quicunq̄ inter vos annum agit decimūtercīū atq̄ ad illa decem que a moyse accepistis Nihil ergo ad decem illa priora addidistis ꝯtra moysi traditionē. Nos quoq̄ christiani eandem legem habemus vt nihil aut addamus aut subtrahamus his que nobis in sacro euangelio ⁊ in reliquis noui testamenti scripturis a sanctis apostolis traditis ꝓposita sunt credenda Eccl'ia. xviij. Non est minuere neq̄ adijcere nec est inuenire magnalia dei Esai. xxx. Hec est via ambulate in ea ⁊ non declinetis neq̄ ad dextram neq̄ ad sinistrā. Sane vos iudei multa amplectimini precepta: ac cum pauci numero sitis compatione aliaruȝ gentium q̄ sunt in terris: vultis tm̄ videri ⁊ nobis christianis ⁊ ceteris alijs longe meliores ⁊ ¶ Uictor. Hic quidē mos tenēdus ē vobis o christiani vt ingensose imo caute cum illis agatis: quotiens disputationē aduersus illos inire statuitis. Quapropter ⁊ scire debetis: si nonnūq̄ vobis congrediendum cū illis in certamen est: vt neutiq̄ animū vestrū a sacris litteris Hoc est a scripturis ⁊ veteris ⁊ noui testamēti amoueatis Operepreciū itaq̄ facietis: si in eis nocte dieq̄ insudaueritis. Idq̄ vobis eque cauendum interim: ne sinatis illos a principali degredi materia inter disputandum. verum vt in eadem semper ipsi permaneāt. Alioquin facillime detur babunt vos a recto tramite. Siquideȝ is illis conatus est totus: precipue vero vbi textus scripture contra se proferri senserint. Et si obijcias illis ꝙ pauciores sint ceteris nationibus: id minime ferunt indigne verum potius contra libentissime audiunt. ꝙ id magnifaciant ⁊ pro gloria quodāmodo ducant. Siquidem tanto se nobiliores arbitrantur. ¶ Iudeus.

¶ Hanc ob causam crede mihi o christiane ꝙ pauci sumus nos pre ceteris gentibus ⁊ populis deus elegit magis. Deuterono. v. Et elegit vos cū omnibus sitis populis pauciores. Iudith. ix. Non enim in multitudine est virtus tua domine Iob. xij. Qui multiplicat gentes ⁊ perdit eas Esdre iiij. cap. viij. Multi quidem creati sunt pauci autem saluabuntur. Et in vestra quoq̄ lege: ni fallor: scriptum est Multi q̄dē sunt vocati pauci vero electi. An non inter metalla auri pars minima est: ⁊ tamē multo precellit ceteris metallorum generibus. E diuerso autem inter herbas atq̄ plantas q̄ herbe aut plante vilissime sunt abiectissimeq̄: vbiq̄ fere magis abundāt Quod si multitudo perfectionem arguat. ostendatq̄ in gentibus ⁊ populis virtutis nobilitatem: profecto ipsi gentiles longe erunt vobis meliores ꝙ plures reperiantur multo q̄ vos estis.

At contra euenit. vt in multitudine semp maloʀ repiatur iniquitas Exod.
xxiij. Non seq̄ris multitudinē ad faciēdu3 malu3 Esaie. ix. Multiplicasti
gentē non multiplicasti leticiā Machab. p̄. c. iiij. Non timueritis multitu
dinē eoʀ ꝛ imperū eoʀ ne formidetis Machab. p̄. c. v. Et ecce popul⁹ mul
tus cui nō erat nūerus. ¶ Victor. . Ecce charissime iam primū os illi ꝛ
laxasti ꝛ apuisti. ¶ Christian⁹. Videris mihi o iudee longe aberrare
a vero ꝛ incidisse in impietatē quandā. Credis em̄ a deo res haud aliter ge
ri q̄ȝ ab agricolis: qui nōnunq̄ȝ sua illudūtur frustanturq̄ȝ spe. post longa3
tandē expectationē future messis videris mihi q̄ȝ in eo tibi plurimū cōpla
cere q̄ numero estis ceteris gētibus ꝛ nationibus pauciores. Et nos q̄dem
christiani ingenue fatemur deū vos elegisse p̄ceteris populis orbis terra
rum. verū nō ob vestrā probitatē aut veritatē illa3 si q̄ est qua hō deo gra
tus efficiat̄. Tam ꝛ si patres vestri p̄mi illi multa laude p̄dicant̄ in diuinis
scripturis. S3 a quib⁹ vos tū maiorib⁹ longe estis absimiles Vā sepenu
mero post illos pp̄lus dure ceruicis a deo rephensi estis. Deut̄. ix. Scito
ergo: q̄ non ꝑpter iusticias tuas dn̄s deus tu⁹ dederit tibi terrā hāc opti
mā in possessionē. cū durissime ceruicis sis populus. Nō ꝛ ip̄m ter in codē
loco moyses ipse vester repetit. Igitur q̄ a deo gēs electa fuistis ab initio ꝛ
ante alias gētes: nō id merita vestra exigerūt: s3 ꝑpter Abraam patrē vestʀ
dn̄s vos potius elegit. Ezechiel̄. xxxvi. Non ꝑpter vos ꝛc. An adhuc tibi
videtur deū sua voluntate atq̄ȝ ꝑposito illusum frustratūq̄ȝ esse vnq̄ȝ: illudi
atq3 frustrari aliq̄n̄ falleres ꝑfecto. Non em̄ odit deus multitudinē hoim
v: ais. S3 hec facit semet odibilē deo Hec aūt ita sese habere testant̄ sacra
eloquia. Gen̄. xxij. Bn̄dica3 tibi ꝛ multiplicabo semē tuū sicut stellas celi.
ꝛ velut arenā que est in littore maris. Eccl̄ia. xliiij. Ideo iureiurando dedit
illi gl̄iam in gēte sua. crescere illū quasi terre cumulū ꝛ vt stellas exaltare se
men ei⁹ ꝛ hereditare illos a mari vsq̄ȝ ad mare ꝛ a flumine vsq3 ad termi
nos terre Osee. p̄. Et erit nūerus filioʀ israel q̄si arena maris: que sine men
sura est ꝛ nō numerabit̄. Qui igitur mādata dei nō vultis fuare ac spernit̄
facitis vos ipsos deo odibiles. Hinc q̄ȝ fit vt q̄ mala vos aliis gētib⁹ face
re vultis: faciat vobis illa deus. Qui ꝛ ꝑdet vos tandē. ꝛ de medio vos de
lebit. Nā scriptū est. Nō habitabitis in ea longo tēpore: s3 delebit vos do
minus atq̄ȝ dispget vos in om̄s gētes. Illud hinc q̄ȝ rursus ꝯfirmat̄ Deu
tero. xxviij. Et sicut ante letatus est dn̄s sup vos bene vobis faciens vosq3
multiplicās: sic letabitur dispdēs vos atq̄ȝ subuertēs vt auferamini de ter
ra Deut̄ iiij. Testes inuoco hodie celū ꝛ terrā cito pituros vos eē de terra
Hiere. iij. Et remanebitis pauci in nationibus Et assumā vas vnū de ciui
tate ꝛ duos de cognatiōe. Nō hodie nūc implet̄: cū nunc hic nunc ille nunc
alij cōplures ex gēte ꝛ secta vestra ad christianoʀ fidē accedūt agnoscentes
errorē suū. quo hactenus impliciti erāt. Quapropter ait dn̄s de vob̄ Nu
meri. xxxiij. Et quicq̄d illis cogitauerā facere: vobis faciam Atq3 hec qui
dem mala hic nunc oriri incipiūt sup vos ꝛ vsq̄ȝ in sempiternū durabunt.
Abdie. p̄. Et transmigratio exercitus hui⁹ filioʀ israel omnia loca chana
neoʀ vsq3 sareptam sidomorum.

¶ Capl̄m. iiij. De duricia. ocio. ingratitudie iudeoʀ et dicti euāgelici interptatio et q̄uo cū christianis malint q̄ȝ cu3 gentibus esse. ¶ Christianus cōtinuat.

SEd ne me putes te fallere velle audi hinc Esdre.iiij. Cogitaui
mus ruentes quãdo iniq̃tatem faciebam⁹. ꝙ incipiemus post
mortẽ pati. Leuitici xxvi. Sed de his aliq̃ remãserint: tabescẽt
in iniq̃tatibus suis. Sane hec ꝛ silia ṽba si non vob horrorem
incutiant: mirabile videt̃. Et iterum Deut. ix. Et semꝑ fuistis
rebelles a die: qua nosse vos cepi. Deut. xxxi. Ego eñ scio ꝯtentiõem tuaꝫ
ꝛ ceruicẽ tuam durissimã. Adhuc viuẽte me ꝛ ingrediẽte vobiscũ semꝑ ꝯten
tiose egistis ꝯtra dñm quãto magis cũ mortu⁹ fuero. Hinc nũc aĩaduerte
re licebit ꝙ̃ chari. ꝙ̃ accepti Moysi viro sitis. ¶ Victor. His ita verbis in-
dignati vehemẽter ꝛ ad iracũdiam ꝓuocari solẽt iudei. Q: aũt tu nob bo-
ne vir obijcis in nr̃a quoqꝫ lege scp̃tum esse ac contineri. Multos q̃deꝫ voca
t:os esse paucos vero electos. id nondũ plane videris intellegere q̃d sibi hec
verba velint. vos eq̃dem illi ipi estis: qui vocati q̃dem. sed renuistis audire
vocãtem. Quapropter cautius tecũ egisses si ṽba illa subticuisses. Attamẽ
id libenter ex te audio nr̃as videlicꝫ scripturas vob esse cognitas minimeqꝫ
aspernẽdas vob videri ꝙ neqꝫ nos pudeat vr̃arum scp̃turaꝝ. Verũtamen
admonẽdus es ne ṽitatẽ ipam occulas neue mẽtiaris o Iudee vir alioquĩ
bone. Nam ꝙ dicitis vos nũc esse atqꝫ ꝯmorari in terris inimicoꝝ vr̃orum
id plane falsum est ꝛ ṽitate prorsus alienũ. Erubesce potius o iudee. An nõ
tu vitã fere ꝑ otiũ agis. nos aũt labores mr̃os ferimus prim vr̃a causa: et
res vestras vosqꝫ defendim⁹ nos christiani. At ipi hui⁹ immemores ingra-
tos vos exhibetis nob. Nescitis ꝙ vulgo dicit̃. Ingratitudo maximũ vici
um est. Sed ita euenit vob quẽadmodũ scriptuꝫ est Prouerb. xv. Qui red
dit mala ꝓ bonis: nõ recedet malũ de domo eius. Exploratũ nobis est: ꝙ
multo libentius inter nos christianos vitã degere statuistis ꝙ̃ int̃ gentiles
sarracenos aut turcos. Et iã q̃deꝫ multi ex vob hinc abiere aliq̃ñ: qui ꝓfecti
in terrã suam (quam terrã ꝓmissionis appellant) sperabãt sese illic veniam
peccatoꝝ suoꝝ ꝯsecuturos: necnõ arbitrati sũmopere ꝙ illo pacto euasuri ẽẽnt
malum om̃e atqꝫ irrisiones ꝑfidoꝝ (vt dicere ipi soletis) christianoꝝ. Verũ
sua spe fraudati qui tum illic extitebant recordati sunt ꝑmum ꝙ̃ humana ꝛ
mansueta nr̃a ꝯsuetudo sit in comparatiõe aliaꝝ gentiũ. Unde pietate ducti
erga suos quottidie ad illos litteras dabãt quib⁹ hũc in modũ ipos cõmo
nefaciebant: frẽs charissimi scitis nos q̃dem hic nũc agere inter turcos atqꝫ
sarracenos ꝛ forte putatis nobiscũ oĩa nũc prospere ꝛ ꝓ voto geri atqꝫ agi.
Verũ longe aliter res ipa habet. Ac ꝓinde si fas est dicere. Mallemus rur
sum inter christianos illoꝝ semꝑ ꝛ irrisiones ꝛ ludibria ꝑferre: quã istarum
adulationes ꝛ amiciciã ꝛ si que bona illi nobis prestare putant

¶ Caplm. v. In quo iudeus se ac suos ex ira dei feliciores fo re dicit ꝛ multa de vinea plantata interijcit.

IUdeus. Nunc plane o christiane vestrũ ergo nos inueteratũ
odium qui nõ ꝯtenti estis improperare ea nob scandala que vul
go nota sunt sꝫ ꝛ excogitatis alia atqꝫ alia indies aduersum nos.
At ipse ꝙ̃ nũc ingenue fateor nos esse numero paucos qd̃ certe
ita euenisse pctĩs nr̃is exigentib⁹ nõ negamus. Verũ ista castiga
tio quã a deo ita affligimur nõ in exitium nobis cedit: sed ꝓbamur potius
filij dei ipius dilectissimi. Quippe qd̃ castigatio dilectiõnis signũ est certis-
simũ. Id in ꝑentibus nõ nimiũ blandis erga suas ꝓles sepius obſuatum

E

cōstat Deut. viij. Sicut erudit filiū suū homo sic dn̄s deus tuus erudiuit
te Quanto igit afflictio hec maior qua nos affligit deus. tāto et maior seq
tur ꝓpitiatio dn̄i dei nostri: Deut. vbi sup̄ Et postq̄ afflixit ac ꝓbauit: ad
extremū misertus est tui Malachie. iij. Et parcā ei sicut vir parcit filio suo
seruienti sibi Osee pmo Et erit in loco vbi dicetur eis non populus meus
vos: sed dicetur eis: filij dei viuentis. Et nos certe sumus populus eius pe
culiaris. Deut. v. Te elegit dominus deus tuus vt sis ei populus pecu̇lia
ris. Malachie. iij. Et erunt mihi dicit dn̄s exercituū in die qua ego faciaʒ
in peculium ꝛ parcā ei sicut vir filio suo seruienti sibi. Quid ꝙ nos q̄ su/
mus pueri illi quos dn̄s ipse plantauit nobilissimā vineaʒ Engaddi Eze
chiel. xlvij. Regū. i. ca. xxiiij. Cantico. p̄. Esa. v. Cantabo dilecto meo canti
cum patruelis mei vinee sue. Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei
Hieremi. ij. Ego em̄ plantaui te vineā electā semen verū. Nos item sumus
vinea illa quā de egypto dn̄s transtulit. Ps. Vineā de egypto transtulisti
eiecisti gentes ꝛ plantasti eā. Hanc sane vineā dn̄s manibus sue p̄epa
rauit atq̄ formauit. Exod. xv. Introduces eos ꝛ plantabis in monte here/
ditatis tue sanctuariū tuū domine qd̄ firmauerūt manus tue Verum hāc
vineam coactus sum deserere ob fraudē falsorum fratrū meoꝝ: qui me pessi
mo circūuenere dolo vt eam custodire non potuissem Canticorū pmo Filij
matris mee pugnauerūt ꝯtra me. posuerūt me custodem vineis. ꝛ vineā me
am nō custodiui Hinc et factū est vt cum floruerit ipsa ꝛ vulpibus demoli
ta sit ꝛ conculcata. Canticoꝝ. ij. Capite nobis vulpes puulas: que demo
liuntur vineas Nam vinea mea floruit Trenoꝝ. v. Propter montē syon q̄
disperijt vulpes ambulauerūt in eo Sed tu domine deus virtutū (inquit
regius ꝓpheta) conuertere respice de celo ꝛ visita vineam istā ꝛ ꝑfice eā quā
plantauit dextera tua Nec quidē nobis salus adhuc atq̄ spes relicta est a
deo ꝛ si videamur vob̄ christianis prorsus derelicti Itaq̄ nos affligere ad
certum tp̄s statutū est a deo ꝓpter nostri castigationē vt dictū est: verū nos
in eternū ꝓsequi velle hm̄ōi afflictionib (vt vos dicitis) irrationabile pror
sus est ꝛ ꝯtra dei naturā atq̄ bonitatem Psalmista. Castigans castigauit
me dominus ꝛ morti non tradidit me Non em̄ arbitrandum est deum mē
dacem vnq̄ fuisse vt homines plerumq̄ sunt Numeri. xxiij. Non est deus
quasi homo vt mentiatur nec vt filius hominis vt mutetur Regum. i. ca.
xv. Neq̄ em̄ homo est vt agat penitentiā Osee. xi. Quoniam ego deus et
non homo Neq̄ vero id q̄ cum dicitis deuʒ nos hic ꝛ in futurum castiga
turos rationi ꝯsonum est Non em̄ punit deus bis inidipsum Numeri. i.
Non ꝯsurgit duplex tribulatio. afflixi te ꝛ non affligaʒ et vltra Hieremie
. xxxi. Castigasti me domine ꝛ eruditus sum quasi iuuenculus indomitus
Thobie. xiij. Quonium et flagellas ꝛ saluas

Capitulum Sextum In quo iudeus sermo/nem suum continuans: dicit quid de illis senti/at qui a sua fide recedentes baptisantur.

Quod autem dicitis nobis o christiani deuʒ ex nostris nūc hūc
nunc illum per inspirationem assumere atq̄ eos ipsos esse qui
a nostra religione recedentes ad vestram fidem puenium Vn
de etiam fit vt tam pauci simus Certe mi domine nō videmi/
ni vos christiani satis istam ex nobis aut de nobis quoꝝūdaʒ

abitionem ꝑcipere quasi filios nostri pudeat pigeatqȝ. verum enimuero id e alia causa accidit ⁊ longe illi diuersa atqȝ ꝯtraria. Dicimus igit̃ nos hmōi quicūqȝ nostre renūciantes fidei vestrā iam potius amplectunt̃ religionem ꝯsimiles esse pomis caducis et fructibus omnino corruptis ⁊ a vermibus corrosis Qui leui etiā vento concussa parump arbore facile decidūt Quapropter minime expectare possunt debitam sui tpis maturationē veluti q̄ integra sunt poma ⁊ ab vermibus illesa ꝑmanēt Quod vt ita esse credatis audite psalmistam Et erit tanq̄ lignuȝ. qd̄ fructum suū dabit in tempore suo ⁊ folium eius non defluet ⁊ omnia quecūqȝ faciet prosperabunt Esaie. lxiiij. Et excidimus quasi folium vniuersi ⁊ iniquitates nostre quasi ventus abstulerūt nos. Tales ꝑfecto sunt qui tam facile a nobis recedūt: Nisi em̄ corrupti iam essent neq̄q̄ a fide nostra declinarent Et hmōi quantumcunqȝ etiā corrupti ⁊ a malis moribꝫ depꝛauati sint vobis tamē christianis matunc idonei gratissimiqȝ habētur atqȝ sunt At hec quidē ita longe predestinata esse a deo ⁊ ꝑ ꝓphetas tandeȝ verbis expressa atqȝ manifestata: nēo est vel parū in litteris sacris versatus qui dubitet Necessarium quippe est vt noxie sterilesqȝ herbe ꝑus eradicentur: q̄ possint herbe feliciores ad maturitatē ꝑuenire Quoniā etiā in lege vestra: ni fallor: obseruatuȝ est zizania impedimento esse quo minus bone fruges ortum suū adipisci queāt. Sic vtiqȝ purgabit nos deus velut aurum ⁊ argentū: vt nihil demū in nobis relinquatur imundus Hinc q̄ magis illi accepti erimus Malachie. iij. Et colabit eos quasi aurū ⁊ argentum. ⁊ erunt dn̄o offerentes ⁊ placebūt dn̄o Esdre. iiij. ca. xvi. Tunc patebit ꝓbatio electorū meoꝝ. vt aurū quod ꝓbatur in igne Ps. Quoniam ꝓbasti nos deus. igne examinasti sicut examinatur argentum

¶ Capitulum Septimū In quo exponit iudeus quare a Moyse sui sepe castigati sint. ⁊ quare terram promissionis non intrarunt.

Quod auteȝ obijcitis nobis. nos sepius a Moyse castigatos ⁊ correptos esse. qd̄ quidē si sane intellexeritis mime tam faciles essetis ad improperandū nobis Siquidē illd̄ factū est vt tanto diligentius nos a ꝑiculis ꝑseruaret Annon vulgo dicit̃ Malo verbera ꝑferre ꝓbi cuiuspiam hominis: q̄ oscula inimici adulatoris Et certe melior longe est correctio inimici manifesta quam amor absconditus Prouerbiorum. xxv. Meliora sunt vulnera diligentis quam fraudulenta oscula odientis. Et vos q̄ o christiani in euangelio vestro scriptum habetis: si recte recolo: quod pastor bonus summopere curat animam suam pro ouibus suis ponere Quapropter admonemur frequēter Numeri. xxvij. Ne sit populus domini. sicut oues sine pastore Et an non Moyses ipse sepe numero vitam suam pro salute nostra posuit. Exodi. xxxij. Aut dimitte eis hanc noxam: aut si non vis: dele me de libro tuo quem scripsisti Nostra quoqȝ causa factū est quo minus illi ⁊ fratri aaron in terram promissionis intrare licuerit Numeri. xx. dixitqȝ dominus ad Moysen ⁊ Aaron quia non credidistis mihi vt sanctificaretis me coram filijs israel: non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. Deuteronomij. tricesimo secundo. Et non sanctificastis me inter filios Israel.

econtra videbis terrã ⁊ nõ ingredieris in eam. Eadem ꝗ̃ causa fuit cur dei
us etiã illũ fato ↄcedere h̃ est mori ↄtigit q̃ videlicꝫ nr̃i misertus sit nimiũ:
cũ in deserto siti p̃ireremur Exod. xvij. Da nob̃ aquã vt bibamus: Nũeri
xx. Loq̃mini ad petrã corã eis. ⁊ illa dabit aquas Esdre. iiij. capi. i. Nõne
cum sitieritis petrã excidi ⁊ fluxerũt aque. Isaie. xlviij. Aquam de petra p̃
duxit eis. ⁊ scidit petram et fluxerũt aque Quicq̃d igitur ille nob̃ suasit ꝑ
vt faceremꝰ iã diu ante faciẽdũ p̃monuit: Exodi. xxiij. Non inibis cuꝫ eis
fedus nec cũ dijs eoꝝ. ¶ Victor ¶ Cum aũt eo ꝑductus est ipse iudeus
abs te o christiane tam irritatus vindictã in animo aduersum te concipit
¶ Iudeus Mi dñe ne me rogo appꝛehendas in ẜmone meo ¶ Chri-
stianus Id ꝑfecto mihi in aio nequaq̃ sedet Siquidẽ nõ hec mihi cau-
sa sumpta est huiꝰ disputatiõis Verũ potius salutis tue causa. qδ ⁊ facile
⁊ tuto mihi credere potes.

¶ Caplm̃. viij. In quo Iudeus se merito ea seruare dicit que in lege Moysi scripta sunt.

IUdeus: Non sum tam rudis aut tam incultus in ẜmone vt
non etiã plane ex me intelligere possis quid velim. obijcitis nob̃
quasi ipsi iactabundi de nob̃ dicamus. nos q̃dem ẜuare ea oĩa
que nob̃ ille seruanda p̃cepit Sed cur tamẽ moyses ipse totiens
nos p̃monuit cauendũ vtiq̃ nobis esse ab hijs qui nos ab institu-
to nr̃o reuocare ac seducere moliant̃ Insuꝑ et de nobis totiẽs tentare statu-
it. si eũ diligeremus an minime. Deut. xiij. Quia tentat nos dñs deus noster
vt palã fiat vtrũ diligatis eũ an nõ Verũ qδ totiens nos ante p̃monuerit:
ne facile seduceremur hic licet audire. Deut. xiij. Si surrexerit in medio tui
ꝓphetes aut qui somniũ vidisse se dicat. ⁊ p̃dixerit signũ atq̃ portentum. ⁊
euenerit qδ locutus est ⁊ dixerit tibi Eamus ⁊ seq̃mur deos alienos quos
ignoras ⁊ seruiamus eis: nõ audies v̓ba ꝓphete illius aut somniatoris: q̃
tentat vos dñs deus vester nõ acquiescas ei nec audias. nec parcat ei oculus
tuus vt miserearis et occultes eũ. Vt aũt id ita esse intelligas vtpote deuꝫ
quidem in p̃mis dehinc Moysen nos sepius commonuisse veluti parẽtes
filios suos admonere solent: necnõ reliquisse insuꝑ nob̃ testamentũ omniuꝫ
ꝓphetaꝝ: audi: Malachiam. iiij. Mementote legis moysi serui mei quã man-
daui ei in oreb. non aũt in syon ⁊ tamen vos christiani et creditis et dicitis
Item Deut. xviij. Fedus qδ cũ eis pepigit in oreb.

¶ Caplm̃. ix. In quo Christianus iudeos induratos filios dei esse negat. cum dei benemerita (que hic aliqua enumerã tur) neglexerint.

CHristianus Agnosco quidẽ o iudee vos filios dei vocatos
esse populum electũ Verũtamen ex legittimis (vt eratis) ẜeci-
stis vos ipsi seruos illegittimos ⁊ nothos. vel vt significantius
dicaꝫ ꝑuignos. Quia reliquistis ipm̃ deũ p̃rem vestrũ qui vos
cum nondum essetis ex nihilo creauit: Ps. Derelìquit deum
factorem suum. ⁊ recessit a deo salutari suo: Paralipo. ij. capl. vij. Quia de-
reliquerũt dñm deum patrẽ suũ. hinc facti estis popl̃us dure ceruicis ⁊ fi-
lij: si tamẽ adhuc filij dici meremini: impudenti facie cordeq̃ indomabili:
Ezechielis. ij. Patres eoꝝ preuaricati sunt pactũ meũ vsq̃ in hunc diem. ⁊

filij dura facie ⁊ indomabili corde sunt: Nec vero vos iam estis veri israel
filij sed filij ethiopum potius. de quibus scriptum est. Amos. ix. Nunquid non
vt filij ethiopum. vos estis mihi filij israel ait dominus Osee. v. In domino preuari
cati sunt quia filios alienos generauerunt Que quidem verba exponens Rabbi
Salmon ita scribit Quemadmodum: inquit: aspectu terribilis est ethiops ita
populus meus in prauis suis operibus videri potest atque est talis Gratus profecto
populus ille quem dominus ipse sibi plantauit. quem ⁊ manus eius formauerunt
Exodi. xv. Populus tuus iste quem possedisti introduces eos ⁊ plantabis in
monte hereditatis tue firmissimo habitaculo tuo quod operatus es domine At
vero vos hec minime aiaduertistis. sed murmurastis aliquotiens contra Moysen
murmuratione iniqua Numeri. xiiij. vsque quo multitudo hec pessima mur
murat contra me Psalmista cv. Non crediderunt in verbo eius ⁊ murmurauerunt
in tabernaculis suis Tentastis aliquotiens dominum deum vestrum in deserto
⁊ offendistis eum sepe. tum maxime cum ille maxime vobis benefaceret educendo
vos de terra egypti: ibi vt ⁊ serui ⁊ captiui tenebamini Tunc quoque vos primum
deo rebelles exhibuistis ⁊ contra eum murmurastis vt est videre apertissime. Exo
di. xiiij. xv. xvi. xvij. capi. Item Esdre. iiij. capi. primo. Et vsque murmurastis.
ob hec itaque atque alia huiusmodi scribit de vobis Rabbi Salmon tale exemplum
inter exponendum ea que memorata sunt Quidam: inquiens: erat homo filium
puerum in humeris gestans qui ex itinere fatigatus iam puer ille comitari pa-
trem non posset Verum occurrentibus atque allatrantibus patri canibus filius cla
mare cepit pater o pater vbi es tu vbi es inquit Indignatus ob id pater: ⁊ me
rito: puerum humeris dimittit in terram cum furore Et queris tu quidem adhuc
vbi sim: ⁊ tamen insides humeris meis Ad hunc sane modum iudei compelli
sunt facere: cum ex egypto dominus eos educeret Nam licet cum illis semper esset ⁊
vbique nunc eos precedens. nunc a tergo subsequens Illi tamen id minime aiaduer-
tere volentes clamauerunt fere semper vbi est deus noster. vbi est autem Num re
liquit nos Exodi. xiiij. Tollensque se angelus dei qui precedebat castra Israel
abijt post eos. ⁊ cum eo pariter columna nubis priora dimittens post tergum ste
tit inter castra egiptiorum ⁊ castra israel Et erat nubis tenebrosa ⁊ illuminans no
ctem ita vt ad se inuicem toto noctis tempore accedere non valerent Hec quidem do-
minus pro illis sollicitus fecit Attamen illi ingrati clamauerunt diffidentes Exodi
xvij. Est ne deus in nobis an non Hinc factum est non ab re vt in terram ille vos
deijceret atque relinqueret aliquantisper A quo item ⁊ permissum est vt a
canibus amalech in via dilaceremini Verum tamen non ad exitium vestre
gentis omnino: sed vt hoc pacto digna castigatione afficeremini Unde de
vobis ita scriptum est: Venit autem amalech ⁊ pugnabat contra filios israel in
rapha. Deut. xxxi. Vere quia non est deus mecum irruerunt in me hec mala Eq-
dem vos estis filij vtique illi quos ipsemet dominus ⁊ enutriuit et exaltauit
Verum illum vos vt ingrati ⁊ inmemores omnis beneficij hostes spreuistis
Esaie. i. Filios enutriui ⁊ exaltaui ipsi autem spreuerunt me: Hinc sane facti estis
filij impij qui minime curastis seruare legem dei vestri Esaie. xxx. Filij nolen
tes audire legem dei Quid quod omnes prophete vestri de vobis ⁊ de vestra duritia
scribunt per quam sepius dominum deum patrem vestrum ad iracundiam contra vos pro
uocastis Numeri. xiiij. Et tentauerunt me iam per decem vices. Hec quidem sunt
verba dei vestri que per prophetas vestros ille loquutus est At vos tamen de vobis
iactabundi magna predicatis ac dicitis Dominus deus noster visitabit vtique
nos. quoniam filij eius sumus quos ⁊ de egypto eduxit ⁊ quos in deserto pauit

vt viam quã ambularemus monstraret quod certe ideo factum esse ꝯstat
vt memores semꝑ tanti beneficij essetis Exodi.xiij. Dñs aũt ꝑcedebat eos
ad ostendendum viam per diem in colũna nubis ⁊ ꝑ noctem in columna ig
nis vt dux esset iteneris

¶ Caplm.x. In q̃ dicit christian⁹ iudeos olim fuisse vineã
deo plantatã. ſ; nũc ob eoꝝ delicta penit⁹ eradicatã

NUnc autem dicis vos quidem eos esse quos ipe dñs nobilissi
mã vineã suã plantauit atq; pre ceteris elegit: illd sane nõ nego
immo vos transtulit de loco deserto in locũ optime cultũ h̃ est
in locũ hereditatis sue Osee.ix. Quasi vuas in deserto inueni
israel Deut.xxxij. Inuenit eũ in terra deserta in loco horroris et
vaste solitudinis Ps. Vineã de egypto transtulisti eiecisti gentes ⁊ plan⁄
tasti eã. Cuz aũt rursum hincais Iheremiã quoq; de vinea illa memorare
Id quidem placet Sed tu tamen audi nũc ea etiam que paulo post idem
ille ibidẽ ait hiermie.ij. Ego aũt plantaui te vineã electam: ⁊ omẽ semẽ ve⁄
rum Quomodo ꝯuersa es mihi in prauũ vinea aliena Et de Esaia q̃ testi⁄
moniũ afferes queadmodũ ⁊ ipe hãc vineã laudat ⁊ ꝯmendat Esaie.v. Cã
tabo dilecto meo canticũ patruelis mei vinee sue vinea facta est dilecto meo
in cornu filio olei Et sepiuit eã ⁊ lapides elegit ex ea ⁊ plantauit vineã ele
ctam ⁊ edificauit turrim in medio eius ⁊ torcular extruxit in ea ⁊ expectauit
vt faceret vuas ⁊ fecit labruscas Hec q̇dem vt ꝑtim ꝓ te sunt. ita ꝑtim con
tra te Neq; tamẽ minus aĩaduertere debuisses que idem ꝓpheta eodem in
loco deinde post subiũgit Nunc ergo (inquies) habitores iherusalem ⁊ vi
ri iuda iudicate inter me ⁊ vineã meaz Quid est qd vltra debui facere vinee
mee ⁊ nõ feci ei. an quod expectaui vt faceret vuas ⁊ fecit labruscas Et nũc
ostendã vobis q̇d ego faciã vinee mee Auferam sepẽ eius ⁊ erit in direptio
nem. diruã maceriam eius ⁊ erit in cõculcatiõem ⁊ ponã eam desertã Non
putabit ⁊ nõ fodiet ⁊ ascendẽt sup eã vepres ⁊ spine ⁊ nubib⁹ mãdabo ne
pluant sup eã imbrem Vinea aũt dñi exercituũ domus Isrl' est ⁊ viri iuda
germen eius delectabile ⁊ expectaui vt faceret iudicium et ecce iniquitas.
Hinc (credo) apte iam agnoscere potes quãto labore vineã illam colueritis
hoc est: vt aptius loquar: neglexeritis atq; destruxeritis Esaie.iij. Vos em̃
depasti estis vineam meã. Quapropter non germinabit post hac amplius
nec fructũ afferet vnq; Abacuc.iij. Ficus em̃ nõ florebit ⁊ nõ erit germen in
vineis Nõne ergo tu vinea facta es filiis vinee sodomoꝝ ⁊ gomorre: Deu
tro.xxij. De vinea sodomoꝝ vinũ eorũ ⁊ de suburbanis gomorre vua eo⁄
rum. vua fellis ⁊ botrus amarissimus fel draconũ vinũ eoꝝ ⁊ venenũ aspi⁄
dum insanabile Prouerb.vi Quousq; igitur dormies in malicia tua o pi
ger An nondũ te mouet aut tangit qd Salmon conquerit de vobis Pro⁄
uerb.xxij. Per agrum hoĩs pigri transiui ⁊ ꝑ vineam viri stulti ⁊ ecce totũ
repleuerũt vrtice ⁊ operuerũt sup ficiem eius spine ⁊ maceria lapidum destru
cta erat Quod cũ vidissem: posui in corde meo ⁊ exemplo didici disciplinã.
vsque quo igitur dormies piger vsq; quo de somno consurges Tota sane
vinea tua iam inculta iacet Et torcular nusq; conspicitur Tu autẽ resipisce
nunc demũ ⁊ ꝯsilio acquiesce Iacob patris tui qui te sane docuit queadmo
dum vineam coleres. cultam seruares. seruata fruereris Genes.xlix. Ligãs
ad vineam pullum suum ⁊ ad vitem o fili mi asinam suam. lauabit in vino

stolam suā ⁊ in sanguine vue palliū suū. pulchriores sunt oculi eius vino ⁊c.
Ezechielis xvi. Et vnxi te oleo ⁊ vestiui te discoloribus Utinā o Iudee la
bores nō refugeres Inuenires sane iam denuo paratam vineā In qua ⁊ tor
cular erat summo artificio instructū Quid ergo superest nisi vt illud calcare
operes ⁊ fiat vestimentū tuum rubrū De quo quidem torculari ita apud
Esaiam legitur. lxiij. ca. Iste formosus in stola sua gradiens in multitudi-
ne fortitudinis sue quare ergo rubrū est indumentū tuum et vestimēta tua
sicut calcantiū torcular Torcular calcaui solus ⁊ de gentib9 nō est vir mecū
Quod si nolueris ⁊ abs te torcular illō procul abieceris profecto impunis nō
euades Nam de hijs ita dn̄s p prophetam loquitur vbi sup̄. Calcaui eos in
furore meo ⁊ conculcaui eos in ira mea Quid ergo o Iudee si Iacob patrē
tuū sequi recuses: adest Esaias quē sequaris Quid si nec hūc nec illum: seq-
ris saltem velim Micheam prophetam qui te adhortatur vt in tpe in vineā
eas ne postea necessitate ⁊ tecū inopia coactus ob vanā illi9 fructuū expectati
onē tibi ipse maledicas Michee. vij. Ve mihi nō est botrus ad comedendū

Caplm. xi. In quo est comparatio aquile ad deum ⁊ iudei omnes filij adulterini nominant.

Christianus continuat.

Ecce iam abunde q̄dem patet vos vtiq3 filios dei fuisse electos:
sed qui vosmetipos ingratos semp exhibuistis post tanta col-
lata acceptaq3 beneficia Exclamare q̄ libet O mira dei benig-
nitas erga vestr̄ genus q̄s etiā ita dignatus est dn̄s portare in
humeris suis velut aq̄la pullos suos sub alis suis Deut. xxxij
Sicut aquila ad vocandū prouocās pullos suos ⁊ sup eos volitans expan
dit alas suas ⁊c. Que v̄ba exponētes passim Rabbi vestri p̄cipue aūt Rab
bi salmō dicūt q̄ in hoc differt aquila a ceteris volatilib9 qō cetere quidem
aues pullos suos portāt apprehendentes eos vngulis ac subtus ventres.
Aquila āt sup alas aut i dorso suo Osee. xi. Portabā eos in brachijs meis
In quo profecto intueri licet quāta sit ipsius aquile erga pullos benignitas
⁊ affectio que in sese potius vulnus a iaculatore missa sinat infligi q̄ in pul
los suos Eodē quoq3 pacto dn̄s deus tutatus est semp vestrā salutē nocte
dieq3 nūc vos p̄cedens nūc subsequens a tergo: ne si egyptij reparatis viribus
vos longi9 psecuti fuissent: eorū tela ⁊ ictus in corpora vestra volassent quā
potius in tenebras dense noctis Quod ⁊ ita factū esse constat ex glosematib9
vestris que apd̄ vos adhuc extant plurima Sed in testimonio prophetarum
Zacharie. ij. Et custodiuit quasi pupillā oculi mei Quo fit vt: quēadmodū
antea dixi: vos iā non sitis filij dei legittimi. sed mulieris potius incanta
tricis in adulterio concepti Esaie. lvij. Vos aūt auguriatricis semē adulteri
⁊ fornicarie Vos item filij estis consilij quod nō ex me est ait dn̄s de vobis.
Unde ⁊ a moyse sepenumero dicti estis filij perditi consilij. Item ⁊ tele vene-
nose aranee. Esaie. xxx. Ve filij desertoris dicit dominus vt faceretis consi
lium ⁊ nō ex me ⁊ ordiremini telam ⁊ non p spm̄ meum Et filij itē estis cha
naam filij quoq3 mempheos. ⁊ Taphnes pater tuus amoreus Ezechie-
lis. xvi. Et mater tua ethea

Caplm. xij. In q̄ iudei redarguunt q̄ se auro ⁊ argento cō parēt cū tn̄ ceca sint ⁊ inertes

Christianus continuat

COmparas aūt te auro atq̃ argento que inter metalla optima
⁊ sunt ⁊ habentur quasi vos ipi inter ceteras gentes multo sitis
meliores ac tales semꝑ videri velitis Sed ꝯtra euenit de vobis
Jeremie.vi. Argentum reprobū vocate eos qr dominus ꝓie
cit illos. Esaie.i. Argentū tuū versum est in scoriam: Hec qdez
ꝯpatio qua teo Judee auro compas atq̃ argento vtpote melioribꝰ pcsio
ribusq̃ metallis: nō improbanda aio venit Uerū non satis diligenter ad
uertisti que sit ipius auri atq̃ argenti ꝓprietas atq̃ natura quā hinc nunc
agnosce Aurū igitur aut argentū quātūq̃ purget atq̃ depuretur ad vnguē:
vt aiūt: vtrūq̃ ab aurifice relinquit tamē aliquid in ipo colore ꝑ qd cogno
scitur atq̃ dephendit nō in totū purgatum Jta ⁊ de vobis ꝓ compato ha
bemus: ꝙ ⁊ si a deo correpti sitis ⁊ castigati. relictū tamē in vobis o iudei
prisce malicie atq̃ neq̃cie vestre dephenditur semꝑ vestigiū aliqd Quod
sane ꝓpheta ipse de vob iā diu ante ꝓuidit: Treno.iiij. Quomodo obscu
ratum est aurū ⁊ mutatus est color optimus Nec mirū ꝓfecto Siquidem
oculi vestri obscurati adeo sunt vt ne ipi quidē agnoscere possitis quanta sit
cecitas ⁊ obscuritas mētis vestre Trenoꝝ.iiij. Denigrata est sup carbones
facies eorum

¶Caplm.xiij. Jn quo Judei ⁊ bene sine pastore esse dicun
tur ⁊ qd sepe Moysem ꝓphetam tētauerunt occidere Messi
am vero interfecerint.

DJcitis profecto vosipsi Moysen de vobis dixisse. ꝙ eritis sic
oues sine pastore. qd ⁊ nūc plane experimur in vobis impletum
Quod qdem ⁊ optimo iure vobis ita obrigisse: nemo nunc est
qui ignoret Quando pastorē verū neq̃ recipe eum neq̃ sequi
dignati estis vnq̄ Jdez quoq̃ ipemet dn̄s de vobis conque
ritur ꝑ ꝓphetaz: Esaie.liij. Omnes nos quasi oues errauimus Unusq̃sq̃
in viā suam inclinauit Hic fuit sane pastor ille qui aiam suā ꝓ ouibꝰ suis
posuit. Esaie liij. Pro eo ꝙ tradidit in morte aiam suam Sed ⁊ hunc occi
distis Esaie vbi sup Propter scelus popli mei ꝑcussi eū. Zacharie.xiij. Per
cutite pastorē ⁊ dispgeatur oues gregis Uerū ⁊ in hunc quoq̃ modū cete
ros vestros ꝓphetas tractastis Quēadmodū de zacharia ꝓpheta dn̄i scptū
est Paralipo.ij.capl.itez.xxiiij. Quē interfecistis īter templū ⁊ altare Uer
ba aūt rei geste sic habēt Spiritus itaq̃ dei induit zachariam filiū iaiede
sacerdotis ⁊ stetit in ꝯspectu populi ⁊ dixit eis Hec dicit dn̄s Quare trās
gredimini ꝑceptū domini qd vobis nō ꝓderit ⁊ dereliquistis dn̄m vt de
relinqueret vos Qui tūc ꝯgregati miserūt lapides in eū iuxta regis imperi
um in atrio domus dn̄i Neq̃ vero nō solū tam crudeliter seuistis semꝑ in
ꝓphetas ipos sz ⁊ in ipsum Moysen qui qdem ea ipsa que de aliis ꝓphetis
futura erant longe ante ꝓuiderat De quo ⁊ vos ipimet testimoniū exhibe
tis atq̃ plane fatemini qd in omnibꝰ quoad expedire sibi videbatur benefe
cerit vobis Sed hec tum ⁊ hmōi minime aiaduertistis vt mos vester semꝑ
fuit Et si idem Moyses vos quasi humeris suis gestasse visus sit ꝑ desertū
veluti mater filios suos Numeri.xi. Et cur imposuistis pōdus vniuersi po
puli huiꝰ sup me. Nunqd ego ꝯcepi omnē hanc multitudinē vel genui eā vt
dicas mihi porta eos in sinu tuo sicut portare solet nutrix infantulū Uerū
hec eius beneficentia erga vos qd ꝓfuit. parū ꝓfecto Jmmo magis obfuit

Siquidem illū sepius tentastis occidere Exod. xvij. Adhuc paululum et lapidabit me Numeri. xiiij. Cūq̧ clamaret omnis multitudo: ⁊ lapidibꝰ eos vellet opprimere Sed vt de illꝭ ⁊ moyse taceā. ad verum veniamus messiam cui nec credere vnq̄ cordi voƀ fuit. q̄uis plurima signa atq̧ miracula ab eo fieri vidistis. nec audire eius v̄ba quiuistis: sed more vestro in eum vt canes rabidi sepius irruistis quasi p̄dam ab illo reportaturi postremo aūt cū eū diutius ferre nequiuissetis morte turpissima illū damnastis ⁊ occidistis Unde ⁊ illꝰ de voƀ conqueri potuit verus ille Messias qđ scriptū est Numeri. xiiij. Usq̧ quo detrahet mihi populus iste q̄usq̧ nō credent mihi ī omnibꝰ signis q̄ feci corā eis Hunc vestri o Iudei somniatorē dicere non verebantur ⁊ iam eū talem facere voluerūt Sed tamē nequiuerūt

¶ Caplm. xiiii. In quo christus moyse maior verus messias esse ostendit̄ ⁊ eius doctrina sūmope extollitur.

¶ Christianus continuat.

Nunc aūt vt ad rem veniam christus deus noster nō a se venit. neq̧ somnia narrauit. neq̧ vos alienos deos colere docuit. sed missus fuit a patre suo celesti v̄itatem aptissime demōnstrauit. deum p̄rem suū celestem honorandū ⁊ colendum ꝯstantissime clamauit Sin vero talis non fuisset: ꝓculdubio eius doctrina iam olim explosa fuisset. immo vt venti in auras abijsset euanuissetq̧ Quo modo ⁊ multoꝝ alioꝝ qui se christos etiā ausi sunt ꝓfiteri. doctrina nulla iam extat sed nec vestigiū quidem vllum remāsit doctrine illoꝝ Quare non satis recte scp̄turā illā intellexerūt ipi iudei in qua habet̄ Si quis somnium se vidisse dicat ⁊ p̄dixerit signū atq̧ portentū ⁊ euenerit qđ loquutus est ⁊ dixerit tibi eamus ⁊ sequamur deos alienos q̄s ignoras ⁊ seruiamus eis: non audies v̄ba ꝓphete illius aut somniatoris. q: tentat vos dn̄s ꝓpheta aūt ille aut fictor somnioꝝ interficietur que locutus est vt auerteret a domino deo vestro Nōne iam satis ꝑcipis hūc nostꝝ Messiam nō somniatorē fuisse s; potius: si apte veritati nō velis refragari: illū agnoscis christū Qđ ⁊ miracula in p̄mis ostendere potuerūt que fecit inter vos non ꝓpria fretus v̄tute sed virtute patris sui q̄ in celis est a quo ptātem miraculoꝝ faciendorum accepit: ⁊ verba ipius id etiā manifestarunt Quippe quod nihil dixit nisi qđ erat verissimū nihil suasit nisi quod maxime salutiferꝝ esset. nihil docuit nisi optimū. hic certe ille est christus qui ab eterno ad tale negotiū predestinatus est a p̄re suo anq̄ mōtes fierent qui ⁊ vos quoq̧ rebelles p̄nouit qui in christū hunc filiū suum nō essetis credituri Propterea voluntate eius factū est vt in diuinis scripturis plana omnia haberent̄ vt nō esset vl̄ de v̄ra ꝑfidia voƀ vlla esset excusatio vt me q̄ iam audies. Quid est ꝙ vos ipsi voƀ ꝓphetā suscitandū petistis Nōne hunc demū suscitauit quē ante vobis ꝓmiserat. Deut. xviij. Prophetā suscitabo eis de medio fratꝝ suoꝝ similem tui. ꝓphetam de gente tua ⁊ fratribus tuis. sicut me suscitabit tibi dn̄s deus tuus Ipsū audies vt petisti a dn̄o deo tuo in oreb. Certe o Iudee nō poterāt hec verba in se nō ꝯtinere misteriū aliqđ eo ꝙ bis dixit ipe se suscitaturū ex gente tua ꝓphetā similem tui Insuꝑ aūt addit Et ponā v̄ba mea in ore eius Intelligis credo nūc hunc de quo loquor nō a semetipso venisse Sed ⁊ hic iterū diligenter aduertendū est tibi o Iudee ꝙ ꝓpheta ille maior erat q̄ Moyses. de quo dn̄s ipse loquutus erat ꝙ talem ꝓphetam

f

suscitaturus erat cū ait suscitabo in te ꝓphetam similē tui Sed quid est ꝙ
ante locutus est de Moyse ipo. Nūeri. xij. Erat eñ moyses mitissimus su
per om̄es homines q̄ morabātur in terra Ac nō talis seruus meus Moy-
ses Attamē dicit Deut. xxxiiij. Et non surrexit ꝓpheta vltra in israel sicut
Moyses Que verba sonare videntur ac si docere voluisset Qui futurus est
maior erit moyse Quod q̄dem ꝛ Moyses ipe in spiritu cognouit ventu-
rum vtpote aliquē post se q̄ multo maior ipo esset Quapropter ꝛ ipe quoqꝫ
dn̄m obnixe rogauit aliquotiēs. vt talem q̄ sese maior esset ꝓphetam mitte
re vellet Unde factū est vt cū nimiū in orōnibus illis suis ꝑsisteret Moy-
ses: domin⁹ illi iratus increparet durissime Exod. iiij. Obsecro inquit do-
mine mitte quē missurus es Iratus dominus in Moysen ꝛc.

¶ Caplm. xv. In quo iudei acerrime castigantur ꝙ alium messiam q̄z christū expectant ꝛ eorum modus orandi adijci tur ¶ Christianus continuat.

SEd ꝛ nūc bone vir age dic quid sit qd̄ hec sibi verba velint: Deu
tro. xviij. Ubi ipe de se loquitur dn̄s Ego vltor existam. Non
ne igitur hec vba vobis insinuare videntur hūc ipm esse verum
messiam qui iam in mundū venit: quē diu ante ꝛ desiderastis ꝛ
sepius vocastis Et tamē aliū adhuc indies atqꝫ indies expecta-
tis. quē ꝛ quotānis in die circūcisiōis vr̄e simul vno ore om̄s inuocatis vt
tandē veniat vos ab istis calamitatibꝫ redempturus Inuocatio autē ipa
hunc in modū fit. Qui fuit ante solem ꝛ qui post solem ipm semp erit Hic
veniat ad saluandū nos: Ps. Sit nomē eius bn̄dictum in scl'a ante solem
ꝑmanet nomē eius Hic quidē rex erit nō modo in isrl' sꝫ ꝛ in vniuerso mun
do O magna vestra dementia ne dicā furor Hic iā dudū venit ꝛ tamē vos
illū adhuc expectatis Certe sero nimis expectatis illū Etiā certe dicere sunt
matutine pces. quas: vt videtur: dormiendo nimiū diu neglexisse videmini
Sunt anni mille quingenti octo quibꝫ ille mūdo illuxit hoc est in mundū
hunc venit Sed quē vos tn̄ neqꝫ vt regē neqꝫ vt messiam vestrū cognouis
ꝛ ꝑinde nec suscepistis Hic ꝑfecto fuit ille messias qui in lege vobis ꝓmis
sus est. ꝛ qui ex vobis nasci dignatus est ꝛ inter vos versatus nō sine miracu
lorum opatiōe. nec sine veritatis sermone atqꝫ doctrina De quo Baruc. Post hec
in terris visus est ꝛ cū hominibꝫ cōuersatus est Sane hic ille idē est christus
qui vos omnē docuit veritatem: qui infirmos vr̄os curauit et sanauit. cecos
insup vestros illuminauit. claudos ambulare fecit. leprosos mūdauit. mor
tuos q̄qꝫ suscitauit. Que om̄ia ꝛ sil'ia ꝑpria diuinitate inter vos opatus est: qd̄
sane ab aliis aut de aliis nūqꝫ auditū est: vos tamē ipa eius opa potestati
demonū tribuistis q̄si ille iā cultor demonū non destructor potius fuisset
illorum ꝙ certe exitus manifestissime ꝓbauit Ubi eñ demones nūc coluntur
vt ante eius aduentū Uerū vos vt hoīes durasis dure ceruicis ꝛ mali ꝯsilij.
sanā spreuistis doctrinam sed nec ꝑ nimia mentis vestre obstinatione eam
ꝑcipere potuistis Itaqꝫ erubescendū vobis nunc maxime est: qui videtis
iam doctrinam eius a gentibus receptam esse: quibus tamē minime ꝓmis
sus fuit Qui nec ipsum coram audire potuerūt vt vos sꝫ tamē statim postea
qꝫ discipulos tantūmodo eius audissent. amplexi sunt fidem eius atqꝫ do
ctrinam An vos sapientiores gentibus estis:

¶ Capl'm. xvi. In quo rephenditur q̄ iudei ipsi inuerecūdi Moysen contēnentes deos sibi fusiles fecerint item ⁊ alia de mōte syon adduciūtur ¶ Christianus cōtinuat

Hec aūt si tibi satis esse nō videtur vt tandem erubescas: pudeat te saltem vicij eius atq̧ peccati qd̄ in oreb ꝯmisisti Exod. xxxij. Surge fac nobis de⁹ qui nos p̄cedāt. Moysi em̄ viro huic q̄ nos eduxit de terra egypti: ignoramus quid acciderit Deut. ix. Nam ⁊ in oreb ꝓuocasti eū ⁊ iratus delere te voluit quando ascendi de mōte: Ps. Fecerūt sibi vitulum in oreb ⁊ adorauerūt sculptile. Hactenus illi. Quid tu aūt nunc dicas de oreb. Nōne vos nec hūc messiā vobis elegistis quādo in vnuz ꝯgregati eratis Deut. xviij. Ipsum audies vt petisti a domino deo tuo in oreb quādo concio ꝯgregata ē atq̧ dixisti ⁊c̄ Hinc iā pater leuitas tua q̄ nūc quidē syon atq̧ hierusalē adducis cum aliquid ꝑ te ostēdere voles nunc v̄o abs te longe ꝓijcis quasi oblitus esse videaris syon atq̧ hierusalē. Ps. Si oblitus tui fuero hierusalem ⁊c̄ Syon in medio fuit hierusalē Ex quo salus tua ꝓdijt tota. vtinā agnosceres Esaie. xxvi. Propter syon nō tacebo ⁊ propē hierl'm non quiescā Idē. xxvi. Dicite filie syon ecce saluator tuus venit. ecce merces eius cū eo Idē. xlvi. Dabo in syon salutē ⁊ in hierl'm gloriam meā: Johelis. iij. mundabo sanguinē eorū quos mūdaueram ⁊ dn̄s ꝯmorabitur in syon Sane hanc viam malitiam ⁊ v̄sutias Moyses iam diu an̄ cognouit Deut. xxxi. Noui em̄ q̄ post mortē meam inique agetis ⁊ declinabitis cito de via quā p̄cepi vobis hieremie. xvi. Vere mēdatium possiderūt patres nostri At non tamē verecūdamini vos aut erubescitis de via impudētia qua sacras l'ras tam praue. tam torte. inuertere conamini Hieremie. xxiij. Et ꝑuertistis v̄ba dei viuētis domini exercituū dei nostri De syon aūt ⁊ hierl'm oīs ferme ꝓphete vestrī ꝓphetauerūt. quo pacto inde prodibit atq̧ apparebit deus Esaie. ij. Quia de syon exibit lex ⁊ verbū dn̄i de hierl'm Verū vos tamez veritati adhuc resistitis neq̧ credere vultis libris vestris quibus nos christiani credimus ipsosq̧ recipimus ⁊ christū esse ꝯfitemur qui nō nobis sed vobis in lege promissus erat vt saluos faceret oīs gentes terre Johelis. ij. Omnes gentes quascūq̧ fecisti veniēt ⁊ adorabūt In qua sane re oīs vestri libri atq̧ prophete omnes numero circiter xxiij. testimonio nobis sunt qui ⁊ ipi sufficiētes nobis sunt quibus credamus Quapropter o Iudei vos merito nobis christianis gratificari deberetis q̄ vestros libros tāti facimus vt eos inter nostros collocemus ⁊ ānumeramus illis haud quidē alio pacto q̄ꝫ tunica inferior ꝯiungitur tunice sup̄iori

¶ Capl'm. xvii. In quo maxime iudeus conuincitur q̄ deū in mōte sion fuisse ꝑnegat ⁊ q̄ legem suam male augeant ¶ Victor loquitur

Hic nunc ipse Iudeus effugium querit quoniam credere non vult deum vnq̧ in syon fuisse hoc est christum nostrum Quod ex eo patet Nā in diebus sabbatorū suorum orationē habens ipsi iudei ad deū que quidem oratio his verbis explicata est Esaie. lij. Quia oculo ad oculū videbūt: cū cōuerterit dn̄s syon

Hebraice Hic Notandū ꝙ vbi latinus textus habet ꝯuerterit hebraicus
habet reuerterit Verba aūt hebraice sic hebēt Ex quibus ꝗ verbis poteris
illum cōuincere ⁊ ab errore reuocare atꝫ informare ex eo ꝙ dicit deū rursum
aliqñ venturū in syon Q; si reuertetur olim manifestū est illū iā aliqñ fuisse
Vnde nullū ei iam subterfugiū patet Ps. Et ibunt de ꝟtute in virtutem
videbitur deus in syon Johelis. ij. Et filij syon exultate ⁊ letamini in dn̄o
deo vestro Quia dedit vob doctorem iusticie Idem. iij. Et scietis quia ego
dominus deus vester habitās in syon in mōte scō meo Cum aūt ⁊ tu dice
re soles non licere cuiqꝫ aliquid addere ad dei ꝑcepta neqꝫ detrahere quicqꝫ
Quid ergo est ꝙ vos ea tam longe lateqꝫ ꝑ arbitrio vestro extendistis. An
non illō ꝗ longe ante de vob deus ꝑsciuit Deut. xxxi. Scio em̄ cogitatio-
nes ipius quid facturus sit. Ob idqꝫ ipe dn̄s vob ꝓhibuit vt nec addere
tis ad legem quicqꝫ neqꝫ subtraheretis Tam etsi in eius id situꝫ est potesta
te eam ꝑ sua inenarrabili volūtate aut augere aut minuere Ps. Cocrescat
ut pluuiam doctrina mea. fluat vt ros eloquiū meū Sic ꝗ ⁊ te admoneat
vt ꝓphetam illū christū dico nr̄m recipere atqꝫ audire velles quē ipse vobis
missurus erat Deut. xviij. Ipsum audite Et paulo ipē q̄si increpās minat
illis si qs ex vobis illū ꝯtēnere deꝑhenderetur Qui aūt ꝟba eius (inquit)
que loquitur in noīe meo audire noluerit ego vltor existam

¶ Caplm̄. xviii in quo iudeus negat christū fuisse qui in lege promissus erat ⁊ multa allegat que in aduentu christi fieri deberent.

AD hec quidē nouissime a te ꝓlata verba respondere non sub
terfugiam etsi ad ꝑcedentia multa in presentiarum non vacat
¶ Christianus Audire quidem abs te expecto responsionē
sed vtinā veracem ¶ Judeus Cū dicitis ex deutronomio
capi. xviij. Christum vestrum illū esse ꝓpherā quē dominus de
us se missurū nobis pollicitus est ⁊ hūc esse verum ipm̄ Messiam asseritis I
quem nobis iudeis ꝟbis tantū ꝑsuadere conamī vt ⁊ nos credamus Certe
in vanū laboratis Non em̄ nos tam faciles erimus vnqꝫ vt hoīem aliqueꝫ
talem qualem vos nūc deū esse creditis et hoīem: deum esse credamus In
ea sane sententia longe a vobis discedimus Q; nondū credimꝰ illū venisse
Nā ex scripturis nostris plane edocti sumus: ꝙ in illius aduentu tanta erit
orbi terrarū pax ⁊ tranquillitas Esaie. xi. Vt ⁊ lupus simul cū agno habi-
taturus sit ⁊ pardus cū hedo accubaturus pauerit ⁊ vitulus simul i agro
cum vrso humiliabūturqꝫ tūc sese etiā mōtes ⁊ colles Esaie. xl. Omnis val
lis exaltabitur ⁊ oīs mons ⁊ collis humiliabit Idē. xi. Habitabit lupus
cū agno ⁊ pardus cū hedo accubabit ⁊ vitulus ⁊ vrsus pascent simul Ibi
requiescent catuli eoꝝ leo quasi bos comedet paleas et delectabitur infans
ab vbere sup foramine aspidis Esaie. ij. Et conflabūt gladios suos in vo
meres ⁊ lanceas suas in falces Michee. iiij. Non leuabit gens ꝯtra gentē
gladiū Sed horū adhuc nihil factū esse ꝯspiciamus Quin potius ꝯtra bel-
la vndiqꝫ populus omnis tūc vt nūc totuꝫ mundū occupant Hinc ꝑfecto
nos recta ducti opinione aliū expectamus messiam et quidem verū. qui cū
venerit omnia illa que dixi ita euenient Nec tamē si nō statim vt petimus
atqꝫ cū desideramus venerit desperandū nobis est Abacuc. ij. Si morā fe
cerit expecta illū quia veniēs veniet ⁊ nō tardabit Esaie. xxx. qꝛ deus iudicij

dominus Beati oēs qui expectant eū Daniel.xij. Beatus qui expectat et puenit ad dies mille. Hic christus noster vbi venerit pacificus erit: ꝛ pax eius nō habebit finē. Esai.ix. Princeps pacis multiplicabit.eius impiū et pacis nō erit finis. Idē ipse nobꝭ pacē faciet cū omī pplo. Nō certe messias vester nondū fecisse cōprobat. Immo ab eo tpe quo ille natꝰ est ꝛ ꝑ deo inter vos habitꝰ atqꝫ cultꝰ vt dās: plura mala surrexerūt quā antea vnqꝫ.

¶ Capl'm.xviij. In quo pessimus iudeus sacram scripturaꝫ peiorem in ptem interp̄tatur ꝯtra christū saluatorē nostrū ꝛ multa de suo futuro messia p̄dicat queꝫ tn̄ hō fatuꝰ ignorat.

IUdeus. Preterea aūt si messias ille vester vere credendus est fuisse messias: vt vos astruitis: quō stare aut saluari pōt qđ ipse ait. Qui non oderit p̄rem suū aut m̄rem aut fratres ꝛ sorores ꝛ pueros ꝛ soceros atqꝫ socrus: non erit me dignus. Cum tñ idipsum in lege p̄ceptuꝫ sit. Erit ergo idem sibi aduersarius ꝛ ꝑinde nequaqꝫ deus ꝙ esse nequit. Sic eñ in lege scriptū est Eccl'ia.l. Honora patrē tuū ꝛ gemitus m̄ris ne obliuiscaris. Eccl'ia.iij. Qui honorat patrē suum vitam viuet longiorē Exod.xx. Honora p̄rem tuū ꝛ m̄rem tuā vt sis longeuus sup terrā. Et iam ex te quero an vos etiā precepta decalogi seruatis. Nō si ea seruatis videmini plane illi messie vestro ꝯtrauenire. An nemo iā suam diliget vxorē. Nemo p̄rem aut m̄reꝫ? Id sane ꝯtra oēm pietateꝫ atqꝫ scripturā Geñ.iij. Quāobrem relinquet hō p̄reꝫ ꝛ m̄rem ꝛ adherebit vxori sue. Et Ruth adhesit socrui sue plura sane hmōi sunt, que in mediū afferre possem que tamē nunc breuitatis causa amittere statui. Ex quo patet vos christianos vel non recte intelligere scripturas sanctas vel mentibus esse animo obstinatis. Sic ꝛ de pace. Nā si deus est: vt vestra fert opinio: sibimet ipse aduersari facile ꝓbabitur. Ait eñ non veni mittere paceꝫ in terram sed gladium. Hec quidem atqꝫ alia multa his similia nostro Messie minime cōueniunt. Nam messias ille noster quē nos expectamus: cū pace adueniet: vt supra dixi: ꝛ pacē secū afferet ꝛ pacē nobis faciet cum omī populo in terra. Et id quideꝫ non ab re Siquideꝫ de eo scriptum est. Eritqꝫ ipse expectatio gentiuꝫ ꝛ congregabit oēs populos ꝛ ad se venire faciet. ¶ Unde notandū hic est ꝙ verbuꝫ ꝯgregare in nostra lingua quattuor cōplectitur litteras quibus quadruplex populi significatur diuersitas. Hij autē sunt Iudei Christiani Gentiles atqꝫ Tartari. Hic igitur cuꝫ venerit nos iterum in hierusalem introducet in terraꝫ patrꝫ nostroꝝ. Unde de nobis ait. Tollaꝫ quippe vos de gentibus ꝛ congregabo vos de vniuersis terris. De qua etiam ꝯgregatione nostra scriptum est Ezechiel.xxxvi. Et adducā vos in terram vestram Hoc ꝑfecto nihil messias ille vester egisse aut fecisse ꝓhibetur atqꝫ probatur. Quid igitur si vos christiani illudi vultis: nos certe id summope cauebimus ne hoc pacto vnqꝫ illudamur. iuxta illud Eccl'ia.ij. Sapientis oculi in capite eius. stultus autē in tenebris ambulat. Hinc qꝫ planum est ꝙ nihil vere asserere potestis vos christiani de christo vestro O miseri christiani: qui putatis nos iudeos nimium diu dormiendo matutinas neglexisse horas Non sic impij non sic. At qđ iā repetaꝫ de messia ꝛ christo nostro: cum frustra id forte faciam Repetam tamen christus atqꝫ messias ille noster pacificus: vt supra iā dixi: veniet. ꝛ vt de eo scriptum est Ozee.ij.

Arcum ⁊ bellum conteret de terra ⁊ dormire homines facit fiducialiter va
desit vt satis adhuc oportune matutinas horas obseruare valeamus.

¶ Caplm. xx. In quo iudeus dicit antiquos olim prophe tas eadem miracula fecisse que christus fecit ⁊ ergo christum deum fuisse negat. ¶ Iudeus continuat.

ET dicitis quidez semp vos o christiani de m̄ltis ⁊ magnis mi
racutis que fecerit vester messias Vn̄ merito recipiendus. ē at
ꝙ colendus vt deus. At vero hec nobis mīme sufficere vident
vt talis credatur. Qm̄quidē que de illo predicatis ⁊ nostri quo
ꝙ prophete talia ⁊ similia fecisse ꝓhibent. vt ꝙ dicitis messiaz
vestruz ieiunasse quadraginta diebus totidemqꝫ noctibus Id certe ⁊ moy
ses fecit. sicut legitur Exod. xxxiiij. Itē Deut. ix. Fuit ergo ibi cum domino
moyses. xl. dies ⁊. xl. noctes panē non comedit ⁊ aquā no bibit. Sed ⁊ he
lias similez suauit abstinētiaz in cibo atqꝫ potu Regū. iij. ca. xix. Et ambu
lauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus ⁊ ⁊ quadraginta nocti
bus. Inter nostros ꝙ̄ inuentus est aliquis qui hoīes centū paucis panib9
pauerit. vn̄ etiam reliquie supauerunt Regū. iiij. ca. iiij. Hec dicit em̄ dn̄s
Comedēt ⁊ superit posuitqꝫ corā eis. qui comederunt ⁊ supfuit; iuxta ver
bum dn̄i. Et vester quidez messias: vt dicitis: leprosos mūdanit. An nō he
lizeus ex nostris vnus sītem curā egit in Naamā principe milicie Regum
iiij. ca. v. Et restituta ē caro eius sicut caro pueri parauli ⁊ mūdatus ē. Ve
ster item messias cecum quendaz illuminauit Num ⁊ Thobias patri suo
grandeuo visum restituit; Thobie. xi. Traxit ab oculis ei9 statimqꝫ visum
recepit. Sed an illud nō ꝓ miraculo ducitis qd̄ legitur Deut. xxxiiij. Moy
ses erat centū atqꝫ viginti ānoꝝ qn̄ mortuus ē ⁊ non caligauit oculus ei9.
Similiter ⁊ vester messias dicitur mortuos suscitasse An nō simile quid fe
cit Helias Regum. iij. ca. xvij. Et reuersa est aīa pueri intra eū ⁊ reuixit Itē
et helizeus eadez vsus est virtute mortuos suscitandi Regū. iiij. ca. iiij. Et
calefacta est caro pueri. Atqꝫ hi quidē hoīes fuerūt vt vester christus Verū
nēo ex ill' se deū ausus ē vnqꝫ fateri; quēadmodū vr̄ xp̄s se deū eē ꝓstat9 ē

¶ Caplm. xxi. ⁊ pulcherrimū. in q̄ christian9 iudeo ad obie cta rn̄det eūqꝫ rerum diuinarū asserit ignarum.

CHristianus. Non putauerā certe neqꝫ de te id existimaue
ram ꝙ homo esses tam rudis tam incultus imo tam imperit9
in disputando precipue atqꝫ maxime cum inter tuos Rabbi
atqꝫ magister ⁊ sis ⁊ habearis. Siquidez sacras l̄ras non alio
pacto intelligere aut scis aut didicisti ꝙ̄ verba ipsa sonāt ac ia
cent hoc est qui l̄ralem tantūmō sensuz sequeris pretermisso ꝓfundiori san
ctarum scripturarū sensu. Quid sane ineptius ꝙ̄ cogitare sic prophetas de
christo locutos esse qui non aliter christū venturū intellexissent ꝙ̄ vt in terris
dn̄aretur essetqꝫ rex futurus iudeoꝝ. Itē ⁊ de alijs simili mō vt exēpli grā.
Cum Esaias presciuit habitaturū lupū cū agno ⁊ pardū cū hedo accubatu
rū ⁊c. Qui certe id non altius intelligit puerilis om̄is homo hic ē; ⁊ meras
concipit ineptias longe proinde aberratis a vera intelligentia scripturaruz
o iudei Quis iam hinc vestras feret stulticias; Audite salē Rabbi salomo

nī ⁊ ceteros vestros Rabbi. Cum igitur propheta ait montes sese inclina-
turos ad aduentum messie vestri. id cum non intellexit de ipsis reuera mon-
tibus: ſʒ de principibus atqʒ regibus terrarū ⁊ populoꝝ qui inter homies
vt montes habentur inter valles. Hi se humiliabūt cum venerit ille q̄ ven-
tur⁹ ē vt vos adhuc obstinata mēte creditis: ſʒ quē nos iaʒ venisse credim⁹
Que quideʒ principū atqʒ regum humiliatio erga christū messiam nostruʒ
sepius comperta ē ⁊ approbata. Cuius simile quid in Nabuchodonosor
magno illo rege accepimus Daniel. iiij. Responditqʒ rex ⁊ ait Nonne hic
babylon ciuitas magna quā ego edificaui in domū regni in robore forti-
tudis mee: ⁊ in gloria decoris eius. Cumqʒ ſmo adhuc eēt in ore regis: vox
de celo ruit. Tibi dicitur nabuchodonosor rex regnū tuuʒ trāsibit a te ⁊ ab
hominib⁹ eiicient te et cuʒ bestijs ⁊ feris erit habitatio tua fenuʒ quasi bos
comedes ⁊ septē tēpora mutabūtur sup te donec scias ꝙ dominetur excelsus
in regno hoim ⁊c. Verū cū ipse intellexisset supra se esse aliū maiorē ⁊ regē
excelsioreʒ: humiliauit se corā dn̄o deo Daniel vbi supra. Igitur post finem
dierū ego nabuchodonosor oculos meos ad celū leuaui ⁊ sensus meus red
ditus est mihi ⁊ altissimo bn̄dixi. quia potestas eius ptās sempiterna ⁊c.
Eadeʒ quoqʒ ⁊ similis fere intelligentia reliquoꝝ est que in scripturis san-
ctis hoc pacto passim narrant: que nisi ad altiorē intellectū referant occidūt
potius ꝙ̄ viuificeat vt ꝙ vitulus ⁊ leo ⁊ ouis simul morabunt pascentur-
qʒ. In his sane locutionibus mysteria latēt que qui intelligere nequit. ab-
stineat potius a lectione hmōi. Itē ꝙ in scripturis legūt animalia inha-
bitatura montē domini: id ita accipe vt ipsa pre se ferunt verba: irrationa-
bile prorsus ē. Siquidē in eisdeʒ sanctis scripturis inuenit a deo prohibi-
tum vt nec homo nec iumentū tangat montē dn̄i Exod. xix. Siue iumentū
fuerit siue hō non viuit oms qui tetigerit montē. Quid ergo inqs: Per
aialia hmōi de qbus sacre lr̄e passim meminerūt hunc in modū: intelligi
debent pctōres ipsi qui indigni iudicātur accedere montē dn̄i facientibus
hoc quidē peccatis coꝝ. Hinc ps̄. clamat. Quis ascendet in montē dn̄i ⁊c.
Unde nunc ipse experieris: credo: cuius ego iam ante te monuerā: ꝙ vide-
licet plus vigoris bruta animalia habere cognoscunt ꝙ̄ vos bruti certe ꝙ̄
similimi homines ad percipiendū mysteria dei. Quod sane ipsum iob non
latuit Iob. xij. Nimirū interroga iumēta ⁊ docebūt te ⁊ volatilia celi ⁊ in-
dicabunt tibi. Sed ⁊ hoc ipsum dn̄s conquerit de vobis ꝑ Hieremiā ꝓ-
phetā Hieremi. viij. Miluus in celo cognouit tēpus suū: turtur ⁊ irundo
⁊ ciconia custodierūt tēpus aduentus domini sui. populus aūt non cogno-
uit iudicium domini. Esai. j. Bos cognouit possessoreʒ suū ⁊ asinus prese-
pe domini sui Israel aūt non cog̃uit me Esai. xliij. Et glorificabit me be-
stia agri dracones ⁊ strutiones. Nunc o iudei ꝯsidera te ipsum ⁊ cognosce
deinceps saluatorem tuum. ⁊ quidem eo magis ꝙ bruta animalia eum cog-
nouisse iam perhibeantur. Quod autem in huiusmodi locutionibus sacre
scripture alia nonnunꝙ̄ intelligentia querenda est: argumēto est id quod in
Genesi legitur de Iacob patriarcha qui vocatis ad se filijs suis duode-
cim vt annūciaret illis que ventura erant in diebus nouissimis ita ad illos
locutus est Catulus leonis iuda Isachar asinus fortis fiat Dan coluber in
via. neptalim ceruus emissus. benyamin lupus rapax ⁊c. Quid putas o
Iudee Nunquid aliquando ita euenit vt esset postea ꝙ̄ dicta hec sunt ab
Iacob patriarcha de filijs singulis Alius quidē leo aut certe catulus leo-

nis·alius asinus·alius coluber. alius vo cerũus alius item lupus rapax.
Sic ⁊ de aliis multis qui ad hunc fere modum in scripturis diuinis dicta
inueniuntur. Cuiusmodi sunt. Psal'. Increpa feras arundinis Item So
phonie.iij. Iudices eius lupi. Hester.xiiij. Tribue sermonẽ compositum
in ore meo in conspectu leonis ⁊ transfer cor illius hominis sane feras per-
timescunt. Quo ergo pacto fere cum hominibus versabuntur vel in feras
transferentur. Nonne moyses ipse vester serpentes extimuit: Exod.iiij. Et
versa est in colubrũ ita vt fugeret moyses. Atq; has quidẽ inimicicias inter
hominẽ ⁊ serpentẽ dñs ipse constituit. Geñ.iij. Inimicicias ponaz inter te
et mulierẽ ⁊ semẽ tuũ. Ps. Sup aspidez ⁊ basiliscum ambulabis.

¶ Capitulũ.xxij. In quo christianus sacras lit teras sane intelligendas dicit quas ⁊ mystice in-terpretatur. ¶ Christianus.

CUm itaq; hec sese ita habeant cauendũ tibi ne temere de scrip-
turis sanctis iudiciũ feras: vt non a feris hoc est a demonibus
rapiaris mordearisq; Hiere.viij. Quia ecce ego mittã vob ser-
pẽtes regulos quibus non est incãtatio ⁊ mordebũt vos. Itez
Audite celi dentes bestiarũ immittã in eos cũ furore trahentiũ
sup terã atq; serpentiũ. Neq; vero hec temere nunc tibi dico forte quia non
satis intelligis cur sacre littere in figuris nobis nonnunq; loquantur. Nõ
certe numeroz liber testatur de serpẽte eneo ad aspectũ qui ꝑcussi erant a ser
pẽtibus in deserto sanati sunt Numeri.xxi. Quo cuz ꝑcussi aspicerent sana
bantur Ecce serpens ille eneus figura erat alterius serpentis vt ore christi
iesu de quo postea latius dicemus. ¶ Et nota ꝙ verbũ aspicere in hebreo
sonat acute ⁊ diligẽter intueri. Exod.iij. Non em̃ audebat ꝯtra deũ. Numeri
xxi. Quo cũ ꝑcussi aspicerẽt. Zacharie.xij. Et aspiciẽt me quẽ crucifixerunt.
Fac serpentẽ eneum ⁊ pone eũ ꝓ signo. Michee.vij. Ego aũt ad dñm aspi
ciam: expectabo dñm deũ saluatorẽ meũ. Itaq; postea ꝙ serpens eneus in
ligno suspensus fuit vt aspiceretur a cunctis. tunc neq; moyses neq; aliorũ
quisq; de vestra gente serpẽtes fugit aut timuit ꝙ ad eius aspectũ quicunq;
ꝑcussi erant: salui mox fierẽt. Quod aũt preter hec ipsa dicis ad aduentum
vtiq; messie gladios ꝯuertẽdos eẽ in vomeres ⁊ lanceas in falces nisi sane ad
illum quoq; intellectuz referas quẽ supra exposuim⁹: videberis prorsus de
lirare ⁊ mentis tue inops esse. Quo circa nisi recedatis ab illa animi vestri
ꝑtinacia atq; obstinatione mentis circa sacras scripturas falso exponẽdas
verendũ profecto est ne dei gladius sup vos veniet. Esdre.iiij.ca.vij. Gladi
us eos comedet. Esai.i. Si acuero vt fulgur gladiuz meum Ps. Et si me
ad iracũdiaz ꝓuocaueritis: gladius deuorabit vos. Hinc est: vt ⁊ supra te
iam commonefeci: vt mala que dominus aliis gẽtibus facere proposuit: su
per vos tandez veniant ⁊ obruant vos vndiq;. Quod igitur gladij conuer-
tendi erant in vomeres ⁊ lãceas in falces: quẽadmoduz ipse quoq; ais: si ita
accipere placet vt verba ipa iacent. certe iam dudum in vobis ediuerso acci
dit non immerito vt in vestram perniciem vomeres in gladios versi sint et
ligones in lanceas iuxta illud Iohelis.iij. Concidite aratra vestra in gla-
dios ⁊ ligones vestros in lãceas Uerũ nob ṽm xp̃ianis lõge aliẽ euenit ac I.

Quando quidē messias noster christus tum maxime gladios atq̨ arcus et
lanceas diminuit ⁊ fregit: cū infernū ipm prorsus destruxit atq̨ exinaniuit
Unde factus est nūc in pace locus eius et locus habitationis eius in syon
Ps. Ibi ꝯfregit potentias. arcū. scutū gladiū ⁊ bellum. ⁊ factus est in pa
ce locus eius ⁊c Judicum. v. Noua bella elegit dominus. portas hostium
ipe subuertit Ps. Qui educit vinctos in fortitudine. silr eos qui exasperāt
qui habitant in sepulchris Esaie. xlv. Portas ereas ꝯteram et vectes fer-
reas confringam ⁊ dabo tibi thesauros absconditos in archana secretorū.

¶ Caplm. xviij. In quo de auctoritate agit͛ quā iude' male intelligit ꝙ montes sese in aduentu veri messie humiliabūt ⁊ alia de Judith muliere adiiciunt͛. ¶ Christia. ꝯtinuat

Obijcis nobis ꝗ̄ o Judee ꝙ nondū mōtes inclinati sint ⁊c de
quibus sup̄ disputatū a te est aduersum me Etiam fortassis
opinatus es mihi os obstruxisse ita vt nihil habeā nūc quod
aduersum te loquar aut dicere possim Certe o Judee tu ipe ne
scis neq̨ intelligis q̄ dicis atq̨ ꝓponis Nō igitur mōtes sese
inclinabūt atq̨ humiliabunt: vt tu falso arbitraris: ita vt nō appareāt ꝓost
hac aut sint ꝑfecto id ꝑter rationē omnino dictū est ⁊ ꝯtra ordinē rerū atq̨
earū (vt sic dicā) pulchritudinē Nōne ⁊ vestri Rabbi terram vestrā cōmen
dant a mōtibus ⁊ collibꝫ Immo ipe deus ꝑ ꝓphetas eam ꝯmendasse cre-
ditur ab mōtibus ipis ⁊ fontibꝫ Deut. viij. Ubi absq̨ vlla penuria come-
des panē tuū ⁊ de montibus eius eris metalla fodiuntur De mōtibus ꝗ̄
istis loquit͛ liber ille qui apd̄ vos Thalmut inscribitur In quo ita legitur
ꝙ propter salutē hoīm deus mōtes altissimos creauit ad resistendū ꝑcipue
ventorū seuicijs qui alioquin nimio suo impetu ꝑderent ⁊ hoīes et pecora
atq̨ iumēta Quid ꝙ de montibꝫ frequēs admodū in sacris līis ꝯmemora
tio fit. Uerū huius scē mulieris longe sane alia mens erat cū de montibꝫ
loqueretur ꝗ̄ vt funditus ipi mōtes eruerentur euerterenturq̨ que ꝑ ipos
intelligere voluit Holofernem et ceteros tales pricipes ac terraꝝ dominos
Huius ꝗ̄ mulieris tanta est apud vos iudeos obseruantia atq̨ reuerentie
cultus tantus vt id ꝑter modū esse videatur atq̨ adeo vt eius festiuitatē
ꝑ octo dies venerentur ac celebrent ipi iudei Huius tamē mulieris librū
illum qui nomīe eius inscribitur nō totū habent sꝫ partem dūtaxat Sed et
diuus hieronimus eius mentionē facit in ꝓlogo in p̄mū regū qui ⁊ ea que
diximus de illa testari ita esse videtur vbi videlicꝫ. dicit ꝙ m̄lti libri sunt ve
teris testamēti q̄ aqd̄ iudeos nō recipiūtur: vt exempli gratia liber sapie queꝫ
vt quidā autumāt. Philo. cōscripsit hunc ipm nō habent iudei: neq̨ inter
suos recipiūt Uerū tamē si quid ex illo atq̨ reliquis talibus libris inueni
unt qd̄ ꝓ se ꝯtra nos christianos ꝓducāt ac ꝓferant id ꝑfecto diligentissi-
me colligunt Quod etiā in nr̄is libris fecisse dep̄hensi sunt vt ex sacro euan
gelio atq̨ epistolis pauli ⁊ reliquoꝝ apl̄oꝝ. quibꝫ tum ꝗ̄ vtuntur ad cōfo-
diendū nos christianos veluti nostris iaculis prouide vt alias ꝗ̄ te monui
bone christiane: cautos vos esse opꝫt si disputandū vobis cū illis est vl' de
industria vel ꝑ occasionē qualemcūq̨ Hactenus ¶ Uictor Non igit͛
quod de mōtibus ⁊ collibus in sacra scriptura dicitur atq̨ legitur: sic intel
ligendum vt verba ipa p̄ma statim fronte sonant: ꝙ videlicꝫ ad aduentum
messie inclinabūt sese ⁊ decident ⁊ veluti valles subsidebūt Id certe friuo-

lum animo est ⁊ absurdum plane. Nam scriptu3 est Esa.xxxi. Sic ascendet
dñs exercituū vt prebeat sup montē syon ⁊ collem ei⁹. Atq3 ita etiā cū de mō
tibus ⁊ collib⁹ sermo incidit presertim ex ꝓphetia Esaie metuunt ipsi iudei
atq3 trepidant ne ad laudē ⁊ gl'iam christifere virginis marie mōtes illi tra
hant. Hinc est ꝙ totis virib⁹ laborāt atq3 conātur imo renitūtur aduersu3
nos ⁊ quoad pñt ab ipsa lr̃a ⁊ lr̃ali intelligentia sui ꝯtexta recedere nolunt.
Nō sane ipse Esaias in spū cognouit qñ de mōtibus istis ꝓphetauit ⁊ ꝓ
pheta regius dauid: Esaie.ij. Et erit in nouissimis dieb⁹ paratus mōs dom⁹
domini in capite montiū ⁊ eleuabit sup colles ⁊ fluēt ad eū oēs gētes. ps.
lxvij. Mons in quo beneplacitū est deo habitare. In eo etem̄ domin⁹ ha-
bitabit in finem.

¶ Capl'm.xxiiii. in q̃, de eo agit ꝙ iude⁹ Moysem atq3 Heli am eq3 ac christū ieiunasse dixit. Itē de miraculis Helisei.

C Hristianus. Quod dicis o Iudee ⁊ Moysen ⁊ Heliam
ieiunasse diebus quadraginta totidēq3 noctib⁹: id plane fateor
Sed nō ꝓpria v̄tute qua tamē christ⁹ noster tot dieb⁹ atq3 no
ctibus ieiunasse credit. Illi igitur diuina v̄tute nō sua Christ⁹
aūt nō aliena ꝫ ꝓpria. An nō legisti Exod.xxiiij. Qui ꝑcul re-
cesserunt: viderūt deū ⁊ comederūt ⁊ biberūt. Si igitur splendor dei a lōge
ꝯspecti multa milia satiauit: quāto magis p̄ntia ipsius dei moysen sustētare
potuit sine cibo potu' vt ne famesceret ꝑ dies quadraginta quibus cū eo
loq̄bat. Exod.xxxiij. Loq̄batur aūt dñs ad moysen facie ad faciē sicut sole3
loqui homo ad amicū. Et nos quide3 om̄es tunc satiabimur plenissime cū
in p̄sentia steterim⁹ dei nostri benignissimi. Nō dauid ip̄e in spū agnoscēs
ita de semetipso expressit Ps.xvi. Ego aūt in iusticia apparebo in ꝯspectu
tuo satiabor cū apparuerit gl'ia tua. Helias q̄3 (vt dixi) non sua ꝫ aliena v̄
tute vtpote diuina tāto t̄pe ieiunauit. Nam sicut legit Regū.iij.c.xix. Re-
uersus est angelus dñi scd̄o ⁊ tetigit eū ⁊ dixit illi surge comede. Nō aute3
dicis o iudee ꝓpherā aliquem de viis pauisse hoīes m̄ltos paucis pani-
bus ordeaceis: nō recte intelligis qd̄ dicis Siquidē nō tam paucis panib⁹
q̄3 potius s̄mone diuino pasti sunt Regum.iiij.c.iiij. Hec em̄ dicit dñs co
medit ⁊ supererit: posuit itaq3 corā eis qui comederūt ⁊ sup̄fuit iuxta verbum
dñi. ¶ Iterū obijcis mihi ꝙ ⁊ Heliseus naaman principē militie curauerit a lepra at nō satis ꝑpēdis hec ⁊ sil'ia facere hoī quidē impossibile ēē deo
aute3 soli maxime possibile Vñ cum lr̃e misse fuissent ad regē israel ab Io
sophat vt Naaman curare vellet a lepra sua Tum ille quasi indignabun-
dus ob eā3 rē quā postulabat rex. scidit vestimenta sua inquiēs; nunq̄d ego
sum deus. Res aūt gesta ita legit Regū.iiij.c.v. Detulit lr̃as ad rege3 isrl'
in hoc v̄bo: cū acceperis ep'lam hāc: scito ꝙ miserim ad te Naamā seruum
meū vt cures eū a lepra sua. Cunq3 legisset rex isrl' lr̃as: scidit vestimēta sua
⁊ ait. nunq̄d ego sum de⁹ ⁊ occidere possu3 ⁊ viuificare ꝙ iste misit ad me vt
curē hoīem a lepra sua. Ex quibus igit iā ꝑspicuū est nō eodē mō dicendū
esse qd̄ dicit christū nostrū miracula fecisse ⁊ ꝓphetas Christus nāq3 que fe
cit iussu fecit ⁊ ꝓpria veluti fretus auctoritate ꝓphete aūt nō sic ꝫ ꝑ inuo-
cationē diuine potētie. ¶ Iudeus. Quid adeo opus ē multo sermone
ac tāta v̄bo2 circuitiōe o christiane. Si em̄ vester ille christus verus fuisset

messias: quēadmodū ⁊ dicitis ⁊ creditis. quid opus erat vt tanto tempꝫ ꝑtu ⁊ natiuitate sua latuisset anteq̄ꝫ sese ꝓderet ⁊ talē ꝓfiteret qualis futurus expectabat. Noster aūt messias quē nos adhuc nobis mittenduz expectamus: cū veniet: repēte sese manifestabit ⁊ qualis sit futurus: talē mox sese exhibebit vt ita ilico verus messias esse credat. Esaie. lx. Ego dn̄s in tempꝫ subito faciā istud. ¶ Victor. In his pauculis admodū verbis fundamentū ⁊ veluti firmamentū sui erroris ipsi ↄstituūt ⁊ collocant iudei.

¶ Christian⁹. Sustine parūper bone vir: neue me ita obtūdas tuis clamoribus importunis oro Non em̄ sic inter nos ↄuentuz est neqꝫ ab initio hui⁹ disputatiōis nr̄e ita faciendū decreuim⁹ Sꝫ placide agere instituim⁹.

¶ Caplm. xxv. In quo christianus respondit iudeo de eo ꝙ dixerit dominus noster se non pacem sed gladium in terram missurum. Christianus continuat.

Cum igitur dicis messiaz nostrū dixisse de semetipso ꝙ nō venisset pacē mittere in terrā ſꝫ gladiū. Id quidē verꝫ eē hoc est illum id dixisse nos q̄ꝫ ingenue fatemur. Verꝫ id tn̄ ille non voluit intelligi, de pace ea q̄ inter bonos esse solet. ſꝫ de pace illa. quā mali inter se fouēt amplectunturqꝫ qualē vos o iudei nunc etiā fouetis int vos. que tn̄ pax ꝓprie dici nō meret apd̄ vos ſꝫ factio poti⁹ quedā atqꝫ simultas. Sꝫ cū hec atqꝫ his similia facile recipiatis ex nostris: vt iam an̄ q̄ꝫ dixi: vt pote que vestro ↄuenire videant ꝓposito: cur nō etiaz reliqua q̄ ab eodē christo nostro dicta sunt auctore recipitis aut creditis. Cuiusmodi sunt. Pacē meā do vob̄ non quā mūdus dare pōt. Intelligis ne nūc. quaz ille voluit dici verā pacē ⁊ que ꝓprie diceret pax. Nō nisi ita esset: non toties dixisset ad discipulos suos pax vob̄. q̄ vba hebraica sonāt Schelū alechem quibus etiam verbis atqꝫ sermone ad paulū loquēs visus est Actuū. xxvi. Audiui vocē mihi loquentē hebraice. Vt aūt id ita esse planius intelligas aduertere debes cū nō dixisse vnq̄ꝫ. Veni mittere bellum ⁊ discordiā ſꝫ veni nō mittere pacē in terrā ſꝫ gladiū Ipse em̄ sciebat ꝙ pax dei in terra tūc nō erat Ps. Zelaui sup iniquos pacē peccatoꝝ. vidēs Hiere. ix. Vnusquisqꝫ se a ꝓximo suo custodiat ⁊ in om̄i fratre suo non habeat fiduciā. Quia omnis frater supplantās supplātabit ⁊ omnis amicus fraudulēter incedet. et viro fratrez suum deridebit ⁊ veritatem non loquet. Docuerunt linguā suam loqui mendaciuz Michee. vij. Nolite credere amico ⁊ nolite confidere in duce Hiere. xiiij. Expectauim⁹ pacē ⁊ non est bonū. Hiere. xij. Nā ⁊ fratres tui ⁊ domus patris tui etiā ipsi pugnauerunt aduersum te ⁊ clamauerunt post te plena voce ne credas eis cū locuti fuerint tibi bona Hiere. viij Et sanabant ↄtritiones filie populi mei ad ignominiā dicētis pax pax cum non esset pax ↄfusi sunt ⁊c̄. Lege igitur o iudee si nescis de qua pace locutus sit christus saluator noster. lege inq̄ꝫ ⁊ tuos diligētius ⁊ tandē ꝑcipies que sit differētia pacis. Tale autem est ⁊ illud quod nobis obijcis de ruth ⁊ de socero eius atqꝫ socru. Arbitraris ꝑ hoc nostrū messiam ꝑperā locutuz esse cum dixit qui non odit patrem ⁊ matrem ⁊ fratres suos atqꝫ sorores ⁊c̄. Audi igitur Micheam dicentem septīo ca. Et filia ↄsurget aduersus matrem suam. Nurus aduersus socrum suam. ⁊ sic de multis alijs. Hinc tum palam tibi fiet vestram illam pacem minime probatam esse vnq̄ꝫ

neq̄ꝫ ꝓhabitur que inter vos a deo vnde eueniet vt inter vos alter alterum
decipiat atq̄ꝫ decepturus sit Quod nō ab re accidit. Siquidē scriptū Esaie
·lvij. Non est pax impijs dicit dn̄s eo ꝙ decipiūt populū meū dicētes pax
pax ⁊ nō est pax An adhuc nō satis tibi exploratū est que sit pax illa q̄ ma-
lorum pax est ⁊ dicitur hinc q̄ꝫ aīaduertere tibi licebit. ꝙ nec pacem interea
vnq̄ꝫ habuistis vos iudei nec habebitis vnq̄ꝫ Quod nō modo ex nr̄is scrip-
turis tibi ostēdere possum immo ex vestris etiā Num ergo de gladio nunc
repetemus denuo Vere si te gladius hoīs non ꝑdet. gladius tamē dei non
ꝑcet imo in te seuiet aliq̄n Esaie.xxxi. Et gladius nō hoīs vorabit eum Et
ꝙ ex vobis frater in frem ꝯsurget interficietq̄ꝫ alter alterū: illud diu ante ob
vestras iniquitates deus ꝓuiderat. qđ ex vestris scripturis hinc colligere pos
sumus Ezechielis.xxxviij. Ait dn̄s deus gladius vniuscuiusq̄ꝫ in frem suū
dirigetur Esaie.ix. Vir fratri suo nō ꝑcet Exod.xxxij. Ponat vir gladium
suū ⁊ occidite vnusquisq̄ꝫ frem suū ⁊ amicū ⁊ proximū Hieremie.xij. Nam
⁊ fratres tui ⁊ domus p̄ris tui etiā ipi pugnauerūt aduersum te Et tu ipse
quidem sup̄ dixisti Si q̄s te auertere tentauerit a via recta huius neq̄ꝫ mi
sereberis: neq̄ꝫ parcet illi gladius tuus. Certe ⁊ ipe dn̄s tuus iā vtiq̄ꝫ p̄sci-
uit. ꝙ nec illū dilecturi eratis nec vt deū recepturi. qđ tamē ⁊ dicebat vos ⁊
debebatis ꝓpter quod sepius ꝑ Moysen ⁊ alios ꝓphetas vos ipe cōmo-
nefecit: vt ipm in p̄mis ⁊ ante omnia diligeretis Deut.x. Et nūc isrl' q̄d do
minus deus tuus petit a te: vt diligas eū Deut.xi. Et feceritis ea vt dili-
gatis dn̄m deum vestrum

¶Capl'm.xxvi. In quo agitur de eo quod insipiens Judeus christum dixisse ait Qui non odit patrem ⁊ matrem ⁊c. ¶Christianus continuat.

NOn inutile fortassis erit repetere illđ quod sup̄ obiecisti nobis
de patre ⁊ m̄re fratrib⁹ atq̄ꝫ sororibus ⁊c Jactasq̄ꝫ te de obser-
uatiōe legis vestre h̄ est eoꝝ que in lege vestra scripta sunt Certe
si rem diligentius scrutari atq̄ꝫ examinare volumus. tu nihil eo
rum seruas q̄ vobis in lege vestra tradita sunt Quo nā em̄ pa-
cto honorare te p̄rem tuū ⁊ matrē tuā credam: q̄ nec deū quidē vnq̄ꝫ qui sū-
mus vtiq̄ꝫ pater est oīm ⁊ creator ⁊ factor: honorasti ac debite coluisti neq̄ꝫ
veritus eū vnq̄ꝫ es vt bonos filios parētes suos vereri decet Malachie pri
mo Filius honorat p̄rem ⁊ seruus dn̄m suū timebit Si ergo pater ego sum
(inquit) vbi est honor meus Ps. Nunquid nō ipe est pater tuus q̄ possi-
det te Quod aūt dicis atq̄ꝫ rursum ais vestrū messiam fore expectatorē gen
tium q̄ ⁊ ꝯgregabit vos ex omnib⁹ poplis ⁊ reducet vos in hierusalem. Id
ꝓfecto pie quidē sonare videt: sed preter tamē ratiōem dictū est Dicas mihi
rogo quo pacto ille de ciuitate in ciuitatē iturus est vt ꝯgreget vos ex om-
nib⁹ finibus terre. vos inq̄ꝫ qui ꝑ vniuersū fere mundū dispsi estis Zacha
rie.vij. Et dispersi eos ꝑ oīa regna q̄ nescierūt Hieremie.xxiiij. Et dabo
eos in vexatiōem afflictiōemq̄ꝫ omnib⁹ regnis terre in opprobriū ⁊ in male
dictiōem in vniuersis locis ad que eieci eos: Deut.xxviij. Dispget te dn̄s
in oēs populos a sūmitate terre vsq̄ꝫ ad terminos eius. Ps. Item hiere
mie.xxxiiij. Et dabo vos in cōmotiōem cūctis regnis terre Idem.iij. Leua
oculos tuos in directū ⁊ vide vbi nō ꝓstrata sis Hester.iij. Et populus ꝑ
omnes ꝓuincias regni tui dispersus:

¶Capl'm. xxvij. In quo co̅cluditur christu̅ veru̅ fuisse messiam ⁊ q̄ in summa pace natus sit ⁊ a nullo iudeorum receptus.

¶Christianus continuat.

Ex his certe omnib' facile aia̅duerti pōt o iudee messia̅ illu̅ nostru̅ veru̅ fuisse qui ⁊ futurus erit expectatio gentiu̅ a p̄phetis p̄ sp̄m agnitus est ⁊ ꝯgregator pp̄lo᷑. Igit si talis ve̅tur' erat que̅admodu̅ ⁊ quale̅ cu̅ ia̅ venisse credim' no̅ dubiu̅ est eu̅ cu̅ pace venisse: ⁊ vniuerso orbi pace̅ attulisse. Qd̄ hinc ꝑspicuu̅ ee̅ pōt q̄ p̄ tp̄s illud p̄ singulos annos ad die̅ pasche: qd̄ ex summis trib' festis apud vos vnu̅ erat. vniuersus fere mu̅dus ꝯfluxit hierosolyma̅. Qd̄ p̄fecto minime fieri potuisset nisi pax tanta fuisset diuulgata p̄ totu̅ orbem qui tunc descriptus fuit a cesare Augusto q̄ ⁊ ipse rex atq̄ impator fuit pacificus An nondu̅ ergo hic tibi videt fuisse verus messias: qui cu̅ mu̅do apparuisset tanta pax fuit qua̅ta antea vnq̄. Nisi mente sis omino obstinata. haud dubito te iam daturu̅ manus victas. hic quippe christus ille est verus dei fili' olim expectatio: vt sup̄ dixi: ⁊ ꝯgregator gentiu̅ ac pp̄lo᷑. Sed nu̅c mihi r̄n̄de o iudee. Quoties e̅m vos dn̄s de' ꝯgregare voluit ac rennuisti Esdre. iiij. c. i. Et ego vos collegi vt gallina pullos suos sub alas suas. No̅ au̅t quid facia̅ vob. de quo au̅t alio: dic rogo. putas hec v̄ba p̄ p̄phetā dicta esse q̄ꝫ de chr̄o ipso vero messia. que̅ sane q̄r recipe noluistis: neq̄ ab illo vos recipiemini. Esdre. iij. c. i. Qm̄ me dereliq̄stis ⁊ ego vos derelinqua̅ Vn̄ etia̅ fit vt ab alijs potius gentib' ⁊ pp̄lis honorari velit ac placitum sibi sit. Esdre. iiij. c. i. Transfera̅ me ad alias gentes At quidem ita sese h̄n̄t. Tu au̅t dormire placide tm̄mō curas. Att̄n̄ no̅ ita dies tuos tra̅sies p̄ desiderio tuo. Esaie. l. De manu mea factu̅ est hoc vob in dolorib' dormietis.

¶Capl'm xxviij. In q̄ iude' d̄t sua̅ gente̅ no̅ ee̅ d̄o odibile̅.

Iudeus. Certe o christiani plurimu̅ erratis: vt quide̅ videt: ab intelligentia sacraru̅ scripturā. Veru̅ omissa t̄n̄ magna erroris vestri parte: in p̄n̄tia tm̄mō ad id mihi responde̅du̅ est quod postremo a te dictu̅ est qd̄ quide̅ est q̄ ais deu̅ sese a nobis auertisse omino ⁊ ad ge̅tes ꝯuertisse sese qd̄ minime veru̅ ee̅: hinc p̄babo atq̄ ostenda̅ Esaie. xliiij. Et nunc audi iacob serue meus ⁊ israel quem elegi ⁊c̄. Nam quo pacto dic rogo: miserebitur deus aliarum gentiu̅ que eu̅ antea nunq̄ cognouerunt. Quin contra potius aduersus illas indignabit Hiere. x. Effunde indignatione̅ suam sup̄ gentes que non cognouerunt te et sup̄ p̄uincias que nomen tuu̅ non inuocauerūt. Qz ergo nos iam obliti esse videmur a dn̄o deo vestro: vt vos falso putatis: per annos supra mille ⁊ quingentos quod tempus vobis quide̅ longissimu̅ videtur ⁊ quasi p̄petuum nobis aute̅ ⁊ si longum vtiq̄ existit tamen no̅ p̄petuu̅ erit. An putatis igitur vos dei misericordiam temp̄e definita̅ esse ⁊ tantillam vt fistula aut calamo puerile comprehendi possit. Aut forte deum ita vt homine̅ esse arbitramini. Is sane error nequaq̄ ferendus est Iob. xxxij. Et deu̅ homine non equabo Vos itaq̄ videmini deum velle docere. Que hec tentatio Iob vbi supra. Et qui estis vos qui tentastis deum Iudith. viij. Posuistis vos tempus miserationis domini ⁊ in arbitrium vestrum constituistis ei profecto. hec ⁊ similia de deo cogitare est deum non alienu̅ existima

re ꝗ hodiuinez vt supra dixi. Id sane ridiculū omnino est Nūeri. xxiij. Non
est deus quasi homo vt mētiat. Sed vt ad annoꝝ supputatiōem veniā. au
diamus quid dicat. Ps. Qm̄ mille anni ante oculos tuos q̄si dies hester
na q̄ pterijt Ex quibus o christiane colligo vr̄m conatū vanū esse atq̄ irritū
omnino Quippe q̄ nobis viā rectā ꝓmittere audetis qui tā ipi longe a via
aberratis Jmmo videmini conari nos inducere in summā desperationē A
qua tamē deus omnipotēs nos custodiat. Jmproperatis ꝗ nobis iudeis
captiuitatē istā nostrā ⁊ longā futurē: ꝗ non aiaduertitis quāto tpe pres
nostri ad deū clamauerūt O vtinā disrumperes celos ⁊ descenderes Esaie
lxiiij. Hoc certe tps multo diuturnius est: ꝗ id qd̄ nobis obijcitis quippe
annoꝝ quinq̄ milia. An nō legistis vos o christiani beatos illos eē atq̄ fe
lices q̄ sperant atq̄ expectāt Daniel. xij. Btūs q̄ expectat et puenit ad dies
mille Putatis forte nos iudeos nō didicisse annos cōputare ⁊ tēpora. De
temporis igitur huius diuturnitate atq̄ incertitudīe audi danielē. Daniel
viij. Tu aūt ergo visionē signa q̄ post multos dies erit ¶ Victor Hic
figūt pedem iudei ipi huc tendit conatus eorum oīs pestifer

¶ Caplm. xxix. Jn quo iudeus aduentus futuri Messie nullā esse diem certaz dicit sed illius futura benemerita accumulat Judeus

NEc tu christiane putare debes nos falsos esse a ꝓphetis nostris
Sed hec oīa nobis pdixisse: vt nulla nob̄ ne leuis q̄dem occa
sio eēt desperandi Quare etiā a daniele nullū tps determinatū
esse atq̄ p̄fixum qd̄ certe a nob̄ sciri possit Danielis. xij. Tu aūt
daniel claude ꝟmones Sz ⁊ Esdre hec secreto reuelata erāt Esd
lij. ca. xij. Tu ergo solus dignus fuisti scire altissimi secretū Vos si dissimu
lare nō licz ⁊ vos christiani similē futuri tēporis admonitionē a christo vio
habetis: vt de tēpore futuro incerti semp essetis. Sic eīm legitur in euāgelio
vestro De die aūt illo nemo scit neq̄ angeli neq̄ filius nisi pater Quapp̄t
nullo pacto nob̄ desperandū est ⁊ si morā fecerit longiorem ꝗ sperauimus
Abacuc. ij. Si morā fecerit expecta illū q̄a veniēs veniet ⁊ nō tardabit Hec
nimirū v̄ba vos nihil mouēt Hec vos nihili facitis Adhuc nos iudicatis
infideles Verū si dicere mihi pmittatur ac libere loqui audebo plane dice
re vos potius christianos infideles ac impios Recte certe ī spiritu Abacuc
hec diu p̄uidit vepote populū diuturna expectatiōe ꝓmissi messie tandē ni
miū fatigari: ⁊ ꝓinde futurū vt noua inter eos secta atq̄ heresis oriat̄ si nō
caute ꝓuideat Unde dure huiuscemodi admonet atq̄ increpat potius his
verbis Abacuc. ij. Ecce qui incredulus est nō erit recta aīa eius in semetip
so Justus aūt in fide sua viuet Ex quibꝫ sane v̄bis ipsius Abacuc ꝓphete
magna nob̄ spes relicta est ⁊ cōsolatio vt nequaq̄ longā expectatiōem nostri
messie irritā fore arbitremur Verboꝝ aūt illorū hec nimirū potest eē intelli
gentia vt quasi dn̄s nobis dicat Semel atq̄ iterū vos redemi a seruitute ⁊
captiuitate vestra: redimā ⁊ tercio. Et erit hec vltima afflictio nostra postq̄
reliqua nulla Tobie. xiij. Ipse castigauit nos ꝓpter iniquitates nostras. ⁊
ipse saluabit nos ꝓpter misediam suā At hec ꝗ causa indubie est. cur du
tius iā nos affligamur ⁊ diuturniore expectatiōe detineamur Sed taudez

se nobis clementiorem exhibebit ⁊ nostri multo magis miserebitur ⁊ ita
placatus nos in terram nostrā reducet Deut.xxx. Ac miserebitur tui ⁊ rur-
sum ꝯgregabit te de cūctis populis in quos añ dispersit Esaie.xxv. Et au-
fert dñs deus lachrimā ab omi facie ⁊ opprobriū populi sui aufert de vni
uersa terra quia dñs loquutus est ⁊ dicet in illa die Ecce deus noster est ex-
pectamus ⁊ saluabit nos Ezechiel.xxxvi. Tollam quippe vos de gentibus
⁊ congregabo vos de vniuersis terris ⁊ adducam vos in terram vestrā Cū
aūt nos ita ꝯgregauerit dñs statueritqꝫ nos in terrā nostram. edificabit no
bis rursum templuz ⁊ muros ciuitatis hierl'm Ps.cxlv. Edificans hierl'm
dñs dispersiones isrl' ꝯgregabit Idem Et edificentur muri hierl'm Amos
ix. Et reedificabo aperturas muroꝝ ⁊ eaq̄ corruerāt instaurabo ⁊ reedifica-
bo eū sicut in diebus antiquis Qd tamē de templo reedificando ait nō sic
simpliciter intelligendū est quasi rursum edificabitur nob templū instar po
ris tēpli ex muris crassis ⁊ lapidib' quadratis. verū ex omni genere lapidū
p̄ciosoꝝ Tobie.xiij. Porte hierl'm ex saphiro ⁊ smaragdo edificabūtur ⁊ ex
lapide p̄cioso om̄is circuitus muroꝝ eius ⁊ lapide candido ⁊ mūdo Bñdi
ctus ergo sit dñs deus noster: qui hec ⁊ multo maiora nob faciet Bñdictus
inqꝫ dominus qui exaltauit eū vt sit regnū eius in secula seculoꝝ Amen

¶ Capitulum.xxx. Qualiter iudei sperant se omnes
priscas dignitates regna deperdita sceptrum amis
sum per futurū Messiam consecuturos ¶ Iudeus.

Quemadmodū (vt vos xp̄iani dicitis) oportebat vnūquēqꝫ ascen
dere in templū singulis annis: ita tercīū nobis extruet tēpluz
Tuncqꝫ iterū sacrificijs indulgebim' ritu ⁊ more prisco Ezechi
elis.xxxvi. Et habitare vos faciā sicut a principio Esaie.li. Cō
surge sicut in diebus antiquis in generationibus scl'orum Et
sciendū hic est. q sicut in eodē. capi. ter dicitur consurge: ita sine dubio terci
um nobis parabitur tēplum Et nobis om̄ia restituet officia ⁊ dignitates.
Esaie p̄mo. Et restituā iudices tuos vt fuerūt prius ⁊ consiliarios tuos si
cut antiquitus Hec quidē nobis iudeis p̄dicta eē voluit misericors deus
vt cū nullus alius sit qui nos consolari possit: ipse tandem velit atqꝫ dig
netur Osee.iij. Quia dies multos sedebunt filij israel sine rege ⁊ sine prin
cipe ⁊ sine sacrificio ⁊ sine altari ⁊ sine ephot ⁊ sine teraphin Et post hec re-
uertentur filij israel ⁊ querent dominū deum suum Hinc certe est vt nequa
quam nobis diffidendum sit in domino deo nostro qui vtiqꝫ nobis pollici
tus est se aliquando nostri miserturum. Ps.cxxxvi. Si oblitus fuero tui
hierusalē obliuioni detur dextera mea Deut.xxvi. Suscitabit te dominus
sibi in populū sanctum sicut iurauit tibi Ezechielis.xxxvi. Et habitare vos
faciam sicut a principio bonisqꝫ donabo maioribus quā habuistis ab ini
tio Hieremie.xxx. Ecce enim dies veniunt dicit dominus ⁊ conuertam cō
uersionem populi mei israel ⁊ iuda dicit dominus ⁊ conuertam eos ad ter
ram quam dedi patribus eorū ⁊ possidebunt eam Deuteronomij.xxvi. Et
erunt filij eius sicut a principio ⁊ cetus eius coram me permanebit Itaqꝫ
cum ille volet facilime nos ab hac calamitate qua nunc premimur ad pre
stinam ⁊ diuinā immo maiorem gloriā qua nihil melius rursus exaltabit

Nam ⁊ sepius antea patres nostros exaudire dignatus est cū eum inuoca
rent Quod hinc maxie liquebit ꝙ iurauit nobꝭ iudeis sese facturū misedꝫ am
suam nobiscū Qđ alijs gētibus nūꝗ legitur fecisse ꝫ populis terrarꝫ. vt ⁊
supꝰ ꝗ dixi Deut. xxvi. Respice de sanctuario tuo ⁊ de excelso celorꝫ habita
cūlo ⁊ bn̄dic populo tuo Isrl' sicut iurasti patribus nostris Neqꝫ ꝟo dubi
tandū vlli est ꝙ nō possit nos ille ex tot tantisqꝫ gētibus segregare ac rursuꝫ
ꝯgregare in vnuꝫ locū Siquidē eadem sꝑ ille potestas est ac ꝑmanet q̄ fuit
ab eterno Deut. vij. Dabitqꝫ eos dn̄s deus tuus in ꝯspectu tuo ⁊ interfici
et illos donec penitus deleant: Nec id quidē ab re ita euenit de nobis Nā
in eo nūꝗ diffisi sumus si quādo eum inuocauimus aut si quid nobis ꝑce
pit Exod. xxiij. Quod si audieris vocē eius ⁊ feceris oīa q̄ loquor inimi-
cus ero inimicis tuis ⁊ affligam affligētes Judith. v. Si ꝟo non est offen
sio huius populi corā deo suo non poterimus resistere illis qm̄ deus illorū
defendit illos ⁊ in opprobriū vniuerse terre Nōne iam satis ꝑcipis aut in-
telligis quantū ille de nobis possit Itaqꝫ cū illi placituꝫ fuerit: constituet
nos rursum in magnā gentē Esaie. lx. Minimus erit in mille ⁊ puulus in
gentē fortissimā Ego dn̄s in tpe subito faciam istud ¶ Victor Nūc
aīaduerte o christiane In his; septē aut octo ꝟbis totam spem suā collocāt
ꝯstituūtqꝫ ipi iudei qđ ⁊ iaꝫ ante ꝗ dixi ⁊ in hebreo sonāt Deui. Adonai.
bořtro. schūschemio. Quoties igitur tibi sermo habēdus est cū iudeo. mox
ipse adhuc dicta refugit ꝟba.

¶ Capitulum. xxxi. In quo exprimitur inutilis modus orationum quibus iudei deum orant vt a captiuitate ⁊ exilio liberentur.

C Hristianus Miror o iudee simplicitatē tuā: si tamē non sit
illa simplicitas vulpina: ꝙ dicis neminē posse dei omnipoten
tis misedꝫiam ꝯphendere: Neqꝫ reuera id non inficias imus:
Verū subdis nō posse ꝯphendere eam modica charta aut bx
ui calomo siue fistula; neqꝫ itē licere cuiqꝫ deo ꝑfigere tps ⁊ ho
ram expectatiōis vīe. neqꝫ expectationē illam vobis videri longam ⁊ mira
ꝑterea alia homi Cum aut hec ita nobis christianis ꝑponatis quasi nos i
his rebus minus bn̄ recteqꝫ sentiamus. quid est ergo rogo dico iudee: cur
vos iudei omnes ꝑcipuā quandā habeatis oīonem: qua in sabbato quod
est an̄ penthecostē: quod ⁊ sabbatū nigrū dicitis: calamitates vestras deplo
ratis magna voce in sinagogis vr̄is: q̄ quidē oīo hac finitur causula Omis
ꝯsūmatiōis vidi finē. latū mandatum tuū nimis Attamē nostra calamitas
finē non habet. Qđ ⁊ Hieremias sub ꝑsona vestra conqueritur: Hieremie
viij. Transit messis finita est; estas ⁊ nos saluati nō sumus Iere. xv. Quare
factus ē dolor meus ꝑpetuus ⁊ plaga mea desperabilis renuit curari Iere
xiiij. Expectauimus pacē ⁊ non est bonum ⁊ tps curatiōis ⁊ ecce turbatio
Quare ꝗ ꝑcusisti nos ita vt nulla sit sanitas Esaie. xlix. Dereliquit me do
minus ⁊ dn̄s oblitus est mei O ꝗ miserabilis ergo illa vestra ad deum de
precatio est. Et vbi iā hanc oīonem finiuistis tum dicitis vno ore omnes
⁊ ꝓclamatis quā diu ꝗ diu Qua finita oīone aliam mox subinfertis ora
tionē vtpote fedam odiosam ⁊ scandalosam clamātes itideꝫ O domine ꝗ
diu patieris illos dominari qui genibus flexis ante illuꝫ ꝓcumbūt ⁊ tanꝗ
deū adorant qui in patibulo suspensus turpissime vitā finiuit ⁊ talia mul-

ta alia Sz nihil hec ꝓsunt vobis ⁊ tamē in eadē ptinatia pseueratis Me-
minisse ergo te volo ac debes o iudee q̄ paulo supius tibi dixi. quēadmodū
deus vobis iā faciet mala illa oīa q̄ aliis gentibus facere voluit Insup
⁊ vos de medio auferet Deut. vii. Ipse ꝯsumet nationes has in cōspectu
tuo paulatim Deut. xxix. Et eiecit eos de terra sua in ira ⁊ in furore ⁊ in-
dignatione maxīa ꝓiecit Hieremie. xii. Et misit dñs ad vos omnes suos
suos ꝓphetas ꝯsurgēs diluculo mittensq; ⁊ nō audistis neq; inclinastis au-
res vias vt cū audiretis cū diceret Reuertimini vnusq̄sq; a via sua mala ⁊c
Proinde o iudei frustra ad dñm deum clamatis. qm̄ vos exaudiri nō sinit
nequitia vr̄a atq; malicia Hieremie. ii. Arguet te malicia tua ⁊ auersio tua
increpabit te Hieremie. xxx. Quid clamas sup ꝯtritione tua Insanabilis
est dolor tuus ꝓpter multitudinē iniq̄tatꝭ tue ⁊ dura peccata tua fecerūt ti-
bi Si igitur veru fateri velles: nō his cōtradiceres Et certe fides omnis de
ore vestro ablata est. Et id quidē de vobis hieremias sepe ꝯquestus est Sa
ne q̄d dicis patres vr̄os ad dñm clamasse ⁊ ab eo exauditos esse toties. id
quidē fatemur ⁊ nos Uerꝫ ⁊ si vos in ꝑpetuū clamaretis ad deum. nulla
tamē vobis relinquitur exaudiendi spes atq; fiducia. non ob aliā certe cau-
sam nisi quā sup̄ iam reddidi Neq; vo eadem nūc ratio est vos exaudiēdi
deo que fuit illi exaudiendi p̄res vestros. q̄ ⁊ si peccauerūt nō tamē in ma-
licia sua pseuerauerūt neq; in crudelitate vnq̄ ꝑuicaces dep̄hensi sunt Sz
neq; ꝓphete vobis sunt qui ꝓ vobis intercedant ad dominuz p̄cibus suis
Ps. lxxiii. Iam non est ꝓpheta Quod ḡ illi exauditi sunt fecit nōnullorum
virtus ⁊ ꝓbitas ⁊ vite innocētia imo pietas in p̄mis erga deū summa

Caplm. xxxii. Quare iudeos non exaudit qr cuz in terris esset ipsum non colentes solum hoīem esse dicebant deinde ⁊ alia de tempore natiuitatis domini adiiciuntur.

Contra aūt vos accidit ex impietate vr̄a qui dñm deum cū ve-
nisset minime recipe dignati estis: sz eius doctrinā ⁊ si sanā atq;
rectam. spreuistis tamē: sz ⁊ eum vt hoīem odibilem deo ⁊ abie-
ctissimū ꝯtempsistis Qui tamen ipe met verus deus ⁊ homo
erat quod certe ex miraculoꝝ opatione patres tunc vr̄i agnosce-
re potuissent facilime: si non eos animi malignitas penitus excecasset. Erat
ergo nō purus homo: vt tamen vos falso putatis: qui proinde q̄ se deum
faceret. visus est vobis vltimo ⁊ acerbissimo supplitio dignus. Siquidem
purus homo esse non potuit qui virtute ꝓpria de celo descendit rursumq;
eadem in celo potestate ascendit: Prouerbioꝝ. xxx. Quis ascendit in celuz
atq; descendit? Neq; sane puri hominis ea est potestas vt celum dirum-
pat ⁊ descendat. Dicis etiam patres vestros expectasse aduentum saluato-
ris nostri annis quinq; milibus. Id quidem ita est ⁊ tamen nos cuz iam
post tam longaz expectationē venisse firmissime credimꝰ; ⁊ si idipm vos mi-
nime recipiatis. Unde fit vt vestra simul deinceps expectatio: sicut ⁊ hacte-
nus fuit: vana prorsus irritaq; habeatur frustraq; sit oratio. Q̄d ⁊ heremi-
as ꝓpheta in spiritu cognouit. Trenoꝝ. iiii. phe. Cum adhuc subsisteremꝰ
defecerunt oculi nostri ad auxiliū nostrū vanuz. Sed ⁊ insup q̄d dicitis in
quo ⁊ multum gloriamini: vestrum messiam: quem egre tn̄ expectatis: ven-
turum tandem atq; de progenie dauid descensuruz sit non intelligo. Quā

do quidem inter vos nullus inueniatur qui vere dicere possit sese de pge/
nie dauid originem duxisse. Adeo em̄ dispersi eratis sub Nabuchodonosoꝛ
babiloniorum rege ⁊ deinde sub Tito rege ⁊ imꝑatore Romanoꝝ vt vix vl
lus inuentus fuerit de vobis qui familiaz suā agnoscere potuisset. Esdre. i.
ca. ij. Et. ij. c. vij. Et non potuerūt iudicare domū patruz suoꝝ ⁊ semen suū
vtrum ex israel essent Quin nec vos dicere potestis vere certoqȝ illum aut fu
turum deū. aut hoīez tantū aut ex vtroqȝ ꝯiunctum ⁊ hoīem pariter ⁊ deū
aut forte vnū ex angelis. Esto iam hoīem illum dixeritis tantū ac purū ho
minē sed quo pacto ille vos poterit eripe ex manibꝫ tot tantorūqȝ regum ⁊
principuz qui sunt in terris. Verū nec quidē angelus esse potest Siquidē
scriptum de eo Malachie. iij. Ecce ego mitto angelū meū ⁊ pꝑabit viam
ante faciez meā: ⁊ statim veniet ad templuz suū dn̄ator quē queritis. Quo
em̄ si angelus erit: alius eiꝰ angelus viam pꝑabit ante faciez suā. Rursum
dicitur ⁊ statim veniet ad templuz suū dn̄atoꝛ ⁊c. hoc non de angelo intellī
gi potest tāto aūt minus de homie. Is igitur qui vēturus dicit ad templū
suum dn̄atoꝛ: non alius erit q̄ȝ deus. Qđ ⁊ ꝓphete multi de eo attestantur
Miche. vij. Ego aūt ad dn̄m ꝯspiciā. expectabo dn̄m deū saluatorē meum

Caplm xxxiij. qđ de dispsione iudeoꝝ est, ⁊ multiplici eoꝝ calamitate.

Christianus continuat.

Ex hisce quidem verbis luce fit clarius falsum esse quod dici
tis illum vos cōgregaturuz. Cum potius vos ipse dispersurus
sit Scđm qđ scriptū est Zacha. vij. Dīm in quattuoꝛ ventis dis
persi vos dicit dn̄s. Cui illđ quoqȝ astipulatur Leui. xxvi. Ipe
ribitis inter gētes ⁊ hostilis vos terra ꝯsumet. Itē illud Deu
tero. xxviij. Adiungat tibi dn̄s pestilētiaz: donec ꝯsumet te de terra. Itē ibi
dem Et remanebitis pauci numero veluti prius eratis cū abraam esset qui
primus fuit ex iudeis sup terrā. Atqȝ illud iam antea quoqȝ dixi: qꝛ ⁊ hic et
in futuruz te dn̄s castigabit ⁊ puniet. Immo sic perdet vos ⁊ destruet vt ne
vnus quidez de vobis remāsurus sit Miche. ij. Surgite ⁊ ite quia nō ha
bebitis hic requiē. Quēadmodū igitur pharao qui vos fugientes ab egy
pto ꝓsequebatur perijt in medijs fluctibus maris rubri cum omnibꝫ suis.
ita ⁊ vobis nullus tandē relinquetur in terra. Et si de his aliqui remāserint
tabescēt in iniquitatibꝫ suis in terra inimicoꝝ suoꝝ O dura ⁊ ceca penitus
obstinatio. Quid insolētius. quid stolidius q̄ȝ non agnoscere suuz errorem
post tantā admonitionez. Sane hec tamen verba (credo) durissima vobis
sunt auditu ⁊ terribilia indubie admoduz. Quero igitur ex te bone vir. si
quando veniet messias ille vester forte: vt arbitroꝛ: ad kalendas grecas vē
a unt vnde ⁊ nunc repetere illa que tam etsi supra satis visus suz dixisse co
goꝛ atqȝ impelloꝛ diuino dicere de plagis que supra vos vētture sunt vltio
ne diuina in tantuz vt nulla spes vobis relinquatur. Atqȝ hec ipsa que hoc
pacto superuentura vobis sunt ipse dominus iureiurando confirmauit.
Amos. iiij. Iurauit dominus deus in sancto suo: quin ecce dies venient su
per vos ⁊ leuabit vos in cōtis ⁊ reliquias vestras in ollis feruentibus ⁊ ꝑ
aperturas exhibitis altera contra alteram Ezechie. xvi. Et faciam tibi sicut
despexisti iuramentum vt irritum faceres pactum. Dicitis item o iudei q

per dies quidem multos sedebitis sine principe atqꝫ rege post autem resti-
tuemini sed non additis ꝙ prius vobis reuertendum sit a via pessima ⁊ cō-
uertendū ad deum vestrum quē vtiqꝫ querere deberetis. Paralipo. ij. c. xv.
Transibunt autē multi dies in israel absqꝫ deo vero ⁊ absqꝫ sacerdote abs-
qꝫ doctore quoqꝫ ⁊ absqꝫ lege. cunqꝫ reuersi fuerint in angustia sua ad do-
minum deum israel ⁊ quesierint eum reperient euꝫ Ozee. iij. Et post hec reuer-
tētur filij israel ⁊ querent dominū deum suum ⁊ dauid regē suum Baruch
scdo. Ut reuerteremur vnusquisqꝫ nostrū a vijs nostris Scdm aūt caldai-
cam lrām ita legitur Et obediunt messie filio dauid regi suo ⁊ parebunt ad
dominū ⁊ ad bonuꝫ eius in nouissimis diebus. Atqꝫ vtinam o iudei aliqñ
conuertamini ab ista pertinacia vestra ⁊ mentis cecitate qua nec veruꝫ agno-
scere potestis nec cernere lumen ipsum quod illuminat omnem hominē ve-
nientem in hunc mundum Id tamen hactenus speratum de te semper fuit
atqꝫ speratur adhuc propter testimonia sacrarum litterarūꝫ Deut. xxx. Tu
autē reuerteris ⁊ audies vocem domini dei tui ⁊ reuerteris ad dominū deū
tuum ⁊ in toto corde tuo ⁊ in tota anima tua ⁊c. Baruch. ij. Et auertent se
a dorso suo duro ⁊ a malignitatibus suis et reminiscētur viaꝫ patrū suoꝝ
qui peccauerūt in me Hieremie. xxix Cū quesieritis me in toto corde vestro
inueniar a vobis ait dominus Nam prope est dominus inuocantibus eū
Querite ergo dominum deum dum inueniri potest a quo ⁊ vitam ⁊ omnia
habetis. Amos. v. Uos querite me et viuetis ⁊ nolite querere bethel. hoc ē
domum idolorum Itē Hieremie vbi supra in oratione. Conuerte nos do-
mine ad te ⁊ conuertemur.

Capl'm. xxxiiij In quo aliqua dicuntur que daniel propheta de tempore veri messie predixerat. Etiam hic exprimitur q̄ plane insaniāt Iudei indurati et ceci. cuꝫ queratur ab aliq̄ vbi est messias vester

Uictor. Ecce nunc christiane charissime ecce in q̄ꝫ q̄ꝫ facile illo-
rum os obstruere potueris quoꝝ firmamentum omne ⁊ suarū
probationū quibus innituntur in sola Danielis prophetia col-
lata est. Quia enim :inquiunt: daniel ipse de tempore certo at-
qꝫ determinato loquutus est. qui tamen finem illius tempo-
ris vtiqꝫ presciuit non est mirandū si nos adhuc expectare oporteat. At qđ
ille etiam diligenter nos visus est premonuisse Danielis. ca. xij. Beat⁹ qui
expectat ⁊ peruenit ad dies mille trecentos ⁊ triginta quinqꝫ Sed audiant
ex te nunc quid sentiat super his verbis liber ille qui apud eos Talmut in-
scribitur quid rursum sentiant Rabbi eorum omnes exponendo verba illa
Danielis. Scribūt enim hi ꝙ hec annorum supputatio extēdit se ad ānos
mille ⁊ quingentos quod tempus vltimum erit captiuitatis iudeoruꝫ sub
principibus ⁊ regibus christianis. Quo tum exacto tempore mox messias
illorum veniet absqꝫ omni hesitatione. Ad cuius tunc aduentum prepara-
bunt sese omnes simul iudei ⁊ orietur tumultus non paruus in terris ma-
xime vero inter christianos. q̄ tumltus tant⁹ erit vt nō facile potuerit aīad-
uertere pncipes christiani. qđ sit quod moliantur tanto apparatu ipi iudei.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Scribunt quoq₃ idem Rabbi fidem christianorum non nisi ad predictum
tempus hoc est ad annos mille ꝛ quingentos duraturã qui terminꝰ erit chri
stiane religionis ultimus. In magnis igitur augustijs erunt tūc christiani.
Cuz aūt hec ita agētur inter christianos interea eoꝝ messias veniret appare
bit. Hec quidē illorū expectatio hactenus fuit sp ꝛ tpis illius obseruatio.
sed fefellit ꝓfecto eos sua spes ac frustrata est iam sepius. Hinc gaudere et
exultare soliti erant: quoties bella inter christianos atq₃ ipsos Thurcos ce
terosq₃ infideles excitabanť quasi idipsum presagiū qddam sit sperate mu
tationis fidei ꝛ religionis christiane. Verū ꝛ in hodiernuz usq₃ diez tripu
diant animoq₃ exultant si que talia audiant fieri ac gerieo quidez magis si
inter christianos ista geruntur. Quãq₃ aūt ita ut audisti sepe frustrata sunt
sua expectatiōe. ꝑmanēt tamē in eadē adhuc ptinatia etiã cū summa despe
ratione. Itaq₃ quoties ex vob christianis quispiã illis obijcit aut impro
perat ubi est inquiēs vester messias. Ac tunc quoq₃ subiungit Seducimini
sane miseri. Tum illi mox excandescūt ꝛ excitanť aduersitate magno in furo
re in tantū ut si liceat eis pugnis utriq₃ te inuaderēt imo dentibꝰ suis te dis
cerperent nedum lacescerent opprobrijs. Adeo quippe dolent atq₃ offendū
tur. si hoc pacto illos illudis ipsa veritate. Qd hinc ꝓuenit ꝙ populus est
animi clatissimi. Et licet ita iam veritate apte ꝯfusi sunt: nunq₃ tamē eos in
uenies sine responso. Unde ꝛ aiunt. Et si nunq₃ fortassis venturus ipse est.
erimus tamē nos utiq₃ iudei semꝑ. Ecce iterū ecce o christiane ad quã eos
ꝑduxisti desperationē Habent quoq₃ inter se verbum quoddaz tutū ꝛ vul
gare cum adinuicem colloquūtur de suo messia atq₃ de eo sermones ultro
citroq₃ conferunt quod quidez verbum huiusmodi est. Ach q₃diu moratur
q₃ tarde aduenit Attamen mihi quidē: ita sibi quisq₃ loquiť: minime despe
randum est Patres ꝓfecto nostros hucusq₃ seduxit omēs ꝛ sine spe inanes
vacuosq₃ destituit me q₃ iccirco verba hec spe duci sentētia.

¶ Caplm xxxv. Qūo iudei plus ptinatia q₃ spe bona ducti alium messiam expectent. Narratur etiam exemplū unū in q̊ ponitur ratio mutationū tpis. ¶ Victor ꝯtinuat.

Ex quibus verbis liquido apparet o christiane illos quidez ꝑse
uerare in eadē mētis ptinatia nō spe aliqua ducti sed ex quadã
potius animi obstinatione imo: ut verius dicam: ex innato q̊
dammō christiane religionis odio. Sed ꝛ ipsi etiam hec eadez
ipsa ita accidere non diffidenter ob sua imania flagitia hinc su
us messias ꝓculdubio esse ut non veniat. Certa nō oīno hac sua falluntur
opinione. Quandoqdez nullum aliud peccatū est quod grauius apud deū
censeatur q₃ peccatū incredulitatis. de quo etiam scriptum est ꝙ neq₃ hic ne
q₃ in futuro remittetur. Quo fit ut si credere deinceps vellēt utiq₃ ille ad eos
veniret verus inq₃ christus. Narrabo igiť hinc nunc aliquod qđ accidit ali
quando mihi. Superioribus annis quidã ad me accesserūt christiani dicen
tes. Optime Victor versati sumꝰ aliquot annos inter iudeos cū quibꝰ no
bis erat familiaritas congrediendi nonnunq₃ ex quibus tunc ꝑ iocum aliq
tiens interrogauimus si eoꝝ christus aduenisset ꝛ ubi nã esset apparebit ne
aliquãdo vel tandez o iudei. Tum illi mox: ut prompta gens est ad respon
dendum: hunc in modum nobis responderūt. Cum anni appropinquant

rint mille ⁊ quingẽti vix debitis o christiani ⁊ mira ⁊ noua atq̃ rara ettã im
mo talia que nunq̃ ab aliquo audistis aut ipsi vidistis vñ vos tunc q̃ cau
te ꝓspicere oportebit. Q̃d tum christiani illi cũ audiuissent pre nouitate ta
lium sermonũ quasi stupidi exclamauerũt dicẽtes. Et verũ hercle vos o iu
dei dicere videmini Siquidẽ ita nũc res gerant ꝑ hec scꝫ tp̃a quasi subsecutu
ra indubie huiꝰ p̃ntis status mutatio sit ꝓcipue christianoꝝ. Et etiã nũc ex
ꝑimur magnã esse doctrinã ⁊ sapientiã eoꝝ iudeorũ quos illi Rabbi ⁊ ma
gistros appellant: q̃ de futuris euentibꝫ dicere immo ꝓdicere nouerunt atq̃
diuinare. tum ex ijs sacris lr̃is quas memoriter tenẽt. tum etiã ex siderũ ob
seruatione. cuius q̃ rei pleriq̃ eoꝝ periti esse credunt plurimũ. hec ego vbi
ex illis ita ꝯtigisse acceperã christianis: eosdẽ hoc s̃mone cõpellaui. O chri
stiani minime sane admirari debetis illos tam ꝑitos esse in scripturis sctis
presertim Rabbi eoꝝ atq̃ magistros tales esse qui ab incunabulis fere in il
lis studijs v̾sãtur. Q̃d ⁊ ideo ab illis institutũ est: vt ⁊ alias te q̃ admonui:
ne nõ suos in fide sustineãt foueãtq̃. neue illi demũ post longã expectatõem
sui messie desperẽt. Hinc illi de varijs calamitatibꝫ ⁊ bellis q̃ crebris oriũ
tur ⁊ surgũt temporibꝫ loqui solent vt cum ita eueniant: credãtur illi eaipsa
ex sapiẽtia nouisse. Quare meminisse te oportebit o christiane non ideo ista
euenire qm̃ illi ꝓdixerãt certa forsitassis noticia edocti. Sꝫ quia hm̃oi statuũ
mutationes sepe numero ꝯtingere soleant ⁊ quidẽ post certos ⁊ determia
tos aliquot annos vel ab ipsa natura vel ita volẽte ⁊ agẽte deo meritis no
stris exigentibus vt exempli causa. Si quis velit tempora ipsa supputare
ab Adam vsq̃ ad abraam. de hinc ad Dauid. ⁊ ita deinceps in hunc vsq̃
diem: inueniet ꝓculdubio non mõ ꝑ etates illas statuũ immutationẽ factã
sed fere vt centesimo q̃ anno: vt ⁊ vulgo dici solet, noue alicuꝰ rei aut secte
inductionẽ fieri Hinc ḡ nunc patere põt ac esse ꝑspicuũ que nam fuerit po
tissimũ causa tante expectatõnis iudeoꝝ ad annos vsq̃ mille quingentos.
Attamẽ ⁊ ipsa illa longa expectatione allucinati sunt atqꝫ decepti. Sꝫ di
cet forsitassis illi o mi Victor. Etsi ita sese habeant vt narrasti. Videmus ta
mẽ posteriora ista tp̃a nostra prioribꝫ illis seculis multo eẽ deteriora. Et id
q̃dẽ absq̃ dubio nõ nihil significare atq̃ portẽdere videt. Quibꝫ tñ ego ita
rñdi. O christiani simplices certe estis multũ ⁊ tardi corde ad ꝑcipiendum
que scripta sunt ꝑ ꝓphetas de tẽpoꝝ mutatione. Esdre. iiij. c. vi. Confide ⁊
noli timere. ⁊ noli festinare cũ prioribꝫ tẽporibꝫ cogitare vana vt nõ ꝓperes
a nouissimis tp̃ibus Job. viij. Intantum vt si priora tua fuerint praua: ⁊
nouissima tua multiplicẽtur nimis. Interroga eñ generatõnes pristinas ⁊
diligẽter inuestiga. Eccl̃ias. vij. Ne dicas quid putas cause est q̃ priora tẽ
pora meliora fuere q̃ nunc sunt. Stulticia est eñ hm̃oi interrogatio. Siquidẽ
deꝫ solius dei est pro arbitrio ⁊ in ꝑscrutabili voluntate sua oĩa posse im
mutare Daniel. ij. et. xij. Et ipse mutat tp̃a ⁊ etates. Tuꝫ illi rursus An nõ
aliquid noui: inquiunt: portendere videtur Cometa nuꝑ visus malo. Certe
vtiqꝫ aliquid o Victor charissime aliquid s̃cat. At ego tum illis Nondũ
scripturas: inq̃: ꝑcipitis quibus sepe ⁊ satis p̃moniti sumus non esse fideꝫ
vllam astris attribuẽdaꝫ Esdre. iiij. ca. xvi. Hiere. x. Hec dicit dñs iuxta vi
as gentiũ nolite discere. ⁊ a signis celi nolite metuere que timẽt gentes. que
leges populorum sunt vane Hactenus illi. Hinc nos vnde digressi sumus
reuertamur. Vt autẽ supra dixi plurimi inter christianos reꝑiũtur ꝓh pro
bi q̃ homines qui iudeis ipis vtiq̃ compatiunt eorumq̃ miserent ꝓpterea

P

quod inter iudeos ipsos plurimi sunt pauperes ac miseri. qui forte nihil
intelligūt de mysterio religionis. Sed ⁊ alias quoq₃ miseri q̄ vt nihil habe
ant vnde vitam foueant suam tueanturq₃. Quare nihil indignius illi audi
unt. vnde licet inter eos pauperes sint plurimi etiā₃ summa pressi inopia re
rum ⁊ fame. Tamen si congrediaris cum aliquo ex illis pauperibus pro-
mittasq₃ illi te subuenturum iuxta facultatem tuam consilio. auxilio. ⁊ ope
si a sua ipse superstitione recedere velit. volueritq₃ vestram amplecti fidem.
Mox tum ille indignissime huiusmodi tuam suasionem feret ac tandē₃ ad
uersum te hunc in modū clamabit. Quid me christiane tuis molestas pro
missionibus vanis ⁊ friuolis. Si enim quid pietatis in vobis est erga pau
peres. potius illam ostendatis in pauperes vestros qui plurimi apud vos
sunt. Illis subuenite Illis succurrite: ne opus illis sit toties ad nos diuerte
re ⁊ his verbis stolidis ac plane furiosis se demētem omino ⁊ amentē₃ esse
testatur. Quapropter vt paucis omnia concludam. Si decus aliquod no
menq₃: quod absit: habere iudei merentur non ad nostros christicolas sed
secum potius ad inferos ꝯferant vbi in perpetuum cruciabuntur cum de-
monibus qui scientes malunt male agere q̄₃ instructi vitam eternā possidē.
Unde in eos magis aladuertent verba christi saluatoris nostri que dicunt
Seruus sciens voluntatem dn̄i ⁊ non faciens eam vapulabit plagis mul
tis. Si ergo hoc verum est sicut in veritate est nemo magis apud inferos q̄₃
iudeꝰ cruciari debet cum ipse deū derideat ⁊ nihil omnino bonitatis agat.

¶ Finit liber secundus venerabilis viri domini
Victoris modo sacerdotis s₃ olim iudei in quo
iudeorum secreta reuelat ⁊ christum saluatorem
nostrum verum deū₃ predicat cui sit gloria ⁊ ho
nor per infinitata secula seculorum Amen

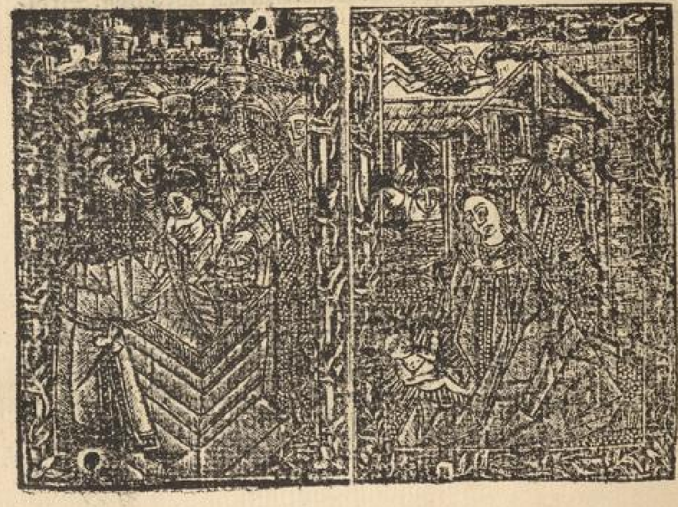

M. Ortwinus Gratius Dauentriensis domino Helie de Luna bonarum artiuz professori. et ad Machabeos in Colonia confessori ac tutori dignissimo Salutem plurimam dicit.

HJllos laudare debemus Helia vir prestātissime qui aliquo
negocio intenti preclari facinoris aut artis bone famā querunt
te maxime oīm laudare debemus qui omni studio atq3 diligen
tia imo maximis tuis impensis templū diuoꝝ Machabeoꝝ
non dico restaurare ꝫ noua oīno hoc est admirāda quadaz arte
extrui iampridez curauisti. Tantū profecto ornamentū tantū decus tantā-
q3 rerū nouarū maiestatē ac gloriā ꝓpe imortalez septē nobilib9 beatissime
matris, Salomone filijs attulisti vt animo complecti valeant pauci dice-
re nemo. Sunt etē corpa a te sanctoꝝ aureis primuz inaurata bractheis et
purpuratis maxime clamydulis exornata. Hic em̄ belluata parapetasma
ta Jllic vasa cū aurea tū argentea miro quodā artificio celata. Feruet ꝑ totā
edem apparatus angelicus vt cultus oīno ille celestis hoībus addat aucto
ritatem. Non desunt conchiliata peristromata que ex auro textili visentiuz
oculos gratissimo quodam spectaculo depascant. Que minus ꝑfecta sunt
reconcinātur. vetusta renouanť. vbiq3 architectus vbiq3 pictor vbiq3 faber
erarius ꝯspiciuntur. Multa deinde excogitas que ad laudem dei optimi
maximi ptinere dignoscuntur. Quo fit vt templū hoc nostrū vel potius tu
um taz sit laudatissimū vt cum totius almanie templis (modo parua mag
nis non indecenter sepe cōparanda sint) magnifice certare videať Quid po
stremo: Oīa ꝑ sarcinatores absoluūtur vt nihil ad gloriam deo nihil ti-
bi ad laudem desit. Quapropter cum oēs tuas pecunias. oēs opes. om
ne etiam tuum (vt sic loquar) peculium pro honore summi dei oīmq3 san-
ctorum non dederis solum sed plane effuderis cunq3 preterea non diei mo-
do verum noctis sepenumero partem infringas quo gloriam dei in terris
amplifices. non indignū fore iudicaui si nobile hoc de domina nostra opu
sculum ac nobilissimo deinde principi consecratū dignitati tue ab me in p̄
mis legendum traderetur vt qui beatissimam dei in terris parentem hono
rare consueuisti eius semꝑ preconia amplifices. Uale pater venerabilis et
me: vt cepisti: semper ama Colonie ex edibus nostris pridie nonas Janua
rias Anno domini. M.CCCCC.ix.

D i

Ego mater pulchre dilectionis in me omnis gratie
transite ad me omnes qui concupiscitis me: Eccle. vice. 4
Qui autem in me peccauerit ledet animam suam: omnes
qui me oderint diligunt mortem. prouerbiorum octauo
Aperi os tuum muto. prouerb. 31.

Incipit liber terti⸗

us qui quanto est minor tanto iucundior apparebit et melior: in quo christianus cum iudeo disputat de btā Maria semper virgine dn̄a nostra ⁊ matre summi tonantis quē deinde grauissimis sententijs conuincit

¶ Incipit prologus dn̄i Victoris qui hos libros edidit.

Quamq̄ iam rubore quodā singulari ꝯfusus nobis appareas o Iudee non tn̄ equū est vt te hoc mō abire sinamus. Necesse est eni vt schandala fiant inquit saluator noster ꝗ ve homī per quē Iudices tua scandala augescunt nec in te relictū esse video aliqd vestigiū aut laudis aut glorie. Decens erat ⁊ nō incongruum vt os tuū insipidum hac nostra disputatione contūderet̄ vt lingua refrenaret̄: vt facies etiā tua rubore indueret. Nihil de aīo tuo dicere possum quē semꝑ habes ⁊ iniqnū ⁊ maluz et prauū. Attamē si rem diligenter ꝯsiderare voluero: te meliorē nō fecit disputatio nostra. nā si aliqua in te foret cura salutis illam mihi diu ostendisses: veniā ꝙ exorasses delictoꝝ tuoꝝ et me tandē obsecrasses vt in sanguīe christi posses renasci ⁊ imaculatā illi in celis aīam offerre. Quid ergo dicā: Saxeū cor habes ⁊ omni malicia grauatū. ita etiā grauatū vt cū ad inferna descenderis nunq̄ illinc exire possis. Verū qꝛ christiani oīm hoīm salutē desiderāt te alio nouo argumento aggrediar vt noua iterū inter nos disputatiōe finita te ad fidē nr̄am catholicam ꝑducere valeā ac tandē ꝓbatissimis sentētijs inducere vt beatissimā virginē ⁊ dei matrē mariā semꝑ honores quā tu homo miser ⁊ oēs maledicti iudei iā turpiter ⁊ detestāt̄ur ⁊ respuūt. Nec satis mirari possum ꝙ vos illam non amatis q̄ portas inferni ꝯfregit ⁊ filiū dei ex celo venire fecit vt ex illa natus totū orbē ab eterna morte liberaret Id qd̄ etiā factū est vt nemo sane mētis negare pōt. Verū ne morosior sit ꝓlogus de virgine maria quā tu bestia ꝯtēnis sic loq̄ incipiā. ⁊ tu cū volueris ad mea obiecta rn̄de.

¶ Caplm̄ primū. In quo christianus respondet perfido Iudeo quare btām mariā ⁊ sctām crucē honorēt cū tū id (et licet male) iudeo videat̄ indignū. ¶ Christianus.

Obiecisti mihi sepius o Iudee imo oībus nobꝭ christianis hoc imputans nos scē colere ⁊ venerari atq̄ adorare btām virginē mariā necnō in eam credere atq̄ id quidē stulte ⁊ irrationabilit̄ nos facere ais preterea ⁊ in sanctos nostros ista q̄ facere ⁊ in sanctā crucē antequā nr̄a crebro genua flectere soleamus capitaq̄ nostra summa cū deuotiōe ad eā inclinare quoties illam nobis preterire ꝯtingit: sed ⁊ osculari illam alijsq̄ multis hmōi tractare modis. Que etiā cum tibi iudee irrōnabilia atq̄ absurda oīno videant̄ velim hinc nunc ex me audias quo tamē pacto ista que narras agamus Qꝛ igitur ais nos credere

in mariaz: quã nos credimus ac dicimus benedictã dei genitricẽ: itemq̧ et
adorare eã. Jd certe falso nob imputas. Nõ em̃ credim⁹ in eã neq̧ ipsam
adoram⁹: ⁊ si colimus eã merito quidẽ ⁊ veneramur. Nõ ideo tãto minus
nob impingere debetis de reliq̄s sctis nr̃is q̄ longe sint inferiores illa me-
ritis ⁊ vite scītate. De reliq̄s aũt sctis dico vtpote btĩs aplis martyrib⁹ ⁊
ꝯfessorib⁹ ⁊ v̄ginib⁹ ⁊ sctis viduis. Aliud siquidẽ est apud nos christianos
(que ⁊ apud vos dĩa existit) adorare. aliud colere ⁊ venerari. Credere autẽ
dicim⁹ ea dũtaxat: que fidẽ ipaz nr̃am ꝯcernũt. An igit̃ credere etiã debea-
mus nec ne in btĩssimã virginez mariã ⁊ reliq̄s sctõs: ad p̄ns discutere non
expedit. Satis aũt tibi nũc fuerit si intellexeris nos christianos solũ deuz
adorare illiq̧ soli fuire: qđ ex vr̃a lege ita q̧ accepim⁹. Qui v̄o secus atq̧
aliter sese habuerit: hunc ꝑfecto nos hereticũ iudicarem⁹. Ex q̄ fit vt sctõs
quidẽ ipos ⁊ inp̄mis btĩssimã virginẽ mariã dei genitricẽ venerari nob lice
at ⁊ colere. nõ aũt adorare. Oram⁹ nihilomin⁹ atq̧ inuocamus dei m̄rem
btĩssimã sctõsq̧ ipsos ex pia admonitiõe: si qñ ꝓcipue necessitas ingruat vt
ipsi ꝓ nob apud dñm intercedere velint: veluti mediatores inter ipsum de
um ⁊ nos pctõres hõies. Quẽadmodũ faber ferrarius: vt quo vtar exēplo:
cũ ferrũ candẽs apphendere voluerit ac tenere vt cudat: non id statim manu
facere tẽtat ꝫ forfice mediante. Qui mos ⁊ orandi ꝯsuetudo olim apđ vos
q̧ iudeos obfuata fuit sꝫ. tã ⁊ si nũc ab illa desistere videamĩ Nũeri. xvi.
Et stãs inter mortuos ⁊ viuẽtes ꝓ pplo depcatus ẽ. ⁊ plaga cessauit. Deu
tro. v. Ego seq̄ster ⁊ medius fui inter deũ ⁊ vos in tp̄e illo. Sed ⁊ p̄res quo
q̧ vestri cũ in deserto ẽẽnt hãc ob cãm moysen interpellauerũt excitarũtq̧ vt
ille apud deũ suis precib⁹ ꝓ pplo oraret. Qđ ⁊ sedulo fecit vr̃a causa. Erga
quẽ tñ ingrati sꝫ fuistis Exo. xxxij. Ascendã ad dñm: si quo mõ eũ quiue
ro depcari ꝓ scelere vr̃o Jta ⁊ alias q̧ ex sctis vr̃is quos colitis quã pluri
mos inuocare ꝯsueuistis: vt Abraã Jsaac Jacob heliã Samuelẽ ⁊ c̄.

¶ Caplm. ij. Jn q̄ iude⁹ plurimũ admirat̃ qđ fili⁹ dei etiaz m̄rẽz habuerit in terris. Cui christian⁹ perpulchre r̄ñdet.

Iudeus. Esto igit̃ o christiane filiũ habeat de⁹: vt dicitis: cui
quidẽ oẽm dederit ptãtez pater. Uez cũ ⁊ vos in mariã vestram
⁊ in reliq̄s sctõs: quos tñ colitis: nõ credatis vt sup̄ dixi qđ ⁊ ego
etiã plane iã intellexi: q̄ũo reliqua hoc ẽ seq̄ntia intelligaz: haud
certo scio. Si em̃ filiũ hꝫ de⁹: m̄rem q̧ habeat filius ipse necesse
est. Et cuz rursum dicitis matrẽ quidẽ cuz habuisse f̄m hũanitatẽ: matrem
inq̧ virginẽ Jd ꝑfecto nõ capio neq̧ rõnabile id esse videt̃. Siquidẽ alte-
rũ preter naturã esse ꝯuincit̃ alterũ ꝯtra diuinã maiestatez. Quo em̃ pacto
v̄go pareret. aut q̄ũo ex summis ⁊ excelsissimis sedib⁹ descẽderet deus glo
sus ⁊ sublimis ⁊ m̄rem sibi deligeret in terris mulierẽ quidẽ simplicez que
nihilominus post partũ: vt vos dicitis: virgo ꝑmanserit Jd si potes osten-
de mihi quãprimũ o christiane. ¶ Christian⁹. Scimus o iudee q̄ nos
christiani dicimus dei filiũ desursuz venisse ⁊ m̄rez sibi in terris delegisse ex
qua f̄m humanitatẽ nasceret̃ fieretq̧ hõ de⁹. Igit̃ vt te ab hac ⁊ hmõi ad-
miratiõe liberẽ: magnos libẽter labores subibo: vt q̄ñq̧ ad nos ꝯuertare.
Tu hinc audi que Esaias de v̄bi incarnatiõe scribit de q̄ nimiz ⁊ longe an
tea ꝓphetauit: quã ⁊ ipse credidit futurã. Sꝫ vt tã plane video atq̧ ex ver
bis tuis audio: nondum vos iudei ꝑcepisse videmini omnis dei op̄e plenus

esse admiratiõe. Qđ certe regius ꝓpheta dauid minime ignorauit. Mirabilis
eñ: inquit: deꝰ in sctis suis ⁊ in omibꝫ opibꝫ suis. Quid igit miraris: An
non legisti sepenũero dñm deũ in has terras descẽdisse hũani generis cau-
sa. Hinc nõ temere dictuȝ est ab regio ꝓpheta dauid. lxxxiiij. Ueritas de
terra orta est. At q̃ pacto de terra veritas oriri poterat: nisi ꝑus de celo de
scendisset. Ueritas aũt q̃d aliud q̃ deꝰ Ergo ꝑ modũ questionis dicere li-
bet vt scribit Paral. ij. ca. vi. Ergo ne credibile est vt habitet deꝰ cũ homi-
nibus sup terrã. Querit eñ vt rñdeamus qđ sic Ido illud subiungã qđ
Eccles. libro. xvi. Non sis incredulus v̄bo illius. post hec deꝰ in terram
respexit ⁊ impleuit ⁊ fecũdauit illã bonis suis. Nos christiani igit minime
miramur imo indubitãter credimus v̄buȝ dei filiũ de celo descẽdisse seqȝ in
gessisse in vterũ bñdicte sp marie v̄ginis ex qua nasceretur sine virili semine
ipse inqȝ saluator vniuersi ⁊ totius ppli. Itaqȝ dicimꝰ hunc christũ nostrũ
ex v̄gine in tpe natũ pr̃eȝ quidẽ habuisse in celis ab eterno/ mr̃eȝ aũt in ter-
ris fm tpis cursum. Quã ⁊ nos christiani vt cõem oim peccatoꝝ aduocatã in
uocamꝰ. nõ aũt adoramꝰ. Hãc sane q̃squis oderit quiqȝ his que de ea iaȝ
diximꝰ contradixerit is morte iudicabit eterna dignus. Si quidẽ de hac sic
scriptũ est Prouerb. viij. Qui aũt in me peccauerit ledet aiam suã. oẽs qui
me oderũt: diligũt mortẽ. Ueȝ non me fugit longe aliter vob ꝑsuasuȝ esse
a demonio nescio quo ẜ pessimo vt his minime credere velitis. quẽadmodũ
p̄mis parentibꝫ nr̃is ꝑsuasit serpẽs ille malignus inquiẽs Geñ. iij. Nequa
q̃ morte moriemini. Scio p̄terea locum illum sup̄ allegatuȝ ex lib. Pro-
uerb. multis varijsqȝ modis a vob iudeis exponi sicut ⁊ alia pleraqȝ in sacris
lr̃is loca a vobis torte exponuntur ⁊ deprauantur.

¶ Caplm iij. In quo iudeus incredulus multum admira- tur quare mariam feminam appellamus cum eam credamꝰ post ꝑtum virginẽ ꝑmansisse Cui xp̄ianꝰ optime respõdet

IUdeus. Agnoui iã diu mi dñe vos christianos sp esse solitos
dicere mariã illaȝ vr̃am quã christi mr̃em dicitis virginẽ esse imo
v̄ginẽ quoqȝ post ꝑtum mãsisse. Si id ita est: quid ẽ q feiaȝ illã
appellatis ⁊ mulierẽ. Nam si v̄go post ꝑtum ꝑmãsit haud sine
iniuria feia a vob aut mulier appellat aut dici põt. Qđ ⁊ chri-
stus q̃ vester aliquoties fecisse ꝓhibet Mulier: inquit: quid mihi ⁊ tibi q
vinũ non habẽt. Et alibi Mulier ecce filius tuus. Certe si christꝰ vester eã
sic virginẽ agnouisset nõ tã indignãter eã mulierẽ appellasset aut feiaȝ. Quin
potius eã summis fuisset honoribꝫ ꝓsecutus. iuxta illud Exod. xx. Hono-
ra pr̃eȝ tuũ ⁊ mr̃em tuã ⁊c. Tanto aũt magis id illi scire atqȝ agnoscere po
tuisset si: vt vos dicitis: deus etiã fuit christus ille vester. ꝓꝰ. Ipse eñ nouit
abscondita cordis: Paral. ij. ca. vi. Tu eñ solus nosti corda filioꝝ hoim.
Hieremie. xvij. Ego dñs scrutans cor ⁊ probas corda ⁊ renes Hec vbi sol-
ueris atqȝ de his mihi satis feceris: alia fortassis iterea excogitabo ⁊ quidẽ
his maiora. ¶ Christia. ꝓponis atqȝ interrogas ex me vt audio: cur si
maria nr̃a v̄go ẽ: eã nos tñ feiaȝ appellamꝰ aut mulierẽ. Sicqȝ etiã a filio
suo: vt in nr̃is lr̃is ẽ videre: mulier appellata O rudẽ hoiem Si legisses atqȝ
euoluisses vnqȝ scripturas vr̃as maiore scȝ cũ diligentia q̃ vt fecisse videris
ꝑfecto non tam temere loquereris neqȝ tam stulte me interrogares nec tã ri-
diculã questionem mihi nunc ꝓponeres An non legisti quod scriptum est
Geñ. xxiiij. Ecce sto iuxta fontẽ aque: ⁊ virgo que egredietur ad hauriendũ

aquā: audiet a me da mihi paululū aque ad bibendū de hydria tua: τ di
xerit mihi τ tu bibe τ camelis tuis hauriā. Ipsa ē mulier quā preparauit do
minus filio domini mei. Uides ne o iudee hic etiam Rebeccā virginē mu
lierem appellari ab ipso scz seruo bis terqʒ. Qđ ḡ nobis improperas vtpo
te φ a christo messia nr̄a mater eius femīa appellata sit aut mulier nihil cer
te aliud moliris nisi vt τ filio τ matri honorē detrahas cuiqʒ scz suū: nosqʒ
christianos ꝑ hoc infames reddas. Itē Gen̄. iij. Ubi de eua dn̄s loquitur
quā sincerissimā ṽginē creauit. vidit igit̄ mulier φ bonū esset lignū τc. Itez
Gen̄. ij. Postq̄ʒ eua recēs facta fuit ex costa Ade ita ad eā dn̄s locut⁹ Mu
lier q̄re hoc fecisti. Qͥ aūt ipsa ṽgo adhuc erat: hinc ptz φ paulopost in eo
dēz textu subdit̄. ca. iiij. Cognouit ṽo adā euā vxorē suā τc. Ex his iā dict̄
manifestū esse pōt: q̄nto odio ṽginē mariā sp̄ bn̄dictā ꝑsequamī cū nihil ha
beatis aliud qđ in eius ꝯtumeliā atqʒ obprobriū a vob̄ obijciat̄ preter id
φ mulier appellata sit a filio suo. Attamē ab his vanis τ leuib⁹ questiūcu
lis abstinere non potestis Ergo sola inuidia est que vos ad hoc impellit Et
vt illud adijciaz Nequicia est que te non sinit esse senē. Unde fit vt merore
torq̄atur excādescatqʒ anim⁹ sepe vester quoties in mentē aliquid venit ei⁹
rei que de maria hac nostra virgine semꝑ benedicta apud nos dicitur.

¶ Iudeus. Sciebaz quidē ego me tandez incursurū odiū τ indigna
tionez apud te haud ꝑuam si verbū tm̄mō vnū aut alterū de maria vestra
fecissem aut facerē. Sic em̄ affecti illi estis vt ne verbuz quidem loqui liceat
aduersus illam sinistre. Uez quecunqʒ de maria vestra dicta sunt vtpote φ
eā christus vester mulirē appellauerit τ verū a vob̄ adoranda sit necne q̄m
in nr̄is scripturis nihil om̄ino ꝯtinet̄ qđ ad eā ꝑtineat neqʒ etiaz illa cōtra
pietatē religionis eē vident̄. ꝯsiliū ḡ meū est illa in p̄sentia missa facere Uñ
τ in hac tibi ꝑte nunc concedo quod dicis.

¶ Capl'm. iiij. In quo christian⁹ pulcherrima allegat cōtra iudeū φ maria xp̄m parere potuit ṽginitate manēte salua.

Christianus. Igit̄ φ nunc ꝯsiliū tibi esse ais o Iudee te su
ꝑsedere velle hac disputatione de ipsa Maria virgine sp̄ bn̄di
cta: ideo est φ tāto in eaz fertimini odio om̄s: vt durius eē nihil
possit qđ nō pot⁹ audire velitis q̄ʒ vt de ea loq̄mur Neqʒ tene
ra id mirū esse nob̄ dʒ. q̄n eā ab incunabilis odisse assueueritis
om̄es hinc de ṽginitate marie nihil audire aut ꝯferre potest̄ nisi mag̃ cū ve
cordia m̄etis vr̄e. Quarebn̄ ꝯsuleqʒ vobiscū ageret̄: si ab ineūte pueritia ve
stra assuessceritis laudib⁹ marie ac ꝟmonib⁹ ipsis q̄ de ea ferunt̄. Credis ne o
iudee dic age. rubū q̄ visus ē cōburi mā̄sisse tn̄ incōbustū. Exod. iij. Uadaz
τ videbo visionē hāc magnā: q̄re nō ꝯburat̄ rub⁹. Hic rub⁹ si hebraice lr̄e
credēduz ē: dum⁹ erat spinosus τ q̄ diu videbat̄ ardere. Credis ne itē dict̄ro
go ṽgaz Aarō aridā vna tn̄ nocte germinasse ac floruisse fructusqʒ ꝓduisse.
Numeri. xvij. Et turgētib⁹ gēmis eruperāt flores q̄ folijs dilatat̄ in amigda
las formati st̄. Credis ne etiā o iudee tres pueros vinctos sil' cū vestib⁹ su
is in fornacē ardentē ꝓiectos: q̄b⁹ nihil intulit ignis dāni ac ne in vestib⁹
q̄dez ipsis Daniel. iij. Et non tetigit eos om̄o ignis: neqʒ ꝯtristauit nec q̄cq̄ʒ
molestie intulit. ¶ Hic notandum φ fornax ipsa: s. fides non est derogan
da littere Hebraice: tunc septuplo ardentior erat quam fuerat antea vnq̄ʒ.
Unde legitur in veteri testamento Fornax autem succensa erat nimis τc.

An ne hoc tibi multo magis videtur esse ꝯtra naturaȝ ignem scȝ appositū
cōbustibili: nihil penitus in ipsum agere posse. Patet igit̄ teq̄ȝ tuosq̄ȝ ve-
stris etiā scripturis derogare fideȝ omnino. Iteȝ tu credis q̄ Asinus Balaā
loquutus sit voce hūana id qđ admiratiōe dignū habet̄ Numeri. xxij. Ape-
ruit dn̄s os asine ⁊ loquuta est. Quid ḡ tardas credere o iudee mariaȝ sem
per v̄ginē ⁊ pepisse ⁊ in v̄ginitate ꝑmansisse: cū hec oīa ⁊ multo maiora do
oīpotenti possibilia ⁊ leuia sint. Sane sciendū dei oīpotētiaȝ nos vtiq̄ȝ cō-
fiteri cogi. ⁊ si nulla ꝓrsus extaret scriptura de oꝑib⁹ dei mirabilib⁹. Quod
hinc rudi declarat̄ exēplo vulgatissimoq̄ȝ puta de vitro: qđ sol radijs vtiq̄ȝ
suis penetrat intime ipso tn̄ illeso ꝓrsus ꝑmanēte. An non aīas quottidie
nouas fetibus adhuc in vtero matris existētib⁹ īmittit deus. An non item
inter vos viri atq̄ȝ mulieres dep̄hensi sepenūero sunt obsessi a demonibus
Que qm̄ videris quottidie atq̄ȝ plurib⁹ expimētis iam cognoscitis: nequa
q̄ȝ admiramini Hinc fit: vt his que de maria diximꝰ eo magis credere de-
beatis. Plurima sunt aūt que q̄a q̄ttidie ferme agūtur fiuntq̄ȝ: iam non fi
dem exigunt vt credant̄ tm̄ ꝭ expimēto cōprobātur. Si igit̄ demō aliquis
malus in corpus hoīs ingredi pōt illudq̄ȝ multo tp̄e obsidere: quāto ma
gis is id potest qui demonē cū non esset tn̄ fecit vt esset. Hic aūt est deꝰ om
nipotens. Hec ꝑfecto exēpla notissima vulgatissimaq̄ȝ te saltem ꝯmouere
possent ac vtiq̄ȝ deberēt: nisi mēte adeo esses obstinata ⁊ volūtate oīno de-
prauata. sicuti in plurib⁹ de vestris sepe expertus sum. vt saxū facilius ⁊ trun
cos steriles ad fidem nr̄am mouere possemꝰ q̄ȝ te tuosq̄ȝ seq̄ces. De maria ve
ro que futura erat dei mr̄ anteq̄ȝ fieret terra ⁊ oīs abyssus. dn̄s locutus ē
p Salomonē regiū ꝓphetā. Sap. viij. Dn̄s possedit me initio viaꝝ suaꝝ:
añq̄ȝ q̄cq̄ȝ fieret a principio Ab etno ordiata suȝ: ⁊ ex antiq̄s anteq̄ȝ t̄ra fie
ret. Etiam alias q̄ȝ dixi tibi: q̄ noua hoc est admirāda ⁊ quedā inaudita fa
cere deꝰ aliq̄n statuit Hiere. xxxi. Et ferā domui israel ⁊ domui iuda fedus
nouū ⁊c. Itē creauit dn̄s nouū sup terrā femia circūdabit virū. hec dt dn̄s
exercituū deꝰ isrl'. Esai. xlv. Rorate celi desup ⁊ nu. plu. iu. api. ter. ⁊ ger. ⁊c.
Quid igit̄ miraris. an nō maiora his eque poterit ideȝ deus.

¶ Caplm̄ v. In quo p estifer iudeus contra dictamen sue rōnis non admittit ea que a christiano de maria dicta sunt sed oīpotentiā dei cōprobat in quo maxime ꝯuincitur.

IUdeus. ¶ Intellexi omnia plane o christiane adducta exēpla
tua similitudinesq̄ȝ quib⁹ sane niteris ondere mihi mariā christi
vestri matrē v̄ginē post ꝑtumꝰ māsisse: alteraq̄ȝ ex pte trinitateȝ vtiq̄ȝ
in diuis recipiendā esse. Certe hec tua exēpla partim quidem ab
hominibus mēte captis obsessisq̄ȝ. ꝑtim vo ab reb⁹ inanimatis nē
pe a sole sumpta minime mihi satisfacere pn̄t. precor igitur deuȝ nostrum no
cte dieq̄ȝ ne me in hanc tentatiōeȝ inducat: neue in speculo illo me vnq̄ȝ intue
ar ⁊ ne hunc solē quē tu nūc mihi ꝓponis exēpli scȝ causa: ꝯtempler in eternuȝ
Siquideȝ de sole scriptū est preterq̄ȝ de luna Esaie. xxiiij. Erubescet luna et
ꝯfundet̄ sol. Amos. viij. Et erit in illa die dicit dn̄s. occidet sol meridie. ⁊ te
nebrescere faciā terrā in die lumīs Johel'. ij. Sol ꝯuertet̄ in tenebras: ⁊ luna
in sanguinē. Aliud igitur speclm̄ nobis ꝓpositū est a deo hic scȝ mūdus et
quicq̄d reliquū in eiꝰ oꝑibꝰ mirabile. In hoc ꝑfecto ꝯtemplamur nos iudei

non verbis tm̄ cuiusuis ꝯtenti. Esaie.xl. Leuate in excelsum oculos vestros
⁊ videte quis creauit hec. Ps. Qm̄ videbo celos tuos opa digitor tuor lu
nā ⁊ stellas que tu fundasti. hec quidē ꝯtēplamur ꝗ altioris intelligentie et
ꝗ mysterij causa ꝗ tu pretēdis. Qđ aūt dicitis de prāte sūmo dei omipotē-
tia: certe in hac tibi libere assentiar: vt ꝙ inter cetera mirabilia ex virgine
ipse virtus sit: nō ꝯtradico. Siquidē maiora potest Esai.xl. Deus sempi-
tern⁹ dn̄s qui creauit termios terre. ⁊ nō deficiet neq laborabit: ⁊ nō est in
uestigatio sapie eius. Verū tn̄, vt nos tandē credam⁹ ipsuz ex virgine natū
hoiemq factū: id certe nullo mō ꝑsuadebis nobis. Neqz id etiā rōni cōso
nū videt. Nā ex eo ptz: ꝙ illū natū quo v̄bo ꝯtradicere videmi verbis ipsi
us dei quib⁹ dictū ab illo ē. Eue pme oīm matri. Qm̄ nō obedisti voci mee
paries cū dolore atq labore. Gen.iij. Multiplicabo erūnas tuas ⁊ ꝯcept⁹
tuos. In labore paries filios. An tu hec v̄ba nihil pensi habes. Vos qui
dez dicitis mariā illam v̄ram christū. pepisse sine dolore sine omi metu ꝑicu
li. hec sane supiorib⁹ plane ꝯtradicere videt. Esto aūt alia alia hoc est hec il-
la leuius faciliusve ꝑiat ⁊ tanta facilitate vt interdū opus nō sit obstetrice
Exod.i. Et priusq̄ veniant ad eas pariūt. Verū sine omi tn̄ dolore parere
mulierē: id ꝓfecto diuis sermonib⁹ aduersat estq ꝑter cōem nature cursum

Capl'm vi. In quo melius confirmat ⁊ robo rat allegata christianus de integritate virginis q̄d prius dixerat ⁊ iudeū penitus confundit.

Christian⁹. Displicuit tibi: vt audio: ꝙ adduxerā hoies a de
monio obsessos ac mēte captos: ꝑ quos q̄dē tibi ostendere vole
bam q̄ facile sit deū virginis vterū ingredi atq rursum egredi.
Id equidē feci nō ꝙ res illa digna fuerit que cū re tanta ꝯferet
sed vt te hoiem talez ꝑducere potuissez quoq̄ pacto ad tante rei
rectam intelligentiā. Quippe vos illi estis qui a malis demonib⁹ vexamini
ob incredulitatē scz vestraz. Nā ⁊ moyses dux ille vester strēnuissim⁹ olim
longe ante predixit Deut.xxviij. Eris semꝑ calūnias sustinēs ⁊ oppressus
cunctis diebus. Sed nunc redeo ad mariā matrē virginē semꝑ benedictam
cuius vos ꝑfidi iudei ne nomē quidez audire potestis. Adeo amara vob
est eius recordatio: eius agitatio atq intentio. De hac iudei freq̄nter memi
nerūt vestri sub multiplici figura. Eccl'ia.xxiiij. Ab initio ⁊ ante secula crea
ta sum. Nec virgo tam mirabili resplenduit pulchritudine: vt eam dn̄s ex
alijs omnib⁹ deligeret precipuā. Ps.xliiij. Cōcupiscet rex decorē tuū. quo-
niā ipse est dn̄s de⁹ tuus ⁊ adorabūt eū. O q̄ extorte: q̄ꝑ ꝑ perāhunc locuz
vestri interpretantur Rabbi q̄q exponunt Facitis eni vt gigantes olim de
quibus fabulantur fecere qui cuz ꝑ v̄tutē in celum ascēdere nequiuissent: ag
gressi nihilominus tantā rem sunt virib⁹ suis mōtes mōtib⁹ imponēdo sup
ponēdoq. Verū Jupiter summ⁹ ille de⁹ mīme ferēs tantā ignominiā illos
prius quidē fulmine suo deiectos mox in vulcani antrū detrusit: vn̄ ⁊ vobis
summope cauenduz est qui scripturas vestris moliminib⁹ ꝑperaz ⁊ male im-
mo sinistre intelligere tentatis: nequid simile aut certe deterius vobis aliquā
do accidat. Itaq qui inter vos locū supra allegatū exponūt. non eni intell-
gendū putant de muliere vlla aut v̄gine. Nā quidē deo mīme licere arbitrā
tur: vt loquat cuz mulierib⁹ Nā notatū sicut Prouerb.viij. O viri ad vos

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK

Baden-Württemberg

clamito vt vox mea ad filios hoim. Nec vero mulierē tanti esse apud deum volunt: vt ipse de⁹ vllum digneť cū ipsa habere ɔmerciū. O pueriles ineptias. O stulticiā singularē. O impudentiā igne ⁊ ferro cruciandā. Similes eīn inepcie vestre ṽbulis mulierū ineptissimis. Hec ideo ipsi faciunt vt mariā virginē semꝑ bn̄dictā ab itelligētia textus supra allegata omnino excludant. Bone deus q̄ꝫ plurima sunt hm̄oi deliramēta illoꝝ: que narrare nimis longum esset ac plane tediosum.

¶ Caplm. vij. In quo iudeus dicit mulierē parui faciendā eo ꝙ multa mala per Euam facta sint. Cui tamen christianus pulchre rn̄det ⁊ ṽginitatē ⁊ natiuitatē xp̄i corroborat.

IVdeus. Ab instituto tuo dn̄e mi recedere mihi videris Nā quidem ab initio statuisti: vti tum q̄ꝫ dixisti: te solū informandi mei grā hāc mecū suscepisse disputationē qua demū me ꝑduceres ad rectā viā. hoc est ad verā religionē ⁊ vere fidei agnitionē. Verū interea multa de maria vr̄a introduxisti: que certe nihil vel parū ad hanc rem ꝑtinere videnť Quare hec nunc missa faciamus. At illud tamē rememorare in presentia liceat: ꝙ dicitis nos qui facere muliebrē sexū. Id certe minime refuto. neq̄ꝫ id quidē iniuria facere videmur si ad mentē reuocare voluerim⁹ que pc̄tā per primā feīā contigerūt: que et in hunc vsq̄ꝫ diem in nobis ipsis expimur. Hinc crede mihi illius sepius displicētia pendet. Sed hec atq̄ꝫ alia hm̄oi me vobis dicere velle: ridiculū certe videri posset. ⁊ supuacaneū ⁊ cōiter ac si vt est in prouerbio. sus mineruā docere velit Si q̄dē vos christiani illa ipa multomagis ac melius calleris q̄ꝫ nos iudei Nisi igitur dn̄e mi christiane acutior in disputādo fueris q̄ꝫ hactenus te ꝓbauerim: nihil certe efficies quo me a fide mea ꝓpellas hoc est tuis me verbis inducas vt via nostra relicta fidē vr̄am amplectar. ¶ Chrian⁹. Nunc in te expior id verū esse qd̄ in ꝓuerbijs dicit. Argue sapientem ⁊ diliget te. Argue stultū ⁊ te odio ꝑsequetur. Et sicuti Cicero scribit ɔtra Salustium. Maledicit qui nō potest verū ab alio audire. Sciebam quidē ego te impatientē fore audiēdi que dictur⁹ erā de maria virgine semꝑ bn̄dicta. ⁊ tamē qm̄ ita occasio tulit de ea dicere non nihil volui tua maxime causa ꝙ ab illa salus nostra ꝓdierit. Qua in re facis tu quidē ɔtra admonitionē vestroꝝ maioꝝ Eccl'ia. v. Esto mālsuetus ad andiendū verba dei vt intelligas ⁊ cū sapiētia ꝓferes rn̄sum verbis. Itaq̄ꝫ vt magis deinceps tuā expiar impatientiā: tētabo rursus huic pauca de virgine illa sꝑ benedicta ꝓponere Nūc igitur audi que Balaam gentilis ꝓpheta de hac virgine quā vos mariam appellamus dixit atq̄ꝫ ꝓphetauit. Numeri. xxiiij. Orietur stella ex iacob ⁊ consurget virga de israel. Audi item que Esaias de ipsa locutus est ꝑ spm̄ sanctū. Esaie. vij. Et dixit Achas: nō petā ⁊c. Sane vobis o iudei ingēs incessit in aīo dolor atq̄ꝫ vecordia: ex quo marie virginis sꝑ bn̄dicte honor atq̄ꝫ gl'ia mūdo illuxit. Ad cui⁹ etiā nomē demonū tremit ptēs De hac ⁊ ipe dominus locutus est ꝑ ꝓpheta sub ꝑsona Delbore. Iudicū. v. Cessauerunt fortes in israel ⁊ quieuerūt donec urgeret Delbora mat in isrl'. Adhuc pauca de ea Eccl'ia. xxiiij. Tūc pcepit ⁊ dixit mihi creator oim: ⁊ q̄ creauit me requeuit in tabnaculo meo. Itē Cantico. j. Cum esset rex in cubiculo suo: nardus mea dedit odorē suū. Item ibidem. iiij. Tota pulchra es amica mea et macula non est in te. Itē Can̄. vi. Dilectus meus descendit in ortū suum.

Nunc vnde mihi o iudee de qua muliere aut virgine siue puella hec verba
dicta eē putes. An de vna qualibet ꝓmiscue atq₃ indifferēter: an de vna ali
qua singulari. Quid dicis. forte hesitas adhuc. Sed certe mirū videri pōt:
si nondum ꝑcipias aut intelligas hec dicta esse de vnica ⁊ singulari atq₃: vt
sic dicā: peculiari quadā virgine: quā ipse sibi deligeret precipuā Hoc autē
hinc ostēdā Legitur in Cāticis. c. iiij. Ortus ↄclusus soror mea sponsa mea
Que vnq₃ mulier aut virgo siue puella ⁊ soror fuit ⁊ sponsa viri cuiuspiaz
Nisi quod poete fabulant̄ de Junone: que iouis summi dei: vt illi aiunt
et soror ⁊ ↄiux fuisse ꝑhibet̄. Que tñ etiaz poetaꝝ fictio sua nō caret vicare

¶ Capl'm. viij. In quo christianus sermonez continuās ad honorē virginis de porta Ezechiel' loquit̄ et qđ nomē iudei marie tribuunt. Et deinde christū verū solez esse dicit.

AMplius aūt dic age mihi si potes: que porta illa eē potuit quā
Ezechiel in spū preuidit ⁊ agnouit. Ezechiel'. xliiij. Porta hec
clausa erit ⁊ nō apietur. ⁊ vir non intrabit ꝑ eam. qm̄ dn̄s deus
israel ingressus est ꝑ eam. Ne aūt miraris de hac tanta virgine
non tibi oīno improperare aut possum aut debeo: quā quidem
virginē ab eterno sibi futurā matrē deus p̄destinauit. Qn̄ ⁊ regius vates.
Salomon deea admiratus sit in canticis exclamās cap. vi. Que ē ista: que
ꝓgredītur quasi aurora ↄsurgēs pulchra vt luna. De hac quoq₃ liber gene
seos meminit appellans eaz domuz dei ⁊ portam celi. Gen̄. xxviij. Non est
hic aliud nisi dom⁹ dei ⁊ porta celi. Hanc ⁊ sacre littere alibi nunc vineam
engaddi. nunc filiam appellant. Prouerb. xxxi. Multe filie ↄgregauerunt
diuitias. tu aūt supgressa es vniuersas. possent hec quidez sufficere tibi vt
pote homī docto in lege: vt tandē assentiaris mihi asseueranti sedulo. hanc
mariā nr̄am virginē sꝑ bn̄dictaz a ꝓphetis ⁊ sacris vatib⁹ multo an̄ scl'a p̄/
dictā multisq₃ modis p̄figurataz. Sz qr te adhuc hesitantē video altius q̄₃
repetēduz mihi est. Quare hinc audi que Esaias ꝓpheta in spiritu imo per
spm̄sanctū exclamat. Ecce: inquiēs: vgo ↄcipiet ⁊ pariet filiū ⁊ vocabit̄ no/
mē ei⁹ emanuel. Emanuel aūt f̄m hebraicā lr̄am interp̄tatur nobiscū deus.
Quis hic ꝓpheta: Nōne idoneus satis tibi videtur cui credas. Hic quip/
pe apte illaz virginē exp̄ssit: q̄ futura erat dei mat̄: cui⁹ ⁊ filiū deū appellat:
cum inq̄t. pariet filiū ⁊ vocabit̄ nomē ei⁹ emanuel: nūc ⁊ irride speculū illō
qđ exēpli cā supius tibi ꝓposui. Et q̄ ⁊ tu nūc p̄cabaris vt ipse de⁹ te auer/
teret. Qđ nimirū ita fiet. Sz nobis tñ christianis speculū hoc lucebit in ꝑ
petuuz. De quo Sap. vij Candor em̄ est lucis eterne ⁊ speculū sine macu/
la dei maiestatis ⁊ imago bonitatis illius. Hinc exclamare liber ad illaz o
maria puritas speculū illucesse nobis christi fidelib⁹ sꝑ. Hoc aūt dico quo
niaz nomē maria iuxta hebraicā veritatē interp̄tatur dei imago aut facies
Nēpe maria apud hebreos due sunt dictōes vt mari a sicut alleluya Ve
rū vos maliuoli ⁊ ꝑfidi iudei illaz appellatis vulgari vocabulo mergaz: qđ
vr̄a lingua interp̄tatur mare amarū. Sz vt hec nob̄ christianis speculum ē
puritatis: ita illa eadē vob̄ iudeis rectissime erit mare amarū. Ridicula cer/
te videbātur q̄ supius tua cā exēpla adduxi de sole. quē aiebas suū aliquā
do amissurū lumen Vez ⁊ recte q̄₃ ita eueniet: vt nō luceat vobis sol ampli
us. Esai. lx. Non erit tibi amplius sol ad lucēduz ꝑ diē. Nobis aūt christi

ania lucebit in ppetuū christus noster verus sol iusticie. Et luna ipsa vt sol
nob fulgebit. De qua sic scriptuz est. Et erit lux lune, sicut lumē solis. ꝛ lux
solis erit septempl'r, sicut lux septē dierū. Hic quidē p solē christus. p lunaz
aūt ṽgo sp bñdicta itelligit Malach. iiij. Sol ꝛ luna steterūt i tabnaclo suo.

¶Capl'm. ix. In quo de sole ppulchre quedam dicuntur ad laudem ac gloriam gloriose semp marie virginis ꝯm litteralem expositionem ꝛ mysticam. ¶Christianus ꝯtinuat

NUnc q̄a de sole cepi ꝯmonez subtexere o iudee de eo paz dicere
optimū duxi ad gl'iaz marie semp virginis. nec id imerito Nā
que astat regina a dextris in celo regnāti vt canit eccl'ia. ꝛ voca-
ta nob diuinū fauorē ipluit. vt dr Baptista Mātuanus sacre
theologie doctor celeberrim⁹ in pma sua parthenice. dignum ꝛ
iustū est vt ab omi hoīe honoret ꝛ pcipue a me q̄ illi⁹ interuētu graz ab im-
mortali deo christo iesu dño nro ꝯsequut⁹ sum. Quā si p auxilio ꝛ illumina-
tione vestri intellect⁹ inuocare volueritis grām pculdubio habebitis ꝛ re-
gna celestia vob apient Ne ḡ longuz faciaz Scribit Eccl'ia. xliij. in pncipio
ca. hoc mō. Tripl'r sol exurēs mōtes. radios igneos exufflans ꝛ effulgēs ra-
dijs suis obcecat ocl'os ꝛc. Tripl'r sol exurēs mōtes. lyra scz. citius eo q in
ortu suo pcutit capita montiuz. Et diutius pcutit. q̄a vsqz ad occasum. Et
breuius: q̄a radius solis pcutiēs capita montiū breuiorē ē radius descen-
dens ad pfunda valliū. Radios igneos ꝛc. nō formal'r ꝫ effectiue exufflās
id est emittens. ꝛ refulgens radijs suis obcecat oculos. glo. q: nō pōt ꝯspici
ab hoībus oculis irreuerberatis. Itez hec pdicta expositio est l'ralis Ny-
colai de lyra ꝫ mystice aliter text⁹ exponit. Sol tripl'r ꝛc. pp̄ter tria genera
bonoꝝ glorie ꝛ psperitatis mūdane q̄ sunt delitie: diuitie: ꝛ honores. dicit
exurere mōtes ꝛ sic sol dicit velat⁹ eclipsatus illuminatus ꝛ rubricat⁹: ꝛ in ea
acceptione pōt significare ṽginē gloriosam q̄ fuit in christi ꝯceptiōe spūssan
cti obumbratiōe totaliter velata ꝛ spūsscti illustratōne plena illuminata. dū
lux stetit in fonte luminis: ꝫ fuit eclipsata ꝛ rubricata in christi passione ꝛ iu-
deoꝝ psecutiōe. Et sic in varijs acceptionib⁹ pōt hec auctoritas virgini glo-
riose attribui iuxta solis pprietates. vt est vniformis mobilitas: aeris illu-
minositas: herbarum viuacitas ꝛc.

¶Capl'm. x. In quo pulcherrime iudeus redarguitur q credere non vult Christū saluatorē nostrū ex imaculata virgiē natū esse cum tamen hoc inter multa miracula satis credibile sit. ¶Christianus continuat.

QUam ergo ob cām taz rudi atqz inculto es aīo vt illa sentire
neḡas que luce sunt clariora. Uides em luce ꝛ te illam videre
dissimilas Oīa vera esse intelligis ꝛ tñ illa minus acceptas.
Quapropter te irrefragabili ꝛ inuicto argumēto rebusqz ne-
cessarijs ꝯuincā vt christū iesum saluatorem nrm, semper bene
dictum spiritu sancto ex celis coopante de ṽgine imaculata sine cōmixtione
virilis semīs in nazareth angelo annunciante ꝯceptū ꝛ in bethleem natum
prius intelligas virginitatis etiam organo in btā virgine illeso pmanēte.

¶ Ergo enĩ cum in nulla ꝑticula nostre fidei dubitẽ cũ in hac minus dubi-
to ⁊ nihil est qđ facilius credã ꝙ̃ christũ verũ deũ ⁊ hoiem de vera virgine
natũ. ¶ Nam q̃ creauit solẽ ⁊ lunã. signa celestia ⁊ cũcta sidera. celuꝫ inqꝫ ⁊
terrã ⁊ oĩa deinde q̃ in eis sunt. seipm etiã disponere potuit in vtero matter-
no vt ipsi placebat. qꝛ hoc nisi posset de⁹ impotẽs eẽt qđ nemo hoim affir-
mare põt ¶ Minus mihi miraculũ esse videt̃ ꝙ christus natus sit ex ꝟgine
ꝙ̃ ꝙ virga Aaron ex saxo eliciebat aquas .⁊ ꝙ serpẽs eneus potuit saluos
fuare transgressores aut etiã ꝙ mare rubꝛũ instar muri ꝑstans iudeis tran-
situm dederit ac deinde iterũ defluẽs egyptios oẽs submerserit. ¶ Minus
etiã mihi miraculũ videt̃ ꝙ deus pater filiũ suũ nasci voluit ex virgine ꝙ̃ ꝙ
Daniel in speluca leonũ ↄclusus cibũ a ꝓpheta Abacuc accepit: lapide tñ
suꝑ speluncã leonũ cũ signatura regis ꝑmanẽte. Scribit̃ enĩ Daniel' sexto
ꝙ cũ daniel ꝓcipitat⁹ esset in speluncã leonũ Darius rex spelũce ingressum
maximo lapide obstruxerat ⁊ sigillo suo rimas oĩs signarat vt nulli daret̃
ad ipsum introit⁹. Qđ si a dario factũ est sicuti tu credis: multomagis hoc
alio tp̃e alioqꝫ in loco factũ est. de quo scribit̃ Daniel'. xiiij. vbi scribitur ꝙ
rex ↄpulsus tradidet danielẽ inimicis suis qui miserũt eũ in lacum leonũ ⁊
erat ibi diebꝫ sex. Erat autẽ Abacuc ꝓpheta in iudea volens suis messoribꝫ
ruri prandiũ ferre: raptus est in momẽto oculi sui ab angelo vsqꝫ in babilo-
niã ad lacũ septẽ leonũ ⁊ danieli suo dei pulmentũ dedit qđ coxerat. Qua-
propter vt de daniele ↄcludaꝫ. credendũ est hunc lacum vt dixi: etiã lapide
cõclusuꝫ ⁊ sigillo signatũ fuisse cũ ibi plures ⁊ peiores inimicos habuerat
ꝙ̃ ante. de quo scribit̃ Daniel'. vi. ⁊ tñ cibũ a ꝓpheta assumpsit lapide nõ ru-
pto nec amoto Sic etiã christus de virgine natus est ꝟginitate manẽte ille-
sa Unde bñ scribit̃ ps. lxxi. Descendit sicut pluuia in vellus. Et Judicum
vi. Si ros in solo vellere fuerit ⁊c̃.

¶ Caplm. xi. In quo iudeus ꝓponit ꝓphetiam ex Esaia Ecce virgo concipiet ⁊c̃. ⁊ alia quedam adijcit ex sua ꝑfidia

Iudeus. Expectãs expectaui o christiane an nõ illuꝫ tandeꝫ
textũ ex Esaia ꝓ Maria vr̃a adducere velles q̃ quidẽ est. Ecce ꝟ-
go ↄcipiet ⁊c̃. Hic q̃ppe loc⁹ ille est ꝓcipu⁹ ⁊ q̃si murus ꝓ pug-
culi vr̃i quẽ cũ adducitis aut ↄtra nos ꝓducit̃. putatis tu ↄclu-
sum esse inter nos ⁊ vos ꝓ vobis. Certe fallimini o christiani.
Et mirũ ꝑfecto videri debꝫ ꝙ cũ scriptura ista nob̃ in ꝑmis tradita sit: vos
tñ christiani audeatis eã vobis vsurpare ⁊ magna insuꝑ presumptione ꝓ
arbitratu vr̃o interꝑtari. Et nõ mõ id facitis ↄfidenter quidẽ ꝫ ⁊ rectius eã
etiã intelligere videri vultis ꝙ̃ nosipsi qui in ea ab infantia enutriti sumus
Jam igit̃ audi Ubi vos legitis ꝟgo: nos e⁹ loco alma. Que dictio apud
nos nõ virginem: vt vos falso putatis: ꝫ puellam s̃cat: qđ ⁊ in alijs mult̃
locis videre licet Hinc patꝫ vos plurimũ errare: qm̃ nec ꝟba: nec inter ꝑta-
menta q̃ miro mõ excogitatis n̄ris ↄueniũt scripturis ⁊ ipsarũ scripturaruꝫ
veris intellectibꝫ. Itaqꝫ si nõ aliter verbũ alma qđ apud nos legit̃: expont
posset ꝙ̃ ꝓ ꝟgine q̃ mõ vos accipiat̃: certe nimiũ diu errauisse depꝛhensi esse-
mus nos iudei. Neqꝫ enĩ verisile esse põt nos tãto tp̃e voluisse deũ in tan-
tis erroribꝫ relictos esse. Quin ↄtra misisset poti⁹ aliquẽ q̃ nob̃ scripturaruꝫ
nodos explicasset qđ antea sepenũero fecit Michee. iiij. Ecce ego mittã vob̃
heliã ꝓphetã anteqꝫ veniet dies magn⁹. Ita ⁊ cũ nos de egypto liberare vel

let Moysen ante misse nostri tum exitum futurum ducem Exod.iij. Deus Abraã: de⁹ Isaac ⁊ de⁹ Iacob misit me ad vos ⁊c̃. Ait moyses ad dñm. Ecce ego vadã ad filios isrl' ⁊ dicã eis ⁊c̃. Amos.iij. Quia nõ faciet dñs deus verbũ: nisi reuelauerit secretũ suũ ad s̃uos suos ꝓphetas. An igitur putatis nos ista celare velle deũ: que abscõdita minimeq̃ intellecta errorẽ inducere solẽt: quo sane pacto ⁊ nos decipe voluisse videret Hester.xiij. Ne decipias p̃tẽ tuã quã redemisti de egypto. Id aũt impiũ oĩno est dicere ne dũ cogitare. At horã christus ille vester nihil adhuc fecit. Quare nec ver⁹ messias credendus erit.

Caplm.xij. In quo iudeus castigatur q̃ scripturã sanctã male intelligat.

Christianus.

Nondũ te pudet o iudee l̃ras tã sc̃ãs tã castas tã puras: violare: corrũpe: ꝯtaminare. Ubi leger̃ dicito mihi q̃ alma interp̃tabitur potius adolescentẽ puellã q̃ȝ virginẽ. An nescis o iudee q̃ apud caldeos q̃ interp̃tati s̃t biblia vr̃am totã: loco ei⁹ qd̃ apd̃ vos legit̃ almo: legit̃ vlemta: que dictio eodeȝ in loco aliud nihil s̃cat q̃ȝ virginẽ Adhuc reniteris o miser. Et nunc quoq̃ repetere optet que supra memoraui tua quidẽ causa. Ea aũt sunt. Et v̄go egredietur ad hauriẽdaȝ aquã. Nonne vbi v̄go apud nos legit̃: in vr̃o ibidẽ s̃mone legit̃ almo Insanis adhuc Sȝ ⁊ in exodo vbi de moysis sorore mẽtio agit̃: que q̃deȝ v̄go habita fuit: ipsa puelle noĩe designatur. Textus aũt sic habet Exod.ij. Perrexit puella ⁊ vocauit m̃rem suã. In eodeȝ tñ loco apud vos hoc est in vestro s̃mone habetur almo. Quid ergo adhuc audes tua temeritate scripturã aptaȝ corrumpe. Nunc etiã ad id venio q̃ ais soleȝ quidẽ facile penetrare vitrũ qd̃libet suis radijs. verũ vbi radios suos inde ꝯtraxerit: remoue re tum atq̃ appere rursum in ipso vitro qd̃ antea sordidũ in eo erat. Qua similitudine s̃care velle videris te quidẽ ꝯcedere virginẽ mariã puraȝ prius fuisse. post aũt partu pacto sordidã factã. Quo sane ostẽdas te ignorare id qd̃ scriptũ est Nũeri.xi. Cunq̃ requiescat in eis spũs ꝓphetauerunt nec vltra cessauerunt. Iudeus. Q̃ dicis o Christiane loco eius qd̃ legitis in vestro s̃mone Ecce v̄go ⁊c̃. haberi atq̃ legi in nostro almo Cautius certe dixisses: hoalmo: qd̃ ita textus noster hȝ qd̃ quidẽ verbũ ꝓprie virginẽ significat lingua nr̃a v̄ginẽ inq̃ que pñs sit nõ absit ꝓcul. vt tu q̃ȝ supra ꝓposuisti de sorore moysi ⁊ Rebecca filia laban. Preterea in eodẽ caplo subditur butirum ⁊ mel comedet ⁊c̃. Hec autẽ signa sunt hominis sane puri ⁊ non ipsius dei: cuiusmodi tñ christum vestrum esse dicitis.

Caplm.xiij. In quo castigat̃ iudeus q̃ nihil de christo prenunciatum esse mentiatur ⁊ de multis alijs iudeo r̃ndet.

Christianus. Q̃ de christi ortu ais nihil vobis prenunciatũ esse. certe id falsuȝ ẽ. debuisses saltẽ o iudee ⁊ si nihil de christi ortu p̃dictũ eẽt. excitari ad credẽdũ ex v̄gĩe chrĩm vtiq̃ natũ eo verbo solũ: qd̃ vr̃o q̃dẽ s̃mõe sonat hume. latio ãt ecce Quo sane v̄bo hebrei sc̃ptores: si q̃n dicere aliq̃d statuissent singlare ac p̃cipuũ ⁊ veluti nouũ aliqd̃ ⁊ qd̃ antea auditũ nõ eẽt vti ꝯsueuerũt Exod.xxiij. Ecce ego mitto ãgelũ meũ q̃ p̃cedet te Nũe.xxv. Et ecce vn⁹ de filijs isrl' intrauit corã fr̃ib⁹ suis ad scortũ medianitẽ. Sȝ ⁊ latini q̃ȝ sc̃ptores eadẽ particula eisdẽ d caus̃ vti solẽt Qd̃ ĝ tu dic̃ almo ĩ hebreo s̃care iuuẽclã ⁊ ñ v̄gĩeȝ

eo scȝ in loco quē supra citaui. quid opus erat rē adeo vehemēter expressis
se iuuenculaȝ quidē ɔcipe ⁊ parere: tritū est ⁊ antiquū. virgini aūt inusita/
tum oīno ⁊ nouū. Ad hoc igitur significandū ꝓpheta exclamauit Ecce ṽgo
ɔcipiet ⁊ pariet fi. ⁊c̄. Illud certe miraculuȝ ac signū tm̄ fuisse apparet ex eo
qđ ait. ecce. quantuȝ aliud fuerit vnq̄ꝫ. Hinc est ꝑfecto quo minus ista ꝑci/
piatis: ꝙ peruicaces estis a dō vt hec ꝑuicatia animis vr̄is a puero ɔgeni
ta esse videaẗ que etiā maiores vr̄os sepenūero a recto tramite deflexit ac di
scedere fecit. qui reliquū deinde vulgus deceperūt ⁊ abduxerūt. Dicis pre/
terea me cautius dixisse loco ei⁹ qđ dixerā almo: hoalmo. qđ puellaȝ signi
ficat aut virginē pūrem que prope sit Id certe non abnego. Immo ita co
in loco vbi legitur apud nos. Ecce virgo hebraice habeẗ hoalmo. ꝑ eo qđ
virgo. Sed id nihil ad rē facit hanc. Nūquidē tp̄is interuallū ad ꝓphetie
veritateȝ parū ɔducit Qđ tu tn̄ magno ꝑe putas Cum ais plusq̄ꝫ quingen
tos annos retro fluxisse: ex quo ꝓphetia illa que latino sermone sonat. Ecce
virgo ɔcipiet ⁊c̄. ꝓlata est a deo ꝑ ꝓpheta Esaiā. Siue igitur legatur ibidē
almo siue hoalmo: qđ vltimū siue posterius libētius ɔcedo. Id tn̄ nihil cō
tra me facit. Quin potius ꝓ me faciet. Illud aūt dico tam etsi tu tn̄ supius
inclamasti mihi ꝙ dixerā vos egre longā tp̄is morā ferre atq̄ꝫ expectare vȓ
messie aduentū nō sine summa desꝑatione. Vn̄ tn̄ aiebas nō id esse homis
cuiuspiaȝ posse videlicet tēpus a deo prefinitū calamo aut alia q̄uis re mo
dica cōprehēdere. Siquidē mille anni ante deū sunt vt dies hesternus qui
preteriȷ̄t. Igiẗ qđ queris hoc verboꝝ circuitione nihil aliud est q̄ꝫ captioni
bus atq̄ꝫ ambagibus me circūagere velle qđ certe vltimū esse solet refugiuȝ
eoꝝ qui cū aduersus veritatē nihil hn̄t ampli⁹ qđ ꝓferāt rōnabiliter Hinc
illi circuitionib⁊ vtuntur. At ṽo hec nō fuit mea ab initio mens aduersuȝ te
disputandi. Quare rogo dicas quid inter est apud deū inter ꝓphetiā q̄ lon
ge ante vtpote annos quingentos aut plus minus vt ꝑdicta est ab aliquo
ꝓphetarū ⁊ eam q̄ aut hodie ꝓfereẗ aut certe post tantūdeȝ tp̄is quantum
dixi. Vn̄ hunc in modū locutus ē Balaam ꝓpheta Nūeri. xxiiij. Videbo
eū ꝫ non mō Intuebor illum ꝫ non ꝓpe. Orietur stella ex iacob ⁊c̄. An non
vos iudei in hodiernū vsq̄ꝫ diē expectatis illius ꝓphetie effectuȝ atq̄ꝫ: vt sic
dicam: experimentū. Attamē fluxere interea anni plusq̄ꝫ tria milia. Videẗ ne
igitur hec adolenscētia de q̄ loq̄ris ⁊ quā ꝑ dictionē hoalmo significandam
clamas iam prope adesse.

¶ Capl̄m. xiiij. In quo christianus redarguit iudeū ꝙ chri/stum purū hoīem simpliciter esse dixerit.

AIs preterea o iudee te nō posse aliud quicq̄ꝫ intelligere ex vbis
illius ꝓphetie nisi hoīem purū ac hoīem simpliciter nō etiā de
um: cū scriptū ibidē sit: butirū ⁊ mel comedet vt sciat reproba/
re malū ⁊ eligere bonū. Quid hoc: An nō legisti dn̄m deū odo/
ratu ꝑcepisse victimas holocausti q̄ oblate ei sunt a Noe cū ab
archa egredereẗ Geñ. viij. Odoratusq̄ꝫ est dn̄s odorē suauitatis. An nō etiā
legisti ipȝ dn̄ȝ siḿ cū āgelis suis butirū ⁊ lac cōedisse. Geñ. xviij. Tulit q̄ꝫ bu
tirū ⁊ lac Cūq̄ꝫ comedissent ⁊c̄ Sȝ tū hec q̄ de puero nascituro ex virgine tū
predicta erant vt ꝙ comederet vl̄ comesturus butirū ⁊ mel: in figura potius
dicta accipe opter q̄ꝫ ſm rei veritatē atq̄ꝫ ipm: vt sic dicā: effectū. Taȝ ali mi

nime inconueniens videatur: si s̄m litteram quoq̨ intelligeret. ꝓpter q̄d paulopost subiunctū est statim q̄d p̲ esum butiri atq̨ mellis significetur vt sciat (inquit) reprobare malū ⁊ eligere bonum. Id aūt ex esu butiri ac mellis accidere mīme solet. Voluit ergo ꝓpheta p̲ v̄ba ita significāter exp̄mere puerum illū nō talē oīno futurū: quales fere cōiter s̄t pueri filioꝝ hoīm. Sꝫ q̄ et deꝰ eēt ⁊ hō. De quo puero scriptū est Esaie. ix. Paruulus eīm natus est nob̄ filius datus est nobis: ⁊ factus est p̄ncipatꝰ sup̲ huerū eiꝰ ⁊ vocabit̄ nomē eiꝰ admirabilis: ꝯsiliarius: deꝰ fortis pater futuri seculi p̄nceps pac̄. O insane iudee adhuc aīo vacillas. mēte nutas. corde labas. Quis aliꝰ puer fuit vnq̨ aut est aut erit. De q̄ hec dicere ꝯueniat nisi is sit simul deꝰ atq̨ hō. Hinc nimirū aduertere licet christi nr̄i, veri dei atq̨ hoīs ortū ex virgine lōge aptius māifestiusq̨ in l̄ris, v̄ris exp̄ssuꝫ eē quā in libris chr̄ianoꝝ.

¶ Capl'm. xv. In quo Victor olim iudeus sed nūc sacerdos catholicus ⁊ huiꝰ libri auctor de duplici littera hebreorum inquit que ⁊. m. vocatur ¶ Victor.

Sciendū aūt hic est q̄ in hebreoꝝ alphabeto legitur habeturq̨ m. duplex hoc quidē clausum: illud aptum. hoc est vnuꝫ ex illo duplici. m. aptū. m. vocāt. alterū v̄o clausum. Huiꝰ duplic̄. m hec apud eos s̄uatur d̄ra: vt id q̄d aptum vocat̄ q̄ in medio sui non claudat̄ figurando: in p̄ncipio quidē aut in medio dcōnis locū seruat. nunq̨ vero ponat̄ in fine alicuiꝰ dcōnis: q̄ eū locū. m. clausum obtineat. Exēpli causa cuꝫ scribo Abraaꝫ Adam. m. clauso, vtor. Cuꝫ vero scribere volo Maria aut Michael aut Moyses. capio. m. aptuꝫ. Que sane regula nunq̨ aliter s̄uata est apud hebreos: p̄ter quā apud: Esaiaꝫ. ca. ix. in v̄bo scꝫ q̄d apud nos quidē multiplicabit̄ d̄r. apd̄ eos aūt lemarbe. In quo v̄bo. m. clausum: mediū occupat locū p̄ter ꝯsuetudinē suaꝝ scripturarum. Quā quidē dcōneꝫ lemarge eoꝝ Rabbi exponētes dicūt: in quo ⁊ cōueniunt oēs: tam diu diuinā pacē clausam fore hebreis donec. m. clausum in medio dicte dcōnis inueniat̄. Q̄d etiā ipi iudei oēs fatētur. Tu igit̄ nōdum app̄hendere potes o iudee in christo esse diuinitatē simul ⁊ hūanitatē tamets̄i tua id scriptura aptius pandit significatq̨ q̄ n̄ra. Hactenꝰ Victor.

¶ Capl'm. xvi. In quo iudeus querit si post p̲tum celebratū saluatoreꝫ nostrū maria ad templū detulerit atq̨ se p̄ntauerit ex more veteri. cui p̲ christianū optie r̄ndet̄. ¶ Iudeus.

Vt ex te audiui dn̄e mi christiane Mariā vobis: vt dicitis: pep̄isse christū verū messiam: seruata ⁊ ante ⁊ post virginitate. quero nunc ex te rursum: si ipsa etiā vt cetere fere mulieres oēs post p̲tum puerperiū: q̄d vocant: celebrauerit. obtuleritq̨ dehinc puerū ipm in templū. secq̨ ex more atq̨ ex lege p̄ntauerit ipi sacerdoti. Si dixeris hec oīa ab ea vtiq̨ s̄uata: iterū quero. Cuꝫ v̄go ipa: vt creditur: pepererit christū vestrū: quid ḡ eam impulit vt ista faceret veluti debitrix ex lege cū hec minime decuissent virginē. Insup̲ si nulla eam ad hoc impulit necessitas: que causa fuit vt tantū subiret laborē quindecim illos gradus qui ad t̄pluꝫ q̄d in loco edito stabāt: ducebat: ascēdendi ⁊ descēdendi.

¶ Christianus. Qđ queris o Iudee minime ipse intelligere videris Nã
cũ ideo in tẽplum ascendit Maria virgo semꝑ benedicta vt purificaretur
quẽadmoduz ceteris illud necessario videbatur. sed vt legi non derogare vi
derẽt que adhuc sub lege erat. Modus aũt purificandarũ mulierum post
partũ expressus est Leuiti. xij. Mulier si suscepto semine pepererit masculuz
immunda erit septez diebus. At tu vt homo es rudis hebetisqꝫ ingenij hec
ipsa non ꝑcipis. que tñ moysen. ipsius legis latorẽ non latuere. vtpote que
de christi partu ex virgine futura erant. Hinc haud ab re addidit Mulier
si suscepto semie. quasi diceret illiusmodi purificationis in mulieribus post
ꝑtum seminis susceptio in causa est. Nõ ergo ipsa mater dei christi legẽ subijt
purificandi: non fecit in ipsa necessitas sed in alijs potius necessitatis vtili
tas. Ipsa quidẽ in templũ ꝑducta non laboriose sed maxima mentis sue le
ticia. Ps. xliiij. Offerent in templũ in leticia et exultatiõe. adducentur in tẽ
plum regis. Neqꝫ vero alij cuiqꝫ aut alijs id attribuere potes qđ dictuz est
offerentur in leticia ꝛc. ꝑterqꝫ christo nostro et marie matri eius. Cuius qui
dem christi ortum et natiuitatem eternũ regius ꝓpheta dauid in spiritu co
gnouit hinc ita inquiens Tecum principium in die virtutis tue in splendo
ribus sanctorum ex vtero ante luciferũ genui te. Sed et eam que ſm carnez
est: non tacuit Esaias natiuitatẽ cum vt egredietur virga de radice Iesse: et
flos eius de radice ascendet. Si vero hec nondũ te mouere poterant: id sal
tem: nisi stupidus omino sis: mouere posset quod scribitur Gen. xlix. Non
auferetur sceptrum de iuda et dux de femore eius: donec veniat qui mittẽ
dus est. Nec non et illud qđ psalmiste. Deꝰ iudiciũ tuũ regi da et iusticiaz tu
am filio regis. Id certe non potest Salomoni conuenire: vt tamẽ tu fortas
sis autumas: qñ paulopost de eodẽ subiungitur. Sit nomẽ eius benedictũ
in secula ante solez ꝑmanet nomen eius. At supra quidem natus non nihil
his mihi atqꝫ indignatus aduersum me: qꝛ dixeram mariã nostrã filiũ suuz
pepisse sine omni dolore. Qđ ꝑfecto minime te aut quẽpiam decet. Siquidez
scriptum est Sapientie primo.

Caplm. xvii. In quo iudeus consulitur vt moderatius de nostra virgine et domino sentiat: cum stultum sit illam non honorare que salutem toti mundo peperit.

Custodite ergo vos a murmuratione q̃ nihil prodest: et a detra
ctione parcite lingue. qm̃ auris celi audit oĩa. et tumultus mur
murationũ non abscondetur Uerum ẽ tamẽ eam nõ omnẽ do
lorẽ euasisse ꝑ vitam. Quãdoquidem non expers doloris fuit
cum staret sub cruce christi filij sui illũ aspectans Immo mul
to grauior dolor ille fuit qꝫ is quẽ in pariendo subire solẽt parientes femi
ne. Tantus quippe dolor fuit in maria ex morte filij: vt non mirũ videri po
tuisset si ꝑ dolores illos tantos extincta fuisset. Nunc ergo attende verba q̃
terribiliter ꝓferuntur in eos oẽs qui increduli recipe neutiqꝫ volũt Ma
riam christũ pepisse sine vllo dolore. Esai. lxvi. Uox populi de ciuitate vox
de tẽplo vox dñi reddẽtis retributionẽ inimicis suis. Antequã parturiret pe
perit. antequã veniret partus eius: peperit masculum. Hec aũt si tibi viden
tur impossibilia vt ab homie fiant: non tamẽ arbitrari debes tale aliquid
de deo. cui certe nihil impossibile esse constat. Nã si solius dei est facere vnũ

quodq̃ vt sit q̃ maxime scd̃m quantum quidem sui cuiusq̃ fert natura t tanto magis in se ipso id facere potest Esaie.lxvi. Nunquid ego qui alios parere facio: ipse non pariam dicit dñs. Ex quibus iam tibi: credo: pspicuũ plane esse potest: non omnibus eundem esse pariendi modum aut in lucem edendi partum. Consentias ergo mihi oportet ⁊ omĩa q̃ dixi contra volũtatē al tui affirmes necesse est nisi tu illd̃ velamē haberes in corde qd̃ olim Moyses habuit in facie. de quo scribit Exod. xxxiiij. Sed operiebat rursus ille faciem suam qñ loquebatur ad eos. Sʒ timeo q̃ fum⁹ ⁊ nebule De quibus scribitur Regum.iij.ca.viij. Ita excecarũt oculos tuos ⁊ vesania mentem tuam destruxerit vt beatissimã virginē mariã. nec colē nec aduocare possis de qua tamē verissime dictum est illud qd̃ Judith octauo cap̃. in figura legit̃. Om̃ia que loquuta es vera sunt ⁊ non est in sermonib⁹ tuis vlla rephensio. Nunc ergo ora pro nobis qm̃ mulier sancta es ⁊ timens deum. hec profecto sancta illa mulier est que sanctum sanctoꝝ ac verũ messiam mihi: ac tibi si voles: vniuerso quoq̃ orbi in lucē edidit saluatorē iesum christum virgo nihilominus semꝑ intacta ꝑseuerans ante ꝑtum in partu et post partum. in quo ego nõ dubito nec vnq̃ dubitabo diuina fauente gratia que me in bono ꝓposito confirmet ⁊ te quãdoq̃ reducat ad sanitatem mentis vt melius sentias Quod nobis prestet oĩpotens deus dñs noster iesus christus qui viuit ⁊ regnat in celis cum sua matre virgine maria et oĩbus sanctis benedictus per secula seculoꝝ Amen.

¶ Explicit Liber tercius domini Victoris in quo (id quod satis admirabile est) iudeus ad fidem nostram cõuersus. ac deinde sacerdos dei effectus. laudes beate virginis amplificauit. Soli ergo deo gloria ꝑ infinita secula seculoꝝ Amen.

Videbã corã me vitẽ in qua erant tre propagines crescere paulatim in gẽmas.
Genes 40
genes 49

Ad laudem ac glo

riam superbenedicte ꝛ indiuidue Trinitatis ac sanctissime
matris dñi nostri iesu christi filij dei viui Incipit liber quar-
tus ꝛ vltimus In quo de trinitate christianus contra iudeum
cum victoria disputat.

¶ Incipit prologus dñi Victoris q̄ hos libros edidit.

IUdeus cũ diu multūq̧ audisset ex christiano christianoꝝ fide
nihil aliud esse q̄ deū ipsuz esse vnū atq̧ trinū hoc minime intel
ligere potuit. nec mirū. habz eñ brutalē intellectū iudeus cui nll
boni salit sub leua parte mamille vt Iuuenal dr de rustico iu
uene. Sūt eñ iudei somno ꝛ vētri oēs dediti veluti pecora que
natura vētri prona atq̧ obediētia finxit. vt scribit in pemio belli catilinarij
Salustius Expertus loquor: nō fero iudiciū puerile. Nō pono incerta p̄ cer
tis aut falsa p̄ veris: s̄ que mihi re certissima cognita sunt loquor. ꝛ que vi
dim⁹ testamur. Nā nihil amāt iudei magis q̄ ociū ꝛ delitias. Quo fit vt
natura ferāt sicuti scribit Frācīscus philelphus ad Cathonē sacerdotē iurecon
sultū Quia q̄ corpe ferent sordescunt aīo ac tota mēte ꝛ nihil p̄clari ex se no
uerūt educere cū desidia que iudeoꝝ summū bonū est rusticitatē atq̧ ecā
ruditatē pariat. Quapropter cū iam partim ex aīo partim longe inferiori in
genio putauerat christianū longius q̄ ipse expectauerat suo in sermone p̄o
cessisse ac euagatū esse adeo vt iam christianus illi videretur ambagib⁹ ꝛ cir
cuitionib⁹ nō apto s̄mone vti hoc pacto christianū adortus ē disputando.

¶ Caplm primū In quo de lapide quodā iude⁹ loquit̄ quē christianus volebat fundamentū esse veteris testamēti. Dein de se intelligere posse diffidit que de sancta trinitate dicunt.

¶ Iudeus loquitur.

NOn equidē o christiane ea de causa disputatio hec inť nos sum
pta est: vt alter alterū dolo circūueniat aut illudere tentet quin
potius vt veritas tandē alterutri⁹ pcis illucescat. Tu ꝙ ni fallor
bono zelo hucusq̧ te cū credo mecuz egisse. Cū videlicz multa
de lapide quodā nescio quo dixisti supius quē fundamentum
nrarũ scripturarū facere volebas. A quo quidē lapide me custodiat miseri
cors de⁹: ne forte (vt scriptū est) offendā ad lapidē pedem meū Sꝫ hec nunc
missa faciam⁹ volebā quidē ego de fide q̄ vestra nonnihil excercitari Ex
et alias de ea instruct⁹ sum. quā intelligo huiõi esse christianos adorare pa
trem ꝛ filiū ꝛ spm̄sanctū simul ꝛ mariā quā dei matrē p̄dicatis: ꝛ crucē insu
per ꝛ sctōs imo sctām ecclīam Que sane p̄fessio nobis admodū aliena vide
tur vt que p̄phana plane ē ꝛ ridicula. Quo eñ pacto dic obsecro o christia
ne intelligi pōt deū trinum esse: cuz in sanctis scripturis legatur. Ego sum
de⁹. ego viuifico ꝛ occido ꝛ nemo alius p̄ter me hoc facere pōt Deut. xxxij.
Videte q̄ ego sum solus ꝛ nō est alius deus p̄ter me. Exod. iiij. Nō vi

distis aliquā similitudinē in die qua locutus est vobis dñs in oreb. Item
Ecclias. j. Unus est altissimus creator oim oipotēs. Ex quo mirū ꝓfecto
videri pōt. si deinceps nūc tres deos colere adorareqꝫ nos oporteat. Cum
hactenus ab hinc annoꝝ circiter quinqꝫ milibꝫ vnū tm̄ deū coluisse nos iu-
dei cōmendati sumus: ad᷑ tpa inqꝫ vsqꝫ aduētus messie vestri. Sed nec vnqꝫ
auditū etiā est ꝓus deū esse aliuꝫ quidē patrē alium filiū: aliū aūt spm̄ san
ctum. Qđ si idipm reuera ita esset. vtiqꝫ deus patribꝫ nostris olim indicas-
set ꝛ ꝑ Abraaꝫ ꝑsertim ꝛ Moysen ceterosqꝫ ꝓphetas id palam fecisset. De
Abraā ita legim⁹ Geñ. xviij. Dixitqꝫ dñs: nū celare potero abraā que gestu
rus sum. Certe minime id verisimile videt deū id nos noluisse latere: qꝫ pre-
cunctis gentibꝫ orbis terrarū sibi precipue delegit ꝛ haud aliter nos semꝑ
monuit qꝫ ab infantia; pedagogus discipulos suos instruit atqꝫ instituit.
Eos inqꝫ in quibꝫ valde ꝯplacitū est ei Deut. xxxiij. Beatus tu isrl̄ quis si-
milis tui ppl̄us qui saluaris in dño Scutuꝫ auxilij tui ꝛ gladius glīe tue.
Numeri. xxiij. Nō est auguriuꝫ in Jacob nec diuinatio in isrl̄. Quid ꝙ in
euāgelio vestro scriptū habeat de cōmendatione populi israelitici apđ deū
teste christo vr̄o Johā. j. Ecce ver⁹ israelita in quo dolus non est.

¶ Caplm. ij. In quo christianus perfido iudeo ad obiecta paucis respondet que minus ipse intellexerat. ¶ Christianus loquitur.

Certe audio ista libēter o iudee. verū velim aīaduertas vt dis-
cas que dicturus sum tibi de hac materia. Et longiori ꝓinde
opus mihi est sermone In quo ꝛ ignoscere mihi debes: qm̄ tua
causa hunc subeo laborē in ea scꝫ re quā difficillimū est inuestī
gare: imo vt quidā ex nostris ait vix sine ꝑiculo: quā tm̄ inuen-
tam maximus sequit fructus. Et si scio quidē vos ista nequaqꝫ libēter au
dire tm̄ dicā. Credimus nos o iudee in deū prem. deū filiū: ꝛ deū spm̄ scm̄.
non tm̄ dicim⁹ aut credimus tres deos esse. qđ tm̄ nobis falso imponis Sꝫ
vnū plane deū ꝛ hūc quidē trinū ꝛ vnū. Trinū equidē non rōne substātie.
ꝫ ꝑsonarū discretione. Aliud igit est tres deos ꝯfiteri substātia differentes
atqꝫ aliud tres ꝑsonas in diuinis suis quidē ꝓprietatibꝫ drāītes Ille tres
ꝑsone vnū oīno eundēqꝫ ꝛ indiuisum deū pñtant. Inter quas tm̄ diuinas
ꝑsonas non negamus filium ꝫm humanitateꝫ patre minorē esse qui ꝛ ideꝫ
ꝫm diuinitatem equalis illi est vt iam dictum est.

¶ Capitulꝫ iij. in quo iudeus filij dei conditionem ꝛ naturam se intelligere posse diffidit. ¶ Judeus loquitur.

Hec que dicis de filio in diuinis o christiane repugnantia eē vi
dentur. Nam cuꝫ in vestris scripturis legatur neminē posse ve
nire ad patrem nisi per filium: videtur in eo filius maior patre
Cum vero dicitis ꝛ hunc genitum a patre ꝛ matreꝫ habuisse in
terris. quid aliud est dicere qꝫ illum facere multo minorē patre
huiusmodi sane filij conditionem ꝛ naturam non satis admirari possum.
Nec vsqꝫ in nostris scripturis talis fides deprehenditur qualem vos chri-

stiani proponitis: vt q deus habeat ⁊ filium ⁊ matrē longe profecto aliter
nos instituti sumus iudei: vt qui vnum dumtaxat deum ⁊ solum credim⁹
preter quem nullum alium recipimus. De quo Exodi. xx. Ego domin⁹ de
us tuus: non habebis deos alienos coram me.

¶ Caplm. iiii. in quo christianus probat filium dei in terris matrem habuisse. ¶ Christianus.

QUm dicis o Iudee vestram scripturam longe aliter habere q̄
nostra ferat fides. Id licet concedamus ex parte. Tamen illud
nunc subiicere non possuz vos scz iudeos pudere vestre scriptu
re eam vtpote patefaciendo. Proinde (vt alias quoq; dixi) p
uertere illam conamini multis in locis ⁊ quatenus licere putatis
atq; potestis quod ideo dico quia vbi id non potestis propter apertam ip
sius intelligentiam: dissimulanter eam preteritis. Quod ⁊ in harum trium
litterarum que sequuntur expositione animaduertere licet. L. siquidem de
um hebraice interpretari aiunt. M. matrem. N. vero nihil. Unde ⁊ hunc
tunc sensum eliciunt deum inquientes matrem nullo pacto habuisse. Eodez
autem pacto ⁊ totum alphabetum suum interpretantur pro suo arbitrio.
Admiraris quidem o iudee deum esse patrem: deumq; insuper filium esse.
at non aduertisti satis q scriptum est in libro psalmoruz. Mirabilis deus
in sanctis suis ⁊ in omībus operibus suis. Miraris quoq; ⁊ rides pinde
nostram: vt ais: leuitatez: q dicimus deum de celo descendisse ac in terris ex
matre genitum. Cum tamen tu ipse plane fatearis deum nonnunq̄ cū pa
tribus vestris loquutuz esse: vt scriptum habetur passim in scripturis vr̄is
Nonne Item legisti: Genes. iij. Et cum audissent vocem deambulantis in
paradiso. Itemq; in psalmorū libro scriptum habetur Ueritas de terra or
ta est et iusticia de celo prospexit. Audi itez si filius dei non memorez aliq̄
in sanctis scripturis Danielis. vij. Aspiciebam ergo in visione noctis ⁊ ecce
cum nubibus celi quasi filius hominis veniebat. ⁊ vsq; ad antiquū dieruz
puenit ⁊ in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem ⁊ hono
rem ⁊ regnum: ⁊ omnes populi tribus ⁊ lingue ipsi seruient. Potestas ei⁹
potestas eterna que non auferetur ⁊ regnū eius qd non corrūpetur.

¶ Capitulū. v. in quo exponitur quomodo Daniel olim stupefactus erat super incarnatione filii dei ⁊ pulcherrimis figuris multa de filio dei adiiciuntur.

SEd ⁊ hic nunc animaduertere debes quemadmodum Daniel
propheta ille magnus stupefactus est ex visione super incarna
tione filij dei. Danielis. vij. Horruit spiritus meus. ego Da
niel territus sum in his: ⁊ visiones capitis mei conturbauerunt
me. Item Danielis octauo. Et ego Daniel langui ⁊ egrotaui
per dies ⁊ stupebam ad visionem ⁊ non erat qui interpretaretur Hec qui
dem verba scribit Daniel non habreo s̄mone sed lingua caldaica. sunt aūt
hmōi. ysearet ruhi oeni Daniel boege   vocseue. ruhi. tesahelení.

Jam vero satis patere posset Danielis testimonio filium vtiqꝫ dei esse atqꝫ ab eterno eundē fuisse: ſꝫ ⁊ figuris ꝙ id patefieri poterit Osee. xi. Ex egypto vocaui filiū meū. Itē Exod. iiij. Filius meꝰ q̄si mō geniteꝰ Attamē tu quidē vi quadā niteris illū nō recipere Prouerb. xxx. Quis ascēdit in celū atqꝫ descendit. quis ꝯtinuit spūs in manibꝫ suis. quis collegit aquas q̄si in vestimēto. qs suscitauit oēs terminos terre. Qd nomē est eiꝰ ⁊ qd nomē filij eiꝰ si nosti. Hec q̄dez ꝓphetia multo an̄ aduentū messie nr̄i dicta est qua plane iudicat̄ neqꝫ pater maior filio. neqꝫ filius patre minor. Alia itē figura occurrit qua ꝑspicuū est deū patrē ab eterno voluisse gignere: imo genuisse filium Ps. Dn̄s dixit ad me filius meꝰ es tu: ego hodie genui te. Et paulo vlterius apud eundē ps̄. Et dabo tibi gētes hereditatē tuā. Neqꝫ vero hoc ipsum de Salomone dictū accipe potes. Siq̄dez qd dictū est sup̄ ⁊ infra dicetur de eterna intelligitur hereditatiōe filij nō hoīs ſꝫ dei Regū. ij. cap. vij. Cūqꝫ ꝯpleti fuerint dies tui ⁊ dormieris cū patribꝫ tuis: suscitabo semē tuum post te: qd egredief de vtero tuo ⁊ firmabo regnū eiꝰ ⁊ stabiliā thronum regni eiꝰ vsqꝫ in sempiternū. Ego ero ei in prēm ⁊ ipse erit mihi in filiū Itē alia figura idez demōstrat̄ Ps. lxxxvi. Nunq̄d syon dicet hō ⁊ hō natꝰ ē in ea: ipse fundauit eā altissimꝰ. Rursum ⁊ alia figura Ps̄. cix. Ex vtero ante luciferū vocaui te Sꝫ ⁊ Esdre. iiij. Figura qꝫ subest ca. ij. Ipse ē filiꝰ dei quē in seculo ꝯfessi sunt. Mirū sane videri pōt o iudee quo videlicet pacto retellere poteris tantū tuoꝝ patrū testimoniū. Proinde hortante ps. Interroga prēm tuū ⁊ annunciabit tibi maiores tuos ⁊ dicent tibi.

¶ Caplm̄. vi. In quo amēs quodāmodo ac mente captus suis prophetis detrahit ⁊ meliorem de trinitate probationē querit. Cui ⁊ christianus postea respondet. ¶ Judeus.

Concedo tibi o christiane ꝓphetarū nostrorū ꝓphetias nōnihil ꝓposito ꝯferre vestro. Verū ⁊ id iā scire te volo ꝓphetas nr̄os multa quidē dixisse ac ꝓnunciasse: ſꝫ nōnunqꝫ nō satis sibimet ꝯstitisse q̄d dixissent. Qd igit̄ dicis de tribꝫ ꝑsonis quos supra cōmemorasti quaꝝ vnaquālibet deū ais esse vtpote deū patrē: filiū deū spiritū itez scm̄ deū: quas tn̄ tres ꝑsonas prēm inqꝫ ⁊ filiū ⁊ spiritū scm̄ vnū deū ꝯfitemini ac creditis firmissime. hoc si ōnderis atqꝫ ꝓbaueris herbā tibi dabo. ¶ Christianus Faciaz libens o Judee qd hortaris. modo dei grā non defuerit mihi. Cuz itaqꝫ dicis mundum stetisse ante christi nr̄i aduentū multis annis atqꝫ seculis: ⁊ tn̄ neminē vnqꝫ fuisse ex patriarchis aut ꝓphetis qui nomē dn̄i apprehendere potuerit. In quo plane verū te dicere fateor maxime. Attū scire debes Moysen in primis sumopere desiderauisse semꝑ vt nomē dei agnoscere potuisset. Cui tn̄ dn̄s nomē suuz minime indicare voluit. ⁊ si signa multa fecerit corā illo deꝰ Exod. iij. Si dixerint mihi qd est nomē eius q̄d dicā eis. Dixit ad moysen dn̄s Ego sum qui sum. Deus Abraam deus Jsaac ⁊ deꝰ Jacob misit me ad vos Exod vi. Ego dn̄s qui apparui Abraam Ysaac ⁊ Jacob. In deo oīpotēte ⁊ nomē meū adonay nō indicaui eis. Et Jacob quidē libēter dei nomē agnouisset: ſꝫ intelligere nō potuit Gen̄. xxxij. Interrogauit eū Jacob. dic michi quo appellaris noīe; Rn̄dit cur queris nomē meū qd est mirabile. Hinc ē qꝫ nomē iesu graue vobis iudeis est audire de quo scriptum relicit Esaias

e.xxx. Ecce nomē dñi venit de longinquo ardēs furor eius ⁊ grauis ad portandū labia eiꝰ repleta sūt indignatiōe ⁊ lingua eiꝰ q̄si ignis deuorās.

¶Capi.vij.in quo ponit̄ depꝛecatio: quā proferunt quotānis in christū quē verū fuisse messiaz hic textꝰ etiam declarat

QUod aūt verū sit qd̄ dixi graue vobis esse iudeis audire nomē iesu: hinc patet. Nam est vobis iudeis q̄dam depꝛecatio quā dicere soletis quotānis in sabbato: destructiōis hierl'm ⁊ templi Salomonis. Que ⁊ ipsa depꝛecatio aliā quandā breuiusculam cōtinet orōem. qua ad deū clamātes petitis vt ille nomē illō iesu e medio auferre ac delere oīno velit atq̧ adeo vt ne memoria quidē eius nōis in terra relinquat. Attendat quisq̧ qualis: depꝛecatio hec sit. vez cū deo placitū esset: misit ille, quē maxime diligebat de celo. qui ⁊ maior quoq̧ erat Moyse ceterisq̧ ꝓphetis iesum filiū suū vnigenitū. Hic certe erat verꝰ propheta qui dignꝰ erat manifestare nomē dei. Prouerb.xviij. Turris fortissimā nomē dñi ad ipm currit iustꝰ ⁊ exaltabit̄. Ex qb; certe ꝑspicuū eē pōt quam ob cām deꝰ patrib; vr̄is nomē suū manifestare noluerit. Quantū aūt licuit: id ꝑ figuras mōstrauit. vt saltem agnoscere potuissetis vnū deū eē quem et trinuz eē cōstat mō quo supra dictum est. Quod ⁊ hinc quoq̧ patz In deo laudabo verbū In dño laudabo sermonē. in deo sꝑaui nō timebo ⁊c. Idē Bñdicat nos deꝰ deꝰ noster bñdicat nos deꝰ Hebraice āt sic. iesorchanu elochym elohenu. iesorchenu elohym. Preterea zacharie.xiiij. scriptum est. In die illa erit dñs vnꝰ ⁊ erit nomē eiꝰ vnū. Deut.vi. Audi isrl' dñs deꝰ nr̄ deꝰ vnꝰ est. Esaie.xxvij. Dñe deꝰ meꝰ es tu ⁊ exaltabo cōfitebor nōi tuo. qm̄ fecisti mirabilia. An nō satis videant̄ o iudee hec scripture vr̄e testimonia.

¶Cap.viij.in quo ꝑfidus iudeus trinitatez esse nō admittit Cui christianus respondet variis sententiis

IUdeus Nondū certe ꝑsuaderi potui vt credaz deū trinuz q̄ esse sicut ⁊ vnū. Neq̧ hec testimonia tua que attulisti o christiane satisfacere mihi possunt vt credaz esse deū patrē. deū filiuz. ⁊ deum spm̄ sanctū. hoc est trinitatez in diuinis. ¶Christianus Miror ꝑfecto o Iudee q̧ hec testimonia ex vestris adducta scripturis te nequaq̄ inducere possunt vt credas patrē in diuinis ⁊ filiū ⁊ spm̄ sanctū sup bñdictā triuitatez. cū tamē ex vnica dūtaxat depꝛecatiūcula quā bis vos iudei interdui dicitis mane ⁊ vesperi hora sexta: adduci vel rudissimus ex vobis possit: mō non nimiū sit obstinatus. Hec aūt orō siue depꝛecatio tribus tantū verbis ɔtinet̄ Ad que cū leguntur multo properantius curritis q̄ nos christiani qn̄ venerabile corpus christi in ecclesijs leuat̄ in altum inter manus sacerdotꝭ Esaie.vi. Sctūs sanctꝰ Sāctus Hebraice autem codusch. codusch. codusch. Verū vos aliam istoꝝ sacroꝝ verboꝝ interꝑtationē excogitastis dicentes ꝑ ea significari q̧ oībus in rebus tria inueniunt̄. Qui aūt verba illa inter vos dignior ꝓfert aut canit: hic ꝓfundior fossa ɔstituitur vt acceptior eiꝰ sit apud deum depꝛecatio. Que hinc manauit abusio illa vestra. quod in libro psalmoꝝ legat̄ De profundis clamaui ad te dñe ⁊c. O iudee si diligentius pensiculatiusq̧ verba hec trutinares: intelligeres ꝓfecto longe aliud mysteriū illis verbis ɔtineri q̄ vt in rebus oīb;

bus trinitas probetur veluti pfecto quedaz rerum ipsarū: quam tamē nos
christiani nō improbam⁹: sꝫ suā sanctā trinitatē a vobis quārumcūqꝫ licue
rat coli: venerari: ⁊ agnosci deū voluisse. Sed vt altius repetā euoluamus li
brū geneseos: quē librꝫ vos iudei dicitis breschit. Ex quo verbo aut in quo
ṽbo facile est ostendere vnicuilibet docto iudeo manifestissime diuinarū pso
narū trinitatez cū dicitur hebraice quidē sic breschit boro elohim. latine au
tez sic In pncipio creauit de⁹ ⁊c̄. At sciendū hic est q verbū elohim triaes
terqꝫ numerat ɔtinue Geñ. p̄. qđ nusqꝫ alibi in scripturis deprehendit. De
ducitur aūt idez verbū elohim ab el qđ singulariter flectit. A quo deinde ṽ
bo deflectitur oli. hinc eli. lammo esaftam.

¶Capi. ix. In quo trinitatē christian⁹ probat ex verbo vno plurali ⁊ ex visione olim abrae facta ¶Christian⁹ ɔtinuat.

Vt aūt firmiori id: quod dixi: testimonio approbem. hinc iam
etiā eodē ex loco illud accedat. qđ scriptū est Geñ. i. ca. Faciam⁹
hominē ad imaginē ⁊ silitudinē nostrā. Quid est obsecro o Ju-
dee: qđ dicit faciamus si nō pluralitas psonarū in diuinis ag-
noscatur. Si eñi vt vnus est reuera deus: ita qꝫ vnica dūtarat
in diuinis psona existit: pfecto inepte dictū esset faciamus cū dicere potuis
set ille sine inuidia sineqꝫ arrogātia faciam. Quo igitur in ṽbo faciamus
incqꝫ expssa plane videt psonarū in diuinis trinitas sup benedicta Sicut cū
mox deinde dicit Et creauit de⁹ hoiem ad imaginē ⁊ silitudinē suā: in ṽbo
creauit ipsius dei summa designatur vnitas. Et abraā quoqꝫ vester non vn
qꝫ diffiteri voluit post visionez factā in diuinis psonaꝝ trinitatē Visio au
tez hmōi fuit Genes. xviij. Cūqꝫ eleuasset oculos apparuerūt ei tres viri stā
tes ppe eū. Quos cum vidisset: cucurrit in occursuz eoꝝ de ostio tabernacu
li sui: ⁊ adorauit in terra ⁊ dixit Dñe si inueni grām in oculis tuis: ne tran
seas seruū tuū ⁊c̄. Ecce tres vidit Abraam viros qbus in occursuz sese ob
tulit: ⁊ tamen quasi vni loqretur: dixit dñe si inueni grām in oculis tuis ⁊c̄.
Sed mox in eodē capite subditur Cōuerterūt se inde ⁊ abierūt sodomā ⁊c̄.
Ex quibus plane pspicitur si nullū aliud ex sacris scripturis testimoniū eēt
qđ ad pbandū sanctā ⁊ indiuiduaz trinitatē adduci posset. hoc vnū pfecto
sufficeret. Qđ ⁊ hinc qꝫ liquescere pōt: qđ sequit viros quidē abijsse illinc so
domā Abraam aūt mānsisse corā dño. Ex quibus iterū fit manifestū candē
psonaꝝ in diuinis trinitatē vnū sꝑ eūdēqꝫ sm essentiā deū esse.

¶Capl'm. x. In quo iude⁹ respōdet ad obiecta quedā ex veteri testamēto sibi a christiano inflicta ¶Iudeus.

Placet equidē que dicitis vos christiani de abraā pfecto vt q
viderit tres viros quoꝝ vnū dūtarat adorauerit. Certe hoc ipe
nullo pacto a vobis dissentim⁹ Verū q dicitis tres illos vnū
eundēqꝫ fuisse: minime recipim⁹. Nā q vnū ex trib⁹ dicitis ado
rasse illuz: hunc nos dicimus ex illis tribus pstantiorē digni-
oremqꝫ ac augustiorem fuisse. non aūt hunc vnū adorasse veluti ex trib⁹ vnū
ɔiunctim aut essentialiter vnū Quando igitur dicitis ex primo verbo libri
geneseos liquido ɔstare trinitatez in diuinis et esse ⁊ intelligi Id sane mini
me videtur Neqꝫ etiam arbitror necessariū videri vt respondeamus vobis

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Siquidē non multum ad vos attinet hec verba tractare Et in scripturis q
dem ĳsdem legitur deus creauit. Quo in loco si legeretur ipsi creauerunt: iā
rum vobis hec dicentibus assentiri possem. Verū nō ita legendū esse. mani
feste reclamāt diuine scripture Hieremie.x. Sic ergo dicetis eis Dĳ qui ce
los ⁊ terrā non creauerunt: pereant de terra. Quo fit vt nō adeo p̄sumendū
vobis sit sup̱ verbo heloim. Et in Exod.ca.iiĳ. Idez verbo heloim reperit
et tamen nō deos pluraliter sed deū dūtaxat numero singulari ſcat ⁊ vbi le
gitur Tu aūt eris ei in his que ad deū ptinent. Quapropter: vt supra quo-
q3 dixi: minime duxi vobis desup̱ respondere.

¶Capl'm.xi. In quo iudeus rn̄det ad illud verbū pluralis nūeri p̱ qd̕ christianus trinitatez cōprobauit.

Q Vāuis me dixerim tibi ad obiecta pleraq3 respōdere nolle ad
eam tn̄ p̱ticulā rn̄dere volo que sonat faciam⁹ hoīem ad ima
ginē ⁊ silitudinez nr̄am: qua quidē p̱ticula putaris sufficienter
ostendere posse in diuinis esse patrē: filium: ⁊ vestr̄ quē dicitis
spūm sanctū qd̕ tam ꝛsi incōprehensibile mihi etiā videri pōt
nōnihil tamen respōdebo. Quo em̄ pacto mi dn̄e efficere potes: vt ex his v̄
bis que sonāt faciam⁹ hoīez ad imaginē ⁊ silitudinē nr̄am. tandē ꝯcludas
⁊ p̱ hoc p̱suadeas nob'in diuinis p̱sonarū trinitatē recipiendā. Cnz hic lo-
quēdi modus etiā regibus ac p̄ncipib⁹ ita familiaris sit: vt plerūq3 cū quis
ex illis de se solo loquit̃ vtatur pluratiuo numero dicens nos mādamus
Item nos illa fecimus At ipse tamē nō plures ſ3 vna p̱sona est. Vos igit̃
christiani cū ista p̱suadere nobis conamini: quid aliud' queritis nisi deum
priuare honore: glo: ia ⁊ dignitate. hoc aūt dico qm̄ qui deo sociū adhibent
cū quo ꝯsulteret atq3 deliberet: deū nō arbitrātur talem qui sibimetipse suffi-
ciens sit ad ꝯsultandū quid agat. Sed fallūtur egregie. Siquidē scriptū le
gitur Esaie.xl. Quis audiuit spūm dn̄i: aut quis ꝯsiliarius ei⁹ fuit ⁊ osten
dit illi Itez cū quo init ꝯsiliū ⁊ instruxit eū ⁊ docuit eū. Preterea scias ve
lim v̄buz spūs apud nos nō id significare qd̕ vos dicitis sed ventū prope
et frequentissime.

¶Capi.xĳ. In quo primū iude⁹ de sua duricia castigatur. Deinde per figuras et litteras īter cetera pulcherrima de trinitate adiunguntur ¶Christianus.

N On deseris o Iudee mores tuaꝝ patrum Hieremie.xi. Reuer
si sunt ad iniq̄tates patruz suoꝝ qui priores noluerunt audire
verba mea. Cum aūt dicis o iudee oīm bonarū rerū tria inueni
ri. vtinā idip̄m qd̕ dicis re ip̄a opeq3 adimplere ac sequi desti-
nares aliqn̄ Ecclesiast.iiĳ. Funiculus trip:ex difficile rūpit̃ Pro
uerb.xxĳ Ecce descripsi eā tibi tripl'r in cogitatōnib⁹ ⁊ scia vt ondērē tibi fir
mitatē ⁊ eloq̄a veritatꝭ. Cui⁹ q3 rei hāc accipe figurā aptissimā Gen̄.xl. Vi
debā corā me vitē in q̄ erāt tres p̱pagines: crescere paulati in gēmas Sz et
insup̱ scias velim te errare vehemēter in eo qd̕ dicꝭ vos ab Esaia p̄monitos
vt ab hmōi trinitate deq̄ loq̄r tecū in p̄ntia: abstineretꝭ oēs Certe falleris ⁊
tu ⁊ oēs q̄ in eadē sn̄ia sūt Ipe siqdez eā ⁊ nouit optīe ⁊ veneratꝰ est ⁊ coluit
sp: maxie aūt his v̄bis ter repetitꝭ. Scūs sanct⁹ scūs: aut si mauis: trib⁹
tuis codus Nec ip̄e quidem solus Esaias illam agnouit reuelante spiritu
sed ⁊ Hieremias quoq3 magnus illa propheta eā intelligere p̱fecto videbi

tur tunc scʒ cū se puero ꝑuo ꝑ silem esse dixit Hieremie.p̄.A a a dn̄e deus ecce nescio loqui.qa puer ego sum. Et ezechiel nō minus eā p̄sentire putat. Ezech.iiij.a a a dn̄e ecce aīa mea polluta nō est Itē Iohel ꝓpheta Iohel p̄mo.Cōgregate senes oēs habitatores terre in domū dei vestri ⁊ clamate ad dn̄m a a a dici quia ꝓpe est dies dn̄i. An hec nondū tibi sufficiūt testimonia? Quid em̄ aliud obsecro o Iudee significare voluerūt sancti illi ꝓphete ꝑ trinā.repetitiōeʒ eiusdeʒ littere:nisi in diuinis ꝑsonarū trinitateʒ.

¶Cap.xiij. In quo iudeus exēplis quibusdam ꝯuincitur vt trinitateʒ in diuinis esse credat.

C Hristianus. Quāq̄ tu quidē o Iudee adeo es mēte obtusa vt nequeas tāti vim mysterij ꝑcipe qn̄ ⁊ antea q̄ᷓ dixisti illā esse incōprehensibilē:admitte saltē rudioribus te informari exemplis cuiusmōi etiā pueri cape possent et imperiti plane homines Sit aūt ex illis vnū hmōi frange si placet speculū aliqđ in quot voles ꝑticulas:an nō tum in singulis ꝑticulis eque vt in toto speculo tuaʒ intuebere faciē? Itēʒ aliud tale. Si accenderis mille candelas ab vnaqualibet:illa nō minus suū retinebit lumē integꝝ separatūq̄ ab aliis omnibus. Iteʒ ⁊ illud ad ideʒ faciet Aqua glacies et nix tria sunt noīa res tn̄ vna fortassis atq̄ eadeʒ Adhuc recalcitras ac fugis atq̄ aures tuas obturas. Certe si volueris tibi vnq̄ impetrare a deo grām suā atq̄ misericordiā oportebit ante oīa inuocare te patrē:filiuʒ: ⁊ spm̄ sanctū:quia his tribus sicut vna essentia existit:ita ⁊ vna volūtas. Quid est qđ ps.ait in libro psalmoꝝ. Verbo dn̄i celi formati sunt. Itē idē Ipse dixit ⁊ facta sunt ⁊c. Quare vt iam supra te cōmonefeci:ita ⁊ adhuc hortor vt solatiū nō aliūde q̄ᷓ ab hac:quā tibi propono colendā:expectes trinitate ꝑcipue autē a spū sancto q̄ apud nos deꝰ ꝯsolator appellatꝰ De quo Esai.li. Ego ꝯsolabor vos q̄ et ideʒ dux est atq̄ ductor hoīm pie viuentiū Esaie.lxiij. Spiritus domini ductor eius fuit.

¶Capi.xiiii. In quo iudeus confundit ꝙ spm̄ in diuinis sanctū non appellet. ⁊ quod hoc nomē spūs male exponat.

¶Christianus ꝯtinuat.

T Ibi em̄ iure quodā optimo pudendū est o Iudee: ꝙ dicere q̄dem soleas spūm:nō autē possis illum appellare spūm sanctū cū tamē ex scripturis tuis plane habeas illū oīa creasse.. De quo Iob.xxxiij.Spūs dei fecit me ⁊ spiraculū oīpotētis viuificauit me. Itē Iob.xxvi.Spūs eiꝰ ornauit celos.Et Sap.. p̄mo de spū hoc scriptū habet Spūs em̄ sctūs disciplīne effugiet fictuʒ et auferet se a cogitationibꝰ que sunt sine intellectu.De eodeʒ q̄ᷓ Ecclesiastici.i. Ipse creauit illam in spiritu sancto.Sed nunc aīaduertendū hic etiā est: ꝙ vbi latine legit spūs hebraice habet ruha:qđ verbū ipsi vbiq̄ ꝓ vento accipiūt atq̄ exponūt. quēadmodū.Exod.xv.Accipi recte videt .Et in spiritu furoris tui ꝯgregati sūt aq̄ . Itē flauit spūs tuꝰ ⁊ operuit eos mare. Item ezechiel.iij. Spūs q̄ᷓ leuauit me. veꝝn̄ id mīme pn̄t vbiq̄ facere exponendo spm̄ ꝓ vento:tam etsi in nōnullis locis satis apte fieri constat Numeri.xi. Descendam ⁊ loquar tibi ⁊ auferam de spiritu tuo.cūq̄ requieuisset in eis spiritus:prophetauerunt nec vltra cessauerunt.

Quo fit vt cuz hmôi loca in sacris litteris passim inueniunt: anꝗ plurimū
sint quo in significatu spm̄ exponāt accipiantve. Nā ꝑ vento accipere ne-
quaꝗ possunt. O infelix iudee nondū te pudet tā ꝑꝑerā: tā inique: tā false
interpretari toties nomen spūs: cū tū ipse dixeris sup vos iudeos ꝑmonitos
esse ab Esaia ne spm̄ sanctū admittatis. Quo tn̄ in loco ruha vestro sermo-
ne scriptū relictū est. Ex quo ptz vos iudeos ingeniosos q̄dez plurimū vo
bis metipis videri: cū scripturā sanctā ꝑ arbitrio vestro nō ex recto iudicio
interpramini: hoc est: vt aptius loquar: textū quidē ipsius scripture tū libē-
ter recipitis etiā planuz qn̄ vestro astipulat̄ q̄dracꝫ ꝑposito. qn̄ vō dissen-
tit a vobis. illuz tortuose exponere ꝑ arbitrio audetis. Sed hec vestra astu
tia in semetipsam retorquetur remeatqꝫ.

¶Caplm̄. xv. in quo iudeus rep̄hendit̄ q̄ dicit trinitatē su-is patribus non esse reuelataz. Deinde consiliū illi datur vt spiritū sanctū inuocet. ¶Christianus ꝯtinuat.

Alia vos iam insania desipitis o miseri dicentes si aliud quip
piā esset qd̄ quidē ad ipsius dei cognitionē ꝑtinēt. vtiqꝫ deꝰ ipe
vobis manifestasset. Sed hec vestra ꝑsuasio nianis oīno est et
friuola. Quid est em̄ qd̄ non manifestauit patribꝫ vr̄is Esai. xl-
viij. Nō a ꝑncipio in abscondito locutus sum ex tpe anteꝗ fie
rem ibi eram: ⁊ nunc dn̄s deꝰ misit me ⁊ spūs eiꝰ. Si igit̄ o iudee nondum
tibi cordi est inuocare spm̄ sanctū cū ꝑpheta Esaia. saltē id facito cū dauid
regio ꝑpheta Cuius nōnullos psalmos ex instituto legis vr̄e legere teneris
singulis fere diebꝫ. Inter quos ꝑcipuus est psalmꝰ qui incipit Miserere
mei deꝰ. vbi ita legitur Cor mundū crea in me deꝰ ⁊ spm̄ rectū innoua in vi
sceribꝫ meis. ⁊ subinde post in eodē Ne ꝑiicias me a facie tua: ⁊ spm̄ sanctū
tuū ne auferas a me. Redde mihi leticiā salutaris tui ⁊ spū ꝑncipali ꝯfir-
ma me. Qd̄ si o iudee non esses adeo obstinatꝰ neqꝫ cor tuū in tm̄ induratuz
ꝑculdubio possēt tres dicti spūs isti tibi afflare ⁊ te tandē ad māsuetudinē
quandā animi inducere. Adhuc aūt nomē spūs in sacris lr̄is legit̄: qd̄ nul
lo pacto ad venti ꝯcationē trahere potes ꝯsi nitaris Trenoꝝ. iiij. Spiritus
oris nr̄i christus dn̄s captus ē in pctis nr̄is. cui diximꝰ in vmbra tua viuc-
mus in gentibꝫ. Proinde cauendū tibi est: ne aliqn̄ de repente irruat vētus
mēdax. Amos. iiij. Percussi vos in vēto vrēte. Ps. Et spūs ꝑcellaꝝ pars
calicis eoꝝ. Regū. iij. ca. xxij. Et ero spūs mēdax in ore oīm ꝑphetaꝝ.

¶Caplm̄. xvi In quo iudeꝰ iā plane victus requirit q̄ naz mō sctōs adoremꝰ ⁊ crucē. Cui christianꝰ ꝑpulchre rn̄det

Iudeus. Quid hac longa verboꝝ circuitione opus est o chri
stiane. Nō em̄ illud expectaui vt ita me tua ꝟbositate obrueres.
Sed illud in ꝑmis vti non nihil mihi diceres de adoratiōe sctō
rum vroꝝ: necnō crucis vestre ¶Christianus Falso nobis
imputas o iudee sctōꝝ crucisqꝫ adorationē. Qn̄ nec sctōs quidē
adoramus nostros nec credimꝰ in eos. Si qs em̄ apud nos etiā in mariaz
aut in crucē crederet: hunc nos eque atqꝫ vos fortassis vt hereticū censeremꝰ
Nostra quippe fides tradit tm̄modo in deū credere ⁊ hunc quidē trinum et

vnum factorem celi ⁊ terre. Ex quo patet nos nullam adorare creaturã. q̄ð
tñ vos aliqñ fecisse notũ est oĩbus q̄ vr̃as diligenter euoluerũt scripturas.
vt alias latius dicam. Uerũ tamẽ oramus quidẽ ⁊ veneramur vtiq̃ʒ in pri
mis mariaʒ ⁊ sctõs reliquos atq̃ʒ inuocam⁹ vti ipi ꝓ nob̄ intercedant. Dõ
vt planius intelligas hoc sit tibi exẽpluʒ. Uides fabrũ ferrariũ cũ cudere
vult ferꝝ candẽs: nõ illud prendere manib⁹ statim nudis ſ; vti forcipe quo
teneat illud sine piculo. Ita ꝑfecto ⁊ nos christiani vtimur intercessionib⁹
Marie in p̄mis ⁊ sctõꝝ reliquoꝝ inter ipsuʒ deũ Iudicem ⁊ nos pctõres.
Qui sane modus ⁊ vestris patribus non fuit incognitus Numeri. xvi. Et
stans inter mortuos ⁊ viuẽtes pro pp̄lo depcatus ẽ ⁊ plaga cessauit Deut.
v. Ego sequester ⁊ medius fui inter deũ ⁊ vos in tempore illo. Exod. xxxij.
Ascendã ad dñm si quõ eum quiuero depcari pro scelere vestro Regũ. i. ca.
xij. Et dixit vniuersus pp̄lus ad samuelẽ ora ꝓ suis tuis ad dñm deũ tuũ
vt non moriamur. Et patres vestri nõne adhortati sunt hieremiã qui apud
deũ ꝓ eis intercederet Hieremie. xlij. Uos enĩ misistis me ad dominũ de-
um dicentes ora pro nobis dominũ deũ nostrum.

¶ Caplm. xvii. in q̄ iude⁹ ꝓprio gladio ꝯfodit̃ cũ ipsi etiã su
os patronos inuocẽt sicut nos. ¶ Christianus ꝯtinuat.

Uestra profecto etiã religio sctõs habet quos ⁊ colit ⁊ ieiuniis fe
stiuitatib⁹ usq̃ʒ obseruat in hodiernũ vsq̃ʒ diẽ. Preterea q̃ʒ ⁊ ange-
los inuocatis vt ꝓ vob̄ orent. Qꝫ aũt dicis angelos quidẽ mũ
dos esse oĩno sine oĩni labe ⁊ vitio. Certe falleris in multis: quã
do de illis scriptuꝫ Job. iiij. Ecce qui seruiũt ei: non sunt stabi-
les ⁊ in angelis suis repperit prauitatẽ. Sed nec celi vsq̃ʒquaq̃ʒ puri mun-
di sunt Job. xv. Celi non sunt mũdi in conspectu ei⁹. Ceterum de angelis
multa quidẽ dicere soletis. deq̃ʒ eoꝝ mũditia ⁊ integritate. attamẽ eos non
nunq̃ʒ simul ⁊ prophetas ipos derisistis Esdre. iij. ca. p̄. Ipsi vero subsan-
nauit in angelis suis ⁊ qua die locutus est dñs erant illudentes prophetis
eius. q̄ vsq̃ʒ ad iracundiaʒ prouocatus est.

¶ Caplm. xviij. in quo vna stulta opinio ponit̃ quaʒ iudei
de angelis hñt ⁊ sil̃ ꝯfundunt̃ q̄ꝛ vitulũ olim adorarũt

Habes preterea in libro illo qui apud vos inscribitur actomus
millẽ q̄ꝛ singulis dieb⁹ dei iussu cremãtur in fluente quodã cali
do nomĩe diuor decem milia angelorum. In quorum locum
mox totideʒ milia de nouo creant̃ angelorum singulis quoq̃ʒ
diebus. ps. ciij. Qui facis angelos tuos spũs ⁊ ministros tu
os ignem vrentem. Quid igitur est o iudee q̄ꝛ tantopere sanctos dei quos
nos christiani colimus abijcis ⁊ contemnis: quasi non legeris in libro ps.
Laudate dñm in sanctis ei⁹. Et Job. v. Et ad aliquẽ sctõꝝ ꝯuertere Item
Job. vi. Et nõ ꝯtradicã s̄monib⁹ sancti. Deut. xxxiij. Apparuit de monte
pharaon ⁊ cuꝫ eo sctõꝝ milia Item Zacharie. xi. Et veniet dñs de⁹ ⁊ omnes
sancti cũ eo. ps. xv. Sanctis qui sunt in terra ei⁹ mirificauit oẽs volũtates
meas in eis. Exẽplo itaq̃ʒ vestro: vt ex dictis ꝯspicuũ esse põt: vos iudei pu
tatis nos christianos p̄ter deũ quẽ colimus ⁊ adoramus: sanctos quoq̃ʒ ei⁹
adorare. Exẽplo inq̃ʒ vr̃o qui vituluʒ ꝯflatilem veluti deũ vestrũ adorastis
Preterea q̃ʒ non mõ in deũ crediderunt patres vestri sed ⁊ in ꝓphetas Ep

odi.xiiij. Crediderunt dño ꝛ moysi seruo eius. Quo in loco apud hebreos
plane habet patres vros ꝛ in deū ꝛ in moysen credidisse. Cuius rei gratia
voluit dñs sepulcrū moysi vobis absconditū esse. Deut.xxxiiij. Et non cog-
nouit homo sepulchrū eius vsqꝫ in pñtem diem. Nisi eñ deus ita prouidisset:
vri haud dubie ipsius moysi ossa exhumassent ipmqꝫ pinde vt deū coluissent
De vitulo aūt illo quē ꝯflauerunt atqꝫ subinde adorauerunt scriptum est
Exod.xxxij. Hi sunt dij tui israel q̄ te eduxerūt de terra egypti.

¶ Caplm.xix. in quo alij errores ponuntur iudeoꝝ quos olim habebant in prophanis suis sacrificijs. ꝛ crucem sanctam honorabilem statuit. ¶ Christianus ꝯtinuat.

Amplius aūt si ꝓsequi velim: possem nūc etiā dicere vos ado-
rare solē ꝛ lunā. Regū.iiij.ca.xvij. Fecerunt sibi ꝯflatiles duos
vitulos ꝛ lucos ꝛ adorauerunt vniuersam militiā celi. De luna
qdem sic ptꝫ. Nā q̄ciens noua ipa primū apparet ꝯueniunt in
locū vnū iudei oēs ꝛ iuuenes ꝛ senes: hūtqꝫ tūc ꝓcatōem q̄ndā
longā ad ipam lunā quā dicentes saltant assidue sursum atqꝫ deorsum. Eius
aūt vba hmōi fere sunt. Sicut nec possum te tangere o luna: ita nec hostes
nri nos tangere q̄ant. De sole aūt hinc ptꝫ. Quotiēs eñ in synagogā vram
ingressuri estis oēs: priusqꝫ ingrediamini ad solem facies inclinatꝫ. vras dicen
tes pueri oēs ac filij parentū inclinent sese solem versus vl ad solem. Hec ne
supsticio est: dic ꝓcor o iudee. Sed ꝛ crucem nobis obijcis ꝙ eā adoramus
At nō legisti (vt eo ptꝫ) qd scriptū est Prouerb.iij. Lignū vite est his q̄ ap
ꝓhenderunt eam ꝛ tenuerūt eam beati. Verū nulla te huius ligni oblectatio
tenet. Quanqꝫ ex sua scpture vestre merito eius caperis voluptate Cantic.
ij. Sub vmbra illius quē desiderauerā sedi: ꝛ fructus eius dulces gutturi
meo. Esdre.iiij.cap.ij. Lignū vite erit illis in odore vnguenti ꝛ nō labora-
bunt neqꝫ fatigabunt

Caplm.xx. in q̄ iudeus filius demonis appellat ꝙ crucē fugit. ꝛ sil adiungit q̄nto odio ꝛ quibꝰ mōis crucē dni ꝓsequātur.

Facis qdem tu o iudee haud secus atqꝫ pater tuus diabolus: q̄
nō mō expauet crucis signum sed ꝛ fugit longissime ab ea. Or
aūt tu tuiqꝫ crucem fugitis: hinc si possem ostendā. Cū eñ ex vo
bis aliquis ꝓfecturus peregre illū sui mox comitant amici ad
portā vsqꝫ ciuitatis nōnunqꝫ longius. Qd hinc credo inoleuit
qd scriptū est Geñ.xviij. Et abraham simul gradiebat deducens eos. Sed
qr nō ꝓcul a ciuitatibus secus vias qua gradiunt: cruces fere vbiqꝫ erecte
ꝓspiciuntur. Quas vt vident vel ꝯspiciunt erectas: fingunt se longe satis co-
mitatos amicū suum. Vel si id minime facere licet: diuerticula querunt per
longum circuitū per que eant. Tunc inter eundū peculiari qdam vtuntur
maledictione aduersus crucem ipam quā lingua propria zelem appellant.
Maledictio siue execratio his verbis exꝓmitur. Prouerb.xiiij. Domū sup-
boꝝ demoliatur deus. Eodem quoqꝫ pacto quocies iudeo alicui ꝓficiscen
dū est aliq. Interqꝫ ꝓficiscendū casu accidit cū iterꝫ per cemiteriū xpianoꝝ
festinat mox aliā sibi q̄qꝫ versum viā q̄rere etiā ꝑ longā admodū distantiā
vt hoc pacto euitare possit christianoꝝ cemiteriū hac scilicet causa potissimū

Nam ex lege eoꝝ Thalmut cautum habetur: quisquis iudeoꝝ christiano-
rum cemiteriū tetigerit: illius pces ad dies triginta a deo nō exaudiri.

¶ Capl'm. xxi. In quo christianus contendit crucē sanctaꝫ omnino honorandā esse per allegata ex veteri testamento.

¶ Christianus continuat.

MIrum pfecto iam viderit pōt: cur vos iudei tāto odio psequa
mini crucē christianoꝝ: quā nos adorare quoqꝫ pconuitia vbi-
qꝫ pclamatis quasi id neutiqꝫ liceat. cuꝫ tn̄ vosipsi scabellū pe
duꝫ dei adoretis ex veteri vtpote instituto: Ps. Exaltate dn̄m
deū nr̄m: ꝛ adorate scabellū pedū ei⁹: qm̄ scm̄ est. Iteꝫ ꝛ Idꝫ
Introibimus in tabnaculū ei⁹: adorabim⁹ vbi steterūt pedes ei⁹ Hinc fit
vt nos christiani haud imerito adorem⁹ lignū in q̄ pepēdit saluator chri-
stus iesus dn̄s deus noster. Verūtamē hec adoratio nō sine differentia fit
Siquidē triplex adoratio existit: quā triplicē adorationem vos qꝫ iudei ad
mittitis atqꝫ recipitis. Inter has aūt adorationes diuersas illa pncipalis
habet: qua deus ante oīa ꝛ pncipaliter adorat. Itaqꝫ cū tot figuris vete
ris testamenti significatū sit lignū hui⁹ crucꝭ nostre: merito ꝛ vos iudei illō
adoretis Regū. iij. ca. xvij. En colligo duo ligna Sapie. xiiij. Bn̄dictum est
em̄ lignū p qd̄ fit iusticia Neqꝫ vero mysterio carere pōt: qd̄ subditur i libro
Exodi de ligno illo quo moyses aquas amaras dulces fecit. Exo. xv. Qui
ostēdit ei lignū qd̄ cū misisset in aq̄s in dulcedinē verse sunt. Quāqꝫ aūt mul
tis modis experimentū de se dedit de⁹ sue diuinitatis p moysen: nihilomin⁹
murmurare nō destitistis Exod. xvi. Et murmurauit oīs ꝯgregatio filioꝝ
Israel ꝯtra Moysen ꝛ Aaron. Et nos tn̄ p lignuꝫ illud qd̄ vobis ꝯtēptui
erat salui facti sum⁹ Sap. x. p ꝯtēptibile lignū iustū gubnans.

¶ Capl'm xxij. In quo iudeus respondet ad multa obiecta ac deinde christiano obijcit q̄ crux sancta valde honoret cuꝫ id (vt iudeo videtur) merito fieri non deberet. ¶ Iudeus.

ABsit pcul a nobis dn̄e christiane qd̄ dicis nos in pphetas qꝫ
credere. Et licet textus ipse: quē sup ꝯtra nos allegasti: ita habe
at: nos tn̄ illuꝫ multo aliter exponim⁹ atqꝫ intelligimus qꝫ vos
christiani. Preterea q̄ obiecisti nobis de vituli adoratione. nō
inficias eo. ppter etiā hoc pctm̄ ne in hodiernū quidē dieꝫ dn̄s
placari potuit. Vtinā aūt misereri aliqn̄ nostri velit digneturqꝫ At scire de
bes illud peccatū nō ab omnib⁹ de nostris ꝯmissum esse. Siquidē inter no
stros et boni ꝛ mali semp habiti atqꝫ inuenti sunt. De bonis quidē qui tuꝫ
erant de nostris atqꝫ is qui vitulū adorauerūt scriptū est Exod. xxxij. Con-
gregatiqꝫ sunt ad eū oēs filij leui. Iam vero oblitus pene erā dicere q̄ntos
honores: quantā reuerentiā soleatis impēdere vos christiani cruci vestre: in
qua: vt dicitis: deus vester pepēdit. vix dici pōt. Et vidi sepius ex vr̄is vi-
ros atqꝫ mulieres ꝛ senes ꝛ iuuenes quoties iter faciunt p agros ac cāpos
si interea crucē visqꝫ pspiciāt etiā de longinquo: illam seu ligneā seu lapideā
summa cū obsuantia venerari imo si oportunitas adsit. deosculari eandē
ꝯtra id qd̄ scriptū est Deut. xij. Subuertite oīa loca: in quibus coluerunt
gentes quas possessuri estis deos suos sup mōtes excelsos ꝛ colles ꝛ subter

omne lignū frondosum. Quid dicā? Vosne videri vultis sapientiores Da
uide regio ꝓpheta. Ipe sane q̄ optime nouit q̄ pacto de⁹ adorandus erat
nō in lignis aut lapidibus. Si igit vos xpiani interdiu pariter ꝛ noctu dei
mirabilia opa videre vultis aut cogitare: clamandū vobis est cū regio pro-
pheta Dauid Ps. Quando videbo celos tuos opa digitoꝝ tuoꝝ lunā et
stellas q̄ tu fundasti. Hinc q̄ audite Esaiaz clamantē Esaie. xl. Leuate in ex
celsum oculos vr̄os ꝛ videte q̄s creauit hoc. Sed in ꝓmptu vobis excusa-
tio adest q̄ supstitōem hmōi tueri ptenditis dicentes ideo nos istas imagi-
nes nobis fieri curamus: ne vlla ex parte ꝯtingat obliuisci nos dei operūq̄
suoꝝ Sed nō animaduertitis vetitū esse ex veteri testamento ne quicq̄ hoꝝ
admittamus vnq̄ Hinc in Esaia inducit ꝯquerens de vobis deus atq̄ ob
iurgās vos hūc in modū Esaie. xl. Et cui assimulastis me ꝛ adeq̄stis me di-
cit sctūs Idem q̄ per moysen dn̄s pcepit ne faceremus Exodi. xx. Nō habe
bis deos alienos corā me: non facias tibi sculptile. Unde fit vt mirari satis
nō queā: cur tanto tpe vos xpianos patiat deus ista agere exhibendo vꝓpo
te lignis atq̄ lapidibus honorem illū quē vtiq̄ deo exhibere merito debere
tis. Ornādo pterea eadem ligna atq̄ lapides auro gemmisq̄ pciosis. Que
hec dementia vr̄a? Cū nec videri possint nec audire aut odorare quicq̄ aut
tangere dij isti. Ps. Oculos hn̄t ꝛ nō videbūt ꝛc. Baruch. vi. Coronas cer
te aureas hn̄t sup capita sua dij illoꝝ Vn̄ subtrahūt sacerdotes ab eis au-
rum ꝛ argentū ꝛ erogant illud in semetipsis Sophonie pmo. Sed aurum
eoꝝ ꝛ argentū eoꝝ nō poterit liberare eos in die ire dn̄i. Dicite nūc o xpiani
Quid est? Si hec ydolatria nō est? Certe si vos xpiani syncere vr̄m amaretis
deū: nō curaretis fieri vobis imagines istas.

¶ Capl'm. xxiij. in quo iudeus ineptam facit illa
tionē quatenus ipsi magis amentur a deo eo q̄
frequentius castigati sint pro delictis.

Ex istis verbis q̄ iam audisti o xpiane liq̄do ꝯstare pōt q̄nto nos
iudeos maiore semp dilectione ꝓsecutus sit deus noster q̄ vos
deus vester. Nam quoties ꝛ q̄ primū nos deū nr̄m offendim⁹
transgrediendo eius pcepta: vt in vituli adoratōe ꝛ in reliq̄s sce
leribus: mox nos puniendos castigādosq̄z esse statuit exemplo
scz boni patris erga liberos suos. Vos aūt nulla seqtur pena ob idolatriā
quā cōmittitis. Quis em̄ vnq̄ bonus pater filiū suū ob flagiciū ꝑpetratū
incastigatū dimisit? Prouerb. xix. Erudi filiū tuū ne desperes: ad interfecti-
onem aūt eius ne ponas animā tuā. Sed vt video haud aliter vobiscū agit
deus vester q̄ sese habere solet medicus bonus atq̄z peritus erga laborātes
Cuius q̄dem medici hec est ꝯditio vt pmoneat eū si quē habet egrotū cuius
curā suscepit: vti abstineat cibis grossis atq̄z difficilis digestionis: hoc autē
ideo facit vt eius vitā tutari possit. Si vero animaduertit tū medicus egrū
nō curare que pceperit: negligit in totū ac dimittit ipm prorsus sine spe adi-
piscende salutis ac ꝓinde ꝑmittit illū aut comedere aut bibere quicq̄d libet
Eodem oīno pacto vobiscū agitur (at cū bona venia dixerim) o xpiane: qui
nihil eoꝝ que a malicia ꝓficiscunt: nō facitis: ꝛ tn̄ hec oīa fert sua clemen-
tia deus. q̄ndo se nequaq̄ ꝓfectuꝝ ꝯiectat si vos corripe ac castigare velit.
Sed vbi tps tamen fuerit: nō sinet indubie ea oīa impunitū iri Nō si id
ipm ita esse: vt d. co: minime credas: reuolue si placet totaz bibliā: inuenies

vbiqꝫ ⁊ semꝑ nos ꝓ peccatis nostris castigatos esse Hinc est vt non sit nobis desperandū: quin ꝯtra sperandū potius deū ex sua infinita bonitate ⁊ misericordia nostri misertuꝝ aliquādo atqꝫ ꝑ hoc ab hac nos calamitate liberaturū. Non eñ vita functus esse aut dormire credendus est deꝰ vt vos fortassis christiani putatis. Quādo vestraȝ iniquitatem non statim postqꝫ peccatū ꝯmiseritis punit. Certe non dormit noster deus nec mortuus ipse est qđ experientia cognitū est ꝑ patribꝫ nostris, ⁊ nobis in hodiernū vsqꝫ diem.

¶ Capitulū. xxiiij. in quo post modicam reprehensionē sese christianus de omni ꝑturbatione excusat que disputādo cōmittit. deinde de sacculo quodaȝ loquitur quē iudei maxime honorant.

¶ Christianus loquitur.

Non arbitrabar Iudee tantā tibi adesse sapientiā qui tā ꝓfundas mihi proponeres sententias: vt facis: atqꝫ questiones taȝ subtiles. Sed: vt vulgo dicitur: plurimoꝝ stultoꝝ mos est tot tantaqꝫ querendo ꝓponere, que vix septem sapientes dissoluere possent. Qđ inde ꝓuenit ꝙ vt scriptum est Prouerb. xxviij. Sapientior sibi stultus videtur septē viris loquētibꝫ sententias Atqꝫ hinc est vt vix is sis cui rñdere debeam. Siquidē scribit ꝓuerbioꝝ. xxvi. Ne respondeas stulto iuxta stulticiā suā: ne efficiaris ei similis. Attamē ne videar tibi herbā dare hoc est victum me fateri. rñdebo si quid possum. Dixisti al's o Iudee: si recte memi: disputatōeȝ oēm lōge eē debere abūnuidea: fateor et idipm plane: modo ex deo ipsa sit. Uerūtamē nō pōt ita disputatio agi vt non aliqñ rixa suboriatur vel modica. Et id quidē supra ꝓtestatus suȝ atqꝫ in ea te ꝯmonefeci vtpote nō posse nucleum nucis inueniri: nisi prius ablatū sit ipsius nucis putamē. Atqꝫ interim fit: vt postqꝫ putamē testa ablata est: nucleus putidus ⁊ corruptus inueniatur. Ac tunc labor irritus oīno ac frustra existit. Uerum de his nunc satis. Superius longe satis nostrā visus es tibi improbasse religioneȝ in eo ꝓcipue ꝙ crucē adoramꝰ. sanctoꝝ imagīes colimꝰ ac veneramur ac alia multa: que ꝑfecto si prudēs eēs potius subticuisses. Putas quidē nos isto mō deū inhonorare ac blasphemare: ꝙ honorē quē deo debemꝰ: lignis pariter ⁊ lapidibꝫ exhibeamꝰ. An ignoras vosmetipsos ista irreligiosius supstitiosiusqꝫ tractare. Tu eñ cum humilime deū orare atqꝫ inuocare statuis mane ⁊ vespertinum verba quedā legis decalogi in sacculo quodaȝ ex corio tecuȝ habes quē quidē sacculum ligno exceptum atqꝫ cōpactuȝ ex fronte suspēdis fortead oculos vsqꝫ ⁊ intē quē sacculū tum etiā plus centies oscularis Q' si tum qꝫ sacculus ille ligno (vt dixi) interceptus in terrā caderet id ꝓ piaculo haberet. qđ non sine penitentia multa atqꝫ ieiunijs ablui expiariqꝫ abs te posset Ante oculos autē ideo sacculū illum suspensum portatis: vt non imemores esse debeatis dei vestri. Qui mos hinc fluxit qđ legitur Exod. xiij. Et quasi appensum quid ob recordationē ante oculos tuos. Et multis quidē alijs qꝫ modis vitā traducitis inter vos: quibꝫ omnibus incitamini quottidie ad dei vestri recordationem qui vos ex egypto duxit.

¶ Cap. xxv. in q̃ christianꝰ dt iudeos maculā q̃ndaȝ ⁊ panē coctilē honorare ⁊ lrāȝ q̃ndā in suis vestibꝫ habere.

A Liud quidez a me dicenduz tibi restat q tum in synagoga ve-
stra: cum & in edib⁹ vestris singuli maculā nigrā & magnā in pa
riete q̄ est e regione hostij ponitis vt ab om̄ibus ingredientib⁹
videri possit. hoc aūt ideo a vob fieri ꝯstat. vt ꝑ hoc nec dei nec
synagoge vestre obliuiscamini. Et quoties illam intuemini: pe
culiarez quandā oratiūculaz interim ꝓfertis. Est itē aliud: q ad diez pasca-
tis vestri placentā quandā fieri vobis ex more curatis ex farina nō fermen
tata. quā postea bn̄dicere soletis. propter qḋ eā mucore corrūpi nō posse pu
tatis vnq̄: quā & vsui multis morbis creditis. Hāc supiori in loco parietis
vbi macula posita fuit: appingitis: vt sic q̄ ab oībus qui ingrediūtur edes
ipas: cerni possit. Causa aūt ei⁹ haud alia est q̄ vt dei vestri nullo pacto ob
liuisci possitis. Preterea inter vos iudeos ab ijs qui ceteris religiosiores
sanctioresq̄ videri volūt; hic mos fuatur etiā ex deuotissima quadā dei ve
stra recordatione. qui quidē hmōi est. q isti vestē gerūt quadrangularē litte
ra quidē vestra dictā arba caūfus. caldaice cruespodin. latine aūt philaterie
Ad hui⁹ aūt vestis oras circūquaq̄ fila pēdent colorata. q̄ magnā: vt vos
dicitis: deuotionē ingerunt his qui ea intuent. Numeri. xv. Ut faciant si
bi fimbrias ꝑ angulos palliorꝫ ponētes in eas vittas iacintinas: quas cuz
viderint. recordent oīm mādatorꝫ dei. Sz & his q̄ filis seu vittis faciē su-
per ducit iterū atq̄ iterū ac sepe. At hec quidē plura sunt talia. quib⁹ nunc
supsedere ꝯsultū est. Illud tamen nō pretereundū est qḋ scribit Deut. xxij.
Funiculos in fimbrijb⁹ facies ꝑ quattuor angulos pallij tui q̄ operies. O
q̄ belle illuditis vobips. Sic celuz aspicitis: cū nūc fila seu vittas nūc macu
lā quā dixi aspicitis. Igit qḋ tibi potius aspiciendū ē. ex me de hinc audies.

¶ Cap. xxvi. In q̄ christian⁹ iudeo rn̄det ꝑ quē moduz ipse imagines colat. ¶ Christianus loquitur.

Q Uod aūt de imaginib⁹ nr̄is dixisti q̄s nos colere falso impu-
tabas iā tibi oñdaz cui⁹ grā illas in tēplis nr̄is admittimus:
vt sint q̄ reminisci nos faciāt atq̄ recordari in p̄mis dei nostri
deinde sctōrꝫ nr̄orꝫ. hūc fere in modū quo tu cū alicuius ardue
rei mēoriaz hr̄e voles: nodū in cingulo tuo facere soles. Non
ne & ita Moyses iussus est. a deo eneū serpentē erigere in altū nō nisi alicu
ius quā significaret grā Nūeri. xxi Fecit ḡ moyses serpentē eneuz & posuit
eū ꝓ signo &c. Hic serpēs suspensus fuit figuraz p̄ se ferēs lr̄e cuiusdā gre-
ce que dī tau. Quod ergo dicis vos celuz aspicere solere. nec id quidem
opꝫt Deut. xxx. Mandatū hoc qḋ p̄cipi o tibi hodie: nō supra te est. neq̄z
ꝓcul positū. nec in celo situ vt possis dicere. q̄s nostrū valet ad celū ascēde-
re. Tu nob quidē christianis o Iudee multa obijcis de imaginib⁹ nr̄is: sed
aīaduertere deberes quēadmodū in tēplo Salomonis imagines habebā
tur olim discolores piter & statue varie Regū. iij. c. vij. Duo ordies sculptu
rarꝫ histriatarū erāt fusiles: & stabāt sup duodecī boues. Et sculptura inter
iuncturas & inter coronulas & plectas. leones & boues & cherubin &c. Sz
et hmōi imagines atq̄z statuas ex auro q̄ atq̄ argento fabricatas in tēplo
illo habebatis Hiere lij. Quotq̄t aurea: aurea. & q̄tq̄t argētea argētea. tulit
magister milicie colūnas duas & mare vnū. Itē ibidē & vitulos duodecim
ereos qui erant sub basibus. Ex isto iam ꝑpalam fit an nos christiani vel
vos potius iudei imagines statuasq̄ habeatis in tēplis vestris.

¶ Capi.xxvij. in q̄ exēplo quodaꝫ ꝯfirmat ꝙ crux nr̄a oīno adoranda ⁊ colenda sit. ¶ Christianus ꝯtinuat.

VT aūt iam te exemplo aliquo inducere valeā vt̄ intelligas nos
xp̄ianos cruceꝫ adorare colere ⁊ venerari:hinc sumam initiū.Si
pater inq̄ꝫ tuus peregre ꝓfectus longissime a patria abfuisset:
quē tn̄ summo cū desiderio videre expectes. Si tūc aliqs extra
neus tibi homo ad hostiū tuū veniret q̄ per om̄ia similis patri
tuo foret.nōne hūc ꝓpter silitudineꝫ quā gerit patris tui: libentius videre
velles q̄ꝫ aliuꝫ quēpiaꝫ In quo nullū appareret vestigiuꝫ similitudinis tui
patris:atq̄ꝫ hunc etiā maiore honore amplecti ⁊ obseruare q̄ꝫ forsitan aliū
vlluꝫ q̄squis fuerit:dūtaxat ob silitudinē ⁊ simulachrū patris tui qđ in eo
aīaduertisti:Ego ꝓfecto haud dubito id te facturū.Adhunc sane modum
nos christiani crucē obſuamus: que qm̄ representat christū iesum deū no-
strū.in mentem venire facit eū qui ꝓ nobis ⁊ nostra salute turpissimā mor
teꝫ subijt:⁊ recordationē salubrē. Itaq̄ꝫ non lignū illud ex quo crux ꝯficitur
adoramus sed illū qui in eo pepēdit nostra causa. Qđ verū id sit:hinc effici
tur ꝙ nonnunq̄ꝫ ex ligno hmōi q̄n̄ vetustate corruptū apparet atq̄ꝫ est igneꝫ
instruere soleamus.Quod vos certe minime pre nimia supersticione facere
auderetis de ligno vestro qđ appellatis lignū vite.

¶ Capl'm.xxviij. In quo post modicam cauillationem Iu-
dei christianus ligņuꝫ iudeoꝝ vituperat quod ipsi sanctum
phantaseantur. ¶ Iudeus loquitur.

SUstine parūper ac siste pedem o christiane nec longius ꝓgre-
dere.Etiam quidē predixi id nequaq̄ꝫ faciendum vt deo simile
aliquid fieri possit. ⁊ tamē tu non cessas similitudines induce-
re dei vestri:quasi vero deus haud aliud sit q̄ꝫ hō Esaie.xl. Cui
similēꝫ fecistis deū.aut quā imagineꝫ ponetis ei: Christia-
nus Hic mos vester mihi iam dudū exploratus est o Iudee: quo tum
maxime vtimi cum quidē verū est qđ dicitur vobis.qđ quia inuitissime au
ditis:intuimini protin⁹ hominē qui cū certatio vobiscū est.e ꝓposita ma
teria extrudere.Unde mihi nunc altius repetendū est de ligno vestro.quod
cum vos appelletis lignū vite ego appellare possum lignū mortis ⁊ lignū
ꝓinde plane ridiculum. Hoc tamen lignū tanti: tamē vos facitis iudei vt
cum supductū faciebus vestris est credatis iam illo die nihil mali vobis ac
cidere posse Huic quoq̄ꝫ ligno maximū impenditis honorē inclinātes capi
ta vestra ad ipsuꝫ. De hoc ligno putatis Salomonē dixisse Prouerb.iij.
Lignū vite his qui apprehenderint Sꝫ fallimini ꝓfecto.Siquidē ligņuꝫ
vite potius dicendū est. In quo vita viuentiuꝫ pepēdit christus iesus. Ue
strum aūt lignū qđ tantoꝑe oſuatis.vnde originē duxerit si nescis:hinc au
dies ex me si placet.Est apud vos liber magnus quinq̄ꝫ distinctus volumi
nibus vulgo iam dicitur,quinq̄ꝫ libri Moysi Hunc librum in membrana
nitida ⁊ pura scriptū tenetis:quā mēbranā ab homine christiano nequaq̄ꝫ
paratam esse oportet.sed ab aliquo vestre gentis viro probitate omnino ac
bone fame vt vestra fert opinio. Hec quideꝫ membrana insuꝑ si ab homīe
christiano tantum tractata esset:indigua nobis haberet.in qua liber ille cō

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

scriberetur. Quin etiam hic liber non ab vno q̄libet vestrū promiscu e trās-
scribitur: sed ab illo vel ab hijs dūtaxat qui sanctioris religiosiorisq̧ vite in-
ter vos esse creduntur. Cum aūt transcriptus ē liber ille totus in mēbranis
pluribꝫ atq̧ diuersꝭ: tum mēbranas illas cōplicant ꝯuertuntq̧ ac faciunt ex
pluribus cartham vnā longā atq̧ volubilem. Quo facto tum vnus ex vob̄
qui cantandi peritior est: illaꝫ suscipit ex eaq̧ cantat tribus quibusdam per
hebdomaden diebus: donec tria capitula cantādo absoluerit voce quidem
altiori vt ab omnibꝫ ⁊ audiat̄ ⁊ respōdeat̄ ab vnoquoq̧ Amen. Quē can-
tandi morē: vt vos dicitis: desumpsisse ex Esdra videri vultis Scriptū nāq̧
est Esdre. ij. ca. viij: Legit aūt in libro leg̃ dei ꝑ singulos dies a die p̄mo vs-
q̧ ad diem nouissimū vbi vero cantū illum ipse cantor finierit: mox tuꝫ ip-
sam chartā seu rotulam in altū sustollit mō fere eodē quo nostri sacerdotes
in ecclesijs nostris leuare in sublime solent venerabile christi corpus. sacra-
mentuꝫ inq̧ eucharistie Idq̧ iccirco facit: vt iuuenes pariter ⁊ senes ipsam
chartam aspicere queāt atq̧ sese inclinare ad eam reuerentie causa q̄ꝫ maxi-
me possunt. Habent p̄terea vestri precipuā ac peculiarē quandā oratiūculā
quā tum proferunt ac dicunt dum illa ita: vt dixi: agūtur. Qm̄ autē accidit
interduꝫ plures ex vestris cohabitare simul ⁊ ꝯuiuere atq̧ in vnū aliquem
locū ꝯgregari ꝯuenireq̧ꝫ: fit vt plures etiā inter se chartas tales habeāt In-
ter quos etiā si quis ditior extitat: ꝓpriā sibi comꝑat hmōi chartā atq̧ꝫ ex-
scribi facit: fitq̧ꝫ hinc rursum vt centū aliquādo aut plures hmōi charte vo-
lubiles simul conferant̄ ab hijs oīmibus qui in sacrificio tum adsunt qđ agi-
tur. Tuncq̧ singuli ex suis legunt chartis ꝓ suo atq̧ꝫ suoꝝ parentū iam de-
functoꝝ salute Uerū qm̄: vt dixi: ipsa charta siue: si dicere mauis: sceda illa
volubilis ex pluribꝫ mēbranis cōpacta est: fit vt grauior interdum sit q̄ꝫ vt
possit manibꝫ ipsius sacerdotis in sublime attolli ea quideꝫ de causa vt ab
oīmibus videri possit. Preterea cū nec liceat eā cuiq̧ꝫ manibꝫ tractare suis:
excogitatū demū a vobis est vt intercipiat̄ quattuor lignis supra atq̧ꝫ in-
fra vtrinq̧ꝫ duobꝫ. quibus hoc pacto facile sustolli possit. Et hec quidē sunt
ligna illa que vos appellatis lignū vite ob videlicet sanctitatē scripture il-
laꝝ mēbranaꝝ ex quibus ipsa conficitur Sunt hec preterea ligna tornati-
lia ⁊ leuigata ⁊ deaurata.

¶ Caplm̄. xxix. in quo mores iudeoꝝ exponit quos habent
circa quandā chartam ex qua ipsi canūt ⁊ circa quoddā li-
gnū vt in caplo p̄cedēti dictū est. ¶ Christianus continuat.

INsup aūt quoties cantūdeꝫ est ex charta ipsa ꝓ more atq̧ꝫ ritu
cātatū tres alij ipsi cātori adiūgunt̄: q̄ illi auxilio sint opitulent̄
q̧ in cantandi officio hoc aūt faciunt: ꝙ vt iam dictum est bona
queq̧ꝫ reruꝫ oīm ternario suo constant ꝑficiuntq̧ꝫ. Sed nec lig-
na illa quattuor cuiq̧ viro ꝑmittitur attrectare tāgereve nisi da-
ta prius ab eodeꝫ certa summa pecunie Mulieribus aūt nullo pacto id cō-
ceditur. Uerūtamē ⁊ ipse ꝯtribuūt nihilominus ad ornatum charte illius
quicquid preciosum habent: vt sericum: aurū: argentum: gemmas ⁊ id ge-
nus preciosos lapides. Proinde ⁊ synagoge vestre edituus ꝑ eam circuit
clamitans an sit quispiam qui sibi velit lignū vite cōꝑare. Tum qui plura
dederit ꝓ vite ligno dignior quoq̧ꝫ habetur qui ipm̄ tangat. Hicq̧ꝫ simul

post ad illud sese inclinat atq̃ illud deosculatur. Subsequũtur mox alij et
alij iuuenes ⁊ senes ꝑcantes eãdẽ fortunã bonã Sed ⁊ ipse sese ad lignũ ip
sum incuruãt reuerẽtie causa. Nec ab re quidẽ ꝙ (vt illi firmiter credunt)
multe huius ligni virtutes. Nã cũ ex ptu mulieres iudeorũ laborãt: illud
tunc iubẽt afferri lignũ. qđ vbi aspexerint: iã se iuuandas arbitrãtur. Cum
igitur dixerim antea ⁊ supra plures ipos iudeos hr̃e huiuscemõi schedas
volubiles: pluresq̃ indies fieri ꝓcurẽt: necẽrio euẽit vt ⁊ ligna q̃q̃ talia plu
ra habeãt. Et nihil q̃dem inter eos refert siue hec ligna vrmes corroserint seu
carie suamet spõte absumãtur. Sũt alie q̃ꝫ int vos abusiones multe illiꝰ vt
pote ligni: q̃bꝫ in pñtiarꝫ supsedere ꝯsiliũ qñ singlas si qs enarrare vellꝫ nõ
mõ longũ eẽt sed ⁊ tediosum. hinc nũc ꝑpalã est: cuiusmõi lignũ illđ qđ vi
te lignũ vos appellatis sit. atꝫ habeat. cui q̃dẽ ligꝰ vos honorẽ exhibetis mari
mũ non tã inutiliter q̃ꝫ supstitiose. Hactenꝰ igit de ligꝰ vite qđ appellatis.

¶ Caplm̃. xxx. In quo christianus ꝯtẽdit cũ iu deo licitũ esse ꝙ imagines sanctorꝫ habeamus.

Tu vero illud: ⁊ licet multũ male: nobis imputas ⁊ sinistre
reprobas ꝙ nos christiani imagines habeamꝰ q̃ nobis repre
sentẽt deũ nrm̃ sanctosq̃ eius. quasi id tibi ꝑ ridiculũ videat
cũ tñ in vr̃is scripturis legimꝰ Geñ. pmo. Faciamꝰ hoiem ad
imaginẽ ⁊ similitudinẽ nrãm. Itẽ Geñ. viij. Ad imaginẽ q̃p
pe dei factꝰ est hõ. Et deus quidẽ ipse quotiens prĩbꝫ vr̃is apparuit sꝑ sub
specie hoĩs: Geñ. xviij. Apparuerũt ei tres viri stãtes ꝓpe eũ. Geñ. xxxij. Et
ecce vir luctabatur cũ eo vsq̃ mane. Exodi. xv. Dñs quasi vir pugnator ꝯom
nipotẽs. Danielis. x. Et ecce quasi similitudo hoĩs tetigit labia mea. Sci
mus aũt nos vtiq̃ ꝙ neutiq̃ pt exprimi q̃cq̃ quod deũ ipm oĩ quaq̃ rep
sentare queat. At vos cum hoĩes sitis rudissimi: putatis ꝓinde nos xp̃ia
nos similes ⁊ tales eẽ q̃les vos sꝑ cõprobati estis. Cũ ergo legitur Geñ. ij
Insflauit in faciẽ eius spiraculũ vite ⁊ factus est hõ: qs putas iter nos erit
tam rudis tã incõsideratus: q̃ dicere velit deũ ⁊ os habuisse ⁊ ventũ attra
xisse ꝑus quidẽ post aũt expirasse. Eo cautius respondeas velim

¶ Cap. xxxi. In quo iudeus ꝯquerit ꝙ christianus sꝑ illi de peccatis suorꝫ parentũ obiecerit dicẽs filios nõ debere pro pa rẽtibꝫ interire. Deinde q̃rit quã ob cãꝫ xp̃iani cõedãt aĩalia.

Cum multa mihi sepe obieceris o xp̃iane q̃ aĩm meũ diuersum
trahũt cũ illud me in pmis excruciat quod sꝑ aut saltẽ frequẽ
ter mihi obijcis de parentibus nr̃is. vtpote ꝙ grauiter sꝑ pecca
rit Uerũ enĩ uero eẽ verũ ꝫ plane ac ingenue fatemur. Trenorꝫ. iiij
in orõne. Hieremie. Pr̃es nri peccauerũt ⁊ nõ sunt: ⁊ nos ini
quitatẽ eorꝫ portauimus. Recordare dñe. ⁊c̃. Attamẽ haud equũ videtur
arbitrari nos ꝓinde nos inq̃ illorꝫ filios atq̃ nepotes luere penã ꝑ eis de
bere Profecto nõ ita est. Deutro. xxiiij. Nõ occidenẽ prẽs ꝓ filijs. nec filij
pro prĩbꝫ. sꝫ vnusq̃sq̃ ꝓ pctõ suo morief. Ezechielis. xviij. Filiꝰ non porta
bit iniq̃tatẽ pr̃is. nec pater portabit iniq̃tatẽ filij. Neq̃ enĩ in nrã ptãte si
tũ erat peccarẽt illi nec ne Uñ mĩme in ea quã dixi snĩa ꝑstare debetis vt cre
datis simul iustũ ⁊ impiũ deũ ꝑdere aut voluisse vnq̃ aut velle iã nũc etiã

Quapropter dem̄ t. Gen̄. xv. Nūq̄d ꝑdes iustū cū impio. Et it̄ Numeri. xvi. Fortissime de⁹ spirituū vniuerse carnis num vno peccāte ꝯtra oēs ira tua deseuiet. Ad hec quidē atq̄ alia huiōi ⁊ si habeas o christiane nō nihil qđ rn̄dere valeas: tn̄ nōdum cām mihi reddidisti cur carnes porcinas aliaq̄ immūda aīalia in cibū sumatis: q̄ tn̄ olim in lege manifestissime prohibuit de⁹. vt tantea q̄ȝ notaui. Leuitici. xi. Et sus q̄ cū vngulā diuidat: nō ruminat hoꝝ carnib⁹ nō vescemī. nec cadauera cōtingetis. Qđ quidē etiā exemplo septē machabeoꝝ fratꝝ aptissime ostensum ē minime licere. Machabeorū. ij. ca. vii. Contigit aūt septē frēs vna cū mrē apphensos cōpelli a rege edere cōtra fas carnes porcinas. Et ṗterea aliud nihil in causa fuit: cur ꝓposuerit Daniel a mēsa regis abstinere: vt scȝ de ea nō pollueret.

¶ Caplm̄. xxxij. in quo iudeus suos sapiētes appellat ⁊ simił christiano obijcit q̄ꝛ sabbato non celebret.

Si nos vobis stulti videmur o xp̄iani: nihil tn̄ id nos mouet aut turbat: neq̄ ad rē facit. Qn̄quidē ip̄e d̄s nos pplm̄ appellauit sapiētē. Deut. iiij. En ppls sapiēs ⁊ itelligēs gēs magna nec ē alia natio tā grādis q̄ ānunciat vbū suū iacob ⁊ iudicia sua isrł. Ps. cxlvij. Nō fecit talit̄ oī natōi ⁊ iudicia sua nō manifestauit eis. Qui ⁊ idē d̄ns nos admonuit ne ꝯmoueremur vnq̄ȝ. si a gentib⁹ alijs irrideremur. Deut. xxxi. Nolite timere nec paueatis ad aspectū eoꝝ qꝛ d̄ns de⁹ tu⁹ ip̄e ē ductor tu⁹ ⁊ nō dimittet nec derelinquet te. Vos āt xp̄iani hic nūc ꝯsiderate vos metip̄os an ea q̄ d̄ns i lege p̄cepit: seruetis. Nōne sex dieb⁹ opat⁹ ē: ⁊ i septio die quē sabbatū icirco appellatū putāt: ab oī ope cessauit: Hūc q̄dē diē q̄ȝuis celebrād⁹ ē: vos tn̄ minime celebratis. Exodi. xx. Septio āt die sabbatū d̄ni tui ē: nō facies oē op⁹ i eo. Sȝ nec circūcisionem admittitis: quā nihilo min⁹ incētū seruādā d̄ns nob̄ p̄cepit. Gen̄. xvij. Circūcidet ex vob̄ oē masculinū ⁊ circūcidetis carnē ṗputij: eritq̄ pactū meū i carne vr̄a in fed⁹ etnū. Hāc q̄dē scptura q̄ȝq̄ȝ conamī o xp̄iani: refutare tn̄ non potestis q̄ꝛ i multis locis sacraꝝ lraꝝ d̄ns eadē p̄cepit. Est tn̄ hic vob̄ mos vt cū plane eā refutare nō potestis colore vtamī nihilomin⁹ aliq̄ adūbrādi eā.

¶ Cap. xxxiij. in quo christian⁹ ad singula rn̄det que illi in nouissimis duobus capitulis obiecta sunt. ¶ Christianus

Arbitraris fortassis o iudee me ꝑsus oblitū esse tue interrogationis q̄ interrogabas me an id mihi equū videret pueros ꝑpore portare iniquitatē patrū suoꝝ. Nondū certe oblit⁹ sum. qđ mox ex ipsa mea respōsione facile agnosces. Nescis qđ vulgo dr̄. Qđ sus peccauit succula sepe luit: Audi pot⁹ scripturā Exod. xx. Ego sū d̄ns de⁹ tuus fortis zelotes visitās iniq̄tatē p̄ris in filijs in tertiā ⁊ q̄rtā gn̄ationē eoꝝ. Hiere. xij. Juuentes morient in gladio filij eorū ⁊ filie eaꝝ morient in fame ⁊ reliquie nō erūt ex eis. Nūeri. xvi. Filij vr̄i erūt vagi in deserto ānis q̄draginta ⁊ portabūt fornicatiōes vr̄as donec ꝯsumant. ps. Et eleuauit manū suā sup eos vt ꝓsterneret eos in deserto vt eijceret semen eorum in nationibus ⁊ dispergeret eos in regionibus. Hieremie viij. Propterea da filios eorum in famē ⁊ educ eos in man⁹ gladij.

¶Preter hec aũt ais vobis p̃cepisse dñm ne vescereminí carníbus porcínis
ac reliq̃s omibus q̃ immũda sunt. Sed quero ex te responde obsecro. An
hec etiã sub p̃cepto cadant decalogi. Q̃ð aũt dicis de sabbato vſo ac circũ-
cisione: q̃ imputas nobis xp̃ianis vt q̃ minime fuamus: nihil est ac falleris
p̃inde opinione tua. Nõ eñi hec ad salutẽ ꝯferunt. Q̃ð si q̃dem ad salutem
ꝯferrent: iam etiã Sarraceni ac tartari quos vulgo appellant: salui fierent
q̃m circũcidunt ⁊ ipi. At id ita nõ est vt salui vnq̃ꝫ fieri possint nisi baptisati
fuerint ritu xp̃ianoꝝ. Itaq̃ꝫ multo minus salutem cõsequi p̃nt per sabbati
obseruatõem Nam multo maioꝛ ip̃a circũcisio sabbato Siq̃dem cedit sab-
batũ circũcisioni. Q̃ð vel ex eo patet. q꞉ cũ puer inter vos in sabbato nascit̃
quispiã: huius circũcisio in sequens sabbatũ differtur Et moriunt̃ ex circũ-
cisis pueris plurimi. Que ergo salus ex ea sperari põt. Quero ergo item an
hec q̃ dixi sub p̃cepto cadant decalogi.

¶Capl'm. xxxiiij. in quo iudeus se victũ fatetur de obiectis ⁊ de hac causa christianus multa dicit a iudeis obseruari que nihil faciant ad rem. ¶Iudeus loquitur.

NOn. Attamen Moyses dei iussu hec ⁊ similia nihilomin⁹ no-
bis obseruanda tradidit. que nõ minori diligẽtia q̃ꝫ p̃cepta de-
logi seruant̃ Christian⁹ Credo ac minime dubito multa
talia p̃cepta q̃ Moyses vobis tradidit preter decalogi p̃cepta
nõ ido tradita quasi per coꝝ obseruationẽ aut negligentiã bene
aut male mereri possetis verũ in mysteriũ potius tradita. Siq̃dem ex his
plurima sunt que si ad verba respicias: ridicula magis q̃ꝫ efficatia vident̃.
Cuiusmodi illud q̃ð exempli grã recitat̃ Deutro. xxij. Si ambulans p̱ viã
in arboꝛe vel in petra nidũ auis inueneris ⁊ matrẽ pulli vel auis desup̱ in
cubantem: nõ tenebis eam cũ filijs sed abire patieris: captos tenens filios
⁊c. Sic quoq̃ꝫ p̃ceptum habes ex lege vestra Deutro. xxij. Nõ seres vineã
tuã altero semine ⁊c. Item ⁊ illud ibidem. Nõ arabis in boue simul ⁊ asi-
no. Tale ⁊ illud esse videt̃ q̃ð eodem in loco legit̃. Nõ indueris vestimento
q̃ð ex lana linoq̃ꝫ ꝯtextũ est. Haud absimile est q̃ð scribit̃ ac p̱inde precipit̃
Deutro. xxiij Habebis locũ extra castra ad quẽ egrediaris ad req̃sita natu-
re gerens paxillũ in baltheo. Cũq̃ꝫ sederis fodies p̱ circuitũ ⁊ egesta humo
operies quo releuatus es. Plura aũt talia sunt que veluti p̃cepta habetis
sed ⁊ longum nunc esset ea omnia narrare.

¶Capitulũ. xxxv. in quo christianus dicit per aduentũ veri messie m'ltos iudeoꝝ ritus irritos factos esse ⁊ alia quedã de esu carnium adiungit. ¶Christianus ꝯtinuat.

VErum mehercule in vestris scripturis manifeste legitur vbi vene-
rit verus ille. quẽ expectatis: messias vester: oĩa irrita fore ⁊ nulli-
us deinceps habẽda momẽti exceptis dũtaxat decẽ precept̃ de-
calogi. Sed ⁊ tunc q̃ꝫ que nunc ad esum vetita vobis sunt: p̱mit-
tentur licere oĩa p̃sertim aũt carnẽ porcinã que licet nunc sub stri-
ctissimũ cadat p̃ceptũ ne comedatis: liberius tum vsui erit ad edendũ. Vñ
scriptum hinc legit̃ Esaie. p̱. Si volueritis ⁊ audieritis me: bona terre come-
detis At multo quidẽ planius exp̃ssum idip̃m est Geñ. vij. De animantib⁹

quocq mundis ⁊ immūdis ⁊c. Itaq cum messia illo quē egre admodum
expectāt iudei. hec oīa ridebūt eruntq vsui ipsis sicut ⁊ antea Gen̄. ix. Cun-
cta aīalia terre ⁊ insup oēs volucres ⁊c. quasi olera virentia tradidi vobis
oīa. At scias velim o Judee te nō oīno illudi opiniōe tua. Siquidē post
aduentū veri messie ea oīa que ꝓhibita erāt ad esum pmissa sunt ac recepta
denuo. ps. Oīa subiecisti sub pedibꝫ eiꝰ. Quid putas patres vestros in
egypto cū essent: comedisse Exod. xvi. Qn̄ sedebamꝰ sup ollas carniū Re-
gū. iiij. ca. xix. Tibi aūt ezechia hoc erit signū comede hoc anno que reperis
In scd̄o aūt anno que spōte nascunt. Esaie. xxxix. Itē Ezech. ij. Scribit pte
rea Josephus scriptor haud ignobilis cū hierosolyma premeret obsidio-
ne longa ac durissima sub Tito iudeos qui tum in vrbe ipsa erāt hieroso
lyma reptilia ⁊ cetera imunda aīalia comedisse. Hinc est qd̄ noster messias
nobis pcepit vt qcquid in cibū ꝓpositū fuerit: comederemꝰ. Sz ad hec ob
surdescis statim. Si que tamē in nostra scriptura habeātur que tibi contra
nos ꝯferre putas: ea nō reijcis nec aspnaris.

Caplm. xxxvi. In quo nesciens quid ad obiecta responde at inuehit in christianos. ⁊ veritatē dicere ob metū veret.

Judeus. Ego quidē hactenus arbitratus sum ac certissime
credidi deū nō esse vt hoīem mutabilez ⁊ pinde si quid pcepisset
aliqn̄ id in ppetuū seruandū esse. At cū hec vob christianis op-
ponimꝰ: statiz p vestras calliditates quibꝫ imbuti estis: vestris
glosematibus hoc est expositionibꝫ quibusdā in aliū atq aliuz
sensum retorquetis. Qd̄ nos miseri atq exules iudei ne tētare quidē aude-
mus Jmmo neq audemꝰ veritatē ipsaz apte asserere. nisi cuz piculo ⁊ me
tu maximo Hinc est qd̄ in ꝓuerbijs legitur. xviij. ca. Cuz obsecrationibus
loquitur paup ⁊ diues effabit rigide Eccliast. xiij. Diues loquutus ē ⁊ oēs
tacuerūt: et verbū illius vsq ad nubes pducent Paup locutus est: dicunt
quis est hic. At nos igitur in simplicitate fidei nostre psistimꝰ: neq muta-
mus quicq eoꝝ que ab initio recepimꝰ seruanda vt exēpli causa sabbati fe
stiuitatē Circūcisionē ⁊ reliqua hmōi. Oramusq ob id etiā deū sumope vt
in hac fide ⁊ religionone nos ꝯseruare dignetur.

Cap. xxxvij. in q iudeū dicacitatis arguēs ipsiq principiū biblie obijciens iudeos oēs pcepta veteꝝ neglexisse testatur.

Christianus Haud ab re dictū est stultū hunc esse vel stulto
similez qui respōdeat prius q alius sermonē suū finierit. Pro
uerb. xviij. Qui prius respondet q audiat: stultū se esse demō
strat. Ita tu quidē sermonē meū citius equo interpellasti. Sz
eo facilius fero: quia hic ferme mos vester ē. Quid ergo ē aliud
hinc mihi responde obsecro: qp dicitis deuz die septimo ab omi opere quod
patrauerat: quieuisse q illū dicere iam qsi fatigatū indiguisse releuamine la
boꝝ suoꝝ. Ac p hocipm hoiem facere videmini ꝯtra id qd̄ scriptū est Osee
xi. Qm̄ ego deꝰ ⁊ nō homo. Id ꝑfecto absurdū arbitrari. Qn̄ verbo oīa
fecisse credit Gen̄. i. Dixitq deus fiat lux ⁊ facta est lux. ps. Verbo domi-
ni firmata sunt. Item Judith. xvi. Quia dixisti ⁊ facta sunt. Sz nūc ex te
id vnū quero vū nunc ista noua religio incesserit vob iudeis: qui tn̄ superio

ribus seculis hoc est temporibus retro lōge actis nihil fere coꝝ que precipie
bantur prībus vrīs: obseruasse dephensi sp̄ estis: Propter qđ Hieremias
propheta de vob̄ ita ꝯquestus ē flebilr̄ Hieremie. vij. Hec est gēs que non
audiuit vocē dn̄i sui nec recepit disciplinā periit fides ⁊ ablata ē de ore coꝝ
Itē Ezechiel. xxij. Et a sabbatis meis auerterūt oculos suos. Hinc item ⁊
apud Esaiā legit cap. p̄mo Neomenia ⁊ sabbatū ⁊ festiuitates alias nō fe
am. Iniq̄ sunt cet⁹ vrī calēdas vrās ⁊ solēnitates vrās odiuit aīa mea ⁊c.

¶ Capl'm. xxxviij. In quo de circūcisione iude-
orum agitur et eaꝫ christianus maxime explodit.

¶ Christianus continuat.

Quemadmodū aūt de sabbato vrō res hꝫ: ita ⁊ de Circūcisio
ne. hoc est quēadmodū acceptū est deo sabbatū vrm̄: ita ⁊ cir-
cūcisio vrā. At quēadmodū sit iam audiuisti de circūcisiōe igi
tur hinc iā paulo lati⁹ ꝓseq̄mur. Multa tu q̄dem iactas de
circūcisione vrā: sed nescis: q̄ fuerit dei intētio. vt vob̄ circūcisio
nē ꝓciperet. Nō equidē id intēdebat principalr̄ vt p̄putia mēbri genitalis
preciderēt: sed vt corda circūciderētis. Hinc illđ Hieremie. ix. Nouate vo-
bis nouale ⁊ nolite serere sup̄ spinas. Circūcidimī dn̄o ⁊ auferte p̄putia cor
diū vroꝝ viri iuda ⁊ habitatores hierusalē. Itē Ozee. x. Semiate vob̄ i iu
sticia ⁊ metite in ore misc̄die. Innouate vob̄ nouale. Sed ⁊ deut. x. illđ q̄z
precipisse ꝓspicit. Circūcidite igit p̄putiū cordis vrī ⁊ ceruicē vrām non in
duretis. Q̄ aūt de spirituali poti⁹ circūcisione dcm̄ id sit qđ p̄cipit vob̄. hic
manifestissime intelligi pōt. Leuitici. xxiij. Ambulabo igit ⁊ agā cōtra eos
et inducā illos in terrā hostilem: donec erubescat incircūcisa mens eoꝝ. Ec
ce incircūcisa dictū q̄si ꝑ indignatōem. Vis aūt plani⁹ dicā. Audi igit qđ
scribit Esdre. iiij. ca. primo. Oblatōem cū mihi obtuleritis: auertā faciē me
am a vobis. dies em̄ festos vros ⁊ neomenia ⁊ circūcisiones repudiaui. Ex
his q̄dem q̄ dcā sunt manifestū euasit q̄z ꝯtēptui sunt ac fuerūt dudū deo
ea q̄ hacten⁹ ⁊ ab initio ex lege vrā seruare p̄sumpsistis. Quapp̄ illis post
habitis alia deīceps ac noua īstituere cōstituit. Proīde illđ ē Esaie xliij. Ne
memineritis p̄oꝝ ⁊ antiq̄ ne intueamini. Ecce ego facio noua ⁊ nūc orient vtiq̄z
cognoscetis ea. Itē Regū p̄mo. Recedāt vetera de ore vrō. Qđ aūtē ait ecce:
scire debes id nō frustra dici solere quēadmodū illud Hiere. xxxi. Ecce dies
veniūt dr̄ dn̄s. ⁊ feriā domui isrl' ⁊ domui iuda fedus nouū nō scđm pactū
qđ pepegi cū prīb⁹ eoꝝ. Post dies illos dr̄ dn̄s: dabo legē meā i visceribus eoꝝ

¶ Capl'm. xxxix. In quo agitur de iudeoꝝ sabbati in-
diligenti obseruatione. deinde adiicit q̄uō sacerdotes
nouos ⁊ alia noua deus facere voluerit.

¶ Christianus continuat.

Quod āt dixerā sup⁹ vos nihil fere coꝝ fuasse hacten⁹ q̄ p̄cep
pta nihilomin⁹ vob̄ erāt: hinc vt manifesti⁹ id ondā: alti⁹ repete
re oportet. maxie v̄o de sabbati vrī indiligēti obsuatōe Esdre
ij. ca. xiij. In dieb⁹ ill' vidi in Iuda calcantes torcularia in sab
bato portātes aceruos ⁊ onerātes sup asinos vinū ⁊ vuas et
ficus ⁊ oē on⁹ ⁊ inferētes in hierl'm die sabbati inferētes pisces ⁊ oīa vena-
lia ⁊ vendebāt in sabbatis. Nunq̄d hec fecerāt p̄res nrī ⁊ adduxit de⁹ nr̄ su

per nos dẽ malũ ꝛc. Itẽ Exod. xvi. Et egressi de pplo in die sabbato vt col
ligerent ꝛ nõ inuenerũt. Dixit aũt dñs ad Moysen vsq̃q̃ nõ vultis custo
dire mãdata mea. Quid igit̃ iactas de vobis vos vtpote custodiuisse ea q̃
precepit vobis oĩa de⁹ ꝛ ꝑinde insup illũ rogare vel in hac ꝑtinacia vos cõ
seruet: haud igit̃ ab re dẽm est a dño. Esaie vltio. Et erit mensis ex mense ꝛ
sabbatũ ex sabbato. Et queadmodũ dñs tpa mutare statuit: ita ꝛ ꝓphe-
tas tuos ꝛ sacerdotes falsos. de qbus scriptũ est Trenoꝝ. ij. Prophete tui
viderũt tibi falsa ꝛ stulta. nec aperiebãt iniqtatẽ tuã vt te ad pnĩam ꝓuoca
rent. q̃si vulpes in deserto ꝓphete tui israel erãt. Ezechiel. xiij. Esaie. xxviij.
Et rursum queadmodũ celũ ꝛ terrã renouare voluit de⁹ ita ꝛ sacerdotes no
uos facere bñplacitũ est ei Esaie lxvi. Et assumã ex eis in sacerdotes ꝛ leui-
tas dr dñs q: sicut celi noui ꝛ terra noua: q̃ ego facio stare corã me dr dñs
deus. Vex nõ solũ sacerdotes nouos facere voluit sed ꝛ gẽtes sibi deligere
alias. Esaie. liij. ca. pmo. Trãsferã me ad alias gẽtes. Ps. Exaltabor in gẽ
tib⁹. Ezechiel. xxxix. Et ponã glãm meã in gẽtib⁹ Et videbũt oẽs iusticiam
meã. Itẽ esaie. xlix. Ecce leuabo ad gẽtes manũ meã ꝛ ad pplos exaltabo
signũ meũ. Ex hĩs q̃dem ꝑspicuũ ẽe põt glãm dei a vob dudũ ablatã esse.

¶ Caplm. xl. In quo christianus respõdet iudeo quo modo ille due dictiones in eternũ in predictis locis intelligi debeant.

O Bijcis aũt mihi mi Rabbi q in textu supra allegato scriptum
habeat in eternũ. ac paulopost me ꝓinde admones: an credam
illud ṽbum nulli⁹ pcij faciendũ esse. Sed audi tu q̃ q̃ silr dicta
sunt in textib⁹ vris. Daniel. ij. Rex in sempiternũ viue. Itẽ Re-
gũ pmo. ca. pmo. Et maneat ibi iugiter. Exod. xxi. Et erit tibi ser
uus in seculũ. ps. In seculũ seculi ꝛ vltra. He quidez o Rabbi (an nescis)
hyꝑbolice plerũq; locutiones sunt ꝛ ferme tales cuiusmodi poete crebro v-
tantur. Jam vero satisfactũ tibi esse credo quid sibi voluerit verbum in eter
num. Si eñi in eternum illud seruandũ precipisset vobis vt quod sabbatũ
coleretis ꝛ circumderemini: non dixisset per Baruch prophetam Baruch. ij
Et statuam illis testamentum alterum in sempiternum.

¶ Caplm. xli. In quo iudeus ambagibus vtitur et rogat vt in suis erroribus permanere possit.

IUdeus Et vos certe (vt videre videor) o christiani quantuꝫ
quisq; vestrum poterit: nitimini precepta dei obnubilare pallio
q; obtegere. que Moyses quidem de monte syna tulit. at vos
eadem in ipsum reportare satagitis. vt hoc videlicet pacto liberi
atq; absoluti ab alijs videri queatis. Quid igitur? Si vos ea
negligere vultis: sinatis saltem nos obsecro ea ipsa seruare. A qua demen-
tia nos custodiat deus vt antiquum nostrum deseramus institutum hinc
illud. Prouerbiorum primo. Fili mi si te lactauerint peccatores ne acqui-
escas eis prohibe pedem tuum a semitis eorum. Sed ꝛ prouerbialiter di-
citur scabiosam vnam quãq; pecudem reliquam omnem pecudem inficere
conari. Vñ⁹. Unica praua pecus inficit omne pecus.

¶ Cap. xlij. In quo iudeum christianus scabio-
sum pec⁹ appellat Item de iacob patriarcha etiã
loquit̃ ꝛ iudeis egyptũ intrare ꝓmissũ negat.

CHristianus. Nec quidẽ pecus de qua loq̄ris scabiosa tu ip
se es o iudee ꝛ quicũq̄ filijs tui sunt hinc dcm̃ est Deutro. xxviij
Percutiat te dñs vlcere egypti ꝛc. Dicis o iudee dñm̃ vobis
tradidisse atq̄ imposuisse v̾ris humeris onera grauissima hoc ẽ
precepta maxima. Audi an nõ etiam iusserit idem dñs Jacob
patriarchã amodo nõ appellandũ iacob sed isrl'. Geñ. xxxij. Nequaq̄ inq̄
iacob appellabit̃ nomẽ tuũ sed isrl'. Et tamẽ postq̄ iussisset eũdem ipse bis
noĩe suo appellauit. Geñ. xlvi. Audiuit eũ ꝑ visionem nocte vocantem
et dicentẽ sibi. Jacob iacob Nõne etiã p̄ceptũ vobis est a deo postq̄ ab e-
gipto exiebatis: ne in eã rursum rediretis vnq̄. Deutro. xvij. Neq̄ reducet
populũ in egyptũ Hinc nõ sine causa factũ: vt cũ vos ex egypto educeret vel
let in terrã v̾rãm: nõ ꝑ semitas cõmunes ꝛ cognitas oĩbus sed ꝑ diuerticu-
la viarũ ꝛ ꝑ vias feris magis agnitas q̄ hoĩbꝫ duceret: ne scȝ si redeũdi af
fectus vos teneret illuc rursum reuerti possetis. Exodi. xiij. Nõ eos duxit
dñs ꝑ viã terre philistum q̄ vicina est. sed circũduxit ꝑ viã deserti Hiere-
mie. xlij. Si posueritis faciem v̾rãm vt ingrediami egyptũ ꝛ intraueritis vt
ibi habitetis: gladi⁹ quẽ vos formidabitis ibi cõp̄hẽdet vos in terra ꝛ fa
mes. Hec q̄dem q̄q̄ ita se habeãt: attamẽ cũ vos ipsi nõ seruaueritis neq̄
seruetis magna illa ꝛ grauia p̄cepta de quibꝫ frequẽter loq̄ris: statuit ipse
met dñs vos rursum in egyptũ reducere. Deutro. xxviij Reducet te domin⁹
classibꝫ in egyptũ ꝑ viã de qua dixi tibi vt ampli⁹ nõ videres. Tũc sane fiet
vt pre anxietate nimia velles quidẽ emi ab aliq̄ institore: sed nõ erit q̄ te eme
re velit. Deutro. xxviij. Ibi vẽderis inimicis tuis in seruos ꝛ ancillas ꝛ nõ
erit q̄ emat. Quid ergo dicem⁹ ꝛ Item aliud ꝑ eque strictum dñs vob mã-
dauit seruandũ. quod q̄dem est huiõi. Deutro. xxiij Amonites ꝛ moabites
etiã post decimã generationẽ nõ intrabũt in eccl'am dñi in eternũ ꝛ post pau
ca ibidem Nõ facies cũ eis pacem nec q̄ras eis bona cũctis diebꝫ vite tue.
In quo p̄cepto nihilomin⁹ ꝯtinet̃ v̾bũ in eternũ. quo etiã p̄cepto tria cauen
tur. ne sit tibi cõmunio cũ illis vlla ne q̄ras illis bona ne facias pacem cũ
illis. De p̄mo hoꝝ Esdras quoq̄ meminit Esdre. ij. ca. xiij. Et inuentũ est in
eo scriptũ ꝙ nõ debebãt introire amonites ꝛ moabites in eccl'iam dei vsq̄
in eternũ. Sed q̄d: Nõne ab his gẽtibꝫ: vt scribitur Ruth. iiij. hoc est vlẽo
cap'o. ipse dñs aliq̄n nasci voluit hoc est originẽ sue cognatõnis deducere.
Itaq̄ si tanta p̄cepta vobis tradita dñs ip̄e tamẽ infregerit: quid putas de
mĩoribꝫ faciet ꝛ certe iam fecit ꝑ aduentũ messie nr̃i. Argumento aũt ei⁹ q̄d
supra dcm̃ est: potest eẽ: ꝙ vbi in sacris lr̃is Ruth legitur. nõ simplr̃ id dici
tur sed cũ adiectione vtputa Ruth moabite. Nõ nunq̄ vero ꝓprĩũ ei⁹ no
men subticet̃ ꝛ sola appellatõe moabitidis designatur Ruth. ij. Cuius est
hec puella q̄ respõdit hec ẽ moabitidis. Vñ hec ꝑfecto mirabilia merito vi
deri p̃nt. Notandũ aũt ꝙ libꝛ Ruth maioris aut pluris factis ipsi iudei
q̄ nos christiani Ac ꝑinde dicitis in hodiernũ vsq̄ diẽ futuꝝ v̾m messiã
ab illi⁹ mulieris ꝓgenie descẽsuꝝ ac ꝑ hoc q̄ ei⁹ festiuitatẽ quotãnis celebra
tis ipso die magne pẽthecostes Audiuisti iã credo de multis preceptis que
Moyses dei iussu vobis tradidit.

¶ Capl'm xliij. In quo iudeus castigatur quod cū sanctus dici vellet p̄cepta decalogi nō seruet deinde vt se moriturum cogitet inciatur. ¶ Christianus cōtinuat.

SEd vt videre videor nec minima q̄dem ex his seruare compertimini Taceo interim de maximis hoc est p̄ceptis decalogi. Qđ id verꝫ sit hinc ꝑsuadere possum p̄cepit nāqꝫ ille vobis vt nō fenerareris Deutro. xxiij. Nō fenerabis fratri tuo ad vsurā pecuniā nec fruges nec aliā rem quālibet. Itemꝫ ꝛ illud Exodi. xx. Nō cōcupisces domū ꝓximi tui. nec desiderabis vxorem eius. nō seruum nō ancillā. nō bouē. nō asinū. nec oīa q̄ illius sunt Iam q̄dem o iudee tēp⁹ appropinquit post meridianū: sup̄est igit̄ vt cogites intra te ip̄m queadmodum a Moyse p̄monitus sis vt ꝑpendas finē vite tue. qn̄ illu a te expectat de⁹ Vn̄ illud hic nūc adducere possum qđ scribit̄ Deutro. xxxij. Et abscondam meā faciem ab eis ꝛ cōsiderabo nouissima eoꝝ. gens absqꝫ ꝯsilio est ꝛ sine prudētia. vtinā saperēt ac intelligerēt ac nouissima ꝓuiderēt. p̄terea tecum cogita id qđ scribit Eccl'astes. l. Quia duxit dies nr̄os a vētre matris nostre ꝛ fecit nobiscū miseđiam. Adhuc aūt si respicere velis: inuenies ꝓpiciū deū. Deutro. xxvij. Attēde ꝛ audi israel. hodie fact⁹ es ppl's dn̄i tui audies vocem eius. Igit̄ ār cogita te moritu℞ Iuxta illud Ecclesiastes. xiiij. Memor esto qm̄ mors nō tardat ꝛ testamentū infernoꝝ qđ demōstrasti est tibi Item Ante mortem bn̄ fac nec differas lōgi⁹. Eccl'astici. v. Non tardes cōuerti ad dn̄m ꝛ ne differas de die in diem Subito em̄ veniet ira illi⁹ ꝛ in tp̄e vindicte disp̄det te. Nec ita te memorari oportet p̄usqꝫ moriaris. Qm̄ vt psal. ait verissime. Nō est in morte qui confitebitur tibi.

¶ Capl'm. xliiij. In quo iudeus contra christianū est quasi omnia sua dicta necessaria affirmet. deinde dicit suos iuste feneratores esse ꝛ alia quedā de sacrificio nostrorum sacerdotum satis fatue adiungit.

IUdeus. Vt audio o christiane opus videbit̄ vob vt multo maior biblia sit. qn̄ totū qđ cōtra assertis: ex ea desumitis. Insuper q̄cquid ꝓponitis id nō solū verū esse putatis ꝛ veꝝ eē vultis ac necāario etiā verū esse creditis. In qua tamen opinione vestra multum erratis atqꝫ fallimini. Vnde mirari nō possum satis super eo quod dicitis deum deinceps nos dep̄cantes nō exauditurū neqꝫ forte qui ꝑ nobis orabit post hac Nō sic Regū p̄mo. capl'o. xij. Absit autē a me hoc peccatū i domino vt cessem orare ꝑ vobis. ꝛ docebo vos viā rectam et bonam. Hinc fit vt nos vobis videamī frustra celebrare festiuitates nostras. Preterea ad id conamini vt inducere nos queratis in eā dementiam vt libros nostros omnes decerpe velimus. Tamen quicquid in nostris reperitur scripturis qđ vobis ꝯducere videatur: illud apprime probatis. Tu quidem mi domine christiane dicis vobis mīme licere vt feneremus ꝛ tamē illud nobis Moyses p̄cepit. Verū a fratrib⁹ nostris vt abstineremus fenerando adiecit. Deutero. xxiij. Nō fenerabis fratri tuo ad vsurā pecuniā nec fruges nec rem quālibet aliam sed alieno. Item deutero. xxviij. Et fenerabis gentibus multis. Quod aūt adiecisti supra deum bis Iacob patriarcham suo nomine appellasse: id nos iudei neqꝫq̄ credimus. Qn̄quidem videt̄ nō

nunq̄ homini sese angelum vidisse. qđ tamen non ita est. Hinc illud ē Regum. ij. ca. xix. Tu aūt dñe mi rex sicut angelus dei es Ita cū quis dicitur deū vidisse: nō statim id ita accipiendū est. Nā de Moyse legim⁹. Exodi. xxxiij. Nō eñ videbit me hō. ⁊ viuet nō poteris videre faciē meam Atq̄ vt audio nūc ex vobis o christiani: vos ipsi iā vultis videri multo meliores ꝓphetis ⁊ ꝑriarchis nr̄is. Illi siq̄dem deū videre nō meruerūt aut digni sanctis habiti sunt. Vos aūt ita vobis deū familiarē facitis vt nō mō viri inter vos sed ⁊ mulieres ⁊ pueri sese clamēt quottidie deū vidisse eūq̄ atq̄ eūdē in sex septē ve locis interdū viginti aut pluribꝫ. Atq̄ istū q̄dem deū dicitis ex pane ⁊ vino misterio sacerdotū vr̄oꝝ trāsubstātiari hoc est panē vinūq̄ in deū vr̄m trāsformari. quē paulopost ipsi sacerdotes vt̄ sumūt veluti in cibū ⁊ vos nōnunq̄ reliqui christiani certis anni t̄pibꝫ O q̄ta ruditas ista vestra o christiani Si eñ ita esset vt vobis ꝑsuadent vestri sacerdotes: ꝑfecto maximū esse illū oportebit deū vestꝝ. Siquidē a multis retroactis temporibꝫ in hūcvsq̄ in diem vestri sacerdotes quoꝝ maxima multitudo est illum comedere inceperūt. Mirū sane videri potest si q̄d eius adhuc relictum est. Eius inq̄ dei vestri. Miꝝ q̄ id esse potest si de celo reliquie extant vlle. Nam nullꝰ tam magnus aceruus reꝝ quarūcunq̄ esse potuit: qui non per continuam ablationem partium consumptus tandem sit.

¶Caplm. xlv. In quo christianꝰ exprimit quare iudei fenerētur hoc est vt ocidiā colāt. deiñ enumerat quattuor maledicta hoim genera inter que feneratores sunt precipui. ¶Christianus.

Quoniam dixerā atq̄ ꝓposuerā tibi de fenerādi vsu atq̄ exercitio: videris plane indignari mihi ob idipm atq̄ succensere. Et qui vos recte hoc est intus ⁊ in cute nouit: iaꝫ scit vos fenerare nō ideo q̄ ꝑceptum vobis sit ꝑ Moysen a deo: sed potius vt dies vite vestre in ocio deducatis intelligere dissimulantes id qđ Ecclasticus scribit. ca. xxxiij. Multā eñ maliciā docuit ociositas Nō āt a laboribꝫ abstinetis: nulla alia causa est p̄terq̄ sup̄bia mentis vr̄ē. Hinc eadem vos plaga corripiet que sodomitas. Ezechiel. xvi. Ecce hec fuit iniq̄tas Sodome sororis tue sup̄bia saturitas panis ⁊ habūdantia ⁊ ociū ipsius ⁊ filiarū eius ⁊c̄. Attamē p̄mum hoiem atq̄ oīm parentē nostrū Adaꝫ post p̄uaricationem p̄cepti cōmissi: ita instituit vt laboribꝫ suis victum sibi queritaret. Gen̄. iij. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Ps̄. Labores manuū tuaꝝ q̄ māducab̄. Item alibi idē. Exibit hō ad opus suū ⁊ ad operationē suā vsq̄ ad vesperā. ⁊c̄. Neq̄ quidē iniuria id euenit. Nā vt auis nascit̄ ad volandū victus querēdi grā. ita hō factus est ad laborandū cādem videlicet ob cām. Job. v. Homo nascit̄ ad laborē ⁊ auis ad volatū Tu vero iudee violētia quadā hāc tibi p̄tem vēdicas vt feneres ⁊ si passim a ꝓphetis tuis ꝓhibitū tibi sit Precipue aūt Talmut vm̄ de q̄ttuor gñibꝫ hoim meminit: q̄ indigni sunt atq̄ habent̄ q̄ testioniū ꝑstare atq̄ ꝓhibere possint Inter q̄s ꝯnumerant̄ feneratores. reliq̄ sunt q̄cūq̄ aleaꝝ exercitio questū faciūt et q̄ colūbas pascūt planipedes in damnū vicinoꝝ suoꝝ. ⁊ q̄cunq̄ paupes defraudāt ⁊ circūueniūt dolo. Quartū āt genꝰ ē eoꝝ q̄s dixi feneratores: q̄ cū mutuo fenꝰ expectāt An nō legisti Ezechielē ꝓphetā: q̄ tum agrissime illos

tarat qui ad vsurā pecuniā posuerūt. Ezechielis. xviij. Ad vsurā non commodauerit ⁊ ampliꝯ nō accepit. Exod. xxij. Si pecuniā mutuā dederis populo meo paupi q̄ habitat tecū nō vrgebꝯ q̄si exactor. nec vsuris opprimes. Verbū q̄dem vsura hebraice ribꝯ dr̄ hoc est bissung. nec ab re. Nam vsure tanta vis inest vt paupes penitꝯ exhauriat ac sanguinē coꝝ sudoreq̄ꝫ cōsumat in totū. At dicis vobis quidē licere fenerare alienis nō aūt fribꝯ vr̄is. Vex audi Dauid pphetā dicentē in libro psalmoꝝ. Quis ascēdet in montem dn̄i. ⁊c. q̄ nō dedit pecuniā suā ad vsurā. Ex his q̄dem q̄ dc̄a sunt manifestū eē p̄t a nullo hoīe tibi licere vsurā cape. Siq̄dem cū dr̄ in Ezechiele vbi supra. Vsurā nō cōmodauerit ⁊ ampliꝯ nō acceperit. ⁊ postea in libro psalmoꝝ. Qui nō dedit pecuniā ad vsurā. neq̄ꝫ fratꝝ. neq̄ꝫ cuiuspiā alteriꝯ hominis fit mentio. neq̄ꝫ fit quoq̄ꝫ exceptio personarum.

¶ Capl'm. xlvi. In quo iudeꝯ ex quodā noīe cōuincitur ꝙ vsurā cape nō deberet ⁊ iudeos auarissimos esse confirmat. ¶ Christianus cōtinuat.

Iam ad aliud venio. Appellatis vos iudei nos christianos edomitas quasi nos descēderimꝯ ab edom: que originē p̄ncipem ab Esau ducere. Gen̄. xxv. Quā ob cām vocatū est nomē eiꝯ edom. Itaq̄ꝫ si ab edom descēdimꝯ nos christiani: cōsequēs vtiq̄ꝫ ē nos esse frēs vr̄os. Vn̄ est vt nullo pacto nos despicere debeatis neq̄ꝫ a nobis capere aut expectare vsuram. Deutrono. xxiij. Non abhominaberis idumeum quia frater tuus est dicis quoq̄ꝫ atq̄ꝫ constanter asseueras: vobis permissum esse a deo magnis gentibus fenerari. At non aduertisti quod scriptum est Ecclesiastici. octauo. Noli fenerari homini fortiori te ꝙ si feneraueris quasi perditum habe. Hinc fit vt deum vestra auaricia ad iracundiam prouocetis. Esaie. quinquagesimoseptimo. Propter iniquitatem auaricie eius iratus sum ⁊ percussi eum. Et auaricia quidem innata vobis iudeis esse videtur. Quod vel hoc maximo argumento patescit ꝙ fratrem vestrum vendideritis pecunia numerata. Item Genesis. tricesimoseptimo. Melius vt venundetur Ismahelitis. Quem locum exponens Rabbi Salomon ⁊ Caldaica interpretatio. dicunt venditum fratrem ob auariciam. Hinc Ecclesiasticus ait. Hic enim animam suam venalem habet. Psalmo. quarto. Multi dicunt quis ostendit nobis bona. Huiusmodi autem Rabbi Salomon iudeos plane censet. De auaricia atq̄ꝫ ipso homine auaro scriptum habetur. Auaro nihil est scelestius. Quid superbis terra ⁊ cinis: Nihil est iniquius q̄ꝫ amare pecuniam. Item Ezechielis. vicesimosecundo. Complosi manus meas super auariciam tuam quam fecisti. Malachie primo. Quis in vobis est: qui claudat hostia. ⁊ incendit altare meum gratuitu. Hinc etiam execratus est auaros propheta Abacuc. secundo. Ve qui congregat auariciam malam domui sue vt sit in excelso. Quod si tibi o iudee cordi vtiq̄ꝫ est vt feneres: sequere illum modo anime tue salutem amas. Qui dicit Prouerbiorum. decimonono. Feneretur domino qui miseretur pauperis. et vicissitudinem reddet ei. Ecclesiastici. xxix. Qui facit misericordiam feneratur proximo suo. Antea ⁊ supra dixi alias tibi o iudee stultum hominem tot tantaq̄ꝫ posse interrogare vt vix septem sapientissimi viri illius interrogationibus satisfacere valeant.

¶ Cap. xlvij. In quo fit sermo de ecclia dei magna de qua stultus iudeus paulo ante loquutus erat deinde iudei perditi consilij homines esse dicuntur. ¶ Christianus cōtinuat.

Nunc restat vt opus in presentia mihi sit sermonē lōgius ꝓtrahere Cōcludebas tu quidem supra vt tibi videbatur acute: oportere ecclesias nrās atqꝫ edes ac templa ampla eē atqꝫ magna. ꝙ in eisdē in multis locis cōtingat nob videre deū nostꝝ vt nos dicere solemus. Esto equidē Nam ꝛ in libro psalmoꝝ legimus. Confitebor tibi in ecclesia magna. Baruch. iij. Israel ꝙꝫ magna est domus dei et ingens locus possessionis eius magnus ꝛ nō habēs finē Certe nullus est inter homines viuētes q̄ possit extruere domū tā magnā q̄ digna videri posset dici domus dei. Paralopomenon. ij. ca. ij. Quis ergo poterit ꝓualere vt edificet ei dignā domū. Putas q̄dem o Rabbi deū nostꝝ hinc sollicitū esse plurimū oportere ꝙ vt videat ab oībus ꝛ in omnibꝫ locis: sese talem exibebit. Iam vo oportune incidit vt vos iudeos iccirco pplīn appellem ꝑditi cōsilij. Qui si tales nō essetꝫ: vtiqꝫ sciretis qđ scriptū est Exodi. xxi. In oī loco in quo memoria fuerit noīs mei: veniā ad te ꝛ benedicā tibi. Malachie pmo Ab ortu eīm solis vsqꝫ ad occasum magnū est nomē meū gētibꝫ ꝛ in omi loco sanctificat ꝛ offert nomi meo oblatio mūda. qꝛ magnū nomē meū in gētibꝫ dicit dñs exercituū. Et hec q̄dem vba vos iudei ꝑtinacius custoditis quā nos christiani. neqꝫ difficile est ea custodire. Prouerb. xv. In omni loco oculi domini.

¶ Caplm. xlviij. In quo iudeus castigatur ꝙ multa que de iacob patriarcha dicuntur minus credantur.

Tu etiā o Rabbi arbitraris plane cū Jacob deū nō colluctatum esse ꝛ hec q̄dem ꝑsuasio tibi est (ni fallor) ex Talmut vbi nō vero textus tuus apte ita habet. Apparuit ei deus apparuit ei deus. Ecclastici. xlvi. In lege dñi cōgregatōes. Iudicauit ꝛ vidit deum Jacob ꝛ in fide sua ꝓbatus est ꝓpheta ꝛ cognitus est in vbis suis fidelis qꝛ vidit deū lucis Insup dicis si deus ille fuisset cū quo Jacob luctatus est: nō vtiqꝫ dixisset ad iacob dimitte me An nō etiā ad moysen ita locutus Exodi. xxxij. Dimitte me vt irascat furor meus ꝯtra eos Rursus dicis neminē deū videre posse. Quid ergo: Nōne scriptū est Geñ. xxxij. Vidi dñm facie ad faciē ꝛ salua fcā est aīa mea. Exod. xxxiij. Loq̄bat autem dñs ad Moysen facie ad faciē sicut solet loq̄ hō ad amicū habētqꝫ consuetudinē iudei ꝙ posteriores ptes neqꝫ bouꝫ neqꝫ cuiusqꝫ aīalis q̄drupedis comedāt iccirco videlicet ꝙ ab illa pte claudicās factus fuerit iacob ex lucta cum angelo. Geñ. xxxij. Tetigit neruū femoris eius ꝛ statim emarcuit Ipse vo claudicabat. quā ob cām nō comedūt filij isrl q̄ emarcuit in femore iacob vsqꝫ in pñtem diē. eo ꝙ tetigerit neruū femoris eius ꝛ obstupuerit Iā hic ꝯsiderādum est tibi o iudee an huiōi etiā ꝓcepta angelus tuꝫ vobis tradiderit. Certe minime reor ꝛ ideo vt loqui cesses te moueo ꝛ oro.

¶ Cap. xlix. In quo nouus modus ponitur quo iudei circumcisionem faciant suis prolibus.

Oste: quãq̃ inuitus auditurus sis: alia: quam referam: iude/
ox ꝯsuetudo: vt cuz circũcisionem alicuius pueri facere debent
iuxta sue legis traditionẽ Geñ. xvij. Infans octo dierũ circũci/
detur in vobis. tum ꝑcurẽt sibi sellas duas quas mirũ ꝑius
in modũ ornatas ꝑ sua quisq̃ facultate cõponunt. Quarũ al/
terã sedendo occupat is qui puerũ manibꝫ tenet dum circũcidat. Reliqua
vacua relinquit nec in triduo occupat ab aliquo sedẽte quisquis etiaz ille
fuerit. Siquidẽ neminẽ dignũ satis putãt qui illi insideat excepto helia cui
soli etiã parata credit. Hunc etenĩ adesse tum putant imo firmissime credunt
qui respondeat cũ aliis simul Amen. post finẽ scz dicte pro more oratiũcule
Cum igit preceptũ sit iudeis vt pueros suos recẽter natos octauo die post
partũ intra horã octauã atq̃ nonã circũcidant Geñ. xvij. Et circũcidit eum
octauo die sicut ꝑceperat ei deꝰ. Et adesse tum oporteat: vt ipsi credũt: heli
am. Ac in multis locis nonnunq̃ vna eadẽq̃ hora plures pueri circũcidãt
sit vt helias in diuers locis vna eadẽq̃ hora necessario adsit. Qd si igitur
ipm heliaz tante virtutis esse putãt vt hoc facere possit: quãtomagis id cre/
dant oportet deũ posse qui heliã ipm fecit atqz tantã tribuit virtutẽ. Quid
igitur dubitãt deũ simul in multis atqz diuers locis esse posse:

Caplm. l. In quo iudeus respõdet ad monitionẽ qua de nouissimo die cogitare debebat ⁊ suos solum beatos fore af firmat quã q̃z id mentiatur. Iudeus.

Quod me admonuisti o christiane vt nouissimũ diem vite meᵉ
memorẽ gr̃as tibi ago si tamẽ id factũ esset nõ ex tuo cõsilio: ꝫ
ꝑ nr̃o modulo. Vetꝫ est enĩ ꝙ non tandẽ mori oportebit: vt poe
ta quidã haud ignobilis ait Longius aut propius mors sua
queq̃z manet. Sed qd nunc hac in pte poetas adduco: cũ ad/
sint ꝑphete in eandẽ sententiã locuti Thobie. xij. Tẽpus est ergo vt reuertar
ad eum q̇ me misit Job. xxxij. Nescio enĩ q̃diu subsistaz: ⁊ si post modicuz
tollat me factor meus Idez. xiiij. Cunctis diebus quibꝫ nunc milito. expe
cto donec veniat imutatio mea Ps. Precisa est velut a texente vita mea: dũ
adhuc ordirer succidit me de mane vsq̃ ad vesperã finies me. Et multa qui
dem in ꝑsentiarũ adducere possem ad hanc rem facientia. ꝫ que nunc tamẽ
breuitatis studio ꝑterire volo. Cuiusmodi sunt que in libro psalmoꝝ pas
sim dep̄hendũtur. quale illud in ṗmis Quid est homo ꝙ memor es eiꝰ aut
filius hominis: qm̃ visitas eũ. Item in eodem psalmoꝝ libro homo vanitati
similis factus est: dies eiꝰ sicut vmbra pretereunt. Ex his aũt euidentissi/
me patet mihi nullo pacto opus fuisse tua admonitiõe. sed potius deo gra
tias agendas a me esse qui ita nos per ꝑphetas premonuerit ne salutem
anime nostre negligamus vnq̃ hinc illud Esaie. xxxvi. Tu autẽ eruisti aĩam
meã vt non periret. proiecisti post tergũ tuũ oĩa peccata mea Quare te ob
secro domine deꝰ meus vt aliquãto adhuc tp̄e mihi parcere velis In quo
queam vitam meã in melius instituere. Qd dauid regius ꝑpheta de se pre
sentiens hũc in modũ locutus ad deũ Remitte mihi dñe vt refrigerer prius
q̃ abeam ⁊ amplius non ero. Ex his quoq̃ oĩbus supradictis maximũ ar
gumentũ bone spei nobis relictũ est post mortem. vtpote nostrã aĩas nr̃as
ad deum a quo prodierunt: veluti ad suum creatorez reuersuras iuxta illud

Ecclesiastici xij. Et reuertetur puluis in terram suam vnde erat ⁊ spiritus re
deat ad eum qui dedit illū. Quo fit vt superuacuū vobis sit o christiani nob
ꝓponere toties de transsubstātiatiōe: vt aiunt: panis ⁊ vini in corpus ⁊ san
guinem dei vestri. Nā ⁊ nos vtiq; scimus deū patribꝫ nostris misisse panes
de celo quo vescerent̄ Exod. xvi. Ecce ego pluā vob panes de celo. Et alibi.
Panem q̄ de celo dedisti eis Et nos quidē iudei miseri atq; exules mīta pa
ti cogimur ꝓpter deū ꝫ nec ab re. qm̄ quidē nō sumꝰ nos meliores patribꝰ
nostris qui ⁊ ipsi ꝑfecto multa passi sunt religionis amore. Hinc illud ps.
Qui tribulant me inimici mei dum dicūt mihi ꝑ singulos dies vbi est deꝰ
tuus. Item idem alibi. Quia multū repleti sumus anima nostra obprobriū
abūdantibꝫ ⁊ despectio superbis. Ex quo aīaduertendū est haud dubie nos
eos esse quibus eternam gloriā preparauit Ecclesiasti. viij. Sciens qm̄ omnes
morimur ⁊ in gaudiū volumus venire Quos alios putas dn̄m voluisse in
telligere ꝑ dicta v̄ba Ecclesiastici q̄ nos iudeos: cū nec christiani quidē tum
essent quibus dicere potuisset. Tunc q; videbitis vos o christiani miseri ne
sitis reuera an ne potius nos iudei quos hic iam deridetis iuxta illud. Sa
pien. v. Hi sunt quos habuimꝰ aliqn̄ in derisionē ⁊ in similitudinem ⁊ in
obprobrium nos insensati vitam illoꝝ existimabimus insaniā ⁊ finē illorum
sine honore. Ecce qūo cōputati sunt inter filios dei ⁊ inter sctōs sors illorum
est. errauimus a via veritatis ⁊ iusticie lumē non luxit nobis. hūc itaq; tex
tum quē modo adduxi si vos christiani recte intelligere velletis: sineretis in
dubie nos cū pace bona viuere more nostro.

¶ Cap. li. In q̄ iudeus redarguit̄ q̄ panē se celi comedisse ia
ctitet Deinde de vero pane celesti Christianus loquitur.

Christianus O populus ꝑditi consilij: nōdum desinis inep
tire: Adhuc placet imitari vestigia patrū tuoꝝ. Sed hec imitā
di ꝯsuetudo naturā ferme in vobis fecit. Hinc scriptū est. Re
gū. iiij. ca. xvij. Nam filij eorū ⁊ nepotes sicut fecerūt patres sui
ita faciūt vsq; in presentē diem. Pudeat ne te tuoꝝ mēdatiorū.
Dicis patres tuos solitos vesci pane celesti: ꝫ non addis illos nausiare q̄
sup eundē solitos esse Numeri. xxi. Anima nostra nauseat sup cibo isto le
uissimo, Intelligo nunc plane ex verbis istis tuis nondū tibi excidisse quod
dixerā supra de pane nostro sacramētali. qui tamē panis mltis varijsq; mo
dis in scripturis vestris figuratus reperitur magis etiā ⁊ clarius q̄ in nostris
Exod. xxi. Et pones supra mēsam panes propositionis in conspectu meo
semper. Sup que verba vestri doctores atq; Rabbi dicunt visam semper
fuisse faciem hominis iuxta hebraicam linguam in pane illo. Ex quo patet
euidētissime non alium panē vllum deū significare voluisse q̄ vere illum ce
lestem panē qui de celo descendit. Quare velim audias huius panis vere ce
lestis de quo loquor figuram rectam ac veram: qua ⁊ significatur vestrū pa
nem abolitum iam dudum esse. Figura aūt huiusmodi est Leuitici. xxvi. Co
medetis vetustissima veterum ⁊ vetera nouis superueniētibus ꝓijcietis Po
nam tabernaculum meū in medio vestri: ⁊ non abijciet vos aīa mea.

¶ Cap. iij. in quo de pane iudeoꝝ pascali. ⁊ venerabili nr̄o
sacramēto disserit̄ q̄d verus panis celestis est. ¶ Christianus

EST mos vobis o Iudei ad diem paschatis quot annis ex patribus familias vestris singulum queq3 placentā facere ex farina aqua cōmixta non fermētata. quā tum mox affigunt parieti alto in suis edibus vt ab oībus cerni possit. Hāc quoq3 placentā arbitramini virtutez habere ad varios morbos curādos Neq3 putrescere vnq3 aut mucore corrūpi eo ꝙ benedicta a vobis. Si igit vos iudei tam vilissimo pani tantū exhibetis honorem: tantāq3 ei inesse virtutem putatis: quid est obsecro ꝙ nobis christianis nostro celesti ⁊ viuo pani facere illud minime licere clamatis? Et hic quidē panis viuus de celo descendit ac sese tractari ꝑmisit sua spōte a nephandissimis hominibus ⁊ tādem cruci affigi ꝓ nostra omniū salute. Hic est reuera panis ille purus quē nūq3 putrescet nec a vermibus absumetur. Exod. xvi. Et non cōputruit neq3 vermis inuentus est in eo. Preterea huius panis dulcedinē admirandā figura non preterit aliqua. Exodi ibidez Gustus eius quasi simile cū melle. Item ps. Gustate ⁊ videte quoniā suauis est dñs. Ibidez. Suauis dñs vniuersis ⁊ miserationes eius sup oīa opera eius. O iudee an nondū tibi satis videtur ad credendum nostrum panem esse verum illum panem q̄ de celo descendit. Merito equidez maxime cum dicit Gustate ⁊ videte qm̄ suauis est dominus Quo eīm pacto possibile ē gustare q̄3 suauis sit aliquis siue is homo sit siue maior aliqua creatura: seu deus: nisi in cibum sumat Ergo concedas oportet in figura a propheta dictum id esse de pane sacramentali ⁊ celesti.

¶ Capl'm. liij. In quo panis celestis verus deus agnus dei appellat qui pro nobis tulerit pctā mūdi. ¶ Christia. ꝯtinuat.

HUius q̄3 panis: de quo iam dixi tante fuere virtutes vt omēs sustulerit languores Esaie. liij. Vere languores nostros ipe tulit ⁊ dolores nostros ipse portauit. Legitur in hystoriis vrīs hircum quendā omnes iniquitates patrū vestrorum in desertū portasse. Leuitici. xvi. Portauerit hircus omnes iniquitates eoruz in terra solitudinis ⁊ dimissus fuit in deserto. Quod si hoc ita est: multo magis credendum est illum portasse peccata nostra: qui sub hirci illius figura recte figuratus ē. Atq3 hic indubie agnus ille fuit de quo scriptum est Hieremie. xi. Et ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam. Item Esaie. liij. Sicut ouis ad occisionem ducitur ⁊ quasi agnus coram tondente obmutescet ⁊ non aperiet os suum. O iudee considera rogo huius agni mansuetudinem qui ob nostram omniū salutem dignatus est ad iussum scz patris sui descendere de celo ⁊ fieri mortalis homo cū esset suamet natura immortalis.

¶ Capl'm. liiij. In quo cum iudei resurrectionez sperent quedam eorum consuetudo aperitur que est de cadaueribus sepeliendis ⁊ quam defunctis penam imponant cum ceteris erroribus.

¶ Christianus continuat.

Q Uoniam aūt iudei firmissimā habent resurgendi spem a mortuis in carne ꝛ spū. Juxta illud Job. xix. Scio ꝙ redēptor meus viuit ꝛ in nouissimo die de terra surrecturus sum. hinc nunc quandā adducere volo ꝯsuetudinē quā habēt atq̃ seruāt ipi iudei circa funeꝝ suoꝝ humationē. Cōsuetudo aūt ipsa huiōi est Nam priusq̃ suoꝝ funerū cadauera terre cōmittant: ea lauāt aqua sub calida addentes insup preces multiplices vt scꝫ hoc pacto ad deū pura ꝛ munda venire queāt. Quo pacto oēs simul ꝛ viri ꝛ mulieres cū funere ꝓcedūt ad locū vsq̃ vbi sepeliendū est. Postq̃ aūt sepeliuerint ipm cadauer mox illinc abire festināt q̄sq̃ q̄ pōt citissime ne vltim⁹ in discedendo dep̄hendatur. Cuius quidem rei hec esse causa putatur. Nā in ea sunt sentētia iudei oēs ipsꝫ mortuū si p̄ vitā sancte bn̄q̃ egerit ad vitā eternā statim cū corpore ꝛ aīma migrare Sin vero mondū ꝓ pctis q̄ gessit dū viueret in terris, satisfecisse iudicatus fuerit: illū in tumulo penā ꝓ pctis illis purgādis subire ac pati. Si quidem iudei purgatoriū nullū ponunt. Penā aūt hmōi esse aiūt. Quāprimū n. humatū est corpus. mus vel alius vermis q̄spiā supueit totū corp⁹ percurrens donec in faciem venerit Ibi tum p̄mo morsu nasi acumen apprehendit quā penā maximā esse putāt q̄ ab hoīe excogitari potest. Atq̃ hec q̄dem pena hebraice exprimit hibbut habeser. hibbuth hoc est pena. hageser hoc est tumuli siue sepulchri Igit dū nasi acumen illius mortui hoc pacto a mure p̄mordetur: vociferationē quandā facit terribilem mortuus ipe adeo vt audientis animus vix pferre q̄at tantū clamorem. Quem etiā clamorem q̄ primus audierit: eū firmissime credūt illo p̄nti anno moritur. Unde hec causa est illis tāte festinatōis. Alia q̄dem hmōi delyramēta sunt q̄ circa mortuoꝝ suoꝝ humationē obseruāt: q̄ si narrare vellē: dies me deficeret.

¶ Capl'm. lv. In quo stulti iudei credūt sibi post resurrectionem futurum a deo conuiuiū ¶ Christianus ꝯtinuat

A Lia iā deliramēta iudeoꝝ referenda sunt. Nā credūt ipsi iuxta suaꝝ scripturaꝝ traditionē post ipsam resurrectōem certo futurū vt cōuiuiū ipsis a deo paretur celeberrimū. In quo ad summam vsq̃ hilaritatē a deo excitabūtur: vt ꝑpessi sunt accipientq̃ insup tunc primā longe sue expectatōis consolationē certissimā ex eo quidē maxime ꝙ in fide sua ꝯstantissimi inuenti sunt. Et oēs quicūq̃ ad huiōi cōuiuiū vocati fuerint: eisdem pfruētur leticijs. ꝓcipue aūt qui secundū dei volūtatē vitā ꝑegerūt Huiōi sane cena ꝓmissa oībꝫ est iudeis ꝛ hīs q̃ omnibꝫ qui iudeorū fidem atq̃ religionē receperūt ab initio scꝫ circūcisionis qua prim⁹ Abraham sese circūcidit iuxta dei p̄ceptū. ad vltimū vsq̃ eoꝝ q̄ se circūcidūt hoc est vt plane dicā ad finē ꝛ ꝯsummationē scli. Nec viris quidē solū hec ꝓmissio facta est ꝙ masculinus sexus is sit q̄ circuncidit solum: sed ꝛ mulieribꝫ omnibꝫ ꝛ quicūq̃ iudeoꝝ fidem religionēq̃ amplia runt ꝛ auxerunt. De hoc quidem cōuiuio ita legit Esdr. iiij. cap. ij. Surgite et state ꝛ videte numeꝝ signatoꝝ in ꝯuiuio dn̄i. Scias aūt minimum huius cōuiuij gaudiū (vt vos dicitis) lōge excellere omne gaudiū mundi. Quando hoc taleq̃ cōuiuiū deus ipse nobis parabit. sic eñ dicere cōsueuistis Ad quod quidem cōuiuiū reseruatū a deo vinū ꝓhibetur optimum quod in vineis engaddi creuisse firmissime a nostris creditur quod ꝛ factum ab initio

mundi. quo tum suos exhilarabit amicos. Esaie. xxvij. In die illa vinea meri cātabit ei. Ego dn̄s q̄ seruo eā repēte ꝓpinabo ei. Ps. Quia calix in manu dn̄i vini meri plenus mixto ⁊c̄.

¶ Caplm̄. lvi. In quo dicitur ex quibꝰ cibis cōstabit hoc stultum iudeorum cōuiuium. ¶ Victor loquitur.

Hoc quidē cōuiuiū ⁊ quō dictū est ⁊ vinū ipse q̄ parabit: sanctificabit ac bn̄dicet solꝰ. Eritqꝫ ac cōstabit ex duplici gn̄e ferculoꝝ carniū vtpote ⁊ pisciū. Aīalia aūt q̄ huic cōuiuio vsui erūt ad esum: ipm̄ qꝫ deū ⁊ nullū aliū pauisse firmiter credunt iuxta illud. Ps. Mm̄ mee sunt oēs fere siluaꝝ Sed ⁊ ob nullā aliaꝫ cām qꝫ huiꝰ scꝫ cōuiuij deꝰ hec duo aīaliū gn̄a ab initio creauit bouē maximū. maximūqꝫ piscem. Neqꝫ hoꝝ aīaliū vlla cōparatio inueniri pt̄ ad reliqua aīalia. Et piscis q̄dem ipse ab iudeis noīatur leuiathan. Et vbi in sacris litteris legit latine draco apud hebreos habet leuiathan Bouem āt suo sermone appellāt schorhaber sed quē deꝰ creauit. Pecꝰ cōiter behemot nūcupant. habēt p̄terea in suis libris ipi iudei ꝙ necāriо opus sit deo huiōi ꝯuiuiū parare ꝓpter mirabilē illoꝝ duoꝝ aīaliū fortitudinē. Cū aūt iā parare voluerit: iubebit ꝯfestim vnū in locū affore bouē simul ⁊ piscem vt mactentur atqꝫ ad tm̄ cōuiuiū parētur. At nemo tum erit q̄ appropinquare audebit cū occidētur ꝓpter terribilitatē suaꝝ facierū ac fortitudinū. Job. xl. Ipse est p̄ncipiū viaꝝ dei q̄ fecit oēs bestie agri ludent ibi ⁊c̄. Ps. Iumentū factꝰ sum apud te. Et bos quidē in dies comedit fenū qđ de mille affert mōtibus. Esdre. iiij. cap. vi. Et dedisti behemoth vnā ꝑtem q̄ siccata est tercio die vt inhabitet in ea vbi sunt montes mille.

¶ Caplm̄. lvij. In quo plura cōtinuantur de hoc futuro iudeorū cōuiuio. ⁊ de boue qui tunc mactandus erit.

¶ Christianꝰ loquitur.

Notandū hic est ꝙ in hoc caplo vbi Enoch legit nō enoch sꝫ fm̄ hebraicā v̄itatē legēdū est behemoth. Et ipsiꝰ q̄dē leuiathā magnitudo tāta ē vt nemo posset describēdo explicare Si tn̄ de ea aliq̄d legere voluerīs: reuolue libꝝ Esdre. iiij. ca. vi Job ca. x. ⁊ xl Esaie. xxvij. In die illa visitabit nos dn̄s in gladio suo. duro grādi et forti sup leuiathan serpentē vectem. Tūcqꝫ ꝯuocabit illa dn̄s creator eorū permitteretqꝫ ipa pugnā inire ac pugnare mutuo fatigata cōcidēt in terram. Vn̄ facile occidi possint. Sed priꝰ bos ipe diffugiet hac atqꝫ illac cū cornibus suis q̄ simul cū eo a deo creata sunt. Ps. Et placebit deo sup vitulum nouellū cornua ꝓducentē ⁊ vngulas cōtra leuiathā ipm̄. At v̄o contra ipse assurget leuiathan venietqꝫ ī occursum boui squamis vndiqꝫ munitꝰ terribilibꝫ. Job. xli. Corpꝰ illius q̄si scuta fusilia ⁊ cōpactū squamis se p̄mentibꝫ. Mox vero dein cōgredientꝫ in pugnā vt dictū est. De qua pugna. Job. xli. Memēto belli nec vltra addas loq̄: cū sublatꝰ fuerit: timebūt angeli Verꝫ neutrꝫ tamē hoꝝ tā fortiū aīaliū supare poterit ꝓpter scꝫ fortitudis equalitatē. Sed dn̄s ipse misertꝰ sui populi gladiū eximet inuadetqꝫ vtrūqꝫ atqꝫ occidet. Esaie. xxvij. In die illa visitabit dn̄s in gladio suo duro ⁊ grādi et forti sup leuiathan serpentē vectem ⁊ sup leuiathan serpentē tortuosum ⁊ occidet cetū q̄ in mari est. Job. xl. Qui fecit eū applicabit gladiū eiꝰ. Ps. iij.

Tu confregisti capita draconis dedisti eum escam populis ethiopū. Idez
Draco iste quem formasti ad illudendū ei. hinc statim post sese domin⁹ ac-
cinget ad preparationem tanti conuiuij quod suis exhibebit amicis. Ps.
Et iusti epulentur ꝛ exultent in conspectu dei ꝛ delectentur in leticia. Iob.
xl. Concident eum amici diuident illum negociatores. Esaie. xxv. Et faci-
et dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium ping
uium. conuiuium vindemie. conuiuium pinguium medullatorum.

¶ Caplm. lviij In quo de gaudio isti⁹ ꝯuiuij que dā deliramenta adiungūtur ꝛ qui deinde illi sunt qui huiusmodi conuiuio intererunt.

Victor loquitur.

Huius sane cōuiuij tantū erit gaudium: vt si vnda totius ma
ris atramentum esset essentqꝫ omnes arbores herbe. atqꝫ fruti
ces calami scriptorū. homines insup omnes scribe: non pos-
sent tamen explicare illud. Eritqꝫ hoc gaudium non equale om
nibus. Maius namqꝫ his erit qui plus in terris iniuriarum
contumelie ac tormentorum pro deo passi sunt. Sed ꝛ hijs quoqꝫ qui dierū
festorum celebritates diligenter obseruauerunt. Presertim autem diem ꝛ
festiuitatem paschatis ob memoriam exitus israel de egypto. quem quidez
diem celebrandam esse dominus instituit. celebrandum inqꝫ decima quar-
ta die Martij. In cuius diei profesto hoc est pridie ꝙ̄ ageretur ad vespe-
rum agnum paschalem deuorari iussit ab omnibus iudeis hoc quidem pa
cto. vt in libro numerorum scriptum est. Cum pedibus caput eius atqꝫ in
testinis. Et quicunqꝫ hunc paschalem agnum eo pacto comedunt atqꝫ co-
mederunt quo institutum est: hi sunt verij dei amici ꝛ proinde participes
tantorum gaudiorum conuiuij predicti. quod ab eterno suis parauit ami-
cis deus.

¶ Caplm. lix. In quo exprimitur quo ritu iudei agnū pascalem deuorēt ꝛ de clamoribus ac super stitione illorum.

¶ Christianus loquitur

Hic nunc aduertendum est iudeos in esu agni paschalis seden-
do ipsum comedere cum tamen id stando facere debeant. Nec
hoc quidem satis esse putant sedendo vtpote agnum comede-
re paschalem. quem et insuper plurimum sibi quisqꝫ subster-
nit in que reclinare queat. Interea autem dum cenam faci-
unt huiusmodi agni paschalis: pater ipse familias manibus apprehen-
dit placentam quandam sine fermento factam tante scilicet quantitatis ꝙ̄
multus est numerus eorum qui de eadem existunt familia. Prius tamen
ꝙ̄ comedere incipiant: placentam illam manibus sustollit in altum more sa
cerdotis in altari celebrantis vt ita ab omnibus qui in domo illa sunt cer-
ni possit. Simulqꝫ clamat voce magna. Hic est panis ille quem in egypto
cum essent patres nostri comederunt atqꝫ insuper celum suspicit benedicēs
deum ꝙ sibi alijsqꝫ iudeis omnibus panem tam mundum cōcesserit. Pau

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

lopost deinde frangit illaz in partes non cultello aut ferro alicuius sed ma
nibus duntaxat ac distribuit singulis discumbentibus apud se non sine
magna mētis deuotione attentioneq̧. Reliquas autem particulas si que
supersunt: serico panno inuoluit atq̧ reponit secreto in loco aliquo vbi a ne
mine preterq̧ ab ipso inueniri potest. addunt preterea singuli preces suas
quibus inter comedendum gratias in primis deo agunt ob redemptionez
factam sui in egypto necnon ⁊ ostia edium suarum aperiunt q̄ maxime
possint simul ad deum klamantes adhibitis precibus vt ille iam dignetur
ipsis mittere verum quem expectant messiam dum viuunt. Et huiusmodi
quidem clamor eorum nonnunq̄ durat ad horas tres quattuorue.

¶ Capl'm .lx. In quo describitur quid post cō uiuiū iudeoꝝ in resurrectōne nouissima facere iudei debeant ⁊ de pane illorū benedicto que dam adijciuntur. ¶ Victor loquitur.

POstea q̄ autem cena facta est tam magni conuiuij dicteq̧ sunt
gratie ac laudes dei omnes: surgit e mensa paterfamilias ipse
et querit rursum panem illum benedictum quem reposuerat:
atq̧ cum magna reuerentia ⁊ mentis deuotione attentōneq̧ ite
rum presentat. vt hoc pacto pane illo qui eum sumpturi sunt:
sese dignos efficere possint conuiuio illo celeberrimo eterni gaudij: de quo
supra satis longe narraui: qd̄ quidē cōuiuium paraturus est illis deus in
futurum seculum. Ac tunc deinde omnes ⁊ viri ⁊ mulieres ⁊ senes ⁊ iuue-
nes de pane illo edunt quem absconderat secreto paterfamilias. Come-
dunt quidem de pane illo iterum: sed non audebit eorum quispiam bibere
etiam modicum quid sed cubitum singuli eunt sine sumptione potus. qd̄
tamen difficillimum illis est. Siquidem panis siccus est sine humore om-
ni. Quāq̄ ⁊ ante sumptionem illius panis plene omnes saturati erant
Sed ex eo in primis sese mereri confidunt vt ad tam celebre quod parabi
tur illis a deo conuiuium: admittantur. Et quantum quidem sumpserit qs
piam de pane illo benedicto: tantum rursum donabitur ei iam adhibito in
conuiuium illud de schorchaber. hoc est de boue ⁊ de leuiathan pisce inq̄
magno de quo supra. Sed ⁊ quemadmodum pater ipse familias per par
ticulas panem benedictum distribuit vnicuiq̧ de familia. ita idem in con-
uiuio admissus facto deinde ⁊ exacto conuiuio singulis facturus. Itaq̧
qui cum sunt in cena ex viris ⁊ mulieribus magis affecti ad panem ipsum
ac magis etiam mente deuoti: orant patremfamilias per deum vt magnaz
eis liceat habere partem de pane benedicto. hac scilicet de causa vt in poste-
rum cū in conuiuiū illud de quo sepe dixi: adhibiti fuerint maiorē q̄ ptem
de pisce atq̧ boue sumere liceat ac mereant. Cū aūt panē hūc sumūt: anxij
sunt atq̧ solliciti mlto magis q̄ sacerdotes nri eē solēt in altarib⁹ anxietas
q̄dē ista ex eo ē q᷑ timēt sibi ne irreuerēter panē tā scm̄ accipiāt comedantq̧
neq̧ mica q̄dē vl' modica e manib⁹ elabat in terrā Et mulieres q̄dē ipe cū su
mere dn̄t ac iā sumpsere: pepla capitū suoꝝ iorib⁹ submittūt suis: vt si mica
deciderit vl' casu vl' negligētia: in illis excipe possint. Multa q̄dez alia sunt
non his ineptijs illoruz dissimilia sed que tamen interim simul peragunt:
que nunc breuitatis studio pretereo.

¶ Cap̄. lxi. In quo exprimitur cõstantia iudeoꝝ vel potius fatuitas ꝙ panẽ suũ (de quo mõ dixi) nulli pro toto auro vẽdere velint. ¶ Christianus loquitur.

Illud aũt sciendũ ꝙ si tu vel alius quispiã accesserit ad aliũ quẽ
dam iudeũ. dixeritq; illi quãti mihi vẽdere vis ptẽ tuã de schoꝛ/
haber ⁊ lemathan. tum ille si probus est ⁊ ꝓbate vite iudeus re/
spondebit ꝓtinus. Etiã si mihi dare velles decẽ milia aureoꝛum
imo vniuersi mũdi substam oẽm: nullo tñ pacto efficere poteris vt
vendaz quicq; ex ea pte qua sumpturus sum. O rabbi indoctissime: Quo
eñi pacto effici põt vt vnusquisq; ex oibus iudeis qui ab initio fuerũt atq;
nũc sunt eruntq; post hac tantũ sumere possit de pisce atq; boue quantumcũq;
magno quantũ sumpserit de pane bñdicto: Certe nisi mẽte capti estis oẽs
vel stultos vos dicã vel obstinatos in malicia aduersum nos christianos q̃
dicitis nisi magnus sit valde deus nr̃ quẽ sub specie panis ⁊ vini quotidie
suminus: illũ iam dudũ a nob̃ absumptũ esse. O gẽs incredula atq; rebel
lis ꝑ ac veritatis impugnatrix. Hinc nõ ab re dictũ vob̃ est Nũeri. xx. Au
dite rebelles ⁊ increduli Quotiens dñm vr̃m tẽtastis insatiabiles corde. ps
Et tentauerũt dñm in cordib; suis vt peterent escam aĩabus suis. Item
Et male locuti sunt de deo dixerũt nunq̃d poterit deus parare mensaz in de
serto. nunq̃d ⁊ panẽ poterit dare: Tanta quidez auaricia vr̃a fuit cũ in dez
to essetis vt vix totũ mare suffecisset auiditati vestre vt piscib; eꝰ saturaremĩ
ni. neq; terra satis videbat̃ que pasceret vos carnibꝰ. Hinc iterũ atq; etiam
dictũ est Nũeri. xi. Nunquid ouiũ ⁊ boũ multitudo cedetur vt possit suffi
cere ad cibũ: vel oẽs pisces maris in vnũ ꝯgregabunt̃ vt eos satient. Item
flent corã me dicentes. da nobis carnes vt comedamus Esaie. lvi. Et canes
impudentissimi nescierũt saturitatẽ. Et paulopost ibidẽ. Omnes in viã suaz
declinauerũt vnusquisq; ad auariciã suã a summo vsq; nouissimũ. Uenite
ergo: inquiũt: sumamus vinũ ⁊ impleamur ebrietate: ⁊ erit sicut hodie sic ⁊
cras ⁊ multo amplius. Ex his quidẽ ⁊ ob hec atq; similia rudissimi vocari
estis semꝑ. Ac de vr̃a insatiabilitate nemo vnq; satis loq̃ potuit. Prouerb̃
ꝑ. Degluriamꝰ eũ sicꝰ infernũ viuẽtez ⁊ integrũ. Ps. Ipsi dispgent̃ ad mã/
ducandũ. si v̾o non fuerint saturati murmurabunt. Ps. Comederunt Ja
cob. ⁊c. Quibus verbis plane exꝑmit ꝓpheta illum suos comedisse Gen̄.
xxxvi: Fera pessima comedit eum bestia deuoꝛauit ioseph.

¶ Cap̄. lxij. in quo iudeus redarguit̃ quantũ ad sumptio/nẽ venerabilis sacramẽti ꝑ historias biblie ¶ Victoꝛ

Uidebit ne te o Rabbi gloriose eius quod ꝑ cõtumeliam nob̃
opposuisti nr̃os vtpote sacerdotes iam dudũ nõ solũ deuoꝛasse
deũ nr̃m sed ⁊ totũ etiã celũ. Ex quo pz te velle dei arguere potẽ
tiam. An nescis deũ locutũ fuisse aliq̃n mulieri vidue ꝑ ꝓphetã
atq; iussisse illi vt comederet de farina ⁊ oleo q̃ ei nũq; deficerẽt
Regũ. iij. ca. xvij. Et comedit ipse ⁊ illa ⁊ domꝰ eiꝰ. ⁊ ex illa die hydria fari
ne nõ defecit ⁊ lechitꝰ olei nõ est minutꝰ iuxta verbũ dñi qd̾ locutꝰ fuerat in
manu helie. Si nõ illa tibi figura satis videt̃ vt intelligas deũ nõ cõsumi ⁊

ssumat. Audi igit ⁊ aliā ferme haut dissimilē licet alia de re vtpote rubo q
ardere vtiq₃ visus est s₃ q̄ tñ absumptus nō est. Exod. iij. Et videbat ꝙ rub⁹
arderet ⁊ nō ꝯbureret. p̄terea flumīa omnia in mare vndiq₃ fluūt: attamē nō
exercscit ampli⁹. Eccl'astes p̄mo. Oīa flumīa intrāt mare ⁊ mare nō redun-
dat. Quid ergo: Tu ne tētabis dei mirabilē potentiā immo ⁊ opa ei⁹ mira
bilia inuestigare aut ꝑscrutari. Hinc illud Ecclesia. p̄. Cuncte res difficiles
non pōt homo eas explicare s̄mone. p̄terea si non oblitus es. figura habet
Regum. iiij. ca. iiij. Qua expressum aptissime est per prophetā₃ paucis pa
nibus centu₃ pauisse homīes: ⁊ tamē ex his reliquie sup̄fuerunt. O iudee
incredule cū dubites tu ⁊ nos quoq₃ in dubitationē adducere conaris. Nō-
ne queso dic o miser aquā in sanguinē₃ conuertit deus Exod. vij. Et exten-
de manū tuam super aquas egypti ⁊ super fluuios eorum ⁊ riuos ⁊ palu-
des ⁊ omēs lacus aquarū, vt vertetur in sanguinē ⁊ sit cruor in omni terra
egypti. Que verba exponens Rabbi Salomon dicit nullum tum aqueli-
cium fuisse aut fluentem aut stagnum quod non per illa tempora mutatu₃
fuisset in sanguinem. At hec quidem firmiter credis. Dubitas tamen de ver
bis que sacerdos pronūcians transformat elementa. hoc est panem in cor-
pus christi: vinū in sanguinē transmutat. Nonne ⁊ Aarō qui Moysi ad
hibitus fuit in ministerium sacerdos fuit. vt habetur Numeri. xviij. Ps.
Moyses ⁊ Aaron in sacerdotibus eius. Tu autem ⁊ filij tui custodite ⁊c.
An non Moysi iussit dominus deus Numeri. xx. Loquimini ad petram
coram eis ⁊ ille dabit aquas. Si igitur verbis Moysi dei tamen virtute
saxum durissimū in aquam versum est: quāto mag' id credere debes de no-
stris sacerdotibus. Ps. Conuertit petra₃ in stagna aquaru₃ ⁊ rupes in fon
tes. Credis quoq₃ ꝙ baculus Moysi conuersus est in serpente₃ viuū ⁊ rur
sum ille in baculum aridum ⁊ siccum. Exod. iiij. Dixit ergo ad eum quid ē
in manu tua. Respondit. Virga. Dixit dominus: ꝓiice eam in terram pro-
iecit ⁊ versa est in colubrum ita vt fugeret Moyses. Credis tu ne₃ ꝙ ex arida
costa quā dominus tulit de latere Ade. Eua facta est homo plenus carne ⁊
sanguine. Genes. ij. Cumq₃ obdormiuisset tulit vna₃ de costis eius ⁊ reple-
uit carnem pro ea. hoc nunc os ex ossibus meis. Sed ⁊ illud non min⁹ vxo
rem loth mutatam fuisse ob diffidentia₃ ⁊ incredulitatem in cautem duriss
mam. Genes. xix. Respiciensq₃ vxor eius post se: v̄sa est in statuā salis ⁊c.
Jam vero audisti insuper o Judee que moysi precepit deus ⁊ aaron vt se₃
petris loquerentur Numeri. xx. Et loquimini ad petram coram eis ⁊ illa
dabit aquas. profecto hec verba quibus Moyses iussu atq₃ imperio do-
mini petris locutus est: non poterant esse inefficatia, hoc est sine vi atq₃ vir
tute: que petram durissimā vertere in aquam mollissimā. non equidem q̄a
vehementer eam moyses percusserit. Numeri. xx. Cūq₃ eleuasset moyses ma
num percutiens virga bis silicem: e gresse sunt aque largissime. sed virtute
potius que in verbis erat: facile effectum est vt ex petra fluerent aque.

¶ Cap. lxiij. in quo christianus respondet quan
tum ad hoc ꝙ iudei sacerdotib⁹ obijciūt de sum-
ptione venerabilis sacramenti ⁊ alijs rebus vti
libus. ¶ Christianus loquitur.

Iam ad illud venio quod soletis nobis christianis ꝓ contumelijs
am opponere siue obijcere nos inq̃ christianos adorare deū no
strum sub specie panis. Et id quidē ridiculuz putas ꝙ illuz sub
illa specie minime videre possum⁹. Sed aīaduertere prius debuis
ses ꝙ dicere talia aduersum nos. ꝙ ⁊ moyses vester rubū arden-
tem adorauit: ⁊ neminē tamē vidit. Exod. iij. Apparuitq̃ ei dñs in flāma
ignis de medio rubi. O mi iudee scias velim ꝙ̃rum desiderē salutez tuam
prouideq̃ si quid boni tibi cōsulere possez qđ ad eā quoq̃ modo ꝯferret: vel
ꝙ̃iam nunc paratus essem. ⁊ quidē eo magis ꝙ de gente vestra natus sum
⁊ nōnunꝙ̃ in eadē versatus. Quapropter nō paruz de te doleo ꝙ sciaz te in
ꝑpetuū dānatuz iri: nisi ꝯsiliū meū amplectaris. Quo fit vt rectissime dice-
re id possum id ꝙ scribitur Hester. viij. Quomō eñ potero sustinere necē ⁊
interfectionē populi mei. Quare nisi oīno salutis ꝓprie negligens sis ac te
cū voluere atq̃ cogitare imo meminisse velis que ad salutē spectāt: non erit
post hac opus tibi vti laueris aqua calida mortuoꝝ neq̃ aqua que de vac
ca sumpta est rubra ꝫ mortua Numeri. xix. Ista est religio victimi quā cō-
stituit dñs Precipue filijs israel: vt adducāt ad te vaccā rufam etatis inte
gre in qua nulla sit macula: nec portauerit iugū tradetisq̃ eam Eleazaro sa
cerdoti. Qui eductam extra castra immolabit in conspectu oīm ⁊ tingens
digitum in sanguine ei⁹ asperget ꝯtra fores tabernaculi septē vicib⁹: cōbu-
retq̃ eam cunctis videntibus ⁊c. Duabus aūt his aquis imundis o iudee
scito te deum offendere tuū Hieremie. ij. Duo eñ mala fecit populus me⁹
me dereliquerūt fontē aque viue ⁊ foderūt sibi cisternas dissipatas q̄ con
tinere nō valēt aq̃s. Nescis o iudee ꝙ̃ diligentissime moyses obsecrauit do
minū vt potuisset thesaurū puri fontis obtinere. Numeri. xx. Dñe de⁹ au
di clamorez populi ⁊ aperi eis thesaurū tuū fontē aq̃ viue Numeri. xxiiij.
Fluet aqua de situla ei⁹ ⁊c. At hic quidē fons ille est qui ex vulnerib⁹ chri-
sti iesu manauit abundantissime Si igitur animā tuā mundā habere cupis
oportet eam laues ex fonte sanguinis christi iesu. Vt aūt certius illā asseq̃-
ris: suadeo imiteris potius veros ꝓphetas vt Esaiam Ezechielem Hiere
miam ⁊ ceteros tales ꝙ̃ falsidicū ꝓphetā Balaam Esaias q̄ppe recte vos
instituit ac monet quonam pacto confiteri ꝯprius oporteat peccata omnia
deinde lauare ⁊ mundare conscientiam Esaie. xij. Haurietis aquas in gau
dio de fontibus saluatoris ⁊ dicetis in illa die confitemini domino ⁊ annū
ciate nomen eius. Esaie. j. Lauamini mūdi estote Ezechiel. xxxvi. Effundā
super vos aquam mundā ⁊ mundabimini ab omnibus inquinamentis ve
stris ⁊ ab vniuersis idolis vestris mūdabo vos Hieremie. iiij. Laua a ma
licia cor tuum hierusalem vt salua fias. Cura itaq̃ vt irrigetur aridum cor
tuum Johelis. iij. Et fons de domo domini egredietur ⁊ irrigabit torren-
tem spinarum. Unde non ab re dictum est a Dauid regio propheta. Siti
uit anima mea ad deū fontē viuū: quādo veniā ⁊ apparebo ante faciē dei.

¶ Capitulum. lxiiij. in quo iudeus defendit pa-
tres suos in hoc ꝙ pessimi ac perniciosi homies
a christiano sint nominati Deinde de crucifixio-
ne: morte: sepultura et resurrectione christi idem
loquitur. ¶ Iudeus.

Putabam ego hanc nostram disputationez sufficientez satis fu
isse sed tam cum singula mecuz reputo video te nihil amplius
ad rem posse q̄ꝫ q mihi semꝑ obijcis peccata maioꝝ nostrorum
Ideo de iure non responderem tibi Ecclesiastici. viij. Non cō
ces homī indocto ne mala de progenie tua loquatur Attamen
vt quod verum est loquar nos veritatem obseruare studemus ꝛ ad finem
vsqꝫ seruabimus Ecclesiastici. iiij. Pro anima tua ne cōfundaris dicere ve
rum pro iusticia Agonisare pro anima tua ꝛ vsqꝫ ad mortem. Sed quis si
lere possit in re absurda. Quis etiā sit tam duro ac saxeo animo qui causas
parentum suoꝝ non defenderet Unde bene scribitur Job. iiij. Conceptum
sermonē tenere quis poterit. Quapropter vt ad rem veniaz mirari sat' nō
possuz q vos christiani estis tam inconsiderati ꝛ dicitis nostros patres de
um cruci affixisse. Preterea absurduz videtur q dicitis deū mortez susti
nuisse ac deinde sepultum esse sicuti aliū quēpiā defunctū. ¶ Tertiuz est su
per quo miror q dicitis illuz resurrexisse a mortuis. O prudentiā ne dicam
an impudentiaz singularē. O vos miseri christiani putatis vos deū posse
ab homib' interfici quos ipse creauit: putatis inqꝫ creatorē a creatura puni
ri posse Malachie. iij. Si affigit homo deū Dixi in precedentibus deuz il
lam soluz mortis ꝛ vite potestatez habere Deutro. xxxij. Ego occidā ꝛ viue
re faciaz Dicitis deū post resurrectionē suaz miracula fecisse sed sicuti vnuz
defenditis sic etiam ꝛ aliud vel potius oīa.

¶ Capi. lxv In quo iudeus contemnit dicta chri stiani ꝛ dicit (tam etsi hoc mentiatur) non fuisse necessariū vt deus de celis descenderet.

Inter alia que tibi obieci istud mihi videtur admiratōne dignū
q vos putatis vestrum messiaz verā oīm sanctissimā duxisse Nō
sic est vt michi videtur ꝛ nisi erro. Ecclesiastici. viij. Vidi impi
os sepultos qui etiaz cum adhuc viuerent in loco sancto erant ꝛ
laudabantur in ciuitate quasi iustoꝝ operum sed hoc vanitas.
O vos desolati christigene q̄diu studebitis vanitatibus vestris ꝛ que ve
ra esse nescitis sequimini. Prouerbio pmo. Usqquo paruuli diligitis in
fantiaz ꝛ stulti ea que sibi sunt noxia cupient ꝛ impudentes odibunt scienti
am Deus noster iudeorum in quem nos credimus dormiuit nunq̄. Ps.
cxx. Ecce non dormitabit neqꝫ dormiet qui custodit israel. Deus etiam no
ster nulli conqueritur famen suam Ps. xlix. Si esuriero nondicam tibi me
us est enim orbis terre ꝛ plenitudo eius. Ipse etiam a nullo potum petit.
Ps. cix. De torrēte in via bibet ꝓpterea exaltabit caput Ps. xxxv. Et torrēte
voluptatis tue potabis eos quoniaz apud te est fons vite. ¶ Uos autem
Christiani sacram istaz scripturaz inuertitis. Non est necesse deo nostro vt
ab aliquo causam mortis interroget Hieremie. xvi. Non sunt abscondi
ta a facie mea ꝛ nō sunt occulta ¶ Dicitis inqꝫ o christiani deū de celo ꝓpt
vos ꝛ iō descēdisse vt vos liberaret a petis. Ista vba sonāt ac si de' illā vim
in celis min' habuisset. Erratis ꝑfecto haud mediocriter. ꝓpterea necesse nō
fuit vt de' e celis ad terrā descēderet Esdre. ij. ca. ix. Tu aūt de celo exaudisti
et liberasti eos Uos etiā christiani affirmatis ꝓpter hoc vbū textus descen
dere q ideo coactus ad descēsum fuerit. Nō sic o christiani nō sic. Exod. xx.
Uos vidistis ꝛ de celo loquut' sit vobis. Deut. iiij. Esdre Neemie. ij. ca. ix.

¶Capi.lxvi.in quo pessimus iudeus non ascribit deo hūili tatē ⁊ in hoc errore impudentissimus esse ꝯuincat cū suꝑbia ad demonē referat Deinde fortius probare ꝓcēdit quod pri us dixit. ¶Judeus continuat.

NJ credibile esset qđ de christo dicitis hoc ēst vt quod ipse de⁹ fu erit verus ⁊ homo ⁊ seipm ita exinaniuisset vt ad inferna descē/ disset id qđ bene credere nō possum nūq̄ꝫ cū hoc mysteriū ꝑribꝫ nostris abscōdisset nec fuisset etiā necesse ꝙ sꝑ ipse parabolis su is vteretur ⁊ ꝑsertim cum ex eo quererēt eēt ne ver⁹ messias an minus Jdeo supra bn̄ dixi Messiā nostꝝ nō clam venturꝝ. ps. De⁹ noster manifeste veniet ⁊ nō silebit. De⁹ inq̄ꝫ nō necāario descēdisset cū illius iussu oīa fecisset vn⁹ angelus. Psal. Angelis suis mādauit de te vt custodiāt te. Esaie.xxxvij. Egressus est aūt angel⁹ dn̄i ⁊ ꝑcussit in castris assyrioꝝ centum octoginta q̄nq̄ꝫ milia hoīm. Jdeo cū nihil eoꝝ fecerit de⁹ nrōs seq̄mur pr̄es et diuti⁹ expectabim⁹ vt verꝫ messiā nostꝝ habere tandem possim⁹ Si de⁹ nos in ira sua ꝑ orbem terre dispsit. cōgregare iterꝫ nos in vnū poterit cum nos illū ex tota mente ⁊ omni conatu inuocauerim⁹. Esaie.xxvij. Et erit in die illa clanget in tuba magna ⁊ venient q̄ ꝑditi fuerāt de terra assyriorum et qui eiecti erāt de terra egypti ⁊ adorabūt dn̄m in mōte scō in hierusalem. Amos.ix. Johelis.iij. Ezechielis.xxxvi. multos itē ⁊ alios prophetas ha bemus hoc ipsum apertissime scribentes.

¶Capi.lxvij. in quo christianus probat hebraice ꝙ de⁹ ve rus cruci affigēdus esset pro salute oīm nostra. Christia.

OTu radix fellis amarissimi. Deutrō.xxix. Et sit inter vos radix germināes fel ad amaritudinē. Amens eīm es tu ac plane fatu⁹ Jnfelix etiā ⁊ miser q̄ nescis verꝫ de⁹ puniri possit Leuitici.xxvi Si ambulaueritis ex aduerso mihi Jsta verba quater dicitis in isto capl̄o hebraice imni telchi imni keri. sonant eīm latine eīm Si vos in ira vr̄a ⁊ duricia cordis vr̄i mecū ambulabitis. Nonne hec v̄ba deum satis puniunt deū scꝫ ⁊ hoīem simul. Jmmo certe Esaie.liij. Et per cussum a deo ⁊ humiliatū. Verū textus iudeoꝝ ita nō habet quia clarius si ḡcat deū crucifixū. Hebraice elohi mucke vm vnne Jsta etiā prius audisti Trenoꝝ.i. O vos oēs qui transitis ꝑ viaꝫ attendite si est dolor sicut dolor meus. Nonne illa v̄ba penā sufficienter innuūt. Faciunt ꝑfecto Dicis eniꝫ tu qđ patres tui dicere consueuerunt verū hoīes potuere deū affigere cruci Malach.iij. Si affiget hō. Verū sicuti mō dicis audi quid suꝑ his verb rn̄deat O maledicti vos affixistis me Jn penuria vos maledicti estis ⁊ me configit gens tua.

¶Capl̄m.lxviij. ⁊ pulcherrimū Jn quo christia anus respondet iudeo de morte et sepultura ve ri messie domini nostri iesu christi.

¶Christianus cōtinuat.

D Ixisti statim o iudee deū nostꝝ mortem sustinuisse ⁊ id nō sane intelligere curas sed te vtrobiqꝫ vitati opponis: Prouerb. xxvi. Sicut canis q̄ reuertit̄ ad vomitū suū sic imprudēs q̄ iterat stulticiā suā. Sic etiā ⁊ tu agis o iudee Satis supꝫ ꝓbaui tibi verꝝ messiā mirā quandā mortē ⁊ inauditā cūctis gētibus pati voluisse itez tū repugnas Illud in p̄mis scias velim nō deitatem mortē aut aliqꝰ vnqꝫ penas sustinuisse. ¶ Murmuras p̄terea nostꝝ messiam eē sepulcrū quēadmodū nr̄os sepelimꝰ. Quid mirꝝ: Legit̄ q̄ppe illō. ps̄ lxxxvij. Estimatꝰ sum cū descēdentibꝰ in lacū. sicut hō sine adiutorio inter mortuos. posuerūt me in locū inferoꝝ ⁊ in vmbra mortis. Itēqꝫ dauid nō ita sepultꝰ est Regū. iij. ca. ij. Dormiuit igit̄ dauid cū p̄ribꝰ suis ⁊ sepultꝰ est in ciuitate dauid. hoc factū est vt impleret̄ qd̄ scribit̄ Esaie. xi. Ip̄m gētes deprecabunt̄ ⁊ erit sepulchꝝ eiꝰ gl̄osum. Esaie. liij. Et dabit impios ꝓ sepultura ⁊ diuitē ꝓ morte sua eo q̄ iniquitatem nō fecerit neqꝫ dolus fuerit in ore eius. ¶ Postremo (qd̄ pulcherrimū est) nūqꝫ a corpe defuncto nr̄i Messie separata fuit ip̄a deitas. Esaie. xlv. In te est deꝰ ⁊ nō ē deꝰ absqꝫ te. vere tu es deus absconditus tantū ⁊c̄. in te est deus israel saluator.

¶ Capi. lxix. in quo dn̄s Victor corroborans dicta christiani iudeum ꝑtinacez docet qūo ea que de resurrectione christi ipse obiecerit intelligenda sint. ¶ Victor loquitur.

M Iraris iudee dei resurrectionē Nōne ⁊ tu fatuꝰ q̄ christi saluatoris nr̄i resurrectōem negas cū tū teip̄z resurrecturꝝ credas: Insanis stulte insanis. lōge id antea a regioꝰ ꝓpheta dauid p̄uisū fuerat quatenꝰ ip̄e deꝰ in scā ⁊ indiuidua trinitate magna cū gl̄a et honorificētia in diluculo resurgeret. Ps̄. Exurge gl̄a mea. exurge psalteriū ⁊ cythara. exurge diluculo Exaltare sup̄ celos deꝰ ⁊ sup̄ oēm terrā gl̄a tua. Esaie. xxxiij. Dn̄e miserere nr̄i. Te em̄ expectauimꝰ esto brachium nr̄m in mane ⁊ salꝰ nr̄a ⁊c̄. Ps̄. xxvij. ps̄. xlv. ps̄. lxxvij. ps̄. lxxxvij. Itē etiā i alijs psalmis de resurrectōe dn̄i mira diuinꝰ ille ꝓpheta sc̄ptū reliq̄t.

¶ Capi. lxx. in q̄ christianꝰ ꝑ figuras ostendit resurrectionez dominicaz ⁊ per allegatiōes tēpus diei exprimit.

C Hristianꝰ Pulcherrimā habes figurā o iudee mō diligēter ⁊ pie attēdere vel deū in tercia die resurrexisse cū celesti luce ⁊ diuina maiestate. Exod. xix. Estote parati in die tercia Iā adueniet terciꝰ dies ⁊ mane inclaruerat Sic etiā ⁊ nos liberauit die tercia messias nr̄ Oseas etiā ꝓpheta resurrectōnem in sp̄u percognouit dicēs mane illā an̄ lucē videndā. Osee. vi. Quasi diluculū p̄parꝰ est egressus eiꝰ ⁊ veiet q̄si imbꝰ nubis tpaneꝰ ⁊ serotenꝰ terre Quid faciā tibi iuda miscdia vr̄a q̄si nubes matutia ⁊ quasi ros mane in die tercia suscitabit nos ⁊ viuemꝰ in ꝯspcū eiꝰ. ¶ Habes insup̄ ⁊ aliā figurā cū Abraā filiū suum Isaac deo offerre ꝓperabat. Gen̄. xxij. ¶ Alia itē figura. Sicuti em̄ deus vos eduxit ex egypto ⁊ a credulitate pharaonis liberauit sic etiaz ⁊ nos die eadē atqꝫ tp̄e matutio a p̄rāte demonis ⁊ a ꝓfundo inferni tutatus est atqꝫ defendit. Exod. xij. In eadē em̄ ip̄a die educā exercitum.

¶ Capi. lxxi. In quo exprimitur ꝑ figuras pulcherrimas veteris testamēti quā ob cām deus in terrā venerit ⁊ ꝓplm suum omnē inuisere voluerit. Victor loquitur.

Satis dixi tibi o iudee dūmodo tibi diuina sufficerēt hec q̄ dicta sunt in solēnissimo die festi pasche pacta eē ⁊ quō deꝰ respexerit captiuitatē nr̄am a demonibꝫ a multis vsq̧ annis retentam id qḋ ne diutiꝰ pateret in ꝓpa ꝑsona ad nos liberandū descendit Exod. iij. Vidi afflictōem ppl̄i mei Et sciēs dolorē eiꝰ descendi vt liberarē eū Item sicut deꝰ mane incēdit pharaonē crudelē supprimere sic ecōtrario venit vt nos saluos faceret ⁊ a vo pharaone hoc est diabolo liberaret. Exod. xiiij. Iā aduenerat vigilia matutina: ⁊ ecce respiciēs dn̄s super castra egyptioꝝ ⁊c̄. ¶ Pari mō figurā habes de Samsone olim viroꝝ fortissimo. Iudicū. xvi. Itē Moyses loq̄bat deo vt surgeret ad abijciendum hostes suos ex q̄bꝫ vbis nōnihil elicere poteris cū voles Nūeri. x. Surge dn̄e vt dissipent inimici tui ⁊ fugiāt q̄ oderūt te a facie tua. Etiā paralepo. ij. ca. vi. Etiā ps. xxxi. Audi hieremiā. xxxv. Ego loquutꝰ sum vob de mane cōsurgēs ⁊ loquēs ⁊ nō obedistis. Hiere. xxxi. Ideo quasi de somno suscitatꝰ sum ⁊ vidi ⁊ somnꝰ meus dulcis mihi. Hieremie. xi. Audite vba pacti huiꝰ ⁊ facis illa q̄ cōtestatꝰ sum pr̄es vr̄os in die qua eduxi vos de terra egypti vsq̧ in diem hāc Mane surgēs cōtestatus sum ⁊ dixi. Audite vocem meā ⁊ nō inclinauerūt aurē suā mihi vnusq̄sq̧ ī prauitate cordis sui mali ⁊c̄.

¶ Capi. lxxij. In quo christianꝰ in sacris lr̄is bene edoctus multa etiā ex veteri testamēto adducit que ad rem faciunt capitulis precedentibus. ¶ Christianus loquitur.

Iam audisti testimonia iudee de resurrectōe dn̄i nr̄i. Audi itē Esaiam Esaie. ij. Et a gl̄a maiestatis eiꝰ cū surrexerit ꝑcutere terram. Audi micheā. Michee. vij. Cōsurgā cū sedero in tenebris Audi et sophoniā. Sophonie. iij. Quapropter expecta me dicit dn̄s in die resurrectōis mee in futurū quia iudiciū meū vt cōgregarem gentes ⁊ regna colligerē. ¶ Non deest nobis figura illa veteris testamēti q̄ de Iona legit. Nā quēadmodū ille tribus diebꝰ ⁊ tribꝰ noctibꝰ fuit in vētre piscis ⁊ hoc in ꝓfundo maris. sic etiā deꝰ in terra abscōditus vt illā quā ante crearat redimeret. Ps. xlviij. Verūtamē deus redimet aīam meam de manu inferni cū acceperit me. hec ꝓphete quos colitis loquuti sunt ⁊ tn̄ maiores tui illis credere noluerūt. Ps. xxiij. Quis est iste rex gl̄e. Ideo etiā deus ostēdit potentiā suā ⁊ loquutꝰ est. Attollite portas p̄ncipes vr̄as ⁊ eleuamini porte eternales. ⁊ introibit rex glorie. Bene ergo dictū ꝙ etiā ⁊ te de ꝑfunditate inferni liberare voluit. Esaie. xlix. Et dedi te in fedꝰ populi vt suscitares dissipatos. vt diceres his q̄ vincti sunt Exite ⁊ his q̄ in tenebris releuamini. Et aperiā corā eo ianuas ⁊ porte non claudent. Ego ante te ibo ⁊ gloriosos terre humiliabo. post te ambulabunt. vincti manicis pergent. ⁊ te adorabunt req̧ deprecabuntur.

¶ Capi. lxxiij In quo iudeꝰ redarguitur ꝙ nullis institutōnibus ad verā dei religionē induci queat. deinde adiūgitur. quare dormiuerit necāario deꝰ saluator nr̄. ¶ Victor loquitur

NOn foret necesse vt opinor tot allegatiōib9 ꝓphetaꝝ illā ad recti
vite cursum te recipes ⁊ portū intrare salutis nō ꝯtēneres. Sed
ita vos intus ⁊ in cute noui vt potius cōuiciū ꝙ̄ sacras monitī
ones audiatis. Esaie xxx. Loq̄mī nobis placentia. Ve veill' qui
talia postulāt ⁊ oīa nō solū simulāt ꝟetiā dissimulant.
Qm̄ de9 dissipauit ossa eoꝝ q̄ hoībꝫ placēt ꝯfusi sunt q̄niā de9 spreuit eos. Ps. lij.
¶ Preterea cū in singulis vl' poti9 oībꝫ multū erraueris tū in hac re p̄cipue
ꝙ ideo messiā nr̄m deū fuisse reꝝ negaueris ꝙ dormire cō sueuerit. Dixi aū
hec oīa necārio fcā vt ea cōplerent' oīa q̄ apud ꝓpheras scp̄ta sunt. Scd̄m
carnē quidē dormiuit de9: ⁊ suā hūanitatē. attū nihil illū reꝝ latebar' oīm.
Cāticoꝝ. v. Ego dormio ⁊ cor meū vigilat. Tu ⁊ parētes tui credidistis illū
dormiuisse simplr̄. Sic ſꝫ ⁊ murmurastis ⁊ aberrastis a via rcā. Audi inq̄ꝫ
regiū ꝓphetā dicentē. Psal. lxxvij. Estimat9 ē tanq̄ꝫ dormiēs dn̄s. Ps. iij.
Ego dormiui ⁊ soporat9 sum. Psal. Exurge quare obdormis dn̄e: Ac si di
ceret. deum non dormire mihi haud ignotum est.

¶ Caplm̄. lxxiiij. In quo iude9 castigatur ꝙ nr̄is scripturis quādoq̄ꝫ se falso tueatur illāq̄ꝫ quib9 possit viribus confundat.

¶ Christianus loquitur.

O infelix iudee q̄d rogo in tm̄ laboras vt nr̄is scripturis falsos
cogitat9 tuos ⁊ praua molimina defendas. habes: scio: libros
nr̄os sub hebreo. q̄s indies magis atq̄ꝫ magis corrūpe ac peiorē
demū in partē interp̄tari cōtēdis. nec id solū de teꝫ oībꝫ tuis di
cere volo. ps. xlix. Tu vo odisti disciplinā ⁊ piecisti ſmones me
os retrorsum. Miror equidē ⁊ supra ꝙ̄ dici p̄t aīo distringor ꝙ cū mecū tu
am temeritatē recolo qua. ausi vos oēs estis nr̄i messie hoc ē veri dei institu
ta aut saltē sermōes cōfundere ac stultis vr̄is labijs ⁊ sinistre ⁊ pperā inter
pretari. Ps. xlix. Peccatoꝛ aūt dixit. Quare tu enarras iusticias meas et
assumis testamentum meum per os tuum.

¶ Capi' lxxv. In quo iudeo respōdetur ꝙ christū ꝓpterea deum fuisse ꝑnegat qꝛ sepe que ignorare videbatur ex discipulis interrogarit.

¶ Victor loquitur

QVāuis oīa ridicula sint q̄ nobis obijcis o iudee tū ne crassaꝫ
tuā ignorātiā tueri videamur singula repetijsse min9 igratuꝫ
videbit. Putas enī xp̄m nō fuisse deū cū mlta ex discipul' suis
interrogaret proh deū imortalē q̄d ē si hec demētia nō ē. iā sen
tio q̄ vir sis iā calleo fucos tuos. rudꝫ es scp̄turaꝝ vn̄ illō adijci
am. Es tu mgr̄ in israel ⁊ hec ignoras. Aliena vis custodire ⁊ ꝓpria negli
gis. Dic rogo vir prudētissime sciuerit ne de9 quo in loco Adā p̄m9 nr̄ pa
rēs eēt cū eū vocaret. Geñ. iij. Vocauit dn̄s de9 Adā ⁊ dixit vbi es. Geñ. iiij.
Dixit dn̄s ad cain vbi ē Abel frat' tuus. Deus etiā Abraā rogauerit vbi eēt
vxor eius. Geñ. xviij. Vbi ē sara vxor tua. ¶ Iteq̄ꝫ tu dicis Messiā nostrū
iudeos q̄siisse quā potissimū ob cām eū interficere vellēt. verū enīuero vt lo
quar q̄d sentio Christus sepe multa interrogauit nō ꝙ ip̄m q̄cq̄ꝫ eoꝝ lateret
sed vt tāto melius ⁊ ꝑfectius nobis omnia que ad verā salutē ꝑtinerēt edo
ceret. Sic enī ⁊ mgr̄i in scholis faciūt q̄ multa ex discipul' querūt ad aliorum
videlicet instructionē. Christ9 vidit cogitatōes iudeoꝝ ⁊ iō īterrogabat eos.

Om̄ia deo notissima sunt ⁊ nihil vnꝗ christū veruz dei filiuz latere potuit
Ps. Ipse āt nouit abscondita cordis. Nam vera deitas que cū vera hūa
nitate couenerat om̄ia nō solū facta ꝗ̄ futura imo ⁊ cogitatiōes hoim̄ prius
ꝙ̄ fierent plene intellexerat. Ps. Scrutās corda ⁊ renes de⁹. ¶ Hic est ꝙ
dn̄s clamabat ad moysen Exo. xiiij. Quid clamas ad me ⁊ moyses nō cla
mabat Esaie. lxv. Scit anteq̄ȝ clamāt ego exaudiā: adhuc illis loq̄ntib⁹ hec
sunt iudee que prauā tuā opinionē explodūt q̄ de nr̄o thesauro ꝗ̄ tuo pott⁹
extracta audisti. Et iō vl̄ nos audire debes vl̄ ꝓprio tandē gladio ꝯuinci.

¶ Capi. lxxvi. in quo redarguitur iudeus ꝙ dixerit messiaz nostrum verum saluatorem mundi clam venisse Deinde de fame ⁊ siti saluatoris nostri quedā adijciuntur. ¶ Christianus loquitur ⁊ iudeū famelicum vocat.

Videtur tibi iudee christū clam venisse Sed in hac opinione nō
minus erras ꝙ̄ in oībus Audi obsecro Esaiā. xlix. Ecce dedi te
in lucē gentiū vt sis salus mea vsq̄ȝ ad extremū terre. his vbis
incitatus merito crederes. ¶ Credis eīm heliaz multa mirabilia
ac miracula in vita sua fecisse. Ecclesia. xlviij. In vita sua fecit
monstra ⁊ in morte mirabilia operatus est. Itē putas messiaz nr̄m famē su
stinuisse Quid nobis obijcis de ieiunijs iudee: Christus dn̄s noster q̄ ver⁹
fuit deus ⁊ hō ieiunauit nobis in exemplū ⁊ in ꝗ̄tuz homo comedit ⁊ bi
bit. Sȝ credo ꝙ ideo de ieiunijs loqueris ꝙ homo auarus sp̄ de cibo ⁊ po
tu memoriā facis Nōne satis sup̄ȝ de voracitate oīm vr̄a dictū est Amos
viij. Deut. viij. Numeri. xi. Adhuc carnes erāt in dentib⁹ eoꝝ ⁊ ecce furore
dn̄i ꝯcitatus in pplm̄ ꝑcussit eum. Cognoscimus etiā ex alijs locis ꝙ non
sit necesse deo vt ieiuniū suū nob ꝯquerat. Ps. cxliiij. Oculi oīm in te spe
rant dn̄e ⁊ tu das escaz illoꝝ in tp̄e. ¶ Sitis etiā vestra nimis est arida ⁊ ex
ecrabilis Esaie. v. Ve qui ꝯsurgitis ad ebrietatē sectandaȝ ⁊ potandū vsq̄ȝ
ad vesperā. Vis dicā tibi sitiȝ christi filij dei: Sitiuit eīm te ⁊ me ⁊ oēs ha
bitantes in terra vt peccatores liberaret a ꝑpetua siti ⁊ ardore inferni Esaie
liij. Et ascendet sicuti virgultū corā eo ⁊ sicut radix de terra sitienti. Anima
eius pro nobis onus varium subiuit vt ex eo tanq̄ȝ diligentissimus agrico
la satiaretur ⁊ fructum perciperet feracissimum.

¶ Capi. lxxvij. in quo dicitur de humilitate dei quā iudeus infelix tā magnā fuisse negabat vt e celo ad nos decendisset Insup ⁊ alia d̄ descensu dei in terrā ac deinde ad inferos quedam adiunguntur. ¶ Victor loquitur.

Queris iudee an deus ipse oīpotens humileȝ se fecerit Stulta
est illa questio. Nōne potius deo v̄tus ꝙ̄ vitiū ascribi debet:
Nōne potius dicēdus erit bonus ꝙ̄ malus: Nonne prestat
deū humilē esse ꝙ̄ sup̄buȝ. Ita respondebis nisi demone pessi
mo peior sis qui si presens esset ipe idipsuȝ qđ loquor affirma
ret. Hinc est qđ scribit Ecclesiastici. iiij. Et eris tu velut filius altissimi obe
diēs. Possem ⁊ alia mlt̄a allegare ꝗ̄ ad alia festinat oratio. ¶ Miraris etiā
deū ipsuȝ ad infernū descēdisse vt captiuos illinc p̄res liberaret. Audi obse

ero quod scribitur Osee. xiij. De manu mortis liberabo eos. de morte redi-
mam eos. Ero mors tua o mors ero morsus tuus in inferno ¶ Miraris
etiam deum de celo descendisse cum ipse de celis loqui consueuerit. Exod. xx.
Vos vidistis ꝙ de celo loquutus sum vobis. Et ex isto infers deum de ce-
lo descendisse. O stulti iudei habetis verbum in hebreo ꝙ deum descendisse
significat vt valeret per e longam ⁊ quocunqꝫ in loco hoc verbum ponitur
semper illud verbum descendit significat Scribitur em̄ Genesis vndecimo
Venite igitur descendamus. Exodi. xix. Descendit dn̄s sup̱ synai monte.
Sed iudei corruptores textuū que ad rem nobis faciunt illud v̄bum valeret
corrumpunt vt dicere nemo possit. verum dei filium descēdisse sed ꝙ hec
ex obstinato animo dixeris satis supꝗ dictū est ac latius dicetur.

¶ Capi. lxxviij. In quo recitātur multa miracula veteris testamēti ex quib' arguit iude' deū sine assumptōe hūani corporis mundū etiā liberare potuisse. Christian' loquit̄.

Opinio tua est o iudee si bene memini. Quod si messias noster
verus deus fuisset ⁊ homo non fuisset omnino necesse vt e celis
in hanc terram descendisset/etiam ad liberandum genus huma-
num quia ante fecisset magna miracula p̱ angelos ⁊ ꝓphetas
Dixisti em̄ prius angelum domini multa milia hominuꝫ vna
nocte interfecisse. ¶ Itemqꝫ dicis ꝙ deus stellis p̄cepetit vt in firmamento
perstarent nec mouerentur ⁊ eam potissimum ob causam. Iudicum qnto.
De celo dimicatum est contra eos stelle manentes in ordine ⁊ cursu aduer-
sus sisarem pugnauerūt. ¶ Preterea ais fontes ⁊ flumina cursum quando-
ꝗ dimisisse. Iudicum. v. Torrens cison traxit cadauera eorum. ¶ Non de-
est etiam tibi vt dicas magnos lapides e nubibus eiectos ad destruēdos
iudeorum inimicos ⁊ plures sic interijsse lapidum iactura ꝗ gladio. Io-
sue. x. Domin' misit super eos lapides magnos de celo ⁊ mortui sunt mul-
to plures. ¶ Insuper non preteris illud miraculum quod de sole ⁊ luna le-
gitur que in suis orbibus immobilia manebant ne tempus iudeis ad bel-
landum deesset. vt scribitur Iosue. x. ⁊ ci. ¶ Taceo illud ꝙ iudith vidua in-
ermis armatum holofernem cum suis principibus ad interitum perduxit.
Iudith. xiij. Dominus autem omnipotens tradidit eum in manus femi-
ne ⁊ confudit eum. ¶ Iam iterum preterire miraculum non est consilium.
Permisit dominus iosue. vt xxxi. reges interficeret Iosue xij. Hi sunt re-
ges terre quos percussit Iosue. ¶ Postremo fecit dominus omnipotens
mare rubrum diuidi per Moysen vt ex vtroqꝫ latere non moueretur. Quo
factum est vt filij israel siccis illic pedibus pertransierūt Pharao autē egy-
ptiorum rex cum suis castris fluctibus erat obrutus ⁊ meritis suis exitum
vite dignum inuenit. Dimitto alia que recitare in huiusmodi materia con-
sueuisti vt victori etiam nostro locus dicendi concedatur.

¶ Capi. lxxix. In quo exprimitur qualiter in festo pasche quod ipsi celebrāt grās deo habeāt ꝙ de terra egypti ⁊ pharaonis ira liberati sunt. ¶ Victor loquitur.

Expendisti (vt audio) sepenumero mirabilia opa creatoris nr̄i
que fecit in antiq̄ testamēto. Qd licꝫ p̱ se bonū sit min' tn̄ ꝑfectū
cū ea q̄ postea patrauit cōsiderare nolueris. Vtinam noua plu-
ris ꝗ vetera faceres. hoc est vt rem ipsam potius ꝗ eius vmbrā

semper amares. Omnia tunc in figura contigerunt que filius dei cum iam
tatus esset mira sua bonitate perfecit. Audi, obsecro o iudee Cum pascha
tuum celebraueris pane non fermētato omnes quidem vna per octo dies.
Exodi. xiij. Nihil operis facietis in ea ꝛc. Letamī aūt tūc mirū in modū ꝛ
pueros vestros orationes superstitiosas docetis. Deindequod vex est ad-
iungitis quatenus vos deus potestate sua ꝓpria ex egipto liberauerit quē
admodū scribitur. Exodi. xiij. Immo tunc in oratione vestra supraq̄ cuiq̄
credibile est deo optimo maximo gratias ꝛ habetis ꝛ agitis ꝙ propria sua
manu vos de faucibus pharaonis ꝛ captiuitate eruerit. Dicitis em̄ quater
hec verba que sequūtur Exodi. xiij. In manu forti eduxit ꝛc. Iudeis pre-
rea deum laudatis ꝙ neq̄ ꝑ angelos neq̄ ꝑ aliū quempiā sed ꝑ suam pro-
priā maiestatem ꝛ potentiā vobis tantū beneficiū contulerit.

¶ Capi. lxxx. In quo iudei coguntur fateri deū de celis venis-se ad mortale hoim genus liberandū cū ipsi credāt eū anti-quitus illis sepe auxilio super terram fuisse.

¶ Christianus loquitur.

Hinc est quod dicunt iudei dominum deum de celo in terram
saltasse sed non tali modo vt christiani volunt. Canticorum. ij
Ecce iste veniens saliens in montibus. verum sic intelligunt.
vt scribitur Exodi. duodecimo. Transibit em̄ dn̄s ꝑcutiēs egy
tios ꝛ ibit per terram egypti nocte dn̄s. ꝛc. Certauit ipse deus
cum egyptijs. Exodi. xiiij. Fugiamus israelitas. dominus pugnat pro eis
contra nos. Exodi. xiiij. Dominꝰ pugnabit ꝛ vos tacebitis. Numeri. xiiij
talia etiam scripta sunt. ¶ Hinc etiam est ꝙ luce clarius in libris iudeorū
legitur deum sepe in propria sua persona ob salutem illorum ꝛ singularem
erga illos amorem per multa miliaria e celo lapsum esse. atq̄ in ipsa nocte
solium diuine maiestatis reliquisse ꝫ vt ipse solus ꝛ nemo preter eum libera-
ret eos. Sapientie. decimosexto. Et nox in suo cursu medium iter haberet
omnipotens sermo tuus domine exiliens de celo a regalibus sedibus veit
durus bellator. ¶ Creditis in q̄ deum gladio ingenti accinctū superos sal
tu quodam decidens reliquisse, vt inimicos vestros exterminaret. Sapien-
tie. xviij. In medio exterminā. ꝛc.

¶ Capi. lxxxi In quo dicitur ꝙ nō solū filij israel sed pessi-mi etiā idolatre deū olim in terra presentem fuisse cognoue-rint.

¶ Victor loquitur.

Sciāt etiā egyptij ꝯgnouerūt deū voꝫ pñtē fuisse Exod. xiiij. Sci
entq̄ egyptij, q̄ ego sū dn̄s. Exodi. viij. Dixerunt malefici ad
pharaonē Digitꝰ dei ē hic. hic est ꝙ deꝰ iussit domos iudeoꝝ si
gnari sanguīe agni pascal vt ille a nullo īpetu lederent Exod. xij
Ponā sup vtrūq̄ postē. ꝛc. Fasciculū isopi tinge in sanguiem
ꝛc. Multa in mediū ꝓtulisti iudee de mirabiliꝫ dei sup terrā q̄ ꝑ angelū
ꝑ solē ꝛ lunā. ꝑ sidera ꝑ moysen ꝛ Iosue atq̄ alia pleraq̄ fcā sunt q̄ nimis
lōgū foret repetere. Qua ꝓpter cū tāta deꝰ operatꝰ sit stultā fecisti q̄stionem an
deus propter hoīes de celo descenderet. ꝛ ideo ꝓprio tuo gladio hoc est ꝓ-
pria tua scriptura deuictus es.

¶Capi.lxxxij. In quo quedã mirabilia dei que oẽs iudei fa
cile credũt mistice de nrõ saluatore exponũtur quibusdã ta
men erroribus subtractis.   ¶Christianus loquitur.

Q

Uid tamdiu tecuz agimus o Iudee vincendi ratio in mani
bus est. Uictoriaz nobis parataz video. Nihil habes quo te
hinc exoluas. Credis em̃ faciliter deuz gladio suo ꝑpotenti de
celis lapsuz esse quo ⁊ egyptios punierit. Credis inq̃ nõ inci
tatus nec admonitus illud q̃nq̃ tẽpus fore in quo de⁹ de cel
veniens gladio suo maximo: que stulta oĩno opinio est: bouẽ ingentez ⁊ pi
scem maximũ sit mactaturus vt dictũ est O iudee Nõne potuit te de⁹ libe
rare de manu pharaonis nisi ꝑ se ipm: Itẽq̃ nõ potuit domos vrãs nosce
re nisi ꝑ sanguinẽ agni paschalis: Nox erat quõ ergo sanguis ille videbat
Exod.xij. Et transibo ꝑ terrã egypti nocte illa ꝑcutiaz ⁊c. O Iudee min⁹
bene tã sanctas figuratiões intelligis. Nã domus signate olim sanguinez
insontis agni verũ nostrũ Messiaz significant. Exod.xij. Erit aũt sanguis
vobis in signũ Esaie.xvi. Emitte agnũ dñe dñatorem terre. Hec tu negare
non potes Nõ em̃ erat necesse deo vt sanguinẽ agni vestri nocte intueretur
aut lignũ ysopi: aut postes ianue duos Exod.xij Ligna em̃ illa duo ysopi
duoꝝ postiuz est vera crucis christi veri messie ⁊ vnici filij dei figura in qua
cruce pependit sanguis innocuus saluatoris nostri iesu qui agnus fuit in
nocens: attamẽ vulneratus a vertice capitis vsq̃ ad plantaz pedũ suoꝝ per
omẽs artus suos. Esaie.i. De planta pedis vsq̃ ad verticẽ capitis nõ est in
eo sanitas. Uulnus ⁊ liuor ⁊ plaga tumens non est circũligata nec curata
medicamine.

¶Capitu.lxxxiij. in quo iudeus amplius ꝯuincitur ex suis
opinionibus ꝙ deus e celis veniens nos preciosissimo suo
sanguine liberarit   ¶Victor loquitur.

M

Erito tamdiu silet Rabbi iste iudeoꝝ o christiane frater charis
sime Nihil em̃ excogitare põt qđ nobis cuz rõne obijciat. Quo
circa vt magis ipm ꝯfundã suis verbis ac propria sua opinio
ne vincendus erit. Conuerte ergo in me faciẽ tuã o iudee ⁊ be
nignis auribꝫ que dicturus sum accipe. Si deus ꝑ multa mill
aria hoc est quingenta de celo in terraz venire voluit vt ante dixisti ad libe
randũ vos a rege ⁊ vno tñ viro pharaone id qđ nec homo nec angelus face
re potuit. Ps.xlviij. Nõ non dabit deo placationẽ suã. ideo: vt ad rem ve
niam: optime ꝯsiderari põt summus dei viui amor erga nos pctõres Esai.
lxiij. Dilectione sua ⁊ indulgentia sua ipse redemit nos. Unñ bene dixit re
gius propheta Dauid lxxix. Excita dñe potentiã tuã ⁊ veni. Quãobrẽ mi
rari nõ debes ꝙ de⁹ de celo descẽderit nosq̃ omẽs morte sua p̃ciosa ab illo
pharaone hoc est plutone inferorũ rege crudelissimo liberarit. De quo Iob
xiij. ⁊ vltimo Ipse est rex sup vniuersos filios supbie Unñ etiã ⁊.xiiij. De
tracta est ad inferos supbia tua ⁊c. Uerũ qꝛ ad finẽ ꝑgimus dicere modo
nõ dimittã de parabolis quibꝫ christus iesus noster vsus est vt tu mihi ob
iecisti. hoc aũt ab eo factũ est vt exẽplis ⁊ similitudinibꝫ vteretur que maxi
me ⁊ delectant ⁊ docẽt ⁊ ꝯmonẽt. Quãobrez bñ scriptũ est Ezechiel.xx. Ip
si dicũt de me nunquid nõ ꝑ parabolas loquit iste: Quid multis. Si vo

literis mandata conseruare conseruabunt te ⁊ in perpetuum fidem placitā
seruare. Apposui tibi aquam ⁊ ignem ad quod volueris porrige manū tu-
am ante hominem vita ⁊ mors bonū ⁊ malum quod placuerit ei dabitur
illi Ecclesiastes.xv.

¶ Capitulū.lxxxiiij.in quo iudeus christiano respondēs di
cit se non velle ad fidē conuerti. Et in hoc capitulo cernitur
iudei perfidia nihil esse pniciosius. ¶ Iudeus loquitur.

In fine canitur laus ⁊ omīa a fine denoīanda sunt Uos dicitis
deitatē humanitati vnitam fuisse ac christū deū verū ⁊ hominē
id qđ:vt ipse dixi:credere non possū.absit a me fides illa Nam
sicuti terra cū ferro ignito sic deitas humanitati coniungi potest
Daniel.ij. Quod aūt vidisti ferꝝ mixtū terre ex luto cōmiscebū
tur quidē hūano semini sed nō adherebūt sibi sicuti ferrū misceri nō potest
teste Quādo nos credimus in deū oīpotentē ⁊ in nullū aliū satis nobꝭ esse
videtur.¶ Multa mihi sepe obiecisti de aqua nostra mūda quā nos habe
mus rogamus indies dn̄m deū vt nos ab aqua baptismatis vestri custo-
diat Ideo illud psalmiste adiungā psalmo.cxliij. Emitte manū tuā de celo
⁊ eripe me ⁊ libera me de aq̄s multis ⁊ de manu filioꝝ alienoꝝ. Sic etiam
ps.lxviij. Itē ps.xvij. Tribuat mihi deus aquas veras lachrimarū quibꝰ
pctā mea deflere valeā Hiere.ix. Quis dabit capiti meo aquā ⁊ oculis me
is fontē lachrimarū. Nequaq̄ credā ego tibi aut vllo christiano. Non pla
cet mihi fides tua Si ego erro libēter erro quid ad te. Quisq̄ portabit suū
iugum Tu non habebis pro me respōdere. Et licet bn̄ sepe loquutꝰ sis me
tū in tuā fidē nunq̄ impelles Quāobrē vt meliꝰ mentē meā intelligas et
nihil mihi ampliꝰ obijcias quinetiā ne longior nr̄a disputatio sit hoc acci-
pe. Si scirē infernū aptū esse ⁊ oēs demones paratos vt me deglutirent ta
men christianꝰ eē nollem Rogo ergo te vt nihil amplius loquaris quia la
bor tuus inanis est.

Capi.lxxxv.in quo christianus dimittit iudeū qm̄
ad fidem conuerti non potest.

Obsequar pfecto volūta
Peris disputationis finē o maledicte ti tue Malo quiescere q̄ sine fructu laborare. Turpe est conuer
sari homī improbo mō illū ad meliora conuertere non possis
Multos labores sustinuivt tibi veꝝ iter salutis ostenderem.
Prochdolor frustra susceptus est a me labor oīnis. Dicis infe-
lix te cum patribus tuis ex hoc mūdo decessurū. Quid hoc est si insipiētia
uō est: Illi si errarūt ergo ⁊ tu: Minime si me audies. Postremo non erri
mescis ignē eternū vbi est fletus ⁊ stridor dentiū. Quid aliud ex illis tuis v
bis elicit q̄ desperatio q̄ fons ⁊ origo est totius mali. Et ne longū faciam.
Amittes quidē lucē ⁊ tenebras inuenies qm̄ lumē veꝝ christū iesum dn̄m
nostrum ⁊ totius mundi saluatorē suscipe noluisti. Vn̄ nō indecenter de te
illud psalmiste scriptū est Introibit vsq̄ in progenies patrum suoꝝ ⁊ vsq̄
in eternum non videbit lumen. Si ergo condemnari vis portas inferni ap
tas ⁊ demones tibi paratos inuenies. Abi. ¶ Finis.

¶ Ad lectorem Epistola.

CUm omnia que in his libris cōtinentur satis superq̄ per ca-
pitula in suis locis distincta sint lector cādidissime tum calco-
graphis visum est pegregiū fore sisuo ordine in tabulā redige
rent ne lector studiosus suauissimo huiōi fructu priuaret. pos-
sunt. eī singula hoc mō 7 facilius 7 melius inueniri quecunq̄
in hoc opere cōtinentur. Que tametsi breuia sint minus tamen iniucunda
cū 7 optimarū rerū studia 7 diuinarū lrārū mysteria miro quodā artificio cō
plectantur. ¶ Illud etiam tibi psuadeas volo longe plura in hoc ope con-
tineri q̄ capitula sigillatim posita p̄ se ferūt aut indicant Quis eī nescit in
geniū nostrū tū maxie delectari cū pter ea que pmittunt plura adinuenerit
que lectoris animū quocūq̄ velint impellāt Est mehercule illud cōsideratu
facilimū q̄ paucis vbis multa explicari non possunt. Nam tot allegatio-
nes. tot graues snīe. tot figure. tot exempla rerū in hoc ope cōtinent, vt mul
ti. dicere nō possint. Superat eī iudeos (vt prima huius opis testatur epi
stola) nō scriptis nostrorū doctorū. nō euāgelicis dictis. nō ceterorum deniq̄
christianorū argumētis. sed veteri testamēto. sed scriptis pphetarū ac dein
de (id qd in p̄mis admirabile est) illos ipsos iudaico gladio confodit. ita-
q̄ habeamus oēs deo immortales gratias q̄ ipse sua benignitate multos
saluificat 7 per inimicos etiā nrōs fidem nostram corroborari volet. Quid
multis. Legamus omnes hoc opus clarissimū qd a iudeo ad fidem conuer-
so summa cū diligentia exaratū est. In quo si in allegatōibus. si in orōne. si
in sentētijs. si in quacūq̄ alia re ē aberratū nō dn̄o victori q̄ christianissimus
est sz calcographis vel potius expeditioni (que in p̄ma huius opis celerior
fuit) ascribatur. Id aūt nō ab re dictū velim. Nā hoīs est insipientis erro-
res quādoq̄ nō ex volūtate sed a casu cōmissos peiorē semp in partē inter
pretari. Magis debet homo ea que bona sunt inspicere 7 vitā suā ad illorū
precepta cōponere. Quod q̄ fecerit cū deo immortali tū doctis omnibus acce
ptus erit. Vale lector candidissime. Colonie ex officina nostra litteraria al-
tera Purificationis. Anno dn̄i. M.cccec.ix.

¶ Index capitulorū que in his quattuor libris cōtinentur vt lector diligens ea facilius inueniat qd lectitare velit.

¶ Incipiunt capitula Libri primi.

IN caplo p̄mo dr q̄ nulli despandū sit 7 exp̄mit dei misericordia 7 q̄
nemo ab hominibus damnari debeat.
¶ In hoc etiā caplo p̄mo victor enarrat quo mō cōuersus sit et
cū q̄ta difficultate 7 libenti tamen animo.
¶ Capitulū .ij. In quo declarat q̄ deus ad se quos vult cōuertit et
quos nō vult respuit. 7 pbat illud per sanctum paulum.
¶ Capitulū iij. in quo ostēdit puicacitas 7 iudeorū temeritas quibus 7 nulla
gens dicitur esse nequior.
¶ In eodem capitulo dicitur q̄ iudeus millies comburi mallet q̄ christia
nus fieri.
¶ Capitulū .iiij. in quo dominus victor a beata virgine auxiliū 7 fidei constā

ciam Immo dicit malos quandoq; bonos fieri posse.
¶ In hoc etiā capitulo illi castigantur qui iudeos ad fidem cōuersos su/
is conuicijs insequuntur.
¶ Capi. v. In quo narrat victor que sibi quandoq; contigere ⁊ que Colo/
nie olim facta sunt de quodā iudeo ꝯuerso ꝫ malo tñ. In codē capi. victo
ris constantiam videre possumus ⁊ varios iudeorum mores
¶ Capi. vi. In quo Victor christo iesu gratias agit sup beneficijs sibi im
pensis ⁊ misericordiā simul ac constantiā obsecratur. A. v. latere. i.
¶ Capitulū. vij. In quo illi castigantur qui iudeos ad fidem ꝯuersos vel
derident vel minoris faciunt. A. v. latere. ꝑ.
¶ Capi. viij. in quo iudei impatientes ⁊ inuidi esse dicuntur id quod exem/
plo quodam probatur. A. vi. latere ꝑ.
¶ Capitulū. ix. quod est de quodā libro quē iudei summe venerant ⁊ Tal
mut dicitur: in quo impijssima conscripta sunt ⁊ est principiū ⁊ origo dam
nationis eterne iudeorum A. vi. latere. ij.
In codē ca. etiā scribit quō olim iudei timebāt xpianoꝝ feremēta. A vi. la. ij
¶ Capi. x. in quo exponunt que in libro iudeoꝝ ꝑdicto multa erronea ⁊ ab
surda ⁊ vix demone digna de ꝑmo nostro parēte scripta sunt A. vi. la. ij.
¶ Capi. xi. quod declarat iudeos credere deū irasci oportere ⁊ fit cōparatio
de gallo quā in libro suo stulti iudei scripserūt. Adijcitur etiā matrimonij
iudeorum consuetudo B. i. latere. ꝑ.
¶ Capi. xij. in quo declaratur modus iudeorum comedendi ⁊ que cibaria
capiant: scdm maledicti illorum codicis statuta. Item de vestibus eorun/
dem quedam adijciuntur. B. i. latere scdo.
¶ Capi. xiij. quō liber iudeorum quem ipsi Talmut appellant per eos dep̄
uatus sit quāq; per se nihil valeat B. ij. la. i.
¶ In eodem caplo scribitur ꝙ pessimi iudei temere ⁊ sine ratione fabulan/
tur christum ꝑ quendā lapidē oīa sua miracula fecisse. B. ij. la. ꝑ.
¶ Capi. xiiij. in quo dñs Victor de quodā festo iudeoꝝ loquit quod de ca
destructiōe est quā Titus illis intulit. In codē caplo etiam disseritur quō
hierusalem sanctā Titus deuastare inceperit. B. ij. latere scdo
¶ Capi. xv. in quo aliqua ponuntur de tēplo veteri ⁊ nouo scdm iudeos et
quomodo perfidi aliud sibi templū instaurari putant. B. iij. la. ꝑ.
¶ Capi. xvi. in quo de magno quodā iudeoꝝ festo agitur qđ ob diuersas
rationes institutum iudei cauillantur. In codē caplo adijciuntur quidā
alij iudeorum mores stultissimi. B. iiij. latere ꝑ.
¶ Capi. xvij in quo agitur de sacrificijs que in hoc festo a iudeis supstitio
se administrantur. B. iiij. latere scdo
¶ Capitulū. xviij. In quo modus ponitur quo christianis iudei imprecā
tur ex oīm feritate eosq; crudeles esse exēplo simul probat elegāti. B. v. la. i.
¶ Capitulum. xix. In quo de sabbato agitur quod iudei singulis hebdo
madibus celebrant vt nihil etiam agere videantur. B. v. la. ij.
¶ Capitulum. xx. In quo ponitur imprecatio quā in iudeos ad fidem no
stram conuersos ceterosq; christicolas euacuūt cui exemplū: quod apud iu
deos frequens est: adiungitur B. v. latere scdo.
¶ Capitulū. xxi. in quo alia ⁊ stulta oīno ponitur iudeorum audacia ꝙ

Mis maledicunt qui campanas nostras pulsant. In eodem capi. exemplū narratur quomodo iudei crudelissimi iudeum ad fidem conuersum dolo occiderunt. B.vi.latere.p̄.
¶Capitu.xxij. In quo mores iudeorum explicantur quos in cena ⁊ prandio frequentāt. ⁊ quo vna muliere repudiata aliam accipiunt. C.p̄.late.pri.
¶Capitulum.xxiij. In quo dicit Victor iudeoꝝ mulieres longe pertinatiores esse viris. C.p̄.latere scdo.
¶Adiungitur etiam quare tam ptinaces iudei sint ⁊ multe illorum respōsiones ad obiecta christianoꝝ condemnantur.ibidem.
¶Capitulum.xxiiij. In quo christiani reprehenduntur qui facile iudeoꝝ mendacijs credunt nec sua festa satis seruant. Adijcitur etiam quanta ⁊ q̄ nephanda hypocrisi pignora a nob iudei in suo festo accipiunt. C.ij.la.ij.
¶Capitulum.xxv. In quo exponitur ꝙ praui iudei inter pergendum non cessant pecunias in suo sabbato contrectare id quod liber illorum Talmut abiectissimus admittit. In eodem capi.adiungitur alius iudeorum bibēdi modus.C.iij.latere p̄.
¶Capitulum.xxvi.in quo falsa ⁊ stulta iudeorum causa exprimitur ꝙ cuꝫ christianis bibere nolunt. ¶Etiam adiungitur ꝙ suos adulteros non castigant et quis illoꝝ sit accusandi modus. C.iij.latere scdo.
¶Capitulum.xxvij. In quo liber iudeoꝝ Talmut confunditur ⁊ christiani reprehenduntur per vnuꝫ notabile exēpluꝫ ꝙ.s.nimium iudeis conuersantur.C.iiij.latere p̄.
¶Capitu.xxviij.Quare iudei libenter sint cum christianis ⁊ quando iudei se medicos simulant.¶Narratur in eodeꝫ caplo exemplū pulchrum qualiter christiani a iudeis decipiūtur quāuis etiam illis benefaciūt.C.iiij.la.ij.
¶Capi.xxix. Quādo christiani magis cum iudeis periclitantur ⁊ quis eorum modus sit vt christianos ꝯsumant.D.p̄.late.p̄.
¶Capitum.xxx.In quo exponitur quo gestu iudei reuerentiam faciant. Adiungitur etiam de quadam cruce vna nefanda ⁊ stultissima iudeorum positio.D.p̄.latere.scdo.
¶Capitulum.xxxi.In quo dicitur ꝙ licet iudei crucem contemnāt nūmos tn̄ cruciferos diligant. Adiungitur quibus versutijs christianis cohabitare incipiunt ac deinde ex nimia familiaritate peruertunt.D.ij.la.p̄.
¶Capitulum.xxxij. In quo concluditur ꝙ multa mala proueniant ex nostra cum iudeis conuersatione.
¶Etiam adiungitur quibus potissimum in locis iudei libentius habitēt et qua de causa. D.scdo.latere scdo.
¶Capituluꝫ.xxxiij.in quo ponitur iudeoꝝ opinio de terra sancta ⁊ quomodo illam repetendā a se putant.D.iij.late.p̄.
¶Capi.xxxiiij. In quo dominus Victor quedam recitat que sibi contigerunt tempe Hermanni Colonien̄.dioces archiepiscopi. ⁊ quomodo ipse episcopus:dum vixit:virtuosissimus iudeos ex suo domicilio repulit ⁊ ibidem cenobium ordinis minorum de obseruantia construxerit.D.iij.la.p̄.
¶Capitulum.xxxv.et vltimum primi libri Quomō multi christiani iudeis compatiantur ⁊ illorum:si possent:salutem quererent Deinde adiungit quibus artibus cum iudeo disputandum sit.D.iij.latere.ij.

¶ Incipiũt capitula Libri. ij. qui dialogice compositus est z habet tres personas interloquẽtes scilicet Victor. Christianus z Iudeus.

CApi. i. In quo dñs Victor declarat quibꝫ verbis iudeo loquendum sit. Deinde iudeus suã fidez ꝓfitet. D. iiij. latere. ij.
Moysi libros tm̃ credere. nec
¶ Cap. ij. in quo iudeus dicit se
leges suã vllo mõ augendã esse quãq̃ iudeus pestifer sue legis
nullo modo rationez habeat. D. v la. p.
mendaces z falsarij suas leges ꝯtra propria
¶ Capi. iij. in quo iudei tanq̃
augent decreta z se paucos esse gloriantur. D. vi. la. p.
ingratitudine iudeoꝝ z dicti euãgelici interpretatio.
¶ Cap. iiij. de duritia: ocio:
Et ꝙ cũ christianis malint q̃ cũ gentibus esse. E. i. latere p.
se ac suos ex ira dei feliciores fore dicit z mlta de
¶ Capi. v. in quo iudeus
vinea plantata. interijcit. E. i. latere p.
quid de illis sentiat qui a iudaismo recedentes baptisantur. E. p. latere scdo.
¶ Cap. vi. in quo iudeus dicit
quare a moyse suo sepe castigati sint. et
¶ Capi. vij. in quo exponit iudeus
quare terram promissionis non intrãrunt. E. ij. latere p.
se merito ea fuare dr̃ q̃ in lege moysi scpta sũt E. ij. la. ij.
¶ Ca. viij. in q̃ iude⁹
iudeos induratos: filios dei negat: cũ dei bñ
¶ Cap. ix. in quo christianus
merita: que hic aliqua enumeratur: neglexerint. E. ij. la. ij.
iudeos olim fuisse vineam deo plantataz
¶ Cap. x. in quo dicit christianus
sed nunc ob illorum peccata penit⁹ eradicatã. E iij. la. ij.
aquile ad deũ z iudei omẽs filij adulterini
¶ Cap. xi. in quo est compatio
nominantur. E iij. latere. p.
redarguũtur ꝙ se auro z argento comparent cũ tamen ceci sint z inertes. E. iiij. latere. ij.
¶ Capi. xij. in quo iudei
merito sine pastore esse dicuntur z qđ sepe moysem ꝓphetam tẽtauerũt occidere messiam aũt veꝝ interfecerint. E. iiij. la. ij.
¶ Capl'm. xiij. in quo iudei
¶ Capl'm. xiiij. in quo christus qui moyse multo maior erat verus messias
coprobatur z eius doctrinã sumope extollitur. F. i. la. p.
acerrime castigant ꝙ alium messiaz q̃ christũ filiuz
¶ Cap. xv. in quo iudei
dei expectent Apponitur etiam huic loco coꝝ orandi cõsuetudo. F. i. la. ij.
inuerecundi vocitantur ꝙ deum verum z moysen
¶ Cap. xvi. in quo iudei
ꝯtẽnẽtes deos sibi fusiles fecerit. Itẽ z alia de mõte syõ aduũciunt F. ij. la. i.
ꝯuincitur ꝙ deũ in monte syon fuisse
¶ Capi. xvij. in quo maxime iudeus
negat z ꝙ legez suaz male augeant. F. ij. latere p.
negat christũ saluatorẽ nostrũ fuisse
¶ Capi. xviij. in quo perfidus iudeus
illum qui in lege promissus erat quia multa allegat que dicit in aduentu
christi fieri debere F. ij. latere. ij.
sacrã scripturaz peruertit contra christum saluatorem nostrum z multa de suo futuro messia predicat quem tamen homo fatuus ignorat. F. iij. latere p.
¶ Capi. xix. in quo pessimus iudeus
antiquos olim ꝓphetas eadẽ miracula fecisse que christus fecit z ergo christũ deũ fuisse negat. Que verba iudei nihil
¶ Capi. xx. in quo iudeus dicit
concludunt nec digna sunt vt ad illa detur respõsio cũ ꝑ filiũ dei q̃ christus erat ipsi talia miracula fecere. F. iij. latere. ij:

¶ Capitulum. xxi. ⁊ pulcherrimum in quo christianus iudeo ad obiecta respondet eumq̃ rerum diuinarum asserit ignarum. F. tercio. latere scđo.
Capitulum. xxij. in quo christianus sacras lr̃as sane intelligendas dicis quas ⁊ mystice interpretatur. F. tercio. latere. secundo.
¶ Capitulum. xxiij. in quo de auctoritate agitur quam iudeus male intelligit φ sez montes sese in aduentu veri messie humiliabunt. Item alia de Judith muliere adijciuntur. F. v. latere primo.
Capl'm. xxiiij. in quo de eo agitur φ iudeus Moysen atq̃ Heliam ecq̃ ac christum ieiunasse dixit. Item de miraculis helizei. F. v. latere scđo.
¶ Capl'm. xxv. in quo christianus respondet iudeo de eo φ dominus noster dixit se nō pacem sed gladiū in terrā missurum. F. vi. latere. primo.
Capitulum. xxvi. in quo iudeus male intelligit hanc auctoritatem christi. Qui nō odit patrem, ⁊ matrem, ⁊c̃. F. vi. latere. secundo.
¶ Capl'm xxvij. in quo concludit christianus φ christus verꝰ fuerit messias et φ in summa pace natus sit; ⁊ a nullo iudeoꝝ receptus G. i. latere. pmo.
Capl'm. xxviij. in quo iudeus odio dignus dicit suam gentem nō eē deo odibilem. G. pmo. latere. primo.
¶ Capi. xxix. in quo iudeus aduentus futuri Messie nullam esse diem certam dicit sed illius futura bene merita homo neq̃ accumulat. G. pmo. la. ij
Capitulum. xxx. Qualiter insipientes iudei sperant se omnes priscas dignitates. regna deperdita. sceptrum amissum per futurum Messiam consequuturos. G. secundo. latere primo.
¶ Capitulum. xxxi. In quo exprimitur inutilis modus orationum quibus iudei deum orant vt a captiuitate ⁊ exilio liberentur. G. ij. latere scđo
Capitulum. xxxij. Quare iudeos non exaudiat deus φ cum in terris apud eos esset ipsum non colebant. Deinde ⁊ alia de tempore natiuitatis domini adijciuntur. G. tercio. latere primo.
¶ Capitulum. tricesimūtercium. Quod de conditione iudeorum est ⁊ multiplici eorum calamitate. G. iij. latere scđo.
Capitulum xxxiiij. In quo aliqua dicuntur que Daniel propheta de tempore veri Messie predixerit Etiam hic exprimitur q̃ plane insaniant iudei indurati ⁊ ceci cum queratur ab aliq̃ illoꝝ vbi est Messias vester. G. iiij. la. i
¶ Capitulum. xxxv. ⁊ vltimum Quomodo iudei plus pertinacia q̃ spe bona ducti alium Messiam expectent. Narratur etiam exemplum vnum in quo ponitur ratio mutationum temporis. G. iiij. latere. scđo.

¶ Sequuntur capitula libri tercij qui de beata Maria virgine est.

Preponitur epistola Ortvvini gratij Dauentriensis bonarum artium professoris perelegans. libro. iij. latere. primo
¶ Primo loco prologus ponitur in quo dominus Victor iudeum alloquitur ⁊ se parat cum illo ad bellum disputatōis.
Capitulum pmum. In quo christianus respondet perfido iudeo quare beatam Mariam ⁊ sanctam crucem. honorent cum tamen id (et licet male) iudeo videatur indignum. H. iij. latere pmo.
¶ Capitulum secundum. In quo iudeus plurimum admiratur φ filius dei matrem habuerit in terris Cui christianus perpulchre respondet. H. tercio. latere secundo.

¶ Capitulum tercium. In quo iudeus incredulus multum admiratur
quare mariã feminam appellamus cum eam (⁊ quidem laudabiliter) post
partum virgo permanserit. Cui christianus optime respondet. H.
quarto. latere primo.
Capitulum quartum. In quo christianus pulcherrima contra iudeum
ꝙ Maria semper benedicta christum parere potuit virginate manente sal
ua. H: quarto. latere secundo.
¶ Capitulum quintum. In quo pestifer iudeus contra dictamen sue ratio
nis non admittit ea que a christiano de Maria dicta sunt sed omnipoten
tiam dei comprobat in quo maxime conuincitur. H. v. latere p̄mo.
Capitulum sextum. In quo melius confirmat ⁊ roborat allegata chri-
stianus de integritate virginis quod prius dixerat ⁊ iudeum penitus con-
fudit. H. v. latere secundo.
¶ Capitulum septimũ. In quo iudeus dicit mulierem paruꝰ faciendam
eo ꝙ multa mala per Euam facta sint. Cui tamen christianus pulchre res-
pondet ⁊ virginitatem ⁊ natiuitatem christi corroborat. H. vi. latere. i.
Capitulum. viij. In quo christianus sermonem continuans ad hono-
rem virginis de porta. Ezechielis loquitur. ⁊ quod nomen iudei Marie
tribuunt Et deinde christum verum solem esse dicit. H. vi. latere. ij.
¶ Capitulum. ix. In quo de sole perpulchra quedam dicuntur ad laudem
ac gloriam gloriose semper marie virginis ſm litteralem expositionem et
mysticam. J. p̄mo. latere p̄mo.
Capitulum. x. In quo pulcherrime iudeus redarguitur ꝙ credere non
vult christum saluatorem nostrum ex immaculata virgine natum esse. cum
tamen hoc inter multa miracula que hic enumerantur satis credibile affir-
met. J. p̄mo. latere p̄mo.
¶ Capitulum. xi. In quo iudeus ponit prophetiam ex Esaia. Ecce virgo
concipiet ⁊ pariet filium ⁊ vocabitur. ⁊c. Itemqꝫ ⁊ alia quedam adijcit in
hoc capitulo iudeus ex sua perfidia. J. p̄mo. latere secũdo.
Capitulum. xij. In quo iudeus castigatur ꝙ scripturam sanctam male
intelligat. J. ij. latere primo.
¶ Capitulum. xiij. In quo iudeus confunditur ꝙ nihil dicit de christo pre
nunciatum esse. Item de multis alijs iudeo respondet. J. ij. latere. p̄mo.
Capitulum. xiiij. In quo christianus redarguit iudeum ꝙ christum pu-
rum hominem simpliciter esse dixerit. J. ij. latere. ij.
¶ Capitulum. xv. In quo Victor olim iudeus sed nunc sacerdos catholi
cus duplici littera hebreorum inquit que. m. vocatur. J. iij. latere. primo.
Capitulum. xvi. In quo iudeus querit si post partum celebratũ salua-
torem nostrum maria ad templum detulerit seu presentauerit ex more ve
teri Cui per christianũ ad istiusmodi optie respondetur. J. iij. latere p̄mo.
¶ Capitulum decimũseptimũ. In quo iudeo consulitur vt moderatius de
nostra virgine et domino sentiat cum stultum sit illam non honorare que
salutẽ toti mundo peperit.

¶ Sequuntur tituli libri quarti qui de sancta trinitate est et rebus diuinis.

PReponitur prologus quo lectoris animus oblectari queat.
¶ Capitulum. primū. In quo de lapide quodam iudeus loquitur quem christianus volebat fundamentum esse veteris testamenti. Deinde se intelligere posse diffidit q̄ de sancta Trinitate dicuntur. K. p̄mo. latere. p̄mo.
¶ Capitulum. ij. In quo christianus perfido iudeo ad obiecta paucis respondet que minus ipse intellexerat. K. i. latere. ij.
Capitulum. iij. In quo iudeus filij dei cōditionē ꝛ naturam se intelligere posse diffidit. K. p̄mo. latere. ij.
¶ Capitulum quartum. In quo christianus probat filiuz dei in terris matrem habuisse. K. ij. latere. p̄mo.
Capitulum. v. In quo exponitur quomodo Daniel olim stupefactus erat super incarnatione filij dei ꝛ pulcherrimis figuris multa de filio dei adijciuntur. K. ij. latere primo.
¶ Capitulum. vi. In quo iudeus amens ꝛ mente captus suis detrahit ꝓphetis ꝛ meliorem probationem de trinitate querit Cui christianus perpulchre respondet. K. ij. latere. ij.
Capitulum. vij. In quo ponitur deprecatio quā proferūt iudei quotannis in christum quem verum fuisse Messiam hic textus etiam declarat. K tercio. latere p̄mo.
¶ Capitulum. ix. in quo trinitatem christianus probat ex verbo vno plurali ꝛ ex visione olim Abrahe facta. K. iij. latere. ij.
Capitulum. x. In quo iudeus respondet ab obiecta quedam ex veteri testamento sibi a christiano inflicta. K. iij. latere. ij.
¶ Capitulum. xi. In quo iudeus respondet ad illud verbum pluralis numeri ꝑ quod christianus trinitatē cōprobauit. K. iiij. latere. p̄mo.
Capitulum. xij. In quo p̄mum iudeus de sua duricia castigatur Deinde per figuras ꝛ litteras inter cetera pulcherrima de trinitate adiunguntur K. iiij. latere primo.
¶ Capitulum. xiij. In quo iudeus exemplis quibusdam conuincitur vt trinitatē in diuinis esse credat. K. iiij. latere. ij.
¶ Capitulum. xiiij. In quo iudeus cōfunditur ꝙ spm̄ in diuinis non appellet sanctū. ꝛ ꝙ hoc nomē spūs male exponat.
¶ Capitulum. xv. In quo iudeus reprehēditur ꝙ dicit trinitatē suis patribus non esse reuelatum. Deinde consilium illi datur vt spiritum sanctuz inuocet. K. v. latere primo.
¶ Capitulum. xvi. In quo iudeus iam plane victus requirit quo nā modo sanctos adoremus ꝛ crucem. Cui christian⁹ docte respōdet. K. v. la. p̄.
Capitulum. xvij. In quo iudeus proprio gladio cōfoditur cū ipi suos patronos inuocent sicuti nos nostros. K. v. latere. scd̄o.
¶ Capitulum. xviij. In quo vna stulta opinio ponitur quam iudei de angelis habent ꝛ simul confunduntur ꝙ vitulū olim adorarūt. K. v. la. ij.
Capitulum. xix. In quo alij errores ponuntur iudeorum quos olim habebant in suis sacrificijs. Deinde christianus crucem domini sanctam probat. K. vi. latere. p̄mo.
¶ Capitulum. xx. In quo iudeus filius demonis appellatur ꝙ crucem fugiat ꝛ simul adiungitur christo odio et quibus modis crucem domini persequantur. K. vi. latere primo.

¶ Capitulum.xxi. In quo christianus contendit crucem sanctam omni
no honorandam esse per allegata ex veteri testamento. K.vi.latere.ij.
Capitulum.xxij. In quo iudeus respondet ad multa obiecta ac deinde
christiano obijcit quod crux sancta valde honoretur cum id (vt iudeo videtur)
merito fieri non deberet.
¶ Capitulum.xxiij.in quo iudeus ineptam facit illationem quatenus sui
magis amentur a deo quia frequentius castigantur l.i latere.pmo.
Capitulum.xxiiij. In quo post modicam reprehensionem sese christia-
nus de omni sua perturbatione excusat quam disputando commisit.
¶ Deinde de sacculo quodam lo quitur quem iudei maxime honorant.
L.primo.latere secundo
Capitulum.xxv. In quo christianus dicit iudeos maculam quandam
et panem coctilem honorare et litteram quandam in suis vestibus habere.
L.secundo.latere secundo
¶ Capitulum xxvi. In quo christianus iudeo respondet per quem modum
ipse imagines colat. L.scdo.latere pmo.
Capitulum xxvij. In quo exemplo quodam confirmatur quod crux omni-
no adoranda et colenda sit L.secundo.latere scdo.
¶ Capitulum.xxviij. In quo post modicam cauillationem iudei christia-
nus lignum quoddam iudeorum vituperat quod ipsi sanctum mentiun-
tur. L.secundo.latere secundo.
Capitulum.xxix.in quo mores iudeorum exponuntur quos habent cir-
ca quandam chartam ex qua ipsi canunt. L.iij.latere.pmo.
¶ Caplm.xxx.in quo christianus contendit cum iudeo licitum esse quod ima-
gines sanctorum habeamus. L.iij.latere. scdo.
Capi.xxxi.in quo iudeus conqueritur quod christianus sibi illi de pctis suorum parentum
obijcit dicens filios non debere pro parentibus interire. L.iij.latere scdo.
¶ Capi.xxxij.in quo iudeus suos sapientes appellat et simul christiano ob
ijcit quod sabbatum non celebret. L.iiij.latere pmo.
Capi.xxxiij.in quo christianus ad singula respondet que illi in duobus
nouissimis capitulis obiecta sunt. L.iiij.latere pmo.
¶ Caplm.xxxiiij.in quo iudeus se victum fatetur de obiectis et hac de causa.
christianus dicit iudeos multa obseruare que nihil faciunt ad rem. L.iiij.la.ij.
Capi.xxxv.in quo christianus dicit per aduentum veri messie multos iude-
orum ritus irritos factos esse et alia quedam de esu carnium adiungit. L.iiij.la.ij.
¶ Capi.xxxvi.in quo iudeus nesciens quid christiano respondeat inuehitur in
christianos et vitare dicere ob metum veretur. M.i.latere.pmo.
Capi.xxxvij.in quo christianus iudeum dicacitatis arguens ipsique principi
um biblie obijciens iudeos omnes precepta veterum neglexisse testatur.m.i.latere.p.
¶ Capi.xxxviij. in quo de circumcisione iudeorum agitur et eam christianus maxi
me explodit. M.i.latere scdo.
Capi.xxxix.in quo agitur de iudeorum sabbati indiligenti obseruatione.
Deinde adiungit quomodo sacerdotes nouos et alia noua deus facere vo-
luerit. M.primum.latere secundo.
¶ Capi.xl.in quo christianus respondet iudeo quomodo ille due dictiones in eternum
in predictis locis intelligantur. M.ij.latere pmo.
¶ Caplm.xli.in quo iudeus ambagibus vtitur et rogat vt in suis erroribus
eum permanere sinat. M.ij.latere pmo.

¶Capi.xlij. In quo iudeum christianus scabiosum pecus appellat. Item de Jacob patriarcha. ⁊ quō iudeis negatum sit egyptū intrare M.ij.la.ij.
Capi.xliij. In quo iudeus castigatur quod cum sanctus dici velit precepta decalogi non seruet. Deinde vt se moriturum cogitet a christiano incitatur. M.iij.latere p̄.
¶Capitu.xliiij.in quo iudeus contra christianū est. Deinde dicit suos iuste feneratores esse ⁊ alia quedam de sacrificio nostroꝝ sacerdotum satis fatue adiungit. M.iij.latere.i.
Capitu.xlv.in quo christianus exp̄mit quare iudei fenorent Deinde enumerat quattuor maledicta hominū genera inter que feneratorum genus p̄cipuum est. M.iij.latere scd̄o.
¶Capi.xlvi.in quo iudeus ex quodam nomine conuincitur ꝙ vsuram capere nan debet ⁊ iudei auarissimi dicuntur M.iiij.latere.p̄.
Capi.xlvij. In quo fit sermo de ecclesia dei magna de qua iudeus ante dixerat. Deinde iudei ꝑditi ꝯsilij homīes esse dicunt. M.iiij.la.scd̄o.
¶Capi.xlviij. In quo iudeus castigatur ꝙ multa que de Jacob patriarcha dicuntur minus credantur. M.iiij.latere.scd̄o.
Capi.xlix. in quo nouus modus ponitur quo iudei circūcisionē suis filijs faciunt. M.v.latere.i.
¶Capitu.l.in quo iudeus respondet ad monitionem nouissimi diei sibi a christiano obiectā. Deinde suos tantū beatos fore affirmat quamq̄ tn̄ id mētiatur. M.v.latere.p̄.
Capi.li in quo iudeus redarguitur ꝙ panē se celi comedisse iactitet. Deinde de vero pane celesti christianus loquitur. M.v.la.ij.
¶Capi.lij.in quo de pane iudeoꝝ pascali ⁊ venerabili nostro sacramento disseritur quod verus panis celestis est. M.v.latere scd̄o.
Capi.liij.in quo panis celestis verus deus: agnus dei appellatur qui ꝓ nobis tulerit peccata mundi. M.vi.la.p̄.
¶Capitu.liiij. In quo cū iudei resurrectionē sperent quedā coꝝ consuetudo aperitur que est de cadaueribus sepeliendus ⁊ quam defunctis penā assignent. M.vi.latere.p̄.
Capi.lv.in quo stulti iudei credūt sibi post resurrectionē futurum a deo conuiuium. In eodē caplo ⁊ in sequentibꝫ mirabilia legi p̄nt. M.vi.la.ij.
¶Capi.lvi.in quo dicitur ex quibus cibis cōstabit illud conuiuiū qd̄ iniquissimi iudei sibi futurū credunt. N.i.la.p̄.
Capi.lvij. in quo plura ꝯtinuantur de hoc futuro iudeoꝝ conuiuio ⁊ de boue qui tunc mactandus erit. N.i.latere.i.
¶Capi.lviij.in quo de gaudio istius conuiuij quedam deliramenta adiūguntur ⁊ qui deinde illi sint qui hmōi ꝯuiuij intererunt. N.i.late.ij.
Capi.lix. in quo exprimit quo ritu iudei agnū pascalem deuorēt ⁊ de eoꝝ moribus ac sup̄stitione illoꝝ N.i.latere scd̄o.
¶Capi.lx. In quo describit quid post conuiuiū iudeoꝝ in resurrectione nouissima facere iudei debeant ⁊ de pane illoꝝ benedicto quedam adijciuntur. N.ij.latere p̄.
Capi.lxi. In quo exprimitur ꝯstantia iudeoꝝ vel potius fatuitas ⁊ leuitas ꝙ panē suū: de quo ante dictū est: nulli pro toto auro vendere veline N.ij.latere secundo.
¶Capi.lxij.in quo iudeus redarguitur q̄ tum ad sumptionē venerabilis

sacramenti per hystorias biblie. M.ij.latere.ij.
¶ Capi. lxij. In quo christianus respondet cõtra ad hoc q̃ iudei sacerdoti
bus obijciũt de sumptiõe venerabilis sacri. ⁊ alijs reb⁹ vtilib⁹. M.iij.la.ij.
¶ Capi.lxiiij.in quo iude⁹ defendit patres suos in hoc q̃ pessimi ac pnicio
si hoĩes a christiano sint noĩati. M.iiij.latere.p̃.
¶ Capi.lxv.in q̃ iude⁹ ↄtẽnit dicta christiani ⁊ dr̃:tãetsi hoc mẽtiat:nõ fu
isse necessariũ vt deus de celis descẽderet. M.iiij.latere p̃.
¶ Cap̃.lxvi.in quo pessimus iudeus nõ ascribit deo humilitatẽ ⁊ in hoc er
rore impudẽtissimus esse ↄuincit cũ supbia ad demonẽ refecati M.iiij.la.ij.
¶ Capi.lxvij.in quo christianus probat hebraice q̃ deus verus cruci affigẽ
dus esset pro salute omniuz nostra M.iiij.la.ij.
¶ Cap̃.lxviij.in quo christianus rñdet iudeo de morte ⁊ sepultura veri mes
¶ Cap̃.lxix.in quo victor docet quõ ea q̃ de resurrectio (sie. M.iiij.la.ij.
ne christi ipse obiecerit intelligenda sint. O.i.la.i. ¶ Cap̃.lxx.in q̃ christia
nus oñdit p figuras resurrectõẽ dñicaz. O.i.la.p̃. ¶ Cap̃.lxxi.in q̃ expri
mit p figuras veteris testi quã ob cãm de⁹ in terrã venerit. O.p̃.latere.ij.
¶ Cap̃.lxxij.in q̃ xpian⁹ bñ doct⁹ mlta etiã ex veteri testõ adducit. O.i.la.ij.
¶ Cap̃.lxxiij.in q̃ iude⁹ redarguit q̃ null' institutionib⁹ ad verã fidẽ induci
quear. O.i.la.ij. ¶ Capi.lxxiiij.in q̃ iude⁹ castigat q̃ nr̃is scripturis gñ
q̃ se falso tueat. O.ij.la.pri. ¶ Cap̃.lxxv.in q̃ iudeo rñdet q̃ christũ io
deũ fuisse negauerit q2 sepe q̃ ignorare videbat interrogarit . O.ij.late.pri.
¶ Cap̃.lxxvi.in q̃ redarguit iude⁹ q̃ dixerit messiã nr̃m ver̃ saluatoiẽ mũdi
clã venisse. O.la.ij. ¶ Cap̃.lxxvij.in q̃ dĩ de hũilitate dei quã iude⁹ infe
lix tã magnã fuisse negabat vt e celo ad nos descẽdisset. ¶ Cap̃.lxxviij.in
quo recitant multa miracula. ex quib⁹ arguit iude⁹ falsitates O.iij.late.p̃.
¶ Cap̃.lxxix.in q̃ dĩ qualr̃ i festo pasce grãs deo agãt p bñficijs accepts. O
iij. late.p̃. ¶ Cap̃.lxxx.in q̃ iudei cogunt fateri deũ de celis venisse O.iij.
la.ij. ¶ Cap̃.lxxxi.in q̃ dĩ q̃ nõ solũ filij isrl' s3 pessimi idolatre deũ olim
in terris pñtez fuisse cognouerint. O.iij.la.ij. ¶ Cap̃.lxxxij.in quo mira
bilia dei de nr̃o saluatore exponunt. O.iiij.la.p̃. ¶ Cap̃.lxxxiij.in q̃ iude
us amplius ↄuincit ex suis opinionib⁹ q̃ de⁹ nos p̃ciosissimo suo sanguie
liberauit. O.iiij.la.p̃. ¶ Cap̃.lxxxiiij.in quo iudeus dicit se non velle ad
fidẽ ↄuerti. O.iiij.late.scdo. ¶ Cap̃.lxxxv. ⁊ vltimuz in quo christianus
dimittit iudeũ qui ad fidẽ ↄuerti nõ potest. ¶ Finis.

¶ Itez Erratuz est in lr̃a D. latere p̃.quia auctoritas Clama ⁊c̃.nõ scribit
Zacharie.ij.sed p̃. ¶ Itez in I.iij.la.ij auctoritas Om̃ auris celi. ⁊c̃.scribi
tur Sapieñ.p̃.qui locus neglectus fuit In reliquis si quandoq3 aberratũ
est non ascribatur auctori.
¶ Itez sunt aliqui libri de istis qui habent vnaz figurã armatã in D.i.
sed illa posita est ab impressoribus auctore nesciente.

¶ ¶ Impressum est hoc opus egregiũ qđ a mul
tis etiaz doctoribus est cõmendatum ac reuisum
Colonie per honestũ ciuem Henricũ de Nussia.
Anno domini. M.ccccc.ix.

B. VIII 8

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg